

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ЗАПОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
МЕДИКО – ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СОБОЛЬ Едуард
СВАТЬЄВ Андрій
ШАМАРДІН Валерій
ДОРОШЕНКО Едуард

**ТЕХНОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ
ПІДГОТОВКОЮ ФУТБОЛІСТІВ
З УРАХУВАННЯМ ВПЛИВУ
ФАКТОРІВ СПОРТИВНОЇ МІГРАЦІЇ**

ЗАПОРІЖЖЯ
2025

**ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ЗАПОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
МЕДИКО – ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**СОБОЛЬ Едуард
СВАТЬЄВ Андрій
ШАМАРДІН Валерій
ДОРОШЕНКО Едуард**

**ТЕХНОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ ПІДГОТОВКОЮ ФУТБОЛІСТІВ
З УРАХУВАННЯМ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ СПОРТИВНОЇ МІГРАЦІЇ**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

**ЗАПОРІЖЖЯ
2025**

УДК 796.332.015.22: 314.15

Д 69

Рецензенти:

доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор, Заслужений тренер України,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

В. М. Костюкевич,

доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор, Заслужений майстер
спорту України, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Р. О. Сушко,

доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор,
Заслужений тренер України, Запорізький національний університет

В. О. Тищенко

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Запорізького національного університету
(протокол № 7 від 29.12.2025 року)*

Д 69 Технологія управління підготовкою футболістів з урахуванням впливу факторів спортивної міграції: [колективна монографія] / Е. О. Соболев, А. В. Сватъев, В. М. Шамардін, Е. Ю. Дорошенко; заг. ред. проф. Е. Ю. Дорошенка. Запоріжжя: Запорізький національний університет. 2025. 228 с.

ISBN 978-966-599-627-9

DOI: <https://www.doi.org/10.32782/978-966-599-627-9>

У монографії викладено матеріали багаторічних досліджень з проблемних питань підготовки кваліфікованих і висококваліфікованих футболістів, а також футболістів – професіоналів з урахуванням впливу глобальних факторів, зокрема, спортивної міграції. Показано можливості оперативної корекції спортивної підготовленості футболістів на основі типологічної диференціації складу команди і напрями подальшої індивідуалізації тренувального процесу. Також зазначено, що фактори спортивної міграції істотно підвищують рівень конкуренції футболістів у командах і рейтинги національних футбольних ліг та асоціацій. Монографія підготовлена для науковців і фахівців-практиків, які досліджують питання підвищення ефективності тренувального процесу та змагальної діяльності кваліфікованих і висококваліфікованих футболістів.

УДК 796.332.015.22: 314.15

ISBN 978-966-599-627-9

© Е. О. Соболев, А. В. Сватъев,
В. М. Шамардін, Е. Ю. Дорошенко, 2025

© ЗНУ, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ, ТЕРМІНІВ І СИМВОЛІВ	6
ВСТУП.....	7
ГЛАВА I УПРАВЛІННЯ БАГАТОРІЧНОЮ ПІДГОТОВКОЮ ФУТБОЛІСТІВ: ОБГРУНТУВАННЯ, ХАРАКТЕРИСТИКА, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ, ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	15
ГЛАВА II ОГЛЯД ОСНОВНИХ МЕТОДІВ ТА ЕТАПІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	51
ГЛАВА III ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСІВ СПОРТИВНОЇ МІГРАЦІЇ У СУЧАСНОМУ ФУТБОЛІ	63
ГЛАВА IV ТЕХНОЛОГІЯ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ ФУТБОЛІСТІВ ДО ОФІЦІЙНИХ ЗМАГАНЬ З УРАХУВАННЯМ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ СПОРТИВНОЇ МІГРАЦІЇ	98
ГЛАВА V УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ ДОСЛІДЖЕННЯ	148
ГЛАВА VI ПЕРСОНАЛІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВЦІВ – ДОСЛІДНИКІВ ПРОБЛЕМ ПІДГОТОВКИ В ІГРОВИХ ВИДАХ СПОРТУ	158
ПІСЛЯМОВА.....	201
ПОСИЛАННЯ.....	205

ПЕРЕДМОВА

У монографії викладені результати багаторічних досліджень колективу авторів, які присвячені розгляду можливостей корекції загальної теорії спорту та системи підготовки кваліфікованих і висококваліфікованих спортсменів (на матеріалі футболу).

Переважна більшість розроблених авторських наукових технологій стосується вивчення, аналізу та практичного використання проблемних питань багаторічної підготовки футболістів. Зокрема, модифікації окремих компонентів технологій управління підготовкою футболістів з урахуванням впливу глобальних факторів розвитку спорту вищих досягнень – спортивної міграції.

Первинні розробки з проблематики експериментальних досліджень стосуються періоду 2006-2012 років, які здійснено у тісній науковій співпраці з власниками, менеджментом і тренерсько-викладацьким складом ТОВ ПФК «Металург – Запоріжжя»

Значущою є ефективність практичної апробації отриманих експериментальних результатів. За період розробки і впровадження авторських технологій управління у клубній структурі ТОВ ПФК «Металург – Запоріжжя» підготовлено групу висококваліфікованих спортсменів – футболістів національної збірної команди України, гравців провідних українських та закордонних клубів: Сергій Кривцов (збірна України, «Шахтар» Донецьк, «Інтер» США), Сергій Сидорчук (збірна України, «Динамо» Київ, «Вестерло» Бельгія), Едуард Соболев (збірна України, «Шахтар» Донецьк, «Брюгге» Бельгія), Данило Ігнатенко (збірна України, «Слован» Словаччина) та ін.

Автори монографії висловлюють щире подяку власникам ТОВ ПФК «Металург – Запоріжжя» – Артуру Абдінову та Ігорю Дворецькому, керівнику футбольного клубу – Андрію Курганському, за плідну та ефективну співпрацю в організації наукових досліджень і значущий внесок у розвиток футболу.

Також, автори монографії дякують голові Запорізької обласної асоціації футболу – Миколі Белому за ефективну співпрацю у виданні монографії та впровадженні отриманих результатів у роботу науково – методичного комітету.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ, ТЕРМІНІВ І СИМВОЛІВ

ДЮСЗ – дитячо – юнацький спортивний заклад

ДЮСШ – дитячо – юнацька спортивна школа

МФК – міський (муніципальний) футбольний клуб

НТЗ – навчально – тренувальний збір

ПФК – професійний футбольний клуб

ПФЛ – професіональна футбольна ліга

СДЮШОР – спеціалізована дитячо – юнацька школа олімпійського резерву

СК – спортивний клуб

ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю

УАФ – Українська асоціація футболу

УПЛ – Українська Прем'єр Ліга

ФК – футбольний клуб

Barclays Premier League – національна футбольна ліга (Англія)

Eredivisie – національна футбольна ліга (Нідерланди)

Le championnat de France de football – національна футбольна ліга (Франція)

Lega Nazionale Professionisti Serie A TIM – національна футбольна ліга (Італія)

Liga de Fútbol Profesional, Primera División – національна футбольна ліга (Іспанія)

Liga Portugal – національна футбольна ліга (Португалія)

Major League Soccer – національна футбольна ліга (США)

PhD – Doctor of Philosophy

SARS-CoV-2 – збудник коронавірусної інфекції

Fair Play – принципи чесної та справедливої гри у футболі

FIFA – міжнародна федерація футбольних асоціацій

Fußball-Bundesliga – національна футбольна ліга (Німеччина)

UEFA – європейська федерація футбольних асоціацій

ВСТУП

Сучасний футбол є одним з найбільш популярних видів спорту у світі. Станом на сьогодні, міжнародна федерація футболу (FIFA) налічує 211 колективних членів. Офіційні міжнародні змагання на рівні клубних і національних збірних команд – чемпіонати світу, клубні континентальні змагання викликають значну зацікавленість широких верств населення, провідних засобів масової інформації, збирають численні аудиторії вболівальників на трибунах стадіонів і глядачів у телевізійних екранів. Це стимулює процеси конкуренції футболістів і команд, які є одним з провідних чинників розвитку футболу у глобальному вимірі.

У нашому дослідженні акценти зроблено на визначенні впливу глобальних факторів спортивної міграції футболістів на їх багаторічну спортивну підготовку. Дослідники зазначають, що, в останні роки, глобальні цивілізаційні процеси мають істотний вплив на систему багаторічної спортивної підготовки футболістів, яку розглядають в якості перспективних інвестиційних проєктів рекламної сфери, розробки брендів міжнародних комерційних компаній, розробки фірмових стилів з акцентом на формування здорового способу життя та спортивної конкуренції у межах «Fair Play», тощо. З цієї точки зору визначення впливу процесів спортивної міграції на управління багаторічною підготовкою футболістів є актуальним науковим завданням.

Закордонні науковці неодноразово зверталися до розгляду проблемних питань стосовно впливу процесів міграції на систему підготовки футболістів. Зокрема, широко відомі дослідження Р. Полі (2019); R. Poli et al. (2019a; 2019b), які спрямовані на вивчення впливу глобальних факторів (у тому числі, факторів спортивної міграції) на розвиток футболу; R. Elliot (2014; 2017; 2022), які стосуються вивчення ментальних передумов спортивної міграції у взаємозв'язку з питаннями підготовки футболістів; С. Lago-Peñas (2019); С. Lago-Peñas et al. (2020), які присвячені проблематиці впливу процесів спортивної міграції на результативність змагальної діяльності «елітних» футбольних команд.

Одними з перших ґрунтовних досліджень управління багаторічною підготовкою футболістів в Україні є наукові праці авторських колективів – Г. Лісенчук, В. Тищенко (2019а; 2019б; 2020); Г. Лісенчук та співавт. (2021), які розкривають методологію управління навчально-тренувальним процесом і змагальною діяльністю футболістів різного віку та кваліфікації; спеціальні тести, якісні та кількісні критерії оцінки спеціальної фізичної та техніко-тактичної підготовленості футболістів; рекомендації, що дозволяють підвищити ефективність управління на етапах початкової, попередньої та спеціалізованої базової підготовки, підготовки до вищих досягнень і максимальної реалізації індивідуальних можливостей гравців.

Згодом, зазначені наукові розвідки отримали логічне продовження у працях професорів В. Шамардіна (2012); В. Ніколаєнка, В. Шамардіна (2015) стосовно вдосконалення технології управління системою багаторічної підготовки футбольних команд вищої кваліфікації; професора В. Ніколаєнка (2014а; 2014б) стосовно вдосконалення системи багаторічної підготовки футболістів до досягнення вищої спортивної майстерності; авторського колективу під керівництвом професора В. Костюкевича та співавт. (2016; 2018; 2019; 2020; 2023) стосовно застосування методів моделювання і модельних характеристик підготовленості футболістів у процесі їх багаторічного вдосконалення; професора Е. Дорошенка (2013); S. Kokareva et al. (2021; 2023) стосовно оптимізації управління техніко-тактичною діяльністю футболістів. Зазначені наукові праці ґрунтуються на загальній теорії спорту, системних засадах підготовки кваліфікованих спортсменів і теорії періодизації спортивної підготовки професора В. Платонова (2013; 2014; 2016; 2017), яка є концептуальною основою для зазначеного наукового напрямку.

Разом із тим, за останні роки, у теорії багаторічної підготовки зі спортивних ігор з'явилися нові наукові напрями: дослідження О. Борисової (2013); О. Борисової, Р. Сушко (2016); О. Борисової, О. Козлової (2019), які стосуються впливу окремих глобальних чинників (комерціалізації та професіоналізації спорту) на розвиток системи ігрових видів спорту в Україні

(на матеріалі тенісу); дослідницькі проекти професорки Р. Сушко (2017; 2018a; 2018b), які спрямовані на вивчення чинників розвитку ігрових видів спорту (на матеріалі баскетболу) в умовах впливу глобальних чинників на спорт вищих досягнень. Це стосується питань спортивної міграції, комерціалізації та політизації офіційних змагань, професіоналізації та соціалізації спортсменів, тощо.

Сукупність зазначених наукових напрямів дозволила визначити перспективний науковий напрям наших досліджень – управління багаторічною підготовкою футболістів з урахуванням впливу факторів міграції. Наступним кроком було формулювання відповідної проблемної ситуації, яка ґрунтується на наступних положеннях:

- на визначенні впливу глобальних факторів спортивної міграції на систему управління багаторічною підготовкою футболістів;
- на необхідності корекції системи багаторічного спортивного вдосконалення з урахуванням міграційних процесів у футболі;
- на необхідності розробки і впровадження технології управління безпосередньою підготовкою футболістів до офіційних змагань;
- на оптимізації оцінки ефективності технології управління безпосередньою підготовкою футболістів до офіційних змагань з урахуванням впливу факторів спортивної міграції.

Вирішення зазначених проблемних питань зумовило актуальність і своєчасність наукових розвідок, які викладено у даному монографічному дослідженні.

Основні наукові компоненти монографічного дослідження виконано згідно плану науково-дослідної роботи кафедри фізичної культури і спорту Запорізького національного університету за темою «Оптимізація навчально-тренувальної та змагальної діяльності в спортивних іграх», номер державної реєстрації – 0114U002659.

Метою проведених досліджень визначено обґрунтування та експериментальну перевірку ефективності технології управління безпосередньою підготовкою висококваліфікованих футболістів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів на основі врахування впливу факторів спортивної міграції.

У процесі проведення досліджень відібрано та використано найбільш адекватні та відповідні методи:

- теоретичний аналіз, узагальнення і систематизація даних інформаційних джерел;
- багаторічні педагогічні спостереження;
- контент-аналіз заявкової документації та регламентних норм офіційних змагань з футболу;
- метод експертних оцінок для визначення ефективності змагальної діяльності футболістів;
- аналіз показників ефективності та результативності змагальної діяльності футболістів з урахуванням факторів спортивної міграції;
- педагогічний експеримент з формувальним і констатувальним компонентами;
- отримані експериментальні результати опрацьовані параметричними і непараметричними методами математичної статистики.

Отримані наукові результати претендують на позиції наукової новизни, які стосуються наступних положень:

- вперше, визначено показники спортивної міграції футболістів професійних футбольних клубів Української Прем'єр Ліги у порівнянні з аналогічними показниками провідних європейських футбольних асоціацій (ліг);
- вперше, обґрунтовано, розроблено, впроваджено та перевірено ефективність технології безпосередньої підготовки футболістів до змагань з урахуванням факторів спортивної міграції, яка містить наступні складові:

а) модифіковані методичні підходи до комплектації складу команд професійних футбольних клубів до офіційних національних або міжнародних змагань;

б) модифіковані методичні підходи до комплектації складу національних збірних команд до офіційних і неофіційних міжнародних змагань;

в) облік футболістів з урахуванням впливу факторів спортивної міграції: гравців – «мігранти», «легіонери», «натуралізовані» футболісти, вихованці ДЮСЗ національної асоціації (УАФ);

г) спеціалізовані складові технології: індивідуалізація підготовки футболістів з урахуванням амплуа, вибіркова інтеграція окремих видів підготовленості у тренувальний процес, спеціальний аналіз показників підготовленості та змагальної діяльності футболістів;

д) диференціація складу команди на типологічні групи: стартовий склад, заявковий (протокольний) склад на гру, розширений склад команди, перспективний резерв;

е) облік кількісно-якісних показників змагальної практики у відповідності до її рівнів:

– регіональні, національні, міжнародні змагання, навчальні та двосторонні ігри, контрольні та товариські ігри.

– удосконалено наукові дані про процеси управління багаторічною підготовкою футболістів з урахуванням факторів спортивної міграції – М. Taylor (2011); Р. Сушко, Е. Дорошенко (2016; 2019);

– набули подальшого розвитку напрями вдосконалення багаторічної підготовки з урахуванням факторів спортивної міграції у якості складового компонента загальної теорії спорту та системи підготовки спортсменів – R. Poli et al. (2019a; 2019b), С. Lago-Reñas (2019); С. Lago-Reñas et al. (2020).

Розробка та апробація авторської технології управління безпосередньою підготовкою висококваліфікованих футболістів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів з урахуванням впливу факторів

спортивної міграції підкреслює позиції її практичної значущості для вдосконалення системи управління багаторічної підготовки.

Результати монографічного дослідження впроваджено в освітній процес кафедри теорії та методики фізичного виховання і спортивних дисциплін природничо-географічного факультету Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кафедри спортивних ігор факультету фізичної культури і спорту Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту, інституту здоров'я, спорту та туризму імені Т. Самоленко Класичного Приватного Університету; у навчально-тренувальний процес футбольних команд ДЮСШ «Металург-Запоріжжя» Запорізької міської ради, СК «Медик» Запорізького державного медичного університету, ФК «Мотор» (Запоріжжя), МФК «Металург» (Запоріжжя) і ФК «Зоря» (Луганськ); освітню діяльність Запорізької обласної асоціації футболу з підвищення кваліфікації та навчання тренерів за програмою «С» диплом Української асоціації футболу.

Також значущими є безпосередні практичні результати індивідуальної підготовки висококваліфікованих футболістів, які отримані у ДЮСШ ТОВ ПФК «Металург – Запоріжжя» протягом 2006-2012 років. У зазначений період, у співпраці з власниками, менеджментом і тренерсько-викладацьким складом у клубній структурі підготовлено низку висококваліфікованих гравців – футболістів національної збірної команди України, гравців провідних українських і закордонних професійних футбольних клубів.

Наведений перелік персоналій висококваліфікованих футболістів не є вичерпним і не претендує на повну завершеність:

- Сергій Кривцов (збірна України, «Металург» Запоріжжя, «Шахтар» Донецьк, «Інтер» США) – https://uk.wikipedia.org/wiki/Кривцов_Сергій_Андрійович
- Сергій Сидорчук (збірна України, «Динамо» Київ, «Вестерло» Бельгія та ін.) – https://uk.wikipedia.org/wiki/Сидорчук_Сергій_Олександрович

– Максим Коваль (збірна України, «Металург» Запоріжжя, «Динамо» Київ, «Шериф» Молдова та ін.) – https://uk.wikipedia.org/wiki/Коваль_Максим_Анатолійович

– Андрій Цуріков (збірна України U16 – U21, «Металург» Запоріжжя, «Динамо» Київ, «Колос» Ковалівка та ін.) – https://uk.wikipedia.org/wiki/Цуріков_Андрій_Володимирович;

– Едуард Соболев (збірна України, «Металург» Запоріжжя, «Шахтар» Донецьк, «Брюгге» Бельгія та ін.) – https://uk.wikipedia.org/wiki/Соболев_Едуард_Олександрович

– Данило Ігнатенко (збірна України, «Металург» Запоріжжя, «Шахтар» Донецьк, «Слован» Словаччина та ін.) – https://uk.wikipedia.org/wiki/Ігнатенко_Данило_Ігорович

Також спортивну підготовку, у клубній структурі ДЮСШ ТОВ ПФК «Металург – Запоріжжя» здійснювали:

– Олександр Сафронов (збірна України U18 – U20, «Дніпро» Дніпропетровськ, «Залаегерсег» Угорщина та ін. – володар Кубка світу FIFA серед спортсменів U20; Польща, 2019)

https://uk.wikipedia.org/wiki/Сафронов_Олександр_Олександрович

– Костянтин Войченко (тренер – Юрій Маркін) – дефлімпійська збірна України, чемпіон Дефлімпійських Ігор (2021); чемпіон світу (2023); срібний призер чемпіонату Європи (2024)

– Леонід Морозов (тренери – Андрій Максименко та Ігор Конотопов) – дефлімпійська збірна України, чемпіон світу (2023); срібний призер чемпіонату Європи (2024)

Крім цього, у зазначений хронологічний період, спортивну підготовку у клубній структурі ТОВ ПФК «Металург – Запоріжжя» («Металург – 2» і «Металург», дублюючий склад) здійснював Тарас Степаненко (збірна України, «Металург» Запоріжжя, «Шахтар» Донецьк, «Еюпспор» Туреччина)

https://uk.wikipedia.org/wiki/Степаненко_Тарас_Миколайович

Первинний аналіз наведених результатів підготовки висококваліфікованих футболістів у клубній структурі ТОВ ПФК «Металург – Запоріжжя» свідчить про її високу ефективність. Не претендуючи на доміную роль, у безпосередній практичній підготовці зазначених футболістів, авторський колектив звертає увагу, що саме, у цей хронологічний період, відбувалася тісна наукова методична співпраця авторів дослідження з представниками клубної структури – власниками, менеджментом і тренерсько – викладацьким складом: розробка авторських технологій підготовки футболістів, їх первинна апробація й інтеграція у тренувальний процес.

Авторський колектив наукової монографії декларує відсутність конфлікту інтересів і зазначає наступний розподіл її структурних компонентів: Глави I–V – доктор філософії Е. Соболев, професор А. Сват'єв; Вступ, Глава VI, Післямова – професори В. Шамардін, Е. Дорошенко, загальна редакція наукового матеріалу – професор Е. Дорошенко.

ГЛАВА I

УПРАВЛІННЯ БАГАТОРІЧНОЮ ПІДГОТОВКОЮ ФУТБОЛІСТІВ: ОБГРУНТУВАННЯ, ХАРАКТЕРИСТИКА, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ, ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Наукове обґрунтування компонентів системи управління багаторічною підготовкою спортсменів у футболі

У відповідності до класифікації видів спорту, яка детально висвітлена у науково – методичних роботах футбол відносять до ігрових видів спорту, а саме, до командних спортивних ігор, що зумовлює специфіку багаторічної підготовки і змагальної діяльності спортсменів (В. Платонов, 2013; 2017). Зазначена специфіка охоплює широке коло проблемних питань стосовно футболістів різного віку, статі та кваліфікації.

Також значущими є проблемні питання, які стосуються розвитку фізичних здібностей юних футболістів (силових, швидкісних, швидкісно-силових, витривалості, спритності, гнучкості) без урахування індивідуальних особливостей фізичного розвитку спортсменів і чутливих періодів розвитку їх організму (В. Авраменко та ін., 2003; О. Мітова, В. Матяш, 2014).

З точки зору методичного забезпечення, такий стан речей може призвести до формування негативних явищ стосовно зниження ефективності навчально-тренувального процесу юних футболістів і певного форсування розвитку фізичних здібностей юних футболістів, яке, на жаль, має лише короткостроковий тренувальний ефект і стійку тенденцію до зниження показників спортивної підготовленості як протягом річного макроциклу, так і на подальших етапах багаторічного вдосконалення (В. Ніколаєнко, 2014а; 2014б).

Для кваліфікованих і висококваліфікованих футболістів остаточно не вирішеними проблемними питаннями залишаються специфічні особливості багаторічної підготовки у залежності від особливостей тренувальної та змагальної діяльності спортсменів. Зокрема це стосується широкого кола питань,

які пов'язані з управлінням багаторічною підготовкою футболістів – аналізом та оцінкою змагальної діяльності, контролем різних видів підготовленості, моделюванням і прогнозуванням показників підготовленості та змагальної діяльності, плануванням і програмуванням процесу підготовки, корекцією технологій підготовки.

Зокрема, найбільш актуальними питаннями аналізу та оцінки показників змагальної діяльності фахівці виокремлюють розробку і застосування автоматизованих систем аналізу техніко-тактичних дій у командних спортивних іграх (В. Кашуба та співавт., 2013). Значущими, ці дослідження, також є в аспектах активного використання систем штучного інтелекту у процесі підготовки футболістів. Аналіз виконання техніко-тактичних дій футболістів у віковому аспекті з урахуванням чинників різних ігрових амплуа у процесі змагальної діяльності дозволяє оптимізувати процеси багаторічної підготовки і підвищити ефективність змагальної діяльності спортсменів (Я. Крайник та співавт., 2019). Дослідження комплексної оцінки спеціальної фізичної і техніко-тактичної підготовленості в якості передумови ефективної реалізації спортивного потенціалу та раціонального формування основного складу футбольної команди також дозволяють підвищити ефективність спортивної підготовки (Г. Лісенчук, В. Тищенко, 2019).

На основі вищезазначеного, у дослідженні (Р. Сушко, 2018) акцентується увага на ефективному застосуванні експертної оцінки проблемних питань підготовки і шляхів розвитку командних спортивних ігор в складних умовах дії глобальних чинників, зокрема, міграції, концентрації спортсменів у кращих лігах і чемпіонатах, їх професіоналізації, тощо.

Проблемні питання контролю різних видів спортивної підготовленості футболістів також у фокусі уваги дослідників цієї проблематики (Н. Чухланцева, 2018; А. Чхань, 2020).

На рівні методології наукового пізнання, зазначені питання розглянуто у дослідженнях (О. Мітова, 2020b) з акцентом на визначенні та врахуванні особливостей ієрархічної структури знань про контроль змагальної діяльності

у командних спортивних іграх з позиції системного підходу та її окремих елементів. У дослідженні (В. Осіпов, 2015) наголошено на необхідності впровадження системи комплексного контролю як елементу системи управління підготовленістю у командних спортивних іграх і передумовах якісної інтерпретації отриманих наукових результатів. Саме такий методичний підхід, в основі якого раціональне поєднання різних елементів контролю підготовленості футболістів у комплекс або сформовану систему, на нашу думку, є найбільш логічним і раціональним у контексті управління багаторічною підготовкою у футболі.

Проблематики моделювання та прогнозування показників підготовленості та змагальної діяльності футболістів відображена у дослідженнях стосовно необхідності застосування системних підходів і методів математичного моделювання біологічних і природничих об'єктів і процесів на рівні методології наукового пізнання (А. Власов та співавт., 2016; Т. Кутек та співавт., 2018). При цьому, фахівці зазначають, що теоретичні дослідження прогнозування, його основних методів і критеріїв у контексті впливу на підсумковий спортивний результат змагальної діяльності футболістів залишаються остаточно незавершеними, а їх подальша розробка та вдосконалення дозволить оптимізувати процеси спортивної підготовки та підвищити ефективність змагальної діяльності (А. Лопатьєв та співавт., 2017).

Проблемні питання планування підготовки футболістів тривалий час залишаються у фокусі уваги дослідників. Зокрема, у Програмі підготовки футболістів (В. Авраменко та співавт., 2003) надано детальний опис різних сторін підготовки футболістів за віковими групами, наведено оціночні критерії, модельні показники різних видів підготовленості та алгоритми комплексного використання тренувальних завдань різної спрямованості у процесі інтегральної підготовки. В останній час, увага фахівців торкнулася і питань програмування процесу спортивної підготовки, зокрема, теоретичних аспектів розробки, формування і вдосконалення прогнозування результативності кваліфікованих спортсменів як компоненту системи управління підготовкою і змагальною діяльністю (Т. Кутек та співавт., 2018). Зокрема, це стосується дослідження

програмування процесу підготовки кваліфікованих футболістів у другому (спеціально створеному) річному макроциклі (V. Kostiukevich et al., 2023) і актуальних питань вдосконалення управління тренувального процесу спортсменів у командних спортивних іграх у змагальному періоді на засадах програмування (на матеріалі футболу) (N. Shcherotina et al., 2021).

Вищезазначене дозволяє науковцям наблизитися до вирішення базових питань спортивної підготовки футболістів – мова йде про корекцією технологій підготовки у командних спортивних іграх, яка, за сутністю, є певним підсумком опрацювання найбільш актуальних і проблемних питань вдосконалення процесу багаторічної підготовки і змагальної діяльності. У цьому контексті, слід звернути увагу, на дослідження стосовно особливостей використання авторських технологій контролю техніко-тактичної підготовленості у тренувальному процесі футболістів високої кваліфікації (Г. Лісенчук, В. Тищенко, 2020), впровадження технології реалізації контролю в якості компонента системи управління підготовкою у командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення (О. Мітова, 2020). Зазначені дослідження спрямовані на вивчення, формування, впровадження та реалізацію переважно окремих футболістів, типологічних груп або ланок команди (захисники, півзахисники, нападники). На клубному рівні, ця проблематика детально викладена в дослідженні (В. Шамардін, 2012), у якому наголошено на особливостях інтегральної (загальнокомандної) підготовки кваліфікованих футболістів з урахуванням принципів індивідуалізації тренувального процесу. На рівні комплектації національних збірних команд, розробки, формування і впровадження технологій підготовки до офіційних міжнародних змагань європейського та світового рівнів зазначена проблематика викладена у дослідженні (Р. Сушко, Е. Дорошенко, 2019). В якості особливостей зазначеної технології автори акцентують увагу на впливі світових глобальних чинників на розвиток конкретного виду командних спортивних ігор – міграції спортсменів та їх концентрації у провідних національних чемпіонатах (лігах), професіоналізації та соціалізації спортсменів і тренерів, комерціалізації та політизації змагань – чемпіонатів Європи, світу,

Олімпійських Ігор, Кубків Європи і світу, європейських і світових змагань клубного рівня – європейська ліга чемпіонів, світовий чемпіонат клубних команд, тощо.

Окрему ланку у системі управління спортивною підготовкою футболістів складає аналіз змагальної діяльності. Сучасний стан цього питання свідчить, що фахівці визначають аналіз показників змагальної діяльності футболістів як один з провідних чинників формування якісного тренувального процесу. В його основі – вибір найбільш інформативних характеристик змагальної діяльності, врахування особливостей, які притаманні футболістам конкретного ігрового амплуа, специфіка їх техніко-тактичних дій у різних зонах футбольного майданчика та експертна інтерпретація отриманих даних (Е. Дорошенко, 2013). Також значущими, у контексті аналізу показників змагальної діяльності футболістів різного ігрового амплуа, є морфометричні параметри спортсменів. Особливо, це стосується експертної інтерпретації показників змагальної діяльності футболістів різного ігрового амплуа: конкретний футболіст може успішно виконувати індивідуальні тактичні завдання у загальнокомандній структурі та мати високу ефективність техніко-тактичних дій порівняно з іншими, при істотній різниці у морфометричних параметрах – зрості, вазі, окружності грудної клітки, масо-ростовому індексі, тощо. Зазначене додатково свідчить про високий рівень достовірності сучасних методичних підходів і технологій побудови модельних характеристик у командних спортивних іграх, у тому числі, у футболі, на основі врахування принципів індивідуалізації (Zh. Kozina et al., 2015) та домінантних напрямів підготовленості (V. Kostiukevych et al., 2018). Такі методичні підходи і технології дозволяють формувати оптимальні моделі підготовленості футболістів конкретного ігрового амплуа, які є відповідними специфіці змагальної діяльності у командних спортивних іграх: у межах ігрової спеціалізації кваліфіковані футболісти можуть мати істотно відмінні показники, наприклад, морфометричні. Такий стан забезпечується домінантним напрямом підготовленості за провідними показниками змагальної діяльності при середніх або вищих за середні дані інших показників спортивної підготовленості.

У свою чергу, якісний аналіз та інтерпретація показників змагальної діяльності футболістів є необхідною передумовою для оперативної корекції процесу спортивної підготовки. З точки зору загальної теорії управління це відповідає критеріям раціонального прийняття ефективних управлінських рішень і є одним з провідних компонентів зазначеної системи (V. Kostiukevych et al., 2019).

Характеристика і спрямованість етапів багаторічної підготовки спортсменів у футболі

Фундаментальні праці провідних українських науковців у напрямі багаторічної підготовки кваліфікованих спортсменів дозволяють визначити характерні риси тренувального процесу футболістів на різних етапах спортивного вдосконалення (В. Платонов, 2014; 2016). Для юних футболістів найбільш актуальними є питання визначення оптимального співвідношення засобів загальної та спеціальної фізичної підготовки у тренувальному процесі на етапах багаторічного вдосконалення, а саме, початкової підготовки (7-10 років), попередньої та спеціалізованої базової підготовки (11-16 років), спортивного вдосконалення (17-18 років), підготовки до вищих спортивних досягнень (19-21 рік), максимальної реалізації індивідуальних можливостей (22-27 років) (О. Мітова, В. Матяш, 2014; В. Ніколаєнко, В. Шамардін, 2015). У загальному контексті, при характеристиці спрямованості етапів багаторічного вдосконалення можна виділити загальну тенденцію: чим молодшою є вікова категорія футболістів і, відповідно, чим менший спортивний стаж, тим тренувальні заняття мають більшу спрямованість на загальну фізичну підготовленість та оздоровлення організму юних спортсменів. І, навпаки, чим більшим є спортивний стаж, досвід і вікова категорія футболістів, тим більшою є частка спеціалізованих засобів у тренувальному процесі.

Розвиток сучасного спорту, взагалі, та футболу, зокрема, стосується актуальних питань визначення спрямованості етапів багаторічного вдосконалення спортсменів. Сучасні методичні підходи і технології до визначення провідної спрямованості тренувального процесу у спортивній практиці на різних етапах

спортивної підготовки знайшли своє відображення у низці досліджень науковців (В. Бурда, 2022; Е. Маляр, 2019; В. Приходько та співавт., 2021).

На матеріалі командних спортивних ігор і футболу, різні аспекти цієї проблематики вивчено відомими українськими науковцями: теоретико-методичні засади управління підготовкою футболістів 7-16 років на основі застосування інноваційної технології комп'ютерного тестування показників психомоторіки футболістів (Г. Лісенчук, В. Тищенко, 2019), спрямованість етапів багаторічної підготовки футболістів до досягнення вищої спортивної майстерності (В. Ніколаєнко, 2014), спрямованості етапів багаторічного спортивного вдосконалення висококваліфікованих спортсменів (Е. Дорошенко, 2013) і команд-майстрів (В. Шамардін, 2012). При цьому, спільність їх думок ґрунтується на фундаментальних дослідженнях періодизації спортивного тренування (В. Платонов, 2013), загальної теорії спорту та системи підготовки спортсменів (В. Платонов, 2014), які є узагальненими і систематизованими чинниками формування спортивної теорії та практики як методологічного компоненту теорії адаптації у загальнонауковому контексті (В. Білогур, 2015; V. Vilogur, 2015; 2018).

Також необхідно зазначити, що специфічність командних спортивних ігор, взагалі, та футболу, зокрема, обумовлена певними діалектичними протиріччями, що виникають у взаємовідносинах між індивідуальним і груповим (коаліційним або командним) початком, тому зазначені на схемі (рис. 1) дані є узагальненими. Індивідуальні відмінності, які трапляються у спортивній практиці, є додатковим підтвердженням загальних тенденцій розвитку командних спортивних ігор (Zh. Kozina et al., 2019), у тому числі, футболу, а кількісні показники індивідуалізації підготовки футболістів лінійно зростають до етапів максимальної реалізації індивідуальних можливостей спортсменів (20-27 років) і збереження і підтримання максимальних спортивних досягнень (28-35 років).

Вітчизняні та закордонні вчені також приділяють значну увагу окремим питанням, що свідчить про їх своєчасність. Зокрема, у дослідженнях (М. Пітин, 2015; Ю. Бріскін та співавт., 2016) наголошено на значущості теоретичної підготовки спортсменів у якості чинника, який дозволяє оптимізувати

тренувальний процес на основі взаємодії у системі «спортсмен – тренер», що дозволяє істотно підвищити якість тренувального процесу на вищезазначених етапах багаторічного вдосконалення.

Рис. 1.1. Етапи підготовки, вікові діапазони, переважна спрямованість тренувального процесу у системі періодизації багаторічної підготовки футболістів

Примітки: * – клубний і регіональний рівень; ** – національний і державний рівень

Також теоретичну підготовку розглянуто з позицій загально-дидактичних принципів сучасної педагогічної думки з акцентованою спрямованістю на підвищення кваліфікації спортсменів і тренерів, формування комплексу знань про обраний вид спорту у контексті загальної теорії спорту і системи підготовки спортсменів.

Автори дослідження (I. Sobko et al., 2018) наголошують на значущості врахування комплексу модельних характеристик (морфометричних показників, фізичної та технічної підготовленості) футболістів 15 років різного ігрового амплуа для вдосконалення процесу багаторічної підготовки.

Аналогічні дослідження проведені на матеріалі педагогічних спостережень тренувального процесу кваліфікованих футболістів: дослідження (V. Kostiukevych et al., 2018) присвячене вивченню модельних характеристик кваліфікованих гравців у командних спортивних іграх у річному макроциклі підготовки; дослідження (H. Kleven et al., 2013) – аналізу деяких морфометричних показників опорно-рухового апарату висококваліфікованих футболістів на початку 2-го підготовчого періоду річного макроциклу; дослідження (S. Kokareva et al., 2018) – сучасним технологіям моніторингу спеціальної працездатності, фізичної та функціональної підготовленості кваліфікованих футболістів 19-21 років.

У дослідженні (Ю. Бріскін, М. Пітин, 2011) розглянуто основні проблеми диференціації техніко-тактичної підготовки у командних спортивних іграх з урахуванням вікових і статевих відмінностей. Визначено первинні алгоритми формування ігрової спеціалізації (амплуа) футболістів у процесі багаторічної підготовки і можливості їх корекції за рахунок аналогічних характеристик змагальної діяльності: фланговий (лівий або правий) захисник – фланговий (лівий або правий) півзахисник; центральний захисник – опорний півзахисник, тощо.

Автори дослідження (В. Мулик, Я. Крайник, 2019) акцентують увагу на значущості кількісних характеристик виконання ігрових прийомів (елементарних рухових дій) юних футболістів під час змагальної діяльності,

починаючи з етапу попередньої базової підготовки (близько 10-11 років). Ця теза має продовження у дослідженнях (Л. Сергієнко, 2016; В. Яковлів, 2018) на матеріалах загальної характеристики системи багаторічної підготовки спортсменів.

Дослідження (R. Morris et al., 2015; R. Morris et al., 2017) присвячені вивченню тренувального процесу у футболі у контексті педагогічного досвіду переходу молодих спортсменів у професійний футбол. При цьому, показано важливість відповідності організму молодих спортсменів як морфометричним, так і психологічним критеріям спортивної підготовленості для успішної внутрішньокмандної конкуренції з професійними гравцями і формування успішної кар'єри (J. Mortensen et al., 2013).

Характеристика системи спортивної підготовки у футболі містить низку дискусійних питань. До остаточно невирішених проблем, науковцями віднесені питання співвідношення процесу багаторічної підготовки і змагальної практики. Фундаментальні дослідження загальної теорії спорту і системи підготовки спортсменів (В. Платонов, 2013; 2014; 2016; 2017) визначають змагальну діяльність як специфічний елемент системи багаторічної підготовки спортсменів. Дослідники (Е. Дорошенко, 2013; В. Костюкевич, 2016; 2017) також зазначають, що специфіка змагальної діяльності гравців у командних спортивних іграх дозволяє розглядати її як окремий структурний елемент загальної теорії спорту і системи підготовки спортсменів, що має системоформувальний характер стосовно багаторічної підготовки спортсменів і тісно інтегрований з нею у теоретичній і практичній площині.

Зазначені концептуальні підходи до вдосконалення тренувального процесу висококваліфікованих спортсменів також систематизовано та висвітлено у дослідженнях (Т. Вознюк, 2017; Н. Долбишева, 2020; С. Караулова та співавт., 2021; А. Кошура, 2021). Характеристика багаторічної підготовки футболістів на різних етапах спортивного вдосконалення не є сталим процесом – вона постійно доповнюється новими, модифікованими або оновленими даними, які дозволяють деталізувати і конкретизувати окремі проблемні питання.

У дослідженні (Я. Крайник та співавт., 2019) наголошено на значущості взаємозв'язків між кількісними показниками рухових дій і техніко-тактичними показниками у юних футболістів 13-14 років різного ігрового амплуа. Також автори акцентують увагу на дискусійних питаннях стосовно форсування фізичної підготовленості футболістів цієї вікової категорії – окремі успіхи такої технології у структурі поточних мікроциклів (або мезоциклів) досить часто змінюються на істотні недоліки на подальших етапах багаторічного спортивного вдосконалення. Аналогічні результати висвітлено у дослідженні (М. Линець та співавт., 2017) на матеріалі командних спортивних ігор, що свідчить про можливість широкої екстраполяції отриманих результатів у конкретному виді командних спортивних ігор (футболі) – на інші види (баскетбол, волейбол, гандбол, тощо).

Дослідження (О. Мітова, В. Матяш, 2016; В. Марченко, І. Марченко, 2018) спрямовані на вивчення проблемних питань стосовно вдосконалення технічної підготовленості футболістів, яка визначається одним із провідних компонентів у загальній теорії спорту та системи підготовки спортсменів. Крім цього, наголошено, що значущими для розвитку та вдосконалення є відповідні етапи багаторічної підготовки, зокрема активний початок – опанування прийомами техніки гри (10-11 років) (В. Корягін, 2014) і значущості контролю дискримінативних ознак при виконанні техніко-тактичних дій і їх комбінаторних поєднань у змагальному процесі. Проблеми контролю у командних спортивних іграх на конкретних етапах багаторічної підготовки із застосуванням уніфікованих алгоритмів висвітлено у дослідженнях (О. Мітова, 2017; 2019), у тому числі, із застосуванням алгоритмів спеціального аналізу показників змагальної діяльності (Е. Дорошенко, 2013; Е. Doroshenko et al., 2023).

Значущість організаційних аспектів у системі спортивної підготовки футболістів детально викладено у дослідженні (С. Кокарева, 2017b). Зокрема, авторкою акцентовано на необхідності широкого врахування і використання організаційних передумов для якісної спортивної підготовки – про деякі аспекти організації швидкісно-силової підготовки висококваліфікованих футболістів,

а саме, наявності або відсутності системи знань теорії спорту про основні закономірності та принципи їх реалізації у навчально-тренувальній та змагальній діяльності. Крім цього, це стосується проблематики пошуку нових принципів спортивної підготовки, які є характерними для раціональної організації багаторічного вдосконалення спортсменів різного віку, статі, кваліфікації, ігрового амплуа, тощо (В. Платонов, 2016; 2017). У цьому контексті, також важливими є питання наукового обґрунтування ефективності використання вправ із застосуванням різних тренажерних пристроїв, зокрема TRX, широкого використання інтегральних технологій спортивної підготовки, зокрема, фітнес-технологій, у тренувальному процесі футболістів, що дозволяє істотно підвищити рівень їх фізичної підготовленості (С. Кокарева, 2017а).

Крім показників фізичної та функціональної підготовленості футболістів на успішну реалізацію їх ігрового потенціалу в змагальній діяльності мають показники їх фізичного здоров'я, у цілому, та окремих (локомоторних) систем. Автори дослідження (E. Doroshenko et al., 2023) акцентують увагу на необхідності застосування у тренувальному процесі футболістів засобів міофасціального релізу та стретчингу, які є ефективним чинником відновної терапії організму спортсменів і засобом профілактики пошкоджень і травм опорно-рухового апарату. Показники фізичного здоров'я автори розглядають у якості необхідної передумови реалізації поточного спортивного потенціалу футболістів у змагальній практиці різних рівнів – у тренувальній (ігрові вправи); у контрольних і товариських іграх; в офіційній змагальній практиці міського, обласного та регіонального рівнів (першості, кубки); в офіційній змагальній практиці національного рівня (чемпіонати, Кубки); в офіційній змагальній практиці міжнародного рівня (європейські та світові змагання клубного рівня та рівня збірних команд країн). Також значущими є етапні дослідження науковців стосовно контролю стану опорно-рухового апарату кваліфікованих футболістів (на матеріалах гравців футбольного клубу «Зоря» Луганськ) (С. Кокарева, 2018), які дозволяють здійснювати моніторинг м'язово-зв'язкової утворень нижніх кінцівок спортсменів по закінченні різних структурних утворень річного

макроциклу підготовки – етапів, періодів, мікро- або мезоциклів. У цьому аспекті, значущим є моніторинг показників фізичного стану окремих локацій тіла спортсменів – для ефективної тренувальної та змагальної діяльності у футболі одними з провідних локацій до яких застосовують критерії стосовно їх фізичного стану є нижні кінцівки і значні м'язові групи тулуба та кінцівок.

Футбол, як і інші види спорту, має визначену специфіку, яка стосується як загальних процесів спортивної підготовки і змагальної діяльності, так і методичних основ формування етапів багаторічного вдосконалення у конкретному виді спорту. Авторка дослідження (Н. Долбишева, 2016) зазначає, що основою сучасних технологій формування етапів багаторічного вдосконалення у конкретному виді спорту (у тому числі, у футболі) є специфічні особливості, які пов'язані з правилами змагань, віковими характеристиками контингенту спортсменів, особливостями підготовки спортсменів конкретного ігрового амплуа, морфометричними, кваліфікаційними, статевими та іншими відмінностями. У комплексі, такий стан речей призводить до формування унікальних, спеціалізованих за певним видом спорту методик і технологій формування етапів багаторічного вдосконалення, які є відповідними лише конкретному виду спорту, хоча містять і спільні компоненти.

На окрему увагу заслуговують проблемні питання психолого-педагогічного забезпечення підготовки спортсменів. Авторка дослідження (В. Воронова, 2013) констатує, що психологічне забезпечення тренувальної та змагальної діяльності визначає комплекс заходів, які спрямовані на розвиток, удосконалення й оптимізацію регуляторних функцій психофізіологічних систем організму спортсменів, їх типової поведінки під впливом дії чинників спортивного процесу.

Компоненти психолого-педагогічного забезпечення спортивної діяльності у командних спортивних іграх є взаємозалежними і взаємозумовленими. Їх ефективність залежить від комплексного використання складових системи психолого-педагогічного забезпечення в якості цілісного механізму управління.

Значущим є визначення оптимальних психодіагностичних критеріїв для вивчення особистості спортсмена та його морально-вольових можливостей у спортивній діяльності. Результати психодіагностичного тестування дозволяють розробити методичні рекомендації для оптимізації тренувального процесу та змагальної діяльності футболістів.

Певний консенсус науковців до розробки і використання психолого-педагогічних і психогігієнічних рекомендацій у тренувальному процесі спортсменів стосується особливостей занять певним видом спорту (правила змагань), тренувального процесу (особливості підготовки), змагальної діяльності, спортивного режиму, тощо.

Психолого-педагогічне забезпечення спортивної підготовки стосується проблемних питань загального налаштування футболістів (до змагальної діяльності, до тренувального процесу); спеціального налаштування (до конкретного змагання або тренувального заняття); безпосереднього налаштування до виконання конкретних змагальних дій; післязмагального відновлення та психологічної реабілітації. У цьому контексті, ситуативне управління психічними станами і поведінкою футболістів стосується процесів регуляції психофізіологічних станів: тренувальних, передзмагальних, змагальних, післязмагальних, тощо), коли потрібно терміново обрати найбільш ефективні психологічні методики або технології для спрямованого впливу на психічний стан конкретного спортсмена.

У цілому, психолого-педагогічне забезпечення тренувального та змагального процесів спрямоване на оцінку психічних станів (психодіагностика) і підвищення надійності, стабільності та результативності показників змагальної діяльності футболістів спеціалізованими засобами (аутотренінг, психорелаксація, мотивація, бесіди, аналіз гри, настанова на гру, тощо) (О. Байрачний та співавт., 2018).

Сучасні тенденції розвитку футболу у контексті впливу глобальних факторів

За останні десять років істотно збільшилися зацікавленість науковців до питань впливу глобальних чинників на систему багаторічного вдосконалення у командних спортивних іграх. У дослідженні (О. Борисова, 2013) наголошено на необхідності впровадження нових наукових технологій з актуальних проблем розвитку спорту в Україні в сучасних умовах, наголошено на особливостях розвитку системи тенісу як на аматорському, так і на професійному рівні. У дослідженні (О. Борисова, О. Козлова, 2019) визначено проблемні питання впливу глобальних чинників професіоналізації та комерціалізації на розвиток олімпійських видів спорту (у тому числі, на матеріалі тенісу). В свою чергу, це потребує корекції спрямованості тренувального процесу на відповідних етапах спортивного вдосконалення, у тому числі, на етапах попередньої (11-13 років) та спеціалізованої базової підготовки (14-16 років), етапі підготовки до вищих спортивних досягнень (17-19 років), що зазначено у дослідженнях стосовно відбору та орієнтації спортсменів на етапах багаторічного спортивного вдосконалення (О. Шинкарук, 2011; 2012).

Методологічні та філософські засади впливу глобальних чинників на розвиток спорту визначено у дослідженнях культурологічної спрямованості (V. Vilogur, 2015; 2018). Зазначені дослідження містять деталізоване вивчення питань концептуального становлення спорту як соціальної системи, соціального інституту та суспільного руху в умовах світової глобалізації. Крім цього, визначено методологічні засади формування аксіологічного виміру і смисложиттєвих рефлексій індивідуального спортсмена в умовах впливу глобальних чинників на розвиток спорту вищих досягнень.

Крім цього, аналіз і вивчення впливу глобальних чинників на розвиток спорту детально викладено у дослідженнях (Р. Сушко, 2017b; 2018). В якості найбільш впливових глобальних чинників дослідники зазначають міграційні процеси у спорті (міграція спортсменів, тренерів, їх родин), які обумовлені

низьким рівнем життя, необхідністю продовжувати спортивну кар'єру у більш рейтинговому клубі (збірній команді), можливістю отримати більш якісну освіту, тощо. Зазначається, що міграційні процеси призводять до збільшення концентрації висококласних спортсменів у клубі (чемпіонаті або лізі), що істотно підвищує внутрішню конкуренцію за місце в основному складі команди і конкуренцію в національному чемпіонаті або професійній лізі. Дослідники зазначають, що такі тенденції сприяють як розвитку конкретного виду спорту, взагалі, так і його окремих складових дитячо-юнацького та аматорського спорту (Р. Сушко, 2016).

Також значущими глобальними чинниками визначено професіоналізацію спортсменів і тренерів (О. Борисова, Р. Сушко, 2016). В останні роки, це поняття активно використовується у науковому дискурсі з питань підготовки кваліфікованих спортсменів. Проблемними питаннями є невідповідність системи змагань в аматорському та професійному спорті: в аматорському спорті провідними, в ієрархії змагань, є Олімпійські Ігри, чемпіонати світу та офіційні регіональні змагання (чемпіонати і Кубки Європи, Азії, тощо). Натомість у професійному спорті перевага надається найбільш рейтинговим комерційним змаганням – Ліга чемпіонів у футболі, змагання НБА (США), тощо (Т. Peeters, S. Szymanski, 2014). У цьому контексті, професіоналізація спортсменів (тренерів) і комерціалізація офіційних міжнародних змагань є двома складовими компонентами зазначеного глобального процесу. У дослідженні (В. Рейкін, І. Більо, 2022) надано розгорнуту фінансово-економічну характеристику сучасної футбольної індустрії, зокрема, наведені механізми впливу правил фінансового «Fair Play» на проблеми професіоналізації спортсменів і комерціалізації змагань в умовах дії глобальних чинників на розвиток світового футболу. На основі отриманих експериментальних даних, автор дослідження переконливо довів можливість ефективного прогнозування варіантів розвитку професійного футболу, корекції сучасних методичних підходів і технологій багаторічного вдосконалення спортсменів. Зазначені тенденції отримали подальший розвиток. Зокрема, у дослідженні (Глобальні ігри – перевірка сил за рік до Парижу-2024 – <https://paralympic.org.ua/ua>) розглянуто найбільш характерні риси глобальних

процесів у футболі з точки зору економічного аналізу показників господарської діяльності клубів, який проведено на матеріалах щорічних відкритих фінансових звітів UEFA та незалежних аудиторських організацій на рівні національних чемпіонатів і на рівні офіційних турнірів – «European Champions League», «UEFA Europa League» і «UEFA Europa Conference League».

Наступна група глобальних чинників, яка має істотний вплив на розвиток сучасного футболу – це соціально-політичні фактори, серед яких домінують є політизація офіційних міжнародних змагань і соціалізація провідних спортсменів і тренерів. Сучасний етап розвитку спорту вищих досягнень має багато прикладів стосовно політизації офіційних міжнародних змагань, у тому числі футбольних, які мали значущий вплив, як на систему підготовки до змагань, так і на підсумкові результати. Класичним є приклад перемоги національної збірної команди Данії у фінальному турнірі «UEFA European Championship» 1992 року. Путівку на змагання фінального турніру виборола національна збірна команда Югославії, команда Данії не змогла кваліфікуватися до фінального турніру. Але, у Югославії почалися активні військові дії, окремі республіки Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія розпочали шлях до власної незалежності. У цих умовах, UEFA поставив національну збірну команду Данії, до резерву, як потенційного кандидата на участь у змаганнях. У січні 1992 року UEFA підтвердила участь Югославії у фінальному турнірі чемпіонату Європи, але вже за два тижні, до початка турніру, у травні, коли у Югославії знову розпочалися активні бойові дії, UEFA дискваліфікувала збірну команду Югославії. Таким чином, путівку на фінальний турнір здобула національна збірна Данії, яка і здобула сенсаційну перемогу (Union of European Football Associations: official site – <https://uefa.com/>).

Також широко відомі випадки бойкотів найбільш престижних спортивних змагань сучасності – Олімпійських Ігор, за політичними мотивами, які пов'язані з активними воєнними діями і дискримінацією окремих етнічних груп населення. Отже, в історії Олімпіад, дослідниками зафіксовано бойкоти окремими країнами спортивних змагань у 1920 в Антверпені, в 1924 у Парижі, в 1936 у Берліні, в 1956 у Мельбурні, в 1980 у Москві, в 1984 у Лос-Анджелесі (В. Бурда, 2022).

Також під загрозою бойкоту перебували спортивні змагання Олімпійських Ігор 2024 року у Парижі – через можливість допуску до змагань спортсменів з РФ і Білорусі формувалася масштабна міжнародна коаліція, яка виступала проти цього (понад 40 країн).

Інша сторона цього процесу стосується соціалізації відомих спортсменів і тренерів – широко відомі випадки, коли провідні спортсмени займали високі державні або громадські посади: А. Шварценеггер – губернатор штату Каліфорнія (США), видатний бодібілдер, багаторазовий чемпіон світу; В. Кличко – мер Києва (Україна), видатний боксер, Заслужений майстер спорту України, багаторазовий чемпіон світу; К. Каладзе – віце-Прем'єр-Міністр Грузії, мер Тбілісі (Грузія), видатний футболіст, переможець змагань Ліги Чемпіонів, Суперкубку УЄФА, клубного чемпіонату світу; А. Шевченко – президент Української асоціації футболу, видатний футболіст, Заслужений майстер спорту України, переможець змагань Ліги Чемпіонів УЄФА, Володар «Золотого м'яча» (кращий футболіст Європи), тощо. Звичайно, що такі досягнення видатних спортсменів у громадсько-політичній сфері, також, істотним чином впливають на розвиток спорту, взагалі, та футболу, зокрема (М. Калина, 2015).

В українському науковому дискурсі також широко відомі дослідження, які спрямовані на вивчення об'єктивних і суб'єктивних чинників, які впливають на життя та професійну діяльність спортсменів і тренерів, вирішення проблем, які пов'язані з соціальною самоідентифікацією, складнощами в отриманні повноцінної освіти і необхідністю адаптації до звичайного життя після закінчення кар'єри у спортсменів і тренерів. Зокрема, наголошено, що негативні чинники соціалізації спортсменів і тренерів є лімітуючим фактором формування успішної спортивної кар'єри (Н. Коваленко, 2015).

В якості ще одного глобального чинника, який впливає на розвиток спорту (у тому числі, футболу), дослідники визначають високий рівень інформатизації процесу багаторічного вдосконалення спортсменів – системне використання глобальної інформаційної мережі «Internet», дистанційних технологій отримання спеціальної інформації у режимі реального часу («Skype», «Viber», «WhatsApp»

«Telegram», тощо), високотехнологічні комп'ютерні програми реєстрації показників змагальної діяльності, їх подальшого аналізу та інтерпретації (комп'ютерні програми «Accenio Football», «Catapult», «Pro Zone», аналітична платформа «InStat», тощо). У цьому контексті широко відомі дослідження (А. Бабанін, 2015), у якому наголошено на значущості раціонального вибору методів визначення фізичного та функціонального стану спортсменів та їх подальшого впровадження у систему управління тренувальним процесом на основі використання комп'ютерних технологій і відповідного програмного забезпечення. На необхідності широкого застосування сучасних інформаційних технологій для теоретичного аналізу та інтерпретації показників змагальної діяльності в командних спортивних іграх наголошено у дослідженні (В. Кашуба та співавт., 2016), в якому впровадження інформаційних технологій розглянуто в якості інноваційного чиннику методичного процесу спортивної підготовки.

На основі масштабних багаторічних досліджень (М. Пітин, 2015) доведено важливість теоретичної підготовки спортсменів (у тому числі, на матеріалі ігрових видів спорту) у процесі багаторічної підготовки на різних етапах спортивного вдосконалення. Логічним продовженням і розширенням наукових матеріалів стосовно зазначеного наукового напрямку є дослідження ефективності застосування сучасних інформаційних (цифрових) технологій розвитку інтелектуальних здібностей футболістів у контексті значущості їх теоретичної підготовленості (Т. Івченко, Л. Максименко, 2021) і визначення найбільш раціональних шляхів застосування сучасних інформаційних систем і технологій у підготовці футболістів різних вікових груп і кваліфікації для оптимізації їх тренувального процесу (А. Лисенко, І. Скрипка, 2021).

Узагальнюючи вищенаведену інформацію, дослідники зазначають, що існуючий стан речей також істотно впливає на систему багаторічного вдосконалення кваліфікованих спортсменів і потребує застосування нових методичних підходів і технологій до її корекції. Зокрема, у дослідженні (О. Байрачний, 2017) наголошено на особливостях формування успішної професійної кар'єри тренера високої кваліфікації з футболу на засадах аналізу

основних і допоміжних детермінант, їх подальшого узагальнення та систематизації. При цьому, важливими рисами визначають психологічні характеристики – професійну типологію тренерської діяльності на основі врахування особистісних здібностей і вподобань, професійну майстерність, прояви пошукової (дослідницької) поведінки як передумови успішної реалізації професійного потенціалу. Аналіз лідерських якостей тренера, у контексті диференціації показників групової ідентифікації у футбольних командах, дозволив авторові (О. Байрачний, 2017) констатувати, що у спортивному колективі наявні формальні та неформальні коаліції спортсменів. Їх взаємодія, істотним чином, впливає як на характеристики тренувального процесу, так і на підсумкову результативність змагальної діяльності, яка є інтегральною складовою ефективності всієї системи багаторічного вдосконалення футболістів.

Вплив процесів міграції на систему управління багаторічною підготовкою футболістів і шляхи її вдосконалення

Розвиток сучасного громадянського суспільства характеризується інтенсивним впливом глобальних чинників, серед яких найбільш значущими є процеси міграції широких верств населення та, безпосередньо, пов'язані з ними процеси натуралізації – зміни громадянства або отримання декількох громадянств різних країн водночас. Тому зрозумілим є зацікавленість науковців до вивчення процесів міграції та їх впливу на різні сфери життя широких верств населення у різних регіонах планети. Зокрема, у дослідженні (П. Безуглий, 2015) вивчено передумови виникнення та подальшого формування міграційних процесів на методологічному та теоретичному рівні; наголошено, що у переважній більшості випадків мотиваційними чинниками міграційних процесів є невдоволеність умовами праці, освітніми критеріями, кліматичними показниками, локальними воєнними діями, тощо. У доповіді (О. Малиновська, 2014) наголошено на базових принципах формування міграційної політики країн Європейського Союзу з ґрунтовним аналізом існуючих викликів і тенденцій, які можуть бути

екстрапольовані для українського громадянського суспільства з подальшим узагальненням і формулюванням шляхів вирішення цієї проблематики. Цей напрям отримав подальший розвиток у дослідженні (Т. Мірошниченко, 2014), яке спрямоване на вивчення основних закономірностей міжнародної міграції працівників у контексті програми безвізового режиму України з країнами Європейського Союзу з деталізацією цих відносин для висококваліфікованих фахівців різних галузей господарства. При цьому, зазначають науковці (Я. Столярчук, С. Поручник, 2014) значущою є сегментація основних напрямів розвитку глобального ринку праці з подальшим аналізом і диференціацією існуючих тенденцій у секторах національних економік окремих країн. У контексті реалій сучасного українського законодавства також представлені перспективні дослідження ефектів міграції в Україні і їх наслідків (Н. Лиховід, 2017) і стратегічного аналізу процесів зовнішньої міграції в Україні та їх впливу на розвиток національної економіки (О. Малиновська, 2004).

Отже, розгляд процесів розвитку сучасного спорту в якості індустрії глобального ринку праці є значущим для розуміння подальшої спрямованості та оптимізації маркетингу фізичної культури як елементу розвитку соціальної сфери громадянського суспільства (С. Разумовський, 2013). Таким чином, логічно зазначити, що глобальні чинники, певним чином, екстрапольовані на сферу спортивної індустрії, істотно впливають на її показники і перспективи розвитку. Такий стан речей підтверджений низкою досліджень науковців: у дослідженні (Я. Леонов, В. Васильєв, 2013) авторами зазначено, що значущими для ефективного розвитку сфери фізичної культури і спорту є відповідні соціально-ринкові умови і механізми на основі державного і суспільного партнерства. При цьому, це стосується як національної системи масового спорту або «Спорту для всіх» (В. Товт, В. Сусла, 2017), так і всієї системи багаторічного спортивного вдосконалення у реаліях сучасних ринкових відносин економіко-правового сектору України (І. Лисенко, С. Здоренко, 2021), а також у визначенні стратегічних проблем державного управління розвитком сфери фізичної культури і спорту в Україні та відповідних шляхів їх вирішення (В. Приходько та співавт., 2021).

Загальнотеоретичні підходи до вирішення проблемних питань міграції спортсменів у глобальному вимірі висвітлені у дослідженні (R. Giulianotti, R. Robertson, 2008), а у науковому огляді (B. Maussier, 2017) подано матеріали наукових розвідок стосовно формулювання модифікованих підходів до застосування показників змагальної практики в офіційних міжнародних змаганнях у тренувальному процесі спортсменів в історико-культурному контексті – у процесі еволюції цієї системи знань від змагань в античній Греції до сучасних Олімпійських Ігор.

Крім цього, дослідники зазначають значущість інших наукових напрямів, зокрема, інформаційного забезпечення наукових розвідок стосовно міграції футболістів із застосуванням інноваційних технологій на основі візуальної аналітики та інтерпретації отриманих результатів (A. Cao et al, 2021) і дослідження стосовно управління неформальною участю у спортивній діяльності, результати якого свідчать, що поточна практика, певним чином, обмежує потенціал неформального спорту. Зміни як у соціально-культурному середовищі, так і у практичному розвитку спорту необхідні для того, щоб зацікавлені суб'єкти цього процесу могли ефективно використати потенціал неформальної участі, у тому числі, із застосуванням міграційних процесів (R. Jeanes et al., 2019). У спорті вищих досягнень, у тому числі, у професійному футболі, процеси міграції є одним з провідних напрямів, який обумовлює необхідність корекції технологій спортивного вдосконалення, як протягом річного макроциклу, так і у процесі багаторічної спортивної підготовки (G. Van Campenhout et al., 2019; G. Van Campenhout, J. Sterkenburg, 2019; K. Sherzod, 2021). На нашу думку, саме тому, на початку XXI століття, у вітчизняному науковому дискурсі були опубліковані результати наукових досліджень у цьому напрямі: у дослідженні (P. Полі, 2019) зазначено значущість трьох основних напрямів вивчення впливу глобалізації на спорт (на матеріалі футболу): передумови виникнення міграційних процесів (соціально-економічні, культурні, релігійні, етнічні, тощо); аналіз географічних чинників міжнародної міграції футболістів і аналіз кількісної динаміки присутності іноземних гравців у складі

команд п'яти провідних європейських ліг (Англійська Прем'єр-ліга, Іспанська Прем'єр-ліга, Італійська Серія А, Французька 1 Ліга та Перша Бундеслига Німеччини) з фактичними даними стосовно механізмів міжнародної міграції з легалізацією діяльності відповідних мереж переміщення гравців і вдосконалення вимог національного законодавства зазначених країн до системи міжнародних трансферів футболістів. Також, у цьому дослідженні, наголошено на значущості вивчення загальних механізмів функціонування ринку міграції футболістів і нагальної необхідності впровадження посередництва футбольних агентів.

Автори роботи (Н. Kleven et al., 2013) наводять економічні показники оподаткування контрактів у взаємозв'язку з показниками міжнародної міграції футболістів-суперзірок за відкритими даними європейського футбольного ринку.

Критичний аналіз проблемних питань зазначеного економічного напрямку міграційних процесів у футболі відкриває широкі можливості для диференціації інвестицій у професійному футболі та балансу видаткової та прибуткової частин їх діяльності (В. Milanovic, 2005).

У дослідженні (О. Блохін, 2013) вивчено вплив футболу на сучасні соціально-політичні тенденції розвитку громадянського суспільства. Показано, що сучасний футбол є чинником консолідації української політичної нації, підвищення міжнародного авторитету української держави, патріотичного виховання молодого покоління з відповідним визначенням розвитку спорту як феномену сучасної культури.

Значущим є дослідження (І. Вербицький, 2019), в якому проаналізовано передумови «справи Босмана», коли рішенням суду було підтверджено, що система трансферів у футболі обмежує вільне пересування спортсменів і суперечить чинному законодавству Європейського Союзу. За остаточними підсумками судового процесу, футболісти отримали право на безкоштовний трансфер (у статусі «вільний агент») по завершенні клубних контрактів, а в європейських національних чемпіонатах (лігах) зникли обмеження на футболістів-легіонерів. У свою чергу, це призвело до виникнення та формування аналогічних тенденцій в українських національних чемпіонатах на основі

існуючих моделей розвитку ігрових видів спорту (О. Дев'ятова, Т. Кропивницька, 2016).

Аналіз наукових досліджень у сфері міграції футболістів дозволяє констатувати, що у закордонних наукових дослідженнях зазначена проблематика отримала широкий розвиток і деталізоване вивчення. Зазначені дослідження диференційовані за кількома найбільш значущими напрямками, а саме: 1) міграція для отримання можливості продовження спортивного вдосконалення у провідних футбольних чемпіонатах (лігах); 2) міграція для отримання можливостей більшої оплати праці (пошук більш високооплачуваної роботи, більш високих соціальних стандартів життя, кращого медичного забезпечення, тощо); 3) міграція для отримання можливостей більш якісної освіти (бакалаврського, магістерського або освітньо-наукового рівнів); 4) вимушена міграція, яка детермінована стихійними лихами, техногенними аваріями, збройними конфліктами та іншими чинниками, які загрожують безпеці життю людини. На теоретико-методичному рівні розглянуто та систематизовано питання, які стали пусковим чинником міграційних процесів у футболі із країн Європи до США в історичному контексті, за період 1880-1930 рр. (М. Taylor, 2011).

У вітчизняному науковому дискурсі початком вивчення міграційних процесів у футболі вважають публікацію у виданні «Наука в олімпійському спорті» (2013) матеріалів досліджень у яких розглянуто та проаналізовано механізми глобального розподілу міжнародного ринку праці, каналів міграції та транснаціональної професійної мережі. Згодом, у дослідженнях (Р. Полі, 2019; R. Poli et al., 2019a; R. Poli et al., 2019b), у процесі вивчення механізмів глобалізації виявлено значущість посередництва у процесах міграції спортсменів, що призводить до конкурентних економічних переваг провідних професійних футбольних клубів, чемпіонатів і ліг. У якості прикладу, розглянуто формування каналів міграції футболістів, показано, що створення економічних можливостей і матеріально-технічного забезпечення спортивної підготовки футболістів нерозривно пов'язано з підвищенням ефективності та результативності їх змагальних характеристик.

Стосовно актуальних питань міграції для продовження спортивної кар'єри футболістів широко відоме дослідження (S. Agergaard, T. Ryba, 2014), в якому наголошено на соціально-психологічних чинниках – мотивації футболістів до професійного саморозвитку і виступів у найбільш конкурентних лігах (чемпіонатах). Показано, що саме соціально-психологічні чинники особистості футболістів (мотивація, дисципліна та самодисципліна, спрямованість на найвищі досягнення), у переважній більшості випадків, дозволяє їм отримувати конкурентні переваги над іншими спортсменами у процесі багаторічного спортивного вдосконалення та формування успішної спортивної кар'єри. Зазначений стан речей є передумовою ефективного розвитку системи футболу взагалі, що розглянуто у дослідженні (S. Berezka, 2013) з акцентом на застосування управлінських чинників, як на рівні окремої особистості, так і на рівні клубу (команди) і національної асоціації футболу (рис. 1.2).

Узагальнені питання фінансово-економічного забезпечення міграційних процесів повинні ґрунтуватися на принципах дотримання фінансового «Fair Play», які декларуються провідними керівними органами FIFA, UEFA, і стосуються раціональної фінансово-економічної організації роботи професійних футбольних клубів на принципах орієнтовних балансів прибуткової та витратної частин їх спортивної діяльності. Аналіз міграції футболістів на зазначених принципах викладений у дослідженні (R. Berlinschi et al., 2013), автори якого аналізують міграційні процеси з точки зору балансу провідних економічних механізмів глобальної ринкової економіки.

На основі зазначених фінансово-економічних принципів і механізмів рекомендовано будувати відповідні бізнес-моделі для європейських футбольних клубних змагань і національних європейських чемпіонатів (T. Dima, 2015) з урахуванням оптимального балансу підготовки власних молодих футболістів у клубних Академіях (школах) і запрошенням перспективних футболістів – мігрантів з інших країн. Крім цього, зазначається, що еволюція регламентних норм стосовно трансферів FIFA та UEFA містить як позитивні, так і негативні тенденції впливу на кар'єру молодих талановитих футболістів (C. Lembo, 2011).

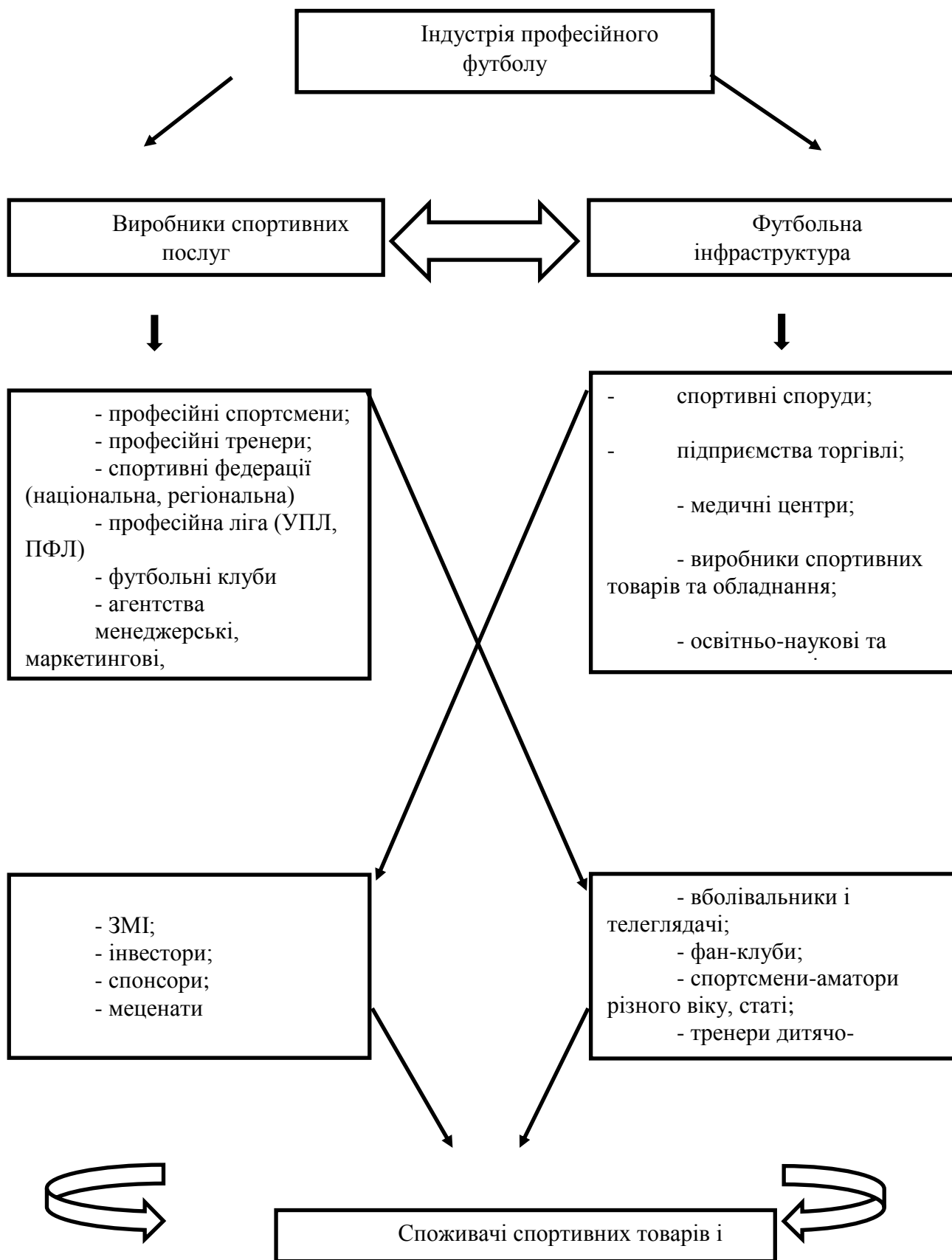

Рис. 1.2. Основні компоненти розвитку індустрії професійного футболу, за модифікованими даними (S. Berezka, 2013).

Автори дослідження (R. Elliot, 2022) доводять, що невинуваті очікування молодих талановитих футболістів призводять до психологічних проблем з адаптацією спортсменів у професійних командах і провокують негативні тренди міграційних процесів у сучасному футболі.

Актуальні питання міграції футболістів для отримання кращих фінансових умов у професійних контрактах викладено у дослідженні (A. Bourke, 2002), де викладено основні принципи формування успішної спортивної кар'єри молодих ірландських професійних футболістів в англійській футбольній Прем'єр Лізі (Premier League). Зокрема, зазначено, що домінуючими поглядами молодих ірландських футболістів стосовно їх адаптації та подальших виступів є питання визнання високої кваліфікації футболістів на національному та міжнародному рівнях і високий рівень фінансового забезпечення за контрактом. Автори роботи (R. Kirk, A. Weaver, 2019) акцентують увагу на науковому вивченні впливу глобальних чинників на процеси розвитку футболу – міграції спортсменів (на матеріалі розвитку студентського футболу в США. Аналогічні дані отримані у дослідженні (R. Elliott, 2017), яке спрямоване на вивчення факторів, що впливають на міграцію ірландських гравців до англійських професійних ліг; у дослідженні (L. Finnegan, 2019) – на матеріалі диференціації чинників, які є передумовою процесів внутрішньої міграції кваліфікованих футболістів в Ірландії; у дослідженні (R. Elliot, 2014) – на матеріалі вивчення професійної кар'єри британських футболістів, які мігрували до угорської ліги «Шопроні». При цьому, за низкою чинників: англійська футбольна Прем'єр Ліга (Premier League) залишається найбільш привабливою для футболістів-мігрантів – як у матеріально-економічному та фінансовому, так і в соціально-культурному відношенні (L. Finnegan, 2019; A. Lally, 2021). Також це підтверджено даними, які оприлюднені у дослідженні (D. Richardson et al., 2012), на матеріалі вивчення процесів міграційних переходів молодих елітних європейських футболістів до професійних футбольних клубів англійської Прем'єр Ліги і у дослідженні (H. Relvas et al., 2010) стосовно визначення організаційної структури і практичної роботи в елітних європейських професійних футбольних клубах

на основі врахування взаємозв'язків між молодими талановитими спортсменами і професійними критеріями відбору.

В якості окремого наукового напрямку, який спрямований на вивчення міграційних процесів у національних асоціаціях, лігах (чемпіонатах) з урахуванням регіональних, етнічних, економічних та інших особливостей. Аналіз літературних джерел дозволив виявити дослідження, які спрямовані на вивчення міграційних процесів професійних футболістів з країн Африканського континенту до інших регіонів світу. Зокрема, у дослідженні (I. Okwechime, O. Adetiloye, 2019), проаналізовано практику міграції професійних африканських футболістів до європейських футбольних ліг (чемпіонатів) із зазначенням провідного економічного чинника міграції з африканських країн – більш низького рівня життя населення. Важливу проблематику досліджено у роботі (D. Storey, 2019), яка стосується етичних питань – національної вірності та збереженню спортивного громадянства африканських футболістів-мігрантів. Не є секретом, що певний відсоток африканських футболістів, після міграції в європейські ліги (чемпіонати), у процесі подальшої інтеграції у громадянське суспільство іншої країни, обирає зміну громадянства у якості пріоритету (процес «натуралізації» спортсменів). Згодом, це дозволяє виступати за національну збірну команду іншої країни і уникати ліміту на іноземних гравців у національному чемпіонаті.

Також складною є проблема адаптації африканських футболістів у європейських чемпіонатах – виникають мовні бар'єри, трапляються випадки расової та етнічної дискримінації, що істотно ускладнює інтеграцію спортсменів у колектив футбольної команди. У більшості випадків, як зазначають автори, подолати ці перешкоди вдається завдяки високій особистій мотивації та «бойовому» духу, який притаманний африканським футболістам – мігрантам (C. Ungruhe et al., 2022). Відсоток африканських футболістів, яким не вдалося успішно адаптуватися у новому спортивному колективі, у переважній більшості випадків, повертається у національні чемпіонати. Отриманий досвід міграції та підготовки у провідних футбольних клубах Європи має позитивний вплив –

гравці продовжують ефективну спортивну кар'єру у національному чемпіонаті на високому рівні, часто виступають за національну збірну команду країни, що зазначено у дослідженнях (J. Esson, 2015; E. Kyeremeh, 2020). На окрему увагу заслуговує дослідження (M. Chiweshe, 2014), автор якого констатує, що крім перелічених проблемних аспектів розвитку футболу на африканському континенті, значущим чинником є корупція, що істотним чином, нівелює принципи спортивної домінантності у змагальній діяльності та гальмує розвиток футболу на різних рівнях функціонування – дитячо-юнацькому, резервному, аматорському та професійному. Такий стан речей впливає, навіть, на показники ефективності спортивної підготовки футбольних академій і, відповідно, зниженням якості підготовки перспективних африканських футболістів у процесі міграції до провідних Європейських ліг (чемпіонатів) (P. Darby, G. Akindes, 2007).

Крім досліджень факторів міграції африканських футболістів, науковцями детально проаналізовано міграційні процеси інших етнічних і національних груп футболістів. У роботі (S. Metzger, O. Ozvatan, 2020) висвітлено передумови масової міграції та подальшої натуралізації футболістів турецького походження до чемпіонатів Німеччини (Месут Озіл, Ільхан Мансиз та ін.) та інших європейських країн (Кубілай Тюрк'ілмаз, Хакан Якін, Мурат Якін та ін.). Показано, що основою цих процесів, переважно, є економічні (більш високий рівень життя) та соціальні чинники (більша демократизація громадянського суспільства, доступність вищої освіти, тощо).

У дослідженні (C. Nolasco, 2018) вивчено передумови виникнення процесів міграції у португальському футболі. У якості особливості, яка притаманна міграційним процесам португальських футболістів визначено близькі, за кількісними значеннями, показники міграції та імміграції спортсменів, що обумовлено, з одного боку, високим рівнем майстерності футболістів у португальських чемпіонатах (футбольних лігах) і, як наслідок, високим рівнем внутрішньокомандної конкуренції, що призводить до якісної підготовки гравців; з іншого боку, відносно, невисоким рівнем заробітних плат футболістів

порівняно з європейськими TOP-лігами: англійська Premier League, іспанська LaLiga, італійська Serie A, німецька Bundesliga, французька Liga 1.

Дослідження (Y. Cho, 2015) присвячено аналізу передумов міграції у зоні AFC (Asian Football Confederation) в історичних, етнокультурних і соціально-економічних аспектах, розглядаються особливості розвитку футболу як інструменту міжнародного співробітництва азійських країн, відображено значущість футболу як елемента регіональної консолідації та створення соціокультурної спільноти і міжнародного економічного співробітництва країн у регіоні AFC. На матеріалі розвитку південнокорейського футболу (J. Chung et al., 2015) дослідниками показаний вплив глобальних чинників на ефективність діяльності національної футбольної індустрії з акцентом на конкуренцію між глобальними медіа за право на висвітлення національних футбольних змагань.

Після перемоги національної збірної Греції на EURO-2004, значно підвищилась зацікавленість науковців і фахівців-практиків до нагальних проблем розвитку грецького футболу (Union of European Football Associations: official site. <https://uefa.com/>). У дослідженні (P. Dimitropoulos et al., 2018) наведений фінансовий аналіз вартості футболістів, професійних клубів, усієї футбольної інфраструктури у контексті впливів глобальних факторів на процеси розвитку грецького футболу із зазначенням критеріїв фінансового «Fair Play» UEFA (у першу чергу, необхідності певного балансу між витратними і прибутковими частинами кошторисів професійних футбольних клубів).

На окрему увагу науковців заслуговують результати виступів збірної Ісландії у фінальному турнірі EURO-2016. Національна збірна команда країни з населенням близько 372 520 (за відкритими даними 2021 року) змогла сенсаційно кваліфікуватися до фінального турніру і посісти підсумкове 5-8 місце серед кращих футбольних збірних команд Європи. Серед домінантних чинників, які прямо або опосередковано дозволили отримати цей високий результат, фахівці визначають високі показники міграції ісландських футболістів (A. Muscat et al., 2020). За відкрити даними (2016 року) до складу національної збірної команди Ісландії було залучено 23 футболісти, з яких, 100% були

гравцями-легіонерами інших європейських чемпіонатів, 7 – чемпіонату Швеції (30,44%), 3 – чемпіонату Норвегії (13,05%), по 2 – чемпіонати Італії, Німеччини, Данії та Уельсу (34,76%), по 1 – чемпіонати Англії, Бельгії, Швейцарії, Франції та РФ (21,75%).

Найбільш високі кількісні показники міграції футболістів за національними (державними) критеріями дослідники фіксують у бразильських спортсменів (табл. 1.1) за даними вивчення міграції 13383 футболістів, які представляють 2351 команду, які беруть участь у змаганнях в 147 футбольних лігах 98 національних чемпіонатів (Statista. – <https://www.statista.com/chart/13820/professional-footballers-playing-abroad/>).

Аналіз показників, які наведені у таблиці 1.1, дозволяє констатувати, що рівень міграції українських футболістів є достатньо високим – 18 місце у глобальному світовому рейтингу (196 футболістів). Це свідчить про високий рівень кваліфікації українських футболістів, який обумовлений системою багаторічної спортивної підготовки і професійною майстерністю українських тренерів.

Таблиця 1.1

**Глобальний рейтинг кількісних показників міграції футболістів
станом на 2019 рік, n = 13833 (Statista)**

№ за рейтингом	Національна асоціація футболу	Кількісний показник міграції
1	Бразильська (CONMEBOL)	1330 футболістів
2	Французька (UEFA)	867 футболістів
3	Аргентинська (CONMEBOL)	820 футболістів
4	Сербська (UEFA)	458 футболістів
5	Англійська (UEFA)	431 футболіст
6	Іспанська (UEFA)	427 футболістів
7	Німецька (UEFA)	394 футболісти
8	Колумбійська (CONMEBOL)	382 футболісти
9	Хорватська (UEFA)	374 футболісти
10	Нігерійська (CAF)	361 футболіст
18	Українська (UEFA)	196 футболістів

У дослідженні (L. Storm et al., 2022) вивчений довід міграції перспективних данських футболістів (на рівні резервного спорту). Зокрема, зазначено,

що передумови формування міграційних процесів мають тривалий термін становлення і формування, а у якості впливу глобальних чинників міграційних процесів на результативність змагальної діяльності фахівці розглядають сенсаційну перемогу національної збірної Данії на EURO-1992 року. Провідні гравці національної збірної Данії були активними учасниками міграційних процесів і мали досвід змагальної практики у закордонних клубах: М. Лаудруп – «Ювентус» (Турін, Італія), з 1983 року; Б. Лаудруп – «Баварія» (Мюнхен, Німеччина), з 1990 року; П. Шмейхель – «Манчестер Юнайтед» (Манчестер, Англія) з 1991 року; К. Вільфорт – «Лілль» (Лілль, Франція), з 1985 року; Х. Андерсен – «Андерлехт» (Андерлехт, Бельгія), з 1982 року, тощо.

Характеристика міграційних процесів є неповною без розгляду переходів бразильських футболістів, які є найбільш затребуваними спортсменами на глобальному світовому трансферному ринку футбольної індустрії (Union of European Football Associations: official site. <https://uefa.com/>). При цьому, дослідники (С. Ribeiro, Р. Dimeo, 2009) зазначають, що на світовому глобальному трансферному ринку бразильські футболісти мають істотні переваги за співвідношенням «ціна контракту – якість спортивної підготовки». Такий стан речей, згодом, і призвів до ситуації, коли, саме, бразильські футболісти є беззаперечними лідерами за кількістю трансферів і цей лінійний тренд залишається досить стабільним протягом останніх років.

Також значущими, за думкою науковців, залишається низка дослідницьких напрямів у процесі вивчення глобальних факторів міграції та визначення їх впливу на ефективність багаторічної спортивної підготовки і результативність змагальної діяльності. Автори досліджень (С. Lago-Reñas et al., 2019; С. Lago-Reñas, 2020) наголошують, що спортивна міграція призводить до підвищення внутрішньої конкуренції у командах, оптимізації спортивної підготовки і, як наслідок, до підвищення результативності змагальної діяльності.

Зокрема, це стосується аналізу питань, які пов'язані з вивченням проблем самостійної міграції молодих талановитих футболістів (В. Egilsoon, Н. Dolles, 2017; А. Elia, V. Fedele, 2021) на основі визначення та підсилення механізмів

їх власної суб'єктивізації. При цьому, значущим визначають досвід акультурації спортсменів під час міграції та імміграції на різних рівнях функціонування футбольної індустрії, у тому числі, на матеріалі елітного спорту (G. Weedon, 2011; R. Schinke et al., 2013; R. Schinke, K. McGannon, 2014; T. Ryba et al., 2018;), що дозволяє, переважній більшості футболістів краще адаптуватися до норм громадянського суспільства іншої країни і стати повноправним членом спортивного колективу. Аналогічні дані наведено у систематичному огляді (R. Smith, R. Spaaij, 2019) стосовно інтеграції спортсменів-мігрантів у різні етнічні групи і набуття ними культурного капіталу у контексті спортивної підготовки, зокрема, і фізичної активності, взагалі.

Окрему групу проблемних питань висвітлено у наукових розвідках і науково-популярних оглядах стосовно впливу глобальної футбольної індустрії на соціальну сферу громадянського суспільства. Зокрема зазначено, що передумовою виникнення міграційних процесів, у багатьох випадках, є соціально-економічні проблеми певної категорії найменш захищених осіб. У цьому контексті, значущими є дослідження (R. Jurković, 2018) стосовно застосування футбольної (B. McDonald et al., 2019) міграції у якості чиннику інтеграції біженців у Хорватії; дослідження стосовно соціальної інтеграції мігрантів, прохачів притулку та інших найменш захищених категорій у футбольних програмах солідарності та взаємодопомоги; дослідження (U. Burrmann et al., 2018) стосовно визначення можливостей соціалізації осіб, які потребують притулку у Німеччині засобами їх залучення до футболу.

Також значущими є критичний огляд літератури (R. Spaaij et al., 2019) стосовно вимушеної міграції осіб після воєнних дій (техногенних катастроф, тощо) і соціальну роль регіональних асоціацій футболу у наданні гуманітарної допомоги цим особам; вивчення факторів спортивної діяльності професійних футбольних клубів та аматорських регіональних асоціацій у контексті їх соціальної діяльності (C. Stone, 2018) та допомогою для прохачів притулку, внутрішньопереміщених осіб та інших найменш захищених категорій населення (C. Stura, 2019); досвіду соціальної інтеграції та відчуження у футбольній

команді людей, які шукають притулку і низки загальноєвропейських спортивних заходів, які спрямовані на розвиток аматорського футболу для осіб, які постраждали внаслідок воєнних дій в Україні (Directorate-General for Migration and Home Affairs. – https://www.eeas.europa.eu/eeas/europe-day-2022_en)

Значущими є дані, які характеризують інтенсивність міграційних процесів в Україні в умовах повномасштабних воєнних дій – після їх початку, за кордоном країни, перебували, не менше 300 юних українських футболістів, що свідчить про високий рівень міграції на рівні резервного футболу в Україні.

Такий стан речей може призвести до певного відтворення шляху розвитку марокканського футболу. На останньому чемпіонаті світу (FIFA WORD CUP 2022, Qatar) національна збірна команда Марокко сенсаційно зайняла 4-е місце, в її складі – 14 із 26 гравців народилися та виховувалися в інших країнах – у Бельгії, Нідерландах, Іспанії, Франції, Німеччині та Італії. За даними відкритих джерел, шестеро гравців, навіть грали за юнацькі та молодіжні збірні Нідерландів, Бельгії та Німеччини.

Наведений матеріал з наукових розвідок, які стосуються впливу глобальних чинників, зокрема міграції спортсменів і тренерів, на розвиток футболу дозволяє констатувати, що у сучасному науковому дискурсі залишаються остаточно невирішеними питання стосовно корекції системи багаторічної підготовки футболістів. У першу чергу, це стосується питань представництва професійних футбольних клубів у змаганнях Ліги Чемпіонів і Ліги Європи UEFA, участь у яких є економічним базисом для отримання професійними футбольними клубами можливості для балансу їх прибуткової та видаткової частин (М. Пітин та співавт., 2019а; М. Пітин та співавт., 2019b), відповідної корекції регламентних норм національних чемпіонатів (ліг) (Х. Хіменес та співавт., 2019), підвищення ефективності селекційної роботи у професійних футбольних клубах у контексті контролю міграційних процесів (Р. Сушко, Д. Мельник, 2019; Д. Поліщук, Р. Сушко, 2020). Також важливим залишається широке коло проблемних питань стосовно відбору (В. Лизогуб та співавт., 2018) та орієнтації футболістів на різних етапах багаторічного

вдосконалення (О. Шинкарук, О. Мітова, 2017; О. Шинкарук, 2018; В. Тодорова, Т. Пасічна, 2020; А. Чхань, 2022), комплектації національних збірних і професійних клубних команд (Р. Сушко, Е. Дорошенко, 2019; Д. Поліщук, Р. Сушко, 2020), формування та вдосконалення технологій безпосередньої підготовки футболістів до основних змагань у макроциклі з урахуванням впливу глобальних чинників на параметри тренувальної та змагальної діяльності (V. Kostiukevych et al., 2018; 2023). Крім цього, це стосується питань аналізу та експертної інтерпретації техніко-тактичної діяльності футболістів (V. Shamardin, В. Khorokavyu, 2015; V. Kostiukevych et al., 2023), вдосконалення спеціальної фізичної, функціональної підготовленості та працездатності їх організму (В. Мулик, В. Перевозник, 2017; О. Podrigalo et al., 2019; S. Ovcharenko et al, 2021; Г. Лісенчук та співавт., 2021), корекції їх рухової сфери і управління психосенсорними механізмами формування ігрових прийомів (Г. Коробейніков, та співавт., 2013; А. Ровний, В. Лизогуб, 2016; І. Собко та співавт., 2018; В. Лизогуб та співавт., 2021), формування та вдосконалення механізмів контролю різних видів підготовленості (С. Овчаренко, О. Мітова, 2017; О. Мітова, 2020; 2022; С. Овчарук, 2021).

На підставі вищезазначеного констатуємо, що глобальні світові процеси, у тому числі, міграція спортсменів, істотним чином, впливає на розвиток сучасного футболу на всіх рівнях функціонування його індустрії. Такий стан речей призводить до необхідності оптимізації основних складових компонентів системи управління підготовкою футболістів – планування, програмування, моделювання, прогнозування, оцінки, контролю та корекції показників різних видів підготовленості та змагальної діяльності, з одного боку, та врахування особливостей формування та функціонування організму спортсменів різного віку, статі, кваліфікації на різних етапах спортивного вдосконалення.

Сучасні тенденції розвитку футболу та системи управління підготовкою спортсменів детерміновані впливом глобальних чинників – міграцією футболістів та їх концентрацією у провідних професійних футбольних клубах (лігах, чемпіонатах), професіоналізацією футболістів (тренерів) і

комерціалізацією офіційних національних і міжнародних змагань, соціалізацією спортсменів (тренерів) і політизацією офіційних змагань міжнародного рівня, науково-технічним прогресом та тотальною інформатизацією суспільства.

Процеси міграції, у контексті впливу глобальних чинників на розвиток футболу, мають визначені особливості, на відміну від інших глобальних чинників. Вони, безпосередньо, впливають на селекційну роботу у професійних футбольних клубах на рівні дитячо-юнацького, резервного, молодіжного та професійного футболу. Крім цього, вони детерміновані, з одного боку, критеріями матеріально-технічного та фінансово-економічного забезпечення професійних футбольних клубів, з іншого боку, за рахунок залучення до складу команд висококваліфікованих футболістів-мігрантів професійні футбольні клуби отримують можливість істотного покращення фінансово-економічного становища клубу (платежі солідарності UEFA).

Це обумовлює формування проблемної ситуації та необхідності її наукового вирішення, яка стосується необхідності розробки і впровадження у тренувальний процес футболістів технологій безпосередньої підготовки до національних і міжнародних змагань з урахуванням впливу чинників міграції на можливість комплектації національних збірних і професійних клубних команд та кількісно-якісні показники змагальної практики футболістів. Для вирішення цієї проблеми необхідна обґрунтована корекція тренувального процесу, з точки зору, оптимізації управління підготовкою футболістів у контексті впливу процесів спортивної міграції.

ГЛАВА II

ОГЛЯД ОСНОВНИХ МЕТОДІВ ТА ЕТАПІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У сучасному науковому дискурсі під методологією розуміють вчення про структуру логічної організації, методи і засоби науково-дослідної діяльності. Методологічне підґрунтя сучасної науки дає можливість для характеристики низки основних складових наукового дослідження – об'єкта, предмета аналізу, мети і завдання дослідження, сукупності дослідницьких засобів з відповідним формуванням уявлень стосовно послідовності етапів дослідження у процесі розв'язання завдань і експериментальної перевірки отриманих результатів. Найбільш значущим у науковій методології є формулювання проблемних питань, логічне визначення структурних компонентів дослідження, проведення експериментальних досліджень і перевірка достовірності отриманих результатів.

Відомо, що в якості основних загальнонаукових методів у сучасній науці виділяють: методи аналізу і синтезу, методи індукції та дедукції, методи аналогії та моделювання, методи абстрагування та конкретизації. Методологічною основою нашого дослідження визначено використання аналітико-синтетичних загальнонаукових методів і системного підходу до вирішення проблемних питань управління багаторічною підготовкою футболістів з урахуванням факторів міграції. Використання цього методологічного базису дозволяє використовувати елементи теоретичного синтезу, що дозволяє об'єднувати різні сторони підготовленості футболістів у процесі багаторічного вдосконалення з подальшою корекцією тренувального процесу на основі врахування факторів спортивної міграції та подальшим формуванням технологій безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань у річному макроциклі підготовки.

Методи дослідження

У процесі проведення експериментальних досліджень використано наступні методи наукового дослідження:

- теоретичний аналіз, узагальнення і систематизація даних науково-методичної літератури і глобальної інформаційної мережі «Internet»;
- педагогічне спостереження;
- контент-аналіз заявкової документації та регламентних норм офіційних змагань з футболу національного та міжнародного рівнів стосовно залучення футболістів – «мігрантів», «легіонерів», «натуралізованих» спортсменів і вихованців ДЮСЗ національних асоціацій;
- метод експертних оцінок для визначення ефективності змагальної діяльності футболістів;
- аналіз показників ефективності та результативності змагальної діяльності футболістів з урахуванням факторів міграції;
- педагогічний експеримент;
- методи математичної статистики.

Теоретичний аналіз, узагальнення і систематизація даних науково-методичної літератури і глобальної інформаційної мережі «Internet» використано для вивчення основних наукових результатів за проблематикою дослідження; визначення ареалу авторського наукового дослідження, деталізації структурних компонентів дослідження (мета, завдання, об'єкт і предмет, наукова новизна, практична значущість, тощо), наукового обґрунтування актуальності та своєчасності опрацювання теми дослідження. У процесі теоретичного аналізу, узагальнення і систематизація даних науково-методичної літератури і глобальної інформаційної мережі «Internet» опрацьовано 215 інформаційних джерел.

Основними напрямками наукових розвідок визначено аналіз, узагальнення і систематизацію наукових матеріалів стосовно обґрунтування компонентів системи управління багаторічною підготовкою спортсменів у футболі;

характеристики і спрямованості етапів багаторічної підготовки спортсменів у футболі; сучасних тенденцій розвитку футболу у контексті впливу глобальних факторів; впливу процесів міграції на систему управління багаторічною підготовкою футболістів з шляхами її вдосконалення.

Використання цього методу дозволило визначити низку проблемних питань у загальній теорії спорту та системі підготовки спортсменів. Найбільш актуальними і своєчасними визначено наступні:

- визначення впливу глобальних факторів (міграції спортсменів) на систему управління багаторічною підготовкою футболістів;
- корекція багаторічного спортивного вдосконалення з урахуванням міграційних процесів футболістів;
- розробка та впровадження технології безпосередньої підготовки футболістів до змагань у річному макроциклі з урахуванням впливу факторів міграції спортсменів;
- оцінка ефективності технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань з урахуванням впливу факторів міграції спортсменів.

Крім цього, застосування зазначеного методу дозволило визначити послідовність етапів реалізації експериментальних досліджень стосовно управління багаторічною підготовкою футболістів з урахуванням впливу факторів міграції спортсменів та їх ієрархічну підпорядкованість, а саме: визначити ареал авторських наукових розвідок, визначити критерії до рівня змагальної практики футболістів (обласного, міжрегіонального, національного та міжнародного рівнів), обґрунтувати необхідність диференціації складу футбольної команди на типологічні групи, розробити і впровадити технологію безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань у річному макроциклі та експериментально перевірити її ефективність, розробити методичні та практичні рекомендації стосовно використання авторської технології у тренувальному процесі футболістів.

Педагогічні спостереження у процесі експериментальних досліджень використовувалося для спрямованого отримання об'єктивних показників підготовленості та змагальної діяльності, а саме:

- стосовно показників тренувальної діяльності, у процесі навчально-тренувальних зборів національної збірної команди України з футболу з підготовки до офіційних міжнародних змагань;

- стосовно показників змагальної діяльності футболістів національної збірної команди України з футболу в офіційних міжнародних змаганнях – чемпіонатах Європи з футболу.

Протягом педагогічних спостережень зареєстровано показники результативності та ефективності техніко-тактичних дій у товариських та офіційних іграх; кількісні значення рівня змагальної практики (обласний, міжрегіональний, національний і міжнародний) з урахуванням даних диференціації складу футбольної команди на типологічні групи (основний склад, заявковий (протокольний) склад на гру, розширений склад, близький резерв).

За сучасною класифікацією педагогічних спостережень, зазначимо, що проведені дослідження мали наступні видові ознаки і характеристики:

- тематичні (за обсягом) з акцентом на окремих складових наукових матеріалів, а саме, показниках результативності та ефективності змагальної діяльності та техніко-тактичної підготовленості футболістів;

- включені (за стилем), що обумовлено проведенням педагогічних спостережень футболістів національної збірної команди України за безпосередньої участі спортсменів. Крім цього, педагогічні спостереження проведені у місцях організації навчально-тренувальних зборів з підготовки до офіційних міжнародних змагань і у процесі офіційних міжнародних змагань;

- основні (за програмою), що передбачено визначенням комплексу необхідних передумов стосовно необхідності корекції системи багаторічної спортивної підготовки футболістів на основі врахування факторів міграції спортсменів. Спостереження здійснено на основі визначення показників

результативності та ефективності техніко-тактичних дій у змагальній та тренувальній діяльності;

– відкриті (за інформованістю): протягом педагогічних спостережень футболісти були поінформовані стосовно проведення експериментальних досліджень, ознайомлені з їх організацією та процедурою. Педагогічні спостереження проведені у відповідності до плану роботи комплексної науково-методичної групи національної збірної команди України з футболу за погодженням з фахівцями науково-методичної ради УАФ;

– безперервні (за хронологічними межами): педагогічні спостереження проведені в умовах заходів (комплектації команди, тестування спортсменів, навчально-тренувальних зборів, підготовчих турнірів та офіційних змагань) у системі багаторічної підготовки футболістів протягом двох річних макроциклів підготовки – сезон 2020-2021 років і сезон 2021-2022 років.

Контент-аналіз заявкової документації та регламентних норм офіційних змагань з футболу національного та міжнародного рівнів стосовно залучення футболістів – «мігрантів», «легіонерів», «натуралізованих» спортсменів і вихованців ДЮСЗ національних асоціацій проведено на основі опрацювання офіційних документів УАФ і UEFA, які регламентують критерії допуску футболістів до змагань. Проаналізовано наступні документи:

– Заявкові листи команд професійних футбольних клубів Української Прем'єр-Ліги сезонів 2019-2020, 2020-2021, 2021-2022 і 2022-2023 років;

– Регламенти Чемпіонату України з футболу серед команд клубів Української Прем'єр-Ліги сезонів 2020-2021 і 2021-2022 років;

– Регламенти Української асоціації футболу зі статусу і трансферу футболістів сезонів 2020-2021 і 2021-2022 років;

– Регламенти Ліги чемпіонів, Ліги Європи і Ліги конференцій UEFA сезонів 2020-2021 і 2021-2022 років;

– Тренерська конвенція UEFA (у редакції 2025 року);

- Правила UEFA з ліцензування клубів і фінансового «Fair Play» (у редакції 2020 року);
- Стандарт якості ліцензування клубів UEFA (у редакції 2022 року);
- Заявкові листи команд професійних футбольних клубів «Barclays Premier League» (Англія), «Liga de Fútbol Profesional», «Primera División» (Іспанія), «Lega Nazionale Professionisti Serie A TIM» (Італія), «Fußball-Bundesliga» (Німеччина), «Le championnat de France de football» (Франція); «Liga Portugal» (Португалія), «Eredivisie» (Нідерланди).
- Заявкові листи національних збірних команд у змаганнях: чемпіонату Європи 2020 року; чемпіонату світу з футболу 2022 року; Ліги Націй UEFA сезону 2022 року.

Аналіз показників ефективності та результативності змагальної діяльності футболістів з урахуванням факторів міграції проведений на матеріалах офіційних ігор футболістів національної збірної команди України, а саме: 8 матчів сезону 2020-2021 років у відбірковому турнірі групи «D» кваліфікації UEFA до фінального турніру чемпіонату світу з футболу 2022 року та 8 матчів сезону 2021-2022 років, з яких 2 гри плей-оф раунду кваліфікації FIFA до фінального турніру чемпіонату світу з футболу 2022 року і 6 ігор «B» Ліги Націй UEFA сезону 2022-2023 років. Визначено основні та додаткові показники ефективності та показники результативності змагальної діяльності, а саме:

- основні показники ефективності змагальної діяльності: контроль м'яча; ефективність передач; показник відборів і перехоплень м'яча;
- додаткові показники ефективності змагальної діяльності: кутові удари, офсайди;
- показники результативності змагальної діяльності: кількість перемог; співвідношення забитих і пропущених м'ячів; середня результативність за гру; середній показники кількості набраних очок за гру;
- показники міграції футболістів, які визначено за формулою (2.1):

$$PM = N/11, \quad (2.1)$$

де ПМ – показник міграції; N – кількісний показник наявності футболістів-«мігрантів», легіонерів і «натуралізованих» спортсменів; 11 – кількісне значення футболістів у стартовому складі команди.

Метод експертних оцінок використано для аналізу зазначеної проблемної ситуації з кількісними характеристиками показників змагальної діяльності, їх інтерпретації на основі особистого досвіду з подальшою формалізованою обробкою отриманих результатів для визначення інтегральної оцінки успішності змагальної діяльності футболістів. В якості експертів залучено 5 фахівців, з яких 2 – доктори наук з фізичного виховання та спорту, професори, заслужені тренери України, 2 тренери з футболу з ліцензією «PRO» диплом UEFA і 1 – арбітр FIFA. Всі експерти мали профільну вищу освіту за спеціальністю «Фізична культура та спорт» (ОКР – «спеціаліст» або «магістр»).

Процедура оцінювання: структурні компоненти ефективності змагальної діяльності вносилися до протоколу, в якому за 100-бальною шкалою передбачалася суб'єктивна оцінка експертами зазначених показників, а саме: якісні характеристики передач, ведення м'яча, дриблінгу, ударів по воротах, протидії фінтам, введення м'яча зі стандартних положень (штрафні, кутові, пенальті, вільні удари, введення м'яча з-за бічної лінії), єдиноборств, індивідуальних, групових і командних тактичних дій у захисті та нападі. Оцінки експертів за зазначеними 10 напрямками підсумовувалися. Загальна усереднена оцінка експертів розраховувалася за формулою (2.2):

$$\text{Езд} = (\text{Озд1} + \text{Озд2} + \text{Озд3} + \text{Озд4} + \text{Озд5}) : n \quad (2.2)$$

де Езд – усереднений показник ефективності змагальної діяльності футболістів; Озд1-5 – показники експертних оцінок ефективності змагальної діяльності футболістів; n – кількість експертів.

Педагогічний експеримент проведено для отримання науково-обґрунтованої інформації стосовно визначення проблемних питань управління багаторічною підготовкою футболістів, які пов'язані з міграцією спортсменів, узагальнення та систематизації інформації для обґрунтування, розробки і впровадження авторської технології безпосередньої підготовки футболістів

до офіційних змагань з урахуванням факторів міграції спортсменів та експериментальної перевірки її ефективності.

Структура педагогічного експерименту мала два складові компоненти:

1) констатувальний, який спрямований на вивчення проблемних питань управління багаторічною підготовкою футболістів з врахуванням впливу факторів міграції спортсменів і визначення шляхів їх вирішення;

2) формувальний, який спрямований на розробку і впровадження авторської технології безпосередньої підготовки до змагань з урахуванням міграційних процесів та експериментальну перевірку її ефективності.

За класифікаційними характеристиками, проведений педагогічний експеримент мав наступні ознаки:

– за інформованістю – закритий, футболістів не ознайолювали з програмою дослідницької роботи для ймовірного усунення негативних психологічних впливів на емоційну сфери спортсменів у процесі змагальної діяльності;

– за спрямуванням – порівняльний, стосовно ефективності розробленої авторської технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань (до та після впровадження зазначеної технології);

– за умовами – природний, який характеризувався проведенням експериментальних досліджень в умовах реальних процесів спортивної підготовки і офіційної змагальної діяльності футболістів.

Програму педагогічного експерименту стосовно впровадження авторської технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань попередньо погоджено з фахівцями науково-методичної ради УАФ. Безпосередньо, у процесі експериментальних досліджень, використано показники міграції, спортивної підготовленості, результативності та ефективності змагальної діяльності 31 футболіста, які входили до розширеного складу національної збірної команди України у 8 матчах відбіркового турніру групи «D» чемпіонату світу 2022 року (сезон 2020-2021 років), 2 матчах play-off раунду чемпіонату світу 2022 року і 6 матчах «B» Ліги Націй UEFA (сезон 2021-

2022 років). Крім цього, в експериментальних дослідженнях використано показники міграції, спортивної підготовленості та змагальної діяльності футболістів інших національних збірних команд, які брали участь в офіційних змаганнях національного та міжнародного рівнів у сезонах 2020-2021 і 2021-2022 років, всього, 164 спортсмена. В якості передумов показників спортивної міграції вивчено показники футболістів УПЛ сезонів 2021-2022 років – 780 футболістів. Загальна база дослідження становить показники спортивної міграції, підготовленості та змагальної діяльності 975 футболістів.

Провідними експериментальними чинниками авторської технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань визначено наступні:

- комплектація футбольних команд з урахуванням показників спортивної міграції футболістів: футболісти-«мігранти», футболісти-«легіонери», «натуралізовані» футболісти і вихованці ДЮСЗ українських професійних футбольних клубів (або національної асоціації);

- врахування кількісно-якісних показників змагальної практики відповідного рівня: регіонального; національного; міжнародного.

- диференціація складу команди на типологічні групи футболістів: стартовий склад команди; заявковий (протокольний) склад на гру; розширений склад; перспективний резерв;

- поєднання індивідуальних та інтегральних підходів у процесі безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань національного або міжнародного рівнів;

- спеціальний аналіз показників міграції, спортивної підготовленості та змагальної діяльності футболістів.

Ефективність розробленої авторської технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань визначено за трьома групами показників змагальної діяльності:

- основні показники ефективності: контроль м'яча (%), ефективність передач (%), відбори і перехоплення м'яча (n);
- додаткові показники ефективності: кутові удари (n), офсайди (n);
- показники результативності: перемоги (n), очки (n), співвідношення забитих і пропущених м'ячів (у.о.), середня результативність за гру (у.о.), середній показник участі футболістів-«мігрантів», футболістів-«легіонерів» і «натуралізованих» футболістів у змагальній діяльності – показник міграції.

Методи математичної статистики. Отримані експериментальні показники і наукові матеріали опрацьовано із застосуванням математико-статистичних методів на основі програмного забезпечення «Microsoft» (Excel) і програмного пакету для статистичного аналізу з реалізацією функцій реєстрації, аналізу, управління та візуалізації даних «Statistica» (StatSoft, version 10), які наявні у вільному доступі у мережі «Internet». Проаналізовано показники за значеннями: середнє арифметичне, стандартне відхилення, відсоткове значення, достовірність відмінностей (за показниками параметричного t-критерію Стьюдента), при рівні значущості, $p \leq 0,05$.

Основою для організації та проведення експериментальних досліджень за темою дисертації є наукові методологічні, методичні та практичні матеріали, які представлено у відповідних посібниках, підручниках і науково-методичних статтях (А. Власов та співавт., 2016; В. Костюкевич та співавт., 2016; А. Лопатьєв та співавт., 2017).

Організація дослідження

Передумови для проведення циклу зазначених наукових розробок сформувалися у період 2006 – 2012 років у процесі співпраці з власниками, менеджментом і тренерсько – викладацьким складом ТОВ ПФК «Металург – Запоріжжя». Основні експериментальні дослідження проведено протягом 2019-2025 років з диференціацією на наступні етапи.

Перший етап (листопад 2019 – вересень 2020 року) передбачав визначення напряму та конкретизацію теми наукових досліджень. У процесі опрацювання науково-методичної літератури і відкритих інформаційних джерел мережі «Internet» визначено актуальні питання вдосконалення системи багаторічного вдосконалення футболістів на основі врахування чинників спортивної міграції та використання у складах команд футболістів-«мігрантів», футболістів-«легіонерів», «натуралізованих» футболістів і вихованців власних ДЮСЗ футбольних клубів (національної асоціації). Для цього, у процесі теоретичного аналізу, узагальнення і систематизації даних науково-методичної літератури і глобальної інформаційної мережі «Internet» опрацьовано 186 посилань на літературні джерела та 15 посилань на інформаційні джерела глобальної мережі «Internet». На цій основі, конкретизовано тематику дослідження, розроблено план наукових розвідок, сформульовано структурні компоненти дослідження: мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження; визначено перелік методів дослідження у відповідності до завдань; визначено основну базу (спортивно-технічний департамент і науково-методична рада УАФ) і контингент дослідження – 31 футболіст розширеного складу збірної команди України.

Другий етап (вересень 2020 – серпень 2021 року) був спрямований на вивчення регламентних норм національних і міжнародних змагань стосовно варіантів комплектації складів команд із залученням гравців, які є вихованцями власних ДЮСЗ футбольних клубів (національної асоціації) та футболістів-«мігрантів», у заявкові листи «А» і «В»; проведення педагогічного спостереження за комплектацією складів футбольних команд і тренувальним процесом футболістів; визначено чинники матеріально-технічного та фінансового забезпечення спортивної міграції національного та міжнародного рівнів (критерії фінансового «Fair Play»); визначення передумов і базових компонентів авторської технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів – врахування кількісно-якісних характеристик змагальних рівнів (регіональний, національний, міжнародний) і диференціація складу команди на типологічні групи.

Третій етап (вересень 2021 – серпень 2022 року) – був спрямований на обробку даних педагогічного спостереження за комплектацією складів футбольних команд і тренувальним процесом футболістів; обробку даних контент-аналізу регламентних норм і критеріїв допуску футболістів до національних і міжнародних змагань; обґрунтування програми констатувального етапу педагогічного експерименту стосовно впровадження технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань з урахуванням показників спортивної міграції з подальшим опрацюванням результатів.

Четвертий етап (вересень 2022 – вересень 2023 року) – був спрямований на проведення формувального етапу педагогічного експерименту з визначенням ефективності та результативності показників змагальної діяльності у взаємозв'язку з даними спортивної міграції (на матеріалах матчів фінального турніру чемпіонату Європи 2020 року, матчів відбіркового турніру групи «D» чемпіонату світу 2022 року, матчах play-off раунду чемпіонату світу 2022 року і «B» Ліги Націй UEFA) – 780 футболістів; на проведення загального аналізу наукових матеріалів педагогічного експерименту з експертною інтерпретацією отриманих результатів; на формулювання висновків і практичних рекомендацій.

П'ятий етап (жовтень 2023 – листопад 2025 року) – узагальнення та систематизація отриманих наукових даних, визначення їх місця у загальній теорії спорту та системи підготовки кваліфікованих спортсменів (на матеріалі футболу), підготовка колективної монографії до друку.

ГЛАВА III

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСІВ СПОРТИВНОЇ МІГРАЦІЇ У СУЧАСНОМУ ФУТБОЛІ

Аналіз і характеристика норм регламенту офіційних змагань з футболу як чинника активізації міграційних процесів

У питаннях активізації міграційних процесів у футболі значущими є регламентні норми офіційних змагань національного та міжнародного рівнів, зокрема, змагань Української Прем'єр Ліги, Ліги Чемпіонів, Ліги Європи і Ліги конференцій UEFA. Саме, на основі, критеріїв відповідності Регламенту Чемпіонату України з футболу серед команд клубів Української Прем'єр-Ліги сезону 2022-2023 (УАФ, <https://uaf.ua>; Українська Прем'єр Ліга, <https://www.upl.ua>) необхідний аналіз передумов міграційних процесів в українському футболі, що дає можливості узагальнення та систематизації зазначених передумов.

Аналіз регламентних норм дозволяє констатувати, що діяльність професійних футбольних клубів Української Прем'єр-Ліги побудована на основі формування певного балансу між підготовкою власних футболістів у структурі професійного футбольного клубу. У пунктах 8 і 9 статті 5 Регламенту Чемпіонату України з футболу серед команд клубів Української Прем'єр-Ліги (УПЛ) сезону 2022-2023 (УАФ, <https://uaf.ua>; Українська Прем'єр Ліга, <https://www.upl.ua>) наведено критерії стосовно обов'язкового утримання власного дитячо-юнацького спортивного закладу (ДЮСЗ) у структурі професійного футбольного клубу та забезпечення участі дитячо-юнацьких команд вікової категорії U14 – U17 у змаганнях дитячо-юнацької футбольної ліги України і команди вікової категорії U19 у Чемпіонаті юнацьких команд УПЛ. Такий стан речей свідчить, про пошук певних балансів і компромісів між підготовкою власних футболістів у структурі професійних футбольних клубів Української Прем'єр-Ліги і укладенням професійних контрактів з футболістами – мігрантами. Крім цього,

у п. 19 статті 8 зазначено, що за кожного футболіста-легіонера, професійний футбольний клуб УПЛ сплачує обов'язковий грошовий внесок у сумі 150 000 грн. на розвиток дитячо-юнацького футболу в Україні. У цьому правилі наявні виключення: зазначений грошовий внесок не сплачується у випадку, якщо професійний футболіст, зареєстрований у базі даних Української асоціації футболу (УАФ) в якості громадянина України, отримує статус футболіста-легіонера внаслідок зміни національної асоціації відповідно до положень Статуту FIFA або участі у матчі національної збірної команди іншої асоціації – члена FIFA.

Аналіз пп. 10 і 11 статті 13 свідчить, що існують дисциплінарні санкції, які застосовуються до професійних футбольних клубів у випадках порушень регламентних норм стосовно одночасного представництва гравців – «легіонерів» в офіційних змаганнях. Якщо у грі одночасно у складі команди професійного футбольного клубу перебувала більша кількість футболістів-легіонерів, ніж це визначено Регламентом, то цій команді зараховується технічна поразка (0:3), команді-суперниці – технічна перемога (3:0), а до клубу за рішенням комітету дисциплінарного контролю Української асоціації футболу (КДК УАФ) можуть бути застосовані додаткові дисциплінарні санкції. Крім цього, якщо у грі одночасно у складах обох команд зафіксована більша кількість гравців-«легіонерів» ніж за нормами Регламенту, то цим командам зараховується обопільна технічна поразка (0:3), а до професійних футбольних клубів можуть застосовуватися додаткові дисциплінарні санкції.

Регламентні норми стосовно одночасної участі футболістів-мігрантів у змаганнях УПЛ зафіксовані у п.23 статті 13: у складі команди професійного футбольного клубу, безпосередньо, у грі, може одночасно перебувати не більше семи професійних футболістів, які мають статус гравця-«легіонера» («мігранта»). Крім цього, у п.24 зазначено, що професійний футболіст перестає вважатися гравцем-«легіонером» («мігрантом») за наявності та у сукупності таких обставин як отримання спортсменом громадянства на підставах, які визначені чинним законодавством України і наявності у гравця права виступу за одну

з національних збірних команд України (різних вікових категорій) відповідно до положень застосування Статуту FIFA.

Заявкові критерії стосовно документальних норм до футболістів, які підготовлені у структурі професійного футбольного клубу (національної асоціації) і футболістів, які мають статус гравця-«легіонера» («мігранта») зазначені у підпунктах 4.4-4.7. Аналіз наведених норм дозволяє констатувати, що у процесі оформлення заявкової документації до списку «А» вносять не більше 25 прізвищ футболістів, які мають чинні професійні контракти з футбольним клубом. Також у списку «А», відповідним чином, позначають гравців, які кваліфікуються у якості футболістів, які підготовлені у структурі професійного футбольного клубу УПЛ або іншими дитячо-юнацькими спортивними закладами національної асоціації футболу. Також діють певні обмеження стосовно наступних випадків – якщо професійний футбольний клуб не вносить необхідної кількості спортсменів, які підготовлені у структурі професійного футбольного клубу УПЛ або іншими дитячо-юнацькими спортивними закладами національної асоціації футболу, до списку «А», то цей список, відповідним чином скорочується на аналогічну кількість гравців. Крім цього, стимулюються процеси підготовки футболістів у структурі ДЮСЗ конкретного професійного футбольного клубу – до заявкового списку «Б» дозволяється вносити необмежену кількість футболістів клубу вікової категорії U21 і молодших, які мають професіональний контракт або договір на спортивну підготовку з клубом.

Крім цього, згідно п. 4.17 до заявкових листів професійних футбольних клубів стосовно участі у змаганнях до УПЛ подаються окремі документи (для спортсменів, які змінили громадянство іншої держави на українське), а саме:

- копія відповідного Указу Президента України про набуття громадянства України чи обґрунтування органу внутрішніх справ з відповідним посиленням на Закон України про громадянство;

- завірена відповідальною особою професійного футбольного клубу копія документа, що засвідчує громадянство України у конкретного спортсмена.

Розберемо відмінності норм Регламенту на прикладі офіційних змагань європейських TOP-5 чемпіонатів – італійської Серії А, де заявковий список «А» складається із 25 гравців. З них 4 місця мають займати вихованці академії професійного футбольного клубу, які три або більше років проходили спортивну підготовку (віковий діапазон U15 – U21) та ще 4 гравці – вихованці інших академій (футбольних шкіл) італійської асоціації футболу.

Далі, всі професійні футбольні клуби італійської Серії А диференціюються на три групи за кількісними показниками заявлених гравців, які не є громадянами країн Європейського Союзу (ЄС) на момент закінчення попереднього сезону, що і є основою для розподілу вакансій на реєстрацію гравців-легіонерів.

Перша група команд: професійні футбольні клуби, у заявкових листах яких було не більше 1 гравця-легіонера, можуть заявити з оформленням відповідних контрактів 2-3 гравці, які не є громадянами країн ЄС (2 гравці-легіонери – для команд з одним гравцем-легіонером у заявці, 3 гравці-легіонери – для команд без гравців-легіонерів на момент закінчення минулого сезону).

Друга група команд: професійні футбольні клуби, у заявкових листах яких було 2 гравці-легіонери, можуть зареєструвати одного гравця-легіонера та дозаявити ще одного за умови, що він прийде на місце іншого гравця, який не є громадянином країн ЄС.

Третя група команд: професійні футбольні клуби, у заявкових листах яких було більше 2 гравців-легіонерів, можуть замінити одного гравця-легіонера, який не є громадянином країн ЄС на іншого, а ось другий гравець-легіонер повинен мати змагальну практику у національній збірній країни своєї вікової категорії та сумарно провести за неї 5 офіційних ігор (або 2 офіційні гри за протягом минулого змагального сезону).

Перед стартом сезону 2022-2023 рр. згідно рішення італійської асоціації футболу (FIGC) і погодженням з UEFA професійні футбольні клуби італійської Серії А отримали можливість рахувати британських і швейцарських футболістів, як гравців з громадянством країн ЄС (UEFA, <https://uefa.com>).

В англійській Прем'єр Лізі (АПЛ) гравців-легіонерів обмежують лише загальногромадянським дозволом на легальне працевлаштування – це загальна вимога для осіб (у тому числі, футболістів), які не є громадянами країн ЄС. Інших обмежень до гравців-«легіонерів» немає, що спостерігається за кількістю гравців-англійців у складі професійних футбольних клубів АПЛ. На окрему увагу заслуговує факт наявності значної кількості колишніх домініонів Великобританії (Канада, Австралія, Нова Зеландія, тощо) – громадяни цих державних утворень мають пільговий режим отримання англійського підданства, що, істотно, спрощує їх «натуралізацію» в АПЛ.

У французькій Лізі 1 у складі команди професійного футбольного клубу у змагальному сезоні може бути не більше 4 гравців-«легіонерів», які не мають громадянства країн ЄС, що також не заважає футболістам, які народжені у колишніх французьких колоніях, протекторатах і підмандатних територіях (Мавританія, Сенегал, Гвінея, Малі, Кот-д'Івуар, Бенін, Нігер, Чад, Центральноафриканська Республіка, Республіка Конго, тощо) отримувати громадянство Франції та не вважатися гравцями-легіонерами. Крім цього, у французькій Лізі 1 поширеною є практика залучення спортсменів, які не мають громадянство ЄС, фінансувати їх спортивну підготовку у країнах Бенілюксу (Бельгія, Нідерланди, Люксембург).

Аналогічною є ситуація з гравцями-легіонерами в іспанській Ла Лізі, де лімітовано одночасне перебування у грі не більше трьох гравців-легіонерів. При цьому, талановиті перспективні футболісти з країн Південної Америки та Африки, за допомогою менеджменту професійних футбольних клубів отримують подвійне громадянство і виступають у Ла Лізі.

Найменші регламентні вимоги до участі гравців-легіонерів у Німеччині, Нідерландах і Бельгії. Єдиним критерієм у німецькій Бундеслізі наявна норма, що у заявці професійного футбольного клубу має бути не менше 12 гравців, які мають громадянство Німеччини. У Португалії кількість гравців з місцевим громадянством у заявковому листі дорівнює 8, у чемпіонаті Нідерландів ліміт частково стосується гравців вікової категорії молодше за U18. Практично

відсутні обмеження у чемпіонаті Бельгії, що призводить до активної міграції кваліфікованих футболістів, у тому числі, гравців з українським громадянством – Валерій Лучкевич («Стандард»), Едуард Соболев («Брюгге»), Руслан Малиновський («Генк»), Роман Яремчук (Брюгге) та ін.

Отже, у багатьох європейських чемпіонатах, практично, відсутні серйозні обмеження на заявку гравців-легіонерів – існуючі ліміти є скоріше умовними, і досить легко долаються за допомогою практики отримання футболістами подвійного громадянства і дають можливість будь-якому громадянину країн ЄС виступати у національних чемпіонатах цих країн. Це дозволяє формувати висококонкурентне середовище у тренувальному процесі, створюючи майже ідеальні умови багаторічної спортивної підготовки для кваліфікованих і висококваліфікованих футболістів.

Наведений аналіз свідчить про пошуки певних компромісів і балансів між підготовкою власних гравців у структурі професійних футбольних клубів УПЛ. Інша ситуація спостерігається у процесі аналізу регламентних норм офіційних міжнародних змагань під егідою UEFA – Ліги Чемпіонів, Ліги Європи і Ліги конференцій.

За вимогою підпункту 45.02 Регламентних норм UEFA, професійний футбольний клуб – учасник змагань під егідою UEFA не може мати більше 25 гравців у списку «А» протягом змагального сезону. Зі списку «А» (25 гравців) передбачено 8 або більше гравців вікової категорії U15 – U21, які пройшли підготовку у ДЮСЗ професійного футбольного клубу (4 гравці) або інших ДЮСЗ національної асоціації (4 гравці).

У підпункті 45.03 Регламентних норм UEFA зазначено визначення стосовно термінів, які використовуються в офіційній заявковій документації професійних футбольних клубів, які беруть участь у змаганнях Ліги Чемпіонів, Ліги Європи і Ліги конференцій UEFA, зокрема, під словосполученням «Гравець, який пройшов підготовку на місцевому рівні» розуміють «гравця, який пройшов підготовку у клубі», або «гравця, який пройшов підготовку у національній асоціації».

У підпункті 45.04 словосполучення «Гравець, що тренується в клубі» трактують що, це гравець, який у віковому діапазоні U15 – U21, незалежно від його національності та віку, був зареєстрований у своєму нинішньому професійному футбольному клубі протягом періоду у три повні сезони (безперервно або ні).

У підпункті 45.05, словосполучення «Гравець, який пройшов підготовку в асоціації» визначають що, це гравець, який у віковому діапазоні U15 – U21 і незалежно свого громадянства та віку, був зареєстрований у клубі або в інших клубах, що входять до тієї ж національної асоціації, протягом періоду у три повні сезони (безперервного або ні).

У підпункті 45.06 зазначено, якщо у складі професійного футбольного клубу менше 8 гравців, які підготовлені у структурі клубу або національної асоціації, то максимальна кількість футболістів у заявковому списку «А» відповідно зменшується.

У таблиці 3.1 наведено кількісні показники розподілу футболістів, які вносяться у заявковий лист (список «А») на офіційні змагання Ліги чемпіонів, Ліги Європи і Ліги конференцій UEFA. Згідно відповідних регламентних норм команда-учасник може внести до списку «А» від 25 до 17 футболістів, з яких відповідно до наведених даних до 8 спортсменів мають бути вихованцями ДЮСЗ професійного футбольного клубу або інших ДЮСЗ, які входять до відповідної національної асоціації футболу (до 4 футболістів).

Контент-аналіз нормативних критеріїв офіційних міжнародних змагань, які представлені на офіційному сайті UEFA, дозволяє констатувати, що процеси допуску спортсменів до змагань регулюються у взаємодії двох основних груп футболістів (UEFA, <https://uefa.com>).

Першу групу складають футболісти-професіонали, які, згідно регламентних норм, є вихованцями інших професійних футбольних клубів та асоціацій (у тому числі, мігрантів і «натуралізованих» гравців), другу – футболісти-професіонали, які є вихованцями ДЮСЗ професійного футбольного клубу або національної асоціації.

Таблиця 3.1

**Варіанти кількості футболістів у заявковому листі (список «А»)
змагань Ліги Чемпіонів, Ліги Європи і Ліги конференцій UEFA
сезону 2023-2024 років (UEFA, <https://uefa.com>)**

№	Футболісти – вихованці інших клубів, асоціацій, тощо	Футболісти – вихованці ДЮСЗ клубу	Футболісти –вихованці ДЮСЗ національної асоціації	Список «А»
1	17	8	0	25
2	17	7	1	25
3	17	7	0	24
4	17	6	2	25
5	17	6	1	24
6	17	6	0	23
7	17	5	3	25
8	17	5	2	24
9	17	5	1	23
10	17	5	0	22
11	17	4	4	25
12	17	4	3	24
13	17	4	2	23
14	17	4	1	22
15	17	4	0	21
16	17	3	4	24
17	17	3	3	23
18	17	3	2	22
19	17	3	1	21
20	17	3	0	20
21	17	2	4	23
22	17	2	3	22
23	17	2	2	21
24	17	2	1	20
25	17	2	0	19
26	17	1	4	22
27	17	1	3	21
28	17	1	2	20
29	17	1	1	19
30	17	1	0	18
31	17	0	4	21
32	17	0	3	20
33	17	0	2	19
34	17	0	1	18
35	17	0	0	17

Наведені дані свідчать, що регламентні норми UEFA регулюють, у тому числі, кількісні показники допуску футболістів до змагань на основі

відповідних балансів між кількісним представництвом гравців, які підготовлені в структурі ДЮСЗ інших професійних клубів, асоціацій, у тому числі, гравців-мігрантів, і спортсменів, які є вихованцями ДЮСЗ професійного футбольного клубу (національної асоціації).

Крім цього, регламентні норми можуть містити інші обмеження, зокрема, ліміт на заявку гравців-легіонерів у Лізі Чемпіонів Азійської Конфедерації футболу (ACF) (FIFA, <https://www.fifa.com>) – 5 футболістів, при цьому, ліміт на одночасне перебування у матчі гравців-легіонерів у Лізі Чемпіонів, Лізі Європи і Лізі конференцій UEFA – відсутній (UEFA, <https://uefa.com>).

Вищезазначене свідчить, що регламентні норми офіційних змагань з футболу національного та міжнародного рівнів мають виражену спрямованість на пошук балансу у процесі комплектації команд між спортсменами-мігрантами і спортсменами, які є вихованцями ДЮСЗ клубу (національної асоціації).

Аналіз і характеристика матеріально-технічного та фінансового забезпечення команд професійних футбольних клубів

Розгляд проблемних питань, які стосуються матеріально-технічного та фінансового забезпечення команд професійних футбольних клубів є значущим для розуміння взаємозв'язків міграційних процесів у сучасному футболі у контексті наявності регламентних норм національних і міжнародних асоціацій стосовно комплектації складу команди із залученням футболістів, які підготовлені у структурі ДЮСЗ професійного футбольного клубу або національної асоціації. Аксиоматичним є твердження, що високий рівень матеріально-технічного та фінансово-економічного забезпечення діяльності професійних футбольних клубів є ефективним чинником, який активно сприяє розвитку клубної інфраструктури, створює можливості для укладання контрактів з висококваліфікованими футболістами і футболістами ТОР-рівня. Такий стан речей сприяє підвищенню якості змагальної діяльності команди, результативності змагального процесу і призводить до успішних виступів

команди професійного футбольного клубу в офіційних змаганнях національного та міжнародного рівнів. У свою чергу, це призводить до можливості отримувати більш високі прибутки – переважна більшість національних і міжнародних змагань регулюються можливістю отримати фінансові винагороди успішним гравцям і клубам-учасникам турнірів.

У таблиці 3.2 наведено показники коефіцієнтів UEFA перед сезоном 2023-2024.

Таблиця 3.2

Показники коефіцієнтів національних асоціацій, які визначають представництво команд професійних футбольних клубів у змаганнях Ліги Чемпіонів, Ліги Європи і Ліги конференцій UEFA, n=102

№	Національна асоціація	Змагальні сезони					Поточний рейтинг	Клуби
		2019-20	2020-21	2021-22	2022-23	2023-24		
1	Англія	18,57	24,36	21,00	23,00	04,75	91,68	8 / 8
2	Іспанія	18,93	19,50	18,43	16,57	05,06	78,49	7 / 8
3	Італія	14,93	16,29	15,71	22,36	05,29	74,57	7 / 7
4	Німеччина	18,71	15,21	16,21	17,13	04,64	71,91	7 / 7
5	Нідерланди	09,40	09,20	19,20	13,50	05,20	56,50	4 / 5
6	Франція	11,67	07,92	18,42	12,59	04,25	54,83	6 / 6
7	Португалія	10,30	09,60	12,92	12,50	04,00	49,32	4 / 6
8	Бельгія	07,60	06,00	06,60	14,20	06,00	40,40	5 / 5
9	Туреччина	05,00	03,10	06,70	11,80	08,25	34,85	3 / 4
10	Шотландія	09,75	08,50	07,90	03,50	02,60	32,25	3 / 5
11	Австрія	05,80	06,70	10,40	04,90	03,00	30,80	3 / 5
12	Швейцарія	06,40	05,13	07,75	08,50	02,80	30,58	3 / 5
13	Сербія	06,00	05,50	09,50	05,38	01,40	27,78	3 / 5
14	Данія	05,13	04,13	07,80	05,90	04,75	27,70	2 / 4
15	Чехія	02,50	06,60	06,70	06,75	05,00	27,55	3 / 4
16	Норвегія	03,75	06,50	07,63	05,75	03,25	26,88	2 / 4
17	Україна	07,20	06,80	04,20	05,70	02,70	26,60	2 / 5
18	Ізраїль	02,38	07,00	06,75	06,25	04,00	26,38	2 / 4
19	Греція	04,90	05,10	08,00	02,13	05,20	25,33	4 / 5
20	Хорватія	04,38	05,90	06,00	03,38	03,38	23,03	1 / 4

Аналіз даних, які наведено у таблиці 3.2, дозволяє констатувати, що система клубного рейтингу національних асоціацій детермінує кількісні

показники представництва команд професійних футбольних клубів у змаганнях Ліги Чемпіонів, Ліги Європи і Ліги конференцій UEFA.

Значущими, у цьому контексті, є норми розподілу призових коштів, які може заробити команда конкретного футбольного клубу. Згідно відкритої інформації UEFA, у змагальному сезоні 2022-2023 років загальний прибуток команд професійних футбольних клубів від участі в змаганнях Ліги Чемпіонів, Ліги Європи, Ліги конференцій і Суперкубку UEFA склав близько 3 500 000 000 €. З цієї суми, близько 323 000 000 € витрачено на компенсацію адміністративних витрат, які пов'язані з організацією змагань; близько 105 000 000 € склали компенсаційні виплати командам-учасникам кваліфікаційних змагань; близько 140 000 000 € склали платежі солідарності для команд професійних футбольних клубів, які не вибороли право участі у груповому турнірі. Ще близько 10 000 000 € витрачено на організацію, проведення змагань і компенсаційні виплати Ліги чемпіонів UEFA серед жіночих команд.

Остаточна сума призових коштів, яка була розподілена між командами-учасниками змагань – 2 920 000 000 €, при цьому, на витрати апарату UEFA залишилось близько 6,5% від загальної суми призових коштів (227 500 000 €). Отримані професійними футбольними клубами суми призових коштів були пропорційно зменшені через необхідність додаткових відрахувань для подолання наслідків глобальної пандемії коронавірусу SARS-CoV-2. Таким чином, кінцевий варіант суми призових коштів для команд професійних футбольних клубів, які брали участь в змаганнях: 2 732 000 000 €, з яких, 2 032 000 000 € отримали команди-учасниці змагань Ліги Чемпіонів і Суперкубку UEFA, 465 000 000 € команди-учасники змагань Ліги Європи, 235 000 000 € отримали команди – учасниці змагань Ліги конференцій.

Кожен турнір під егідою UEFA має особливості розподілу призових коштів для команд-учасниць змагань, а саме:

Ліга Чемпіонів UEFA:

- 5 000 000 € – за участь у кваліфікаційному турнірі;
- 15 640 000 € – за вихід у груповий турнір;

- 2 800 000 € – за кожну перемогу у груповому турнірі;
- 930 000 € – за кожну нічию у груповому турнірі;
- 9 600 000 € – за вихід команди до 1/8 турніру;
- 10 600 000 € – за вихід команди до 1/4 турніру;
- 12 500 000 € – за вихід команди до 1/2 турніру;
- 15 500 000 € – за вихід команди до фіналу змагань;
- 4 500 000 € – за перемогу в турнірі.

Команди-учасниці змагань за Суперкубок UEFA отримують по 3 500 000 €, команда-переможець додатково отримає ще 1 000 000 € призових коштів.

Ліга Європи UEFA:

- 3 630 000 € – за вихід у груповий турнір;
- 630 000 € – за кожну перемогу у груповому турнірі;
- 210 000 € – за кожну нічию у груповому турнірі;
- 1 100 000 € – за перше місце у груповому турнірі;
- 550 000 € – за друге місце у груповому турнірі;
- 500 000 € – за вихід у плей-оф раунду турніру;
- 1 200 000 € – за вихід команди до 1/8 турніру;
- 1 800 000 € – за вихід команди до 1/4 турніру;
- 2 800 000 € – за вихід команди до 1/2 турніру;
- 4 600 000 € – за вихід команди до фіналу змагань;
- 4 000 000 € – за перемогу в турнірі.

Ліга конференцій UEFA:

- 2 940 000 € – за вихід у груповий турнір;
- 500 000 € – за кожну перемогу у груповому турнірі;
- 166 000 € – за кожну нічию у груповому турнірі;
- 650 000 € – за перше місце у груповому турнірі;
- 300 000 € – за друге місце у груповому турнірі;
- 500 000 € – за вихід у плей-оф раунду турніру;
- 300 000 € – за вихід команди до 1/8 турніру;

- 600 000 € – за вихід команди до 1/4 турніру;
- 1 000 000 € – за вихід команди до 1/2 турніру;
- 2 000 000 € – за вихід команди до фіналу змагань;
- 3 000 000 € – за перемогу в турнірі.
- 2 000 000 € – за перемогу в турнірі.

Крім цього, команди-учасниці змагань у групових турнірах під егідою UEFA (клубний рівень) додатково отримують призові кошти відповідно до позиції у 10-річному клубному рейтингу UEFA та від продажу прав на телетрансляції матчів. Зазначені показники фінансових виплат є орієнтовними і підлягають остаточному розгляду та затвердженню виконкому UEFA (мають статус умовно гарантованих).

З метою аналізу і характеристики матеріально-технічного та фінансового забезпечення команд професійних футбольних клубів у нашому дослідженні узагальнено та систематизовано науковий матеріал із проблемних питань фінансового забезпечення міграції кваліфікованих футболістів на матеріалі трансферної діяльності провідних європейських футбольних клубів. За даними із відкритих джерел інформації та офіційних сайтів міжнародних футбольних асоціацій (FIFA, <https://www.fifa.com>; UEFA, <https://uefa.com>) визначено провідні напрями і фінансові показники діяльності провідних європейських футбольних клубів і фінансові показники їх трансферної активності професійних футбольних клубів. Зазначено, що вплив глобальних чинників на розвиток сучасного футболу (зокрема, процесів міграції спортсменів) – це процес, який зумовлений істотним підвищенням показників сумарної вартості міжнародних і національних трансферів спортсменів, орендних відносин футболістів, тренерів і реалізації супутніх проектів (продаж спортивних товарів і послуг, міждержавних інвестицій, наукової та методичної інформації тощо), контрактів на право телетрансляцій матчів провідних європейських чемпіонатів.

Показники міграційних процесів у європейському футболі істотно зросли за останні десять років, ліміти на наявність іноземних гравців (мігрантів) у заявці

команди у провідних європейських лігах часто відсутній або має мінімальні нормативні значення.

Проведений аналіз свідчить, що переважна більшість європейських професійних футбольних клубів, які представляють провідні європейські футбольні асоціації, спрямовують фінансово-економічну діяльність з урахуванням чинників розвитку підприємницької активності та фінансового «Fair Play», який впроваджений UEFA та FIFA, як один з пріоритетних напрямів розвитку футболу.

За даними європейської футбольної обсерваторії (CIES), яка є дослідницьким підрозділом міжнародного Центру вивчення спорту (Швейцарія), % іноземних гравців у провідних європейських лігах за період 2009-2019 років істотно зріс – до 41,8%, у 2019 році; у 2009 році цей показник становив 34,7%; збільшення становить + 7,1% (Соболь та співавт., 2021а; 2021b).

Кількісні показники наявності гравців, які пройшли багаторічну підготовку в структурі ДЮСЗ професійного футбольного клубу або національної асоціації, зменшились за цей же період: у 2009 році – 23,2%, а у 2019 році – 17,2%; збільшення + 6,0% (рис. 3.1).

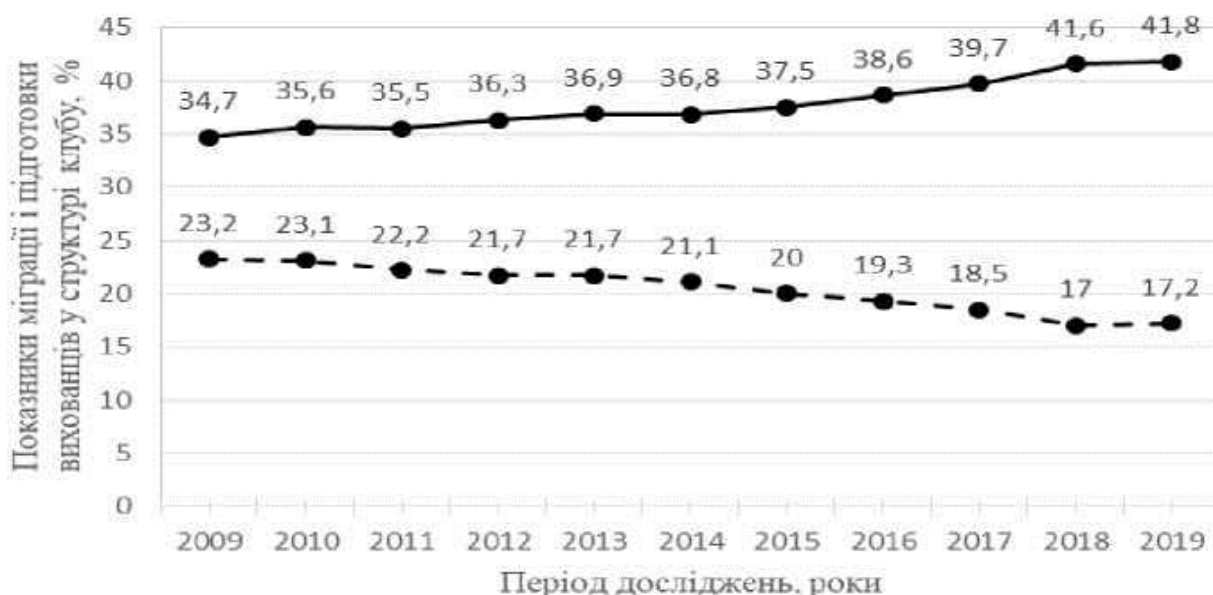

Рис. 3.1. Динаміка відсоткових значень показників кількості футболістів у заявкових листах команд професійних футбольних клубів TOP-5 європейських футбольних асоціацій за період 2009-2019 років (Соболь та співавт., 2021а; 2021b)

Примітки: — футболісти-мігранти; - - футболісти-вихованці клубу

Наведені дані свідчать, що тренд показників спортивної міграції протягом періоду 2009-2019 років має лінійно зростаючу спрямованість. Окремі винятки становлять періоди 2010-2011 років і 2013-2014 років, але з мінімальними значеннями відхилень (0,1 %). За цей же період показники підготовки кваліфікованих футболістів, які підготовлені у ДЮСЗ футбольного клубу (або асоціації) постійно знижувались, окрім періодів 2012-2013 років (без змін) і 2018-2019 років (незначні зміни – 0,2 %), також із мінімальними значеннями відхилень. Зазначені дані свідчать про наявність взаємозв'язків між кількісними показниками залучення футболістів-мігрантів і футболістів, які підготовлені у ДЮСЗ футбольного клубу (асоціації) з простеженням лінійної тенденції збільшення (відповідного зменшення) показників, відповідно.

Значущою, у контексті, характеристики фінансово-економічного забезпечення команд професійних футбольних клубів є їх трансферна діяльність, яка потребує значних фінансових інвестицій від власників (засновників) і відповідної спрямованості діяльності клубів на отримання легальних прибутків, що визначено у критеріях фінансового «Fair Play» згідно вимог UEFA та FIFA (FIFA, <https://www.fifa.com>; UEFA, <https://uefa.com>). За даними табл. 3.3 констатуємо, що у «ТОР-20» рейтингу провідних європейських футбольних клубів станом на кінець 2020 року за показниками трансферної активності щодо придбання і продажу футболістів 11 футбольних клубів (55%) представляють «Barclays Premier League» (Англія); 4 футбольні клуби (20%) – «Lega Nazionale Professionisti Serie A TIM» (Італія); 2 футбольні клуби (10%) – «Liga de Fútbol Profesional, Primera División» (Іспанія); по 1 футбольному клубу (5%) – «Le championnat de France de football» (Франція); «Liga Portugal» (Португалія) і «Eredivisie» (Нідерланди).

Показники трансферної активності «ТОР-20» рейтингу європейських футбольних клубів у сезоні 2019-2020 рр., n=20 (за даними [211, 212])

№	Клуб	Трансфери футболістів				Баланс, €
		витрати, €	гравець, n	прибуток, €	гравець, n	
1	Chelsea FC	247,20 млн	42	57,30 млн	26	-189,90 млн
2	Manchester City FC	171,80 млн	38	61,65 млн	26	61,65 млн
3	Juventus FC	128,20 млн	25	46,50 млн	21	-81,70 млн
4	Tottenham Hotspur FC	110,50 млн	18	13,30 млн	13	-97,20 млн
5	Leeds United FC	106,78 млн	19	-	17	-106,78 млн
6	Sport Lisboa e Benfica	105,00 млн	40	76,92 млн	22	-28,08 млн
7	Internazionale FC	100,00 млн	67	82,55 млн	41	-17,45 млн
8	Aston Villa FC	98,15 млн	15	2,77 млн	17	-95,38 млн
9	Parma Calcio 1913	95,79 млн	76	4,30 млн	57	-91,49 млн
10	Arsenal FC	84,00 млн	21	18,65 млн	19	-65,35 млн
11	Manchester United FC	83,50 млн	16	18,40 млн	12	-65,10 млн
12	Wolverhampton FC	82,80 млн	26	79,20 млн	25	-3,60 млн
13	Club Atletico de Madrid	82,00 млн	28	73,30 млн	19	-8,70 млн
14	Liverpool City FC	81,37 млн	22	43,20 млн	15	-38,17 млн
15	Everton FC	74,87 млн	22	4,43 млн	21	-70,45 млн
16	S.S.C. Napoli	73,50 млн	54	111,69 млн	38	38,19 млн
17	Stade Rennais FC	71,00 млн	23	50,38 млн	22	-20,62 млн
18	Sevilla FC S.A.D.	70,00 млн	31	19,50 млн	19	-50,50 млн
19	Sheffield United FC	62,70 млн	17	-	18	-62,70 млн
20	Football Club Ajax	62,50 млн	17	101,00 млн	15	38,50 млн
<i>Середнє значення:</i>		95,583 млн	---	43,252 млн	---	-57,19 млн

Водночас, за даними балансу «витрати – прибуток» трансферної активності професійних футбольних клубів зафіксовано наступні показники: 1) «Barclays Premier League» (Англія) має показники – 637,6 млн € (середнє значення балансу (далі – сзб): -57,96 млн €); 2) «Lega Nazionale Professionisti Serie A TIM» (Італія): – 152,45 млн € (сзб: -38,11 млн €); 3) «Liga de Futbol Profesional, Primera Division» (Іспанія): – 59,2 млн € (сзб: -29,6 млн €); 4) «Le championnat de France de football» (Франція): – 20,62 млн € (сзб: -20,62 млн €); 5) «Liga Portugal» (Португалія): – 28,08 млн € (сзб: 28,08 млн €); 6) «Eredivisie» (Нідерланди): 38,5 млн € (сзб: 38,5 млн €).

Показники сумарних витрат на фінансове забезпечення міграційних процесів за період 2010-2019 рр. «ТОР-20» рейтингу європейських футбольних клубів і показники сумарного рейтингу клубів UEFA висвітлено у табл. 3.4.

Сумарні фінансові витрати і змагальний рейтинг TOP-20 європейських ПФК у сезонах 2010-2019 рр., n=20 (UEFA, <https://uefa.com>)

№	Футбольний клуб	Трансферні витрати, €	Рейтинг клубів UEFA *, у.о. (місце)
1	Manchester City FC	1014 млн	112,00 (6)
2	Paris Saint-Germain	913 млн	108,00 (7)
3	Real Madrid CF	902 млн	119,00 (3)
4	Manchester United FC	751 млн	100,00 (8)
5	Juventus FC	719 млн	118,00 (4)
6	FC Barcelona	697 млн	121,00 (2)
7	Liverpool City FC	639 млн	97,00 (9)
8	Chelsea FC	561 млн	86,00 (13-14)
9	Club Atletico de Madrid	550 млн	115,00 (5)
10	Arsenal FC	498 млн	91,00 (11)
11	Everton FC	486 млн	3,00 (83)
12	Tottenham Hotspur FC	465 млн	86,00 (13-14)
13	Milan FC	408 млн	30,00 (54)
14	Internazionale FC	364 млн	53,00 (25)
15	Bayern Munich	352 млн	129,00 (1)
16	AS Monaco FC	348 млн	36,00 (40)
17	S.S.C. Napoli	325 млн	74,00 (20)
18	Borussia Dortmund	321 млн	88,00 (12)
19	Leicester City FC	312 млн	32,00 (51)
20	Valencia CF	266 млн	40,00 (37)
<i>Всього:</i>		10891 млн (середнє значення – 544,55 млн)	1638 млн (середнє значення – 81,90 млн)

Примітка. *За періоди 2016-2017 рр., 2017-2018 рр., 2018-2019 рр., 2019-2020 рр. і 2020-2021 рр.

За даними табл. 3.4 констатуємо, що у «TOP-20» рейтингу провідних європейських футбольних клубів станом на кінець 2019 року за показниками загальної суми трансферних витрат, які детермінують показники міграції кваліфікованих футболістів наявний наступний розподіл:

– «Barclays Premier League» (Англія) – 8 професійних футбольних клубів (40%) мають загальну суму трансферних витрат 4726 млн € (43,40%);

– «Liga de Futbol Profesional Primera Division» (Іспанія) – 4 професійних футбольних клуби (20%) мають загальну суму трансферних витрат 2415 млн € (22,17%);

– «Lega Nazionale Professionisti Serie A TIM» (Італія) – 4 професійних футбольних клуби (20%) мають загальну суму трансферних витрат 1816 млн € (16,67%);

– «Le championnat de France de football» (Франція) – 2 професійних футбольних клуби (10%) мають загальну суму трансферних витрат 1261 млн € (11,58%);

– «Fußball-Bundesliga» (Німеччина) – 2 професійних футбольних клуби (10%) мають загальну суму трансферних витрат 673 млн € (6,18%);

Отже, за останні роки зусилля UEFA (<https://uefa.com>) та FIFA (<https://www.fifa.com>) щодо дотримання футбольними клубами вимог і норм фінансових критеріїв «Fair Play» знайшли своє відображення у фінансово-економічній діяльності провідних європейських футбольних клубів і у показниках їх загальної капіталізації.

У табл. 3.5 наведено показники «ТОР-15» рейтингу провідних європейських футбольних клубів (Deloitte Football Money League 2020: <https://www2.deloitte.com/bg/en/pages/finance/articles/football-money-league-2020.html>) щодо отримання прибутків за показниками сезону 2018-2019 років і їх загальної капіталізації.

Таблиця 3.5

Прибутки і стан загальної капіталізації «ТОР-15» рейтингу європейських професійних футбольних клубів у сезоні 2018-2019 рр., n=15

№	Клуб	Прибутки, €	Загальна капіталізація, €	Співвідношення (рейтинг), у.о.
1	FC Barcelona	840,8 млн	3,193 млрд	0,26 (6-7)
2	Real Madrid CF	757,3 млн	3,478 млрд	0,22 (14)
3	Manchester United FC	711,5 млн	3,342 млрд	0,21 (15)
4	Bayern Munich	660,1 млн	2,878 млрд	0,23 (10-13)
5	Paris Saint-Germain	635,9 млн	1,911 млрд	0,33 (4)
6	Manchester City FC	610,6 млн	2,606 млрд	0,23 (10-13)
7	Liverpool City FC	604,7 млн	2,658 млрд	0,23 (10-13)
8	Tottenham Hotspur FC	521,1 млн	2,067 млрд	0,25 (8)
9	Chelsea FC	513,1 млн	2,218 млрд	0,23 (10-13)
10	Juventus FC	459,7 млн	1,735 млрд	0,26 (6-7)
11	Arsenal FC	445,6 млн	1,852 млрд	0,24 (9)
12	Borussia Dortmund	377,1 млн	0,615 млрд	0,61 (1)
13	Atletico de Madrid	367,6 млн	1,197 млрд	0,31 (5)
14	Internazionale FC	364,6 млн	0,983 млрд	0,37 (3)
15	Schalke 04	324,8 млн	0,814 млрд	0,40 (2)
	<i>Всього:</i>	8194,6 млн	31,55 млрд	4,38
	<i>Середнє значення:</i>	546,3 млн	2,103 млрд	0,29

Представництво провідних європейських відобразилося у «ТОР-15» рейтингу європейських футбольних клубів станом на кінець 2020 року за абсолютними показниками прибутків і загальної капіталізації має наступний вигляд:

– «Barclays Premier League» (Англія) – 6 професійних футбольних клубів (40%) мають загальні показники прибутків 3406,6 млрд € (41,57%) із узагальненою капіталізацією 14746 млрд € (46,74%);

– «Liga de Futbol Profesional, Primera Division» (Іспанія) – 3 футбольних клуби (20%) мають загальний показник прибутків 1965,7 млрд € (23,99%) із узагальненою капіталізацією 7,868 млрд € (24,94%);

– «Fußball-Bundesliga» (Німеччина) – 3 професійних футбольних клуби (20%) мають загальний показник прибутків 1362,1 млрд € (16,62%) із узагальненою капіталізацією 4,307 млрд € (13,65%);

– «Lega Nazionale Professionisti Serie A TIM» (Італія) – 2 професійних футбольних клуби (13,33 %) мають загальний показник прибутків 824,1 млн € (10,06%) із узагальненою капіталізацією 2,718 млрд € (8,61%);

– «Le championnat de France de football» (Франція) – 1 футбольний клуб (6,67 %) має загальний показник прибутків 824,1 млн € (7,76%) із узагальненою капіталізацією 1,911 млрд € (6,06%).

Аналіз та узагальнення даних науково-методичних літературних джерел, мережі Інтернет і контент-аналіз матеріалів офіційних сайтів UEFA (<https://uefa.com>) та FIFA (<https://www.fifa.com>) дозволяє констатувати, що за досліджуваний період (2009-2019 роки) наявна тенденція до збільшення показників міграції футболістів і трансферної активності у провідних європейських футбольних лігах: «Barclays Premier League» (Англія), «Primera Division» (Іспанія), «Fußball-Bundesliga» (Німеччина), «Lega Nazionale Professionisti Serie A TIM» (Італія), «Le championnat de France de football» (Франція). До того ж, наявна тенденція до зниження кількісних показників наявності вихованців власних дитячо-юнацьких академій провідних футбольних клубів Європейських чемпіонатів за цей же період.

Фінансовий аналіз структури прибутків «ТОР-20» рейтингу провідних європейських клубів, свідчить що усереднені показники становлять: близько 44% – продаж прав на телетрансляцію змагань, близько 40% – рекламні прибутки і близько 16% становить частка прибутків з реалізації квитків і абонементів. Таким чином, прибуткова частина провідних європейських футбольних клубів переважно складається з фінансових показників контрактів за право телевізійних трансляцій, продажу абонементів, квитків і супутніх товарів, а також, з преміальних коштів, які зароблені в змаганнях Ліги Чемпіонів, Ліги Європи і Ліги конференцій UEFA. Крім цього, фінансова діяльність провідних європейських футбольних клубів є предметом постійного моніторингу програм UEFA та FIFA на предмет відповідності вимогам і критеріям фінансового «Fair Play».

Крім цього, значущим є аналіз різних сторін підготовленості національної збірної команди України з футболу у контексті впливу глобальних чинників, а саме, показників міграції футболістів (на матеріалах Української Прем'єр Ліги) та їх взаємозв'язку з фінансовим станом професійних футбольних клубів. Ці чинники, також, впливають на спортивний рівень національного чемпіонату (Українська Прем'єр Ліга) і створюють передумови для формування висококонкурентного спортивного середовища у професійних футбольних клубах, в чемпіонаті України і, зрештою, підвищують рівень внутрішньої конкуренції в національній збірній команді України з футболу. У свою, чергу, високий рівень внутрішньої спортивної конкуренції у футбольному колективі є запорукою формування оптимального складу національної збірної команди і створює можливості для досягнення високих спортивних результатів на офіційних міжнародних змаганнях.

Передумови цієї зацікавленості закладені у дослідженнях історичної ретроспективи чинників міграції у світовому футболі [200], які стосуються питань формування національних футбольних асоціацій, уніфікації правил і регламентів проведення змагань, інтеграції національних асоціацій

у регіональні та світові спортивні об'єднання – UEFA, 55 асоціацій (<https://uefa.com>) і FIFA, 221 асоціація (<https://www.fifa.com>).

На підставі цього, констатуємо, що сучасний етап розвитку футболу характеризується необхідністю високого рівня фінансово-економічного забезпечення діяльності професійних футбольних клубів. Високий рівень конкуренції (у тому числі, внутрішньокомандної), значуща фінансова мотивація для клубів, які змагаються в офіційних міжнародних змаганнях (Ліга Чемпіонів, Ліга Європи і Ліга конференцій) і вимоги UEFA стосовно відповідності професійних футбольних клубів критеріям національної атестації та принципам фінансового «Fair Play» акцентують зацікавленість науковців, тренерів і менеджерів професійних футбольних клубів на питаннях взаємозв'язку селекційної роботи професійних футбольних клубів, фінансово-економічного забезпечення їх функціонування та показників міграції футболістів (в окремих випадках і «натуралізації» футболістів, яка є наслідком попередніх міграційних процесів).

В табл. 3.6 наведено показники фінансової вартості професійних футбольних клубів Української Прем'єр Ліги у взаємозв'язку з показниками міграції футболістів, яка також, опосередковано, характеризує трансферну активність команди.

Порівняльний педагогічний аналіз даних, які наведені в табл. 3.6, дозволяє констатувати, що за показниками взаємозв'язку фінансово-економічного забезпечення функціонування команд професійних футбольних клубів УПЛ і кількісних показників міграції футболістів наявна диференціація на п'ять типологічних груп, а саме: 1) команди – лідери; 2) команди зони UEFA; 3) команди – претенденти зони UEFA; 4) команди-аутсайтери; 5) інші команди.

До типологічної групи команд-лідерів віднесені провідні професійні футбольні клуби УПЛ: «Шахтар» (Донецьк) і «Динамо» (Київ), загальна фінансова вартість яких складає 179 700 000 € і 136 100 000 €, відповідно.

**Показники фінансової вартості професійних футбольних клубів УПЛ
у взаємозв'язку з показниками міграції спортсменів, n=16 [22, 23]***

№	Клуб	Заявковий лист, n			Фінансова вартість спортсменів.		
		UA, (%)	інші (%)	Σ (Δ %)	UA, (%)	інші (%)	Σ (Δ %)
1	Шахтар	39 (73,58)	14 (26,42)	53 (47,16)	55,4 (30,83)	124,3	179,7 (-)
2	Динамо (Київ)	46 (88,46)	6 (11,54)	52 (76,92)	115,6	20,5 (15,06)	136,1
3	Зоря (Луганськ)	35 (81,40)	8 (18,60)	43 (62,80)	13,27	4,63 (25,87)	17,9 (48,26)
4	Ворскла (Полтава)	38 (79,67)	10 (20,83)	48 (58,84)	8,4 (60,43)	5,5 (39,57)	13,9 (20,86)
5	Дніпро-1	42 (89,36)	5 (10,64)	47 (78,72)	8,5 (73,28)	3,1 (26,72)	11,6 (46,56)
6	Колос	39 (82,98)	8 (17,02)	47 (65,96)	6,1 (62,56)	3,65 (37,44)	9,75 (25,12)
7	Десна (Чернігів)	48 (97,96)	1 (2,04)	49 (95,92)	8,05	0 (0,00)	8,05 (100)
8	Львів**	49 (87,50)	7 (12,5)	56 (75,00)	5,1(66,23)	2,6 (33,77)	7,70 (32,46)
9	Олександрія**	42 (93,33)	3 (6,67)	45 (86,66)	5,05 (81,45)	1,15 (18,55)	6,20 (62,9)
10	Інгулець (Петрово)	40 (90,91)	4 (9,09)	44 (81,82)	5,13 (85,79)	0,85 (14,21)	5,98 (71,58)
11	Маріуполь**	50	0 (0,00)	50	5,68	0 (0,00)	5,68 (100)
12	Верес (Рівне)	42 (97,67)	1 (2,33)	43 (95,34)	5,4 (95,58)	0,25 (4,42)	5,65 (91,16)
13	Рух (Львів)	55 (94,83)	3 (5,17)	58 (89,66)	4,75 (85,59)	0,8 (14,41)	5,55 (71,18)
14	Металіст-1925	47 (94,00)	3 (6,00)	50 (88,00)	4,9 (91,59)	0,45 (8,41)	5,35 (83,18)
15	Чорноморець	46 (95,83)	2 (4,17)	48 (91,66)	0,38 (13,67)	2,4 (86,33)	2,78 (-)
16	Минай**	44 (93,62)	3 (6,38)	47 (87,24)	1,1 (61,11)	0,7 (38,89)	1,80 (22,22)
Всього:		702	78	780	780	252,81	170,88

Примітки: * – сезон 2021-2022 рр.; ** – футбольний клуб з однойменного міста; *** – без урахування показників «натуралізації» спортсменів; UA – українське громадянство; інші – громадянство іншої країни

За показниками трансферної активності футболістів-мігрантів, ці професійні клуби також мають високі позиції у загальному рейтингу: «Шахтар» (Донецьк) – 14 футболістів-мігрантів, що складає 26,42 % від загальної кількості заявлених футболістів (найвищий показник в УПЛ); «Динамо» (Київ) – 6 футболістів-мігрантів, що складає 11,54 % від загальної кількості заявлених футболістів (шостий показник в УПЛ).

Але слід зазначити, що трансферна вартість футболістів-мігрантів, які заявлені за команду «Динамо» (Київ) істотно переважає показники інших професійних клубів УПЛ – 20 500 000 € (при цьому, усереднений показник трансферної вартості футболіста-мігранта становить 3 420 000 €).

Це другий показник в УПЛ, який поступається лише усередненим показникам вартості одного футболіста-мігранта у команді «Шахтар» (Донецьк) – 124 300 000 € (загальна вартість футболістів-мігрантів), 8 880 000 €

(усереднений показник вартості футболіста-мігранта). Відсоткові значення діапазону заявлених футболістів-мігрантів від 11,54% до 26,42%.

За результатами педагогічного аналізу даних табл. 3.6, до другої групи команд УПЛ (команди зони UEFA) віднесено чотири професійні футбольні клуби: «Зоря» (Луганськ), «Ворскла» (Полтава), «Дніпро-1» (Дніпро), «Колос» (Ковалівка). Показники загальної фінансової вартості цих клубів відповідають діапазону від 9 750 000 € до 17 900 000 €, діапазон сумарної фінансової вартості футболістів-мігрантів становить від 3 100 000 € до 5 500 000 €. Відсоткові значення діапазону заявлених футболістів-мігрантів від 10,64% до 20,83%. При цьому, у заявкових листах професійних футбольних клубів «Дніпро-1» (Дніпро) і «Колос» (Ковалівка) на сезон 2021-2022 рр. наявні «натуралізовані» футболісти.

Третю групу команд УПЛ (команди – претенденти зони UEFA) склали шість команд, а саме: «Львів» (Львів), «Олександрія» (Олександрія), «Інгулець» (Петрово), Верес (Рівне), «Рух» (Львів) і «Металіст-1925» (Харків). Показники загальної фінансової вартості професійних футбольних клубів УПЛ третьої типологічної групи (команди – претенденти зони UEFA) складають діапазон від 5 350 000 € до 7 700 000 €, діапазон сумарної фінансової вартості футболістів-мігрантів – від 250 000 € до 2 600 000 €. Відсоткові значення заявлених футболістів-мігрантів дорівнюють діапазону від 2,33% до 12,5%.

До команд-аутсайдерів УПЛ віднесено професійний футбольний клуб «Минай» (Минай) з такими показниками: загальна фінансова вартість – 1 800 000 €, сумарна фінансова вартість футболістів-мігрантів – 700 000 €, відсоткове значення заявлених футболістів-мігрантів – 6,38%.

П'яту групу склали професійні футбольні клуби УПЛ, які не відповідають загальним принципам, що покладені в основу систематизації показників їх фінансово-економічного забезпечення, селекційної роботи і трансферної активності стосовно футболістів-мігрантів, які не є резидентами України. До цієї групи віднесено професійні футбольні клуби «Десна» (Чернігів) і «Маріуполь» (Маріуполь). За футбольний клуб «Десна» (Чернігів) у сезоні 2021-2022 рр.

заявлений один футболіст-мігрант, який є спортсменом-початківцем і немає поточної трансферної вартості.

Інші спортсмени є кваліфікованими футболістами: загальна трансферна вартість складає 8 050 000 €, що є шостим показником у рейтингу загальної вартості вітчизняних футболістів у футбольних клубах УПЛ.

У заявочному листі футбольного клубу «Маріуполь» (Маріуполь) сезону 2021-2022 рр. футболісти-мігранти взагалі відсутні, при цьому загальна трансферна вартість футболістів складає 5 680 000 €, що є сьомим показником у рейтингу вартості футболістів. Показники цих футбольних клубів не відповідають загальній тенденції, тому, за результатами аналізу, вони віднесені до типологічної групи – інші команди.

Кількісний діапазон показників футболістів професійних футбольних клубів УПЛ сезону 2021-2022 рр. складає 43-58 спортсменів (заявкові листи «А» і «В»).

Найвищі показники зафіксовано у групи футбольних клубів УПЛ: «Рух» (Львів), «Львів» (Львів), «Шахтар» (Донецьк), «Динамо» (Київ), «Маріуполь» (Маріуполь) і «Металіст-1925» (Харків) – від 50 до 58 заявлених спортсменів (заявкові листи «А» і «Б»).

До групи команд, які є аутсайдерами за кількісними показниками заявлених спортсменів віднесено такі: «Зоря» (Луганськ), «Верес» (Рівне), «Інгулець» (Петрово), «Олександрія» (Олександрія) – від 43 до 45 заявлених футболістів за заявковими листами «А» і «Б».

Також значущою є відсоткова різниця кількісних показників заявлених вітчизняних футболістів і футболістів-мігрантів в УПЛ сезону 2021-2022 рр. За цим показником визначено групу футбольних клубів, які є лідерами в УПЛ: «Маріуполь» (Маріуполь), «Десна» (Чернігів), «Верес» (Рівне), «Чорноморець» (Одеса). Діапазон значень складає: від 91,66 до 100%, що свідчить про орієнтацію комплектування цих команд, переважно, на вихованців ДЮСЗ професійних футбольних клубів або національної асоціації футболу України.

На нашу думку, такий стан речей свідчить про узагальнену спрямованість системи багаторічної підготовки спортсменів у структурі конкретного футбольного клубу, зокрема, на орієнтацію на вихованців власних дитячо-юнацьких футбольних шкіл, Академій і максимальне залучення до заявкових листів професійних футбольних клубів вітчизняних спортсменів (власних вихованців).

До найнижчих рівнів за цими показниками віднесені команди професійних футбольних клубів УПЛ: «Шахтар» (Донецьк), «Ворскла» (Полтава), «Зоря» (Луганськ), «Колос» (Ковалівка). Діапазон значень складає: від 47,16 до 65,96%.

Аналіз фінансово-економічного забезпечення спортивної діяльності професійних футбольних клубів УПЛ у сезоні 2021-2022 рр. відповідно до їх змагального рейтингу дозволяє виокремити показники команд «Десна» (Чернігів) і «Маріуполь» (Маріуполь) – 100% футболістів у заявкових листах «А» і «В» є вихованцями ДЮСЗ клубів або української асоціації футболу, при загальній, достатньо високій, трансферній вартості футболістів 8 050 000 € і 5 680 000 €, відповідно. Враховуючи, що показники міграційних процесів футболістів у цих клубах, знаходяться, практично, на мінімальному рівні, вважаємо за доцільне не враховувати показники цих професійних футбольних клубів у процесах систематизації та узагальненні відповідних даних – це випадки, які підтверджують загальний тренд до активного використання футболістів-мігрантів у командах УПЛ.

Аналіз трансферної вартості футболістів свідчить, що найвищі показники різниці трансферної вартості українських спортсменів і футболістів-мігрантів є команди професійних футбольних клубів УПЛ: «Верес» (Рівне), «Металіст-1925» (Харків), «Чорноморець» (Одеса), «Інгулець» (Петрово), «Рух» (Львів), при діапазоні кількісних значень від 71,18% до 91,16%.

Найнижчі показники різниці трансферної вартості українських спортсменів і футболістів-мігрантів зафіксовано у таких професійних футбольних клубів УПЛ: «Ворскла» (Полтава), «Минай» (Минай), «Колос» (Ковалівка), при діапазоні значень, від 20,86% до 25,12%.

Також необхідно зауважити, що показники різниці трансферної вартості українських спортсменів і футболістів-мігрантів команд «Шахтар» (Донецьк) і «Чорноморець» (Одеса) мають негативні значення – трансферна вартість футболістів-мігрантів є вищою за аналогічні показники українських футболістів (футболістів, які вихованцями ДЮСЗ професійного футбольного клубу або національної асоціації).

Аналіз фінансової вартості професійних футбольних клубів УПЛ у взаємозв'язку з показниками міграції футболістів дозволяє констатувати, що лідерами спортивного рейтингу є найбільш фінансово-спроможні команди: «Шахтар» (Донецьк) і «Динамо» (Київ), при загальній трансферній вартості футболістів 179 700 000 € і 136 100 000 €, відповідно.

Усереднені показники вартості одного футболіста-мігранта у провідних професійних футбольних клубах УПЛ «Шахтар» (Донецьк) складає 8 800 000 €, «Динамо» (Київ) – 3 420 000 €.

Аналіз трансферної вартості вітчизняних спортсменів (футболістів, які підготовлені у ДЮСЗ професійного футбольного клубу або національної асоціації) і футболістів-мігрантів у заявкових листах «А» і «В» команд УПЛ свідчить про відсутність прямих і зворотних лінійних взаємозв'язків, що дозволяє зробити припущення про наявність складних багаторівневих залежностей, які потребують опрацювання більш складними (непараметричними) математико-статистичними методами і попереднього групування наявних експериментальних даних.

Крім цього, звертаємо увагу на Додаток 4 Регламенту УПЛ, у якому наведено принципи і критерії стосовно захисту молодих талановитих футболістів, які пройшли спортивну підготовку у ДЮСЗ професійного футбольного клубу УПЛ або професійної футбольної ліги України (ПФЛ). Контент-аналіз наведених матеріалів свідчить, що окремі статті Додатку 4, безпосередньо, спрямовані на захист інтересів професійних футбольних клубів УПЛ і ПФЛ стосовно футболістів, які пройшли спортивну підготовку у ДЮСЗ клубу (стаття 1); стосовно переваг у процесі реалізації заходів щодо захисту

футболістів, які пройшли спортивну підготовку у ДЮСЗ професійного футбольного клубу УПЛ або ПФЛ (стаття 4) – це передбачає зменшення фінансового навантаження на бюджет професійного футбольного клубу за рахунок співпраці з футболістами, які проходять спортивну підготовку у ДЮСЗ професійного футбольного клубу за допомогою укладання відповідного договору (на відміну від підписання першого професійного контракту з футболістом вікової категорії 15-18 років). Такий стан речей регламентує можливість гравцю, який має чинний договір на спортивну підготовку, одночасно виступати за команду професійного футбольного клубу УПЛ або (ПФЛ) або за аматорську команду професійного футбольного клубу (ДЮФЛУ) при внесенні футболіста до заявкового листа списку «Б». Крім цього, цей футболіст може бути заявленим до участі в офіційних змаганнях тільки за професійну (або інші) команди професійного футбольного клубу УПЛ (ПФЛ) або команди закладів вищої освіти, з якими клуб має договори про співпрацю. Таким чином, футболіст, який має чинну угоду на спортивну підготовку з професійним футбольним клубом, не може бути заявлений за жодну з команд іншого професіонального клубу (стаття 5). Таким чином, відбувається захист інвестицій професійних футбольних клубів УПЛ (ПФЛ), які спрямовані на спортивну підготовку юних футболістів у ДЮСЗ цього клубу.

Вимоги і критерії фінансового «Fair Play» як передумова активізації міграційних процесів у сучасному футболі

Сучасний стан, який характеризує процеси участі футболістів-мігрантів в офіційних змаганнях національного та міжнародного рівнів, дозволяє констатувати, що їх основою є фінансово-економічні аспекти діяльності професійних футбольних клубів. Отже, саме, фінансово-економічні та матеріально-технічні чинники є передумовою для відповідного рівня міграційних процесів у сучасному футболі. Укладання професійних контрактів з футболістами-мігрантами (або договорів на спортивну підготовку

з футболістами-мігрантами 12-15 років) передбачає необхідність низки заходів, які передбачають відповідні фінансові витрати. Мова йде про легалізацію перебування футболістів у країні з оформленням відповідних документів і сплати податків до бюджету; регламентних відрахувань при заявці футболістів-мігрантів на рахунок національної асоціації футболу з цільовим спрямуванням на розвиток дитячо-юнацького футболу; інших фінансових витрат, які стосуються компенсаційних виплат на проживання, харчування, медико-біологічне, транспортне забезпечення, контрактних обов'язків, тощо. Такий стан речей, у процесі розвитку футболу, призвів до ситуації, коли почали істотно знижуватися показники балансу прибуткової та видаткової частин бюджетів найбільш амбітних і титулованих професійних футбольних клубів провідних європейських національних асоціацій – англійської, іспанської, італійської, німецької, французької.

Аналіз фінансово-економічної складової діяльності професійних футбольних клубів свідчить, що їх прибутки складаються переважно з 5 статей: 1) спонсорські надходження та інвестиційні проекти; 2) трансфери футболістів; 3) продаж прав на телевізійні трансляції; 4) призові кошти за участь команд у змаганнях Ліги Чемпіонів, Ліги Європи і Ліги конференцій UEFA; 5) прибутки професійних футбольних клубів у дні змагань – продаж квитків, атрибутики, кейтеринг, тощо. Вищезазначене створило певні передумови для формування критеріїв Регламенту фінансового «Fair Play» UEFA для професійних футбольних клубів.

Згодом, у 2009 році, були розроблені та почали впроваджуватися критерії Регламенту фінансового «Fair Play» UEFA, які визначають як комплекс правил, які створені для дотримання балансу прибуткової та видаткової складової діяльності професійних футбольних клубів. Згодом, зазначені критерії були погоджені у вересні 2009 року комітетом фінансового контролю виконавчого комітету UEFA.

Критерії Регламенту фінансового «Fair Play» UEFA передбачають застосування фінансових санкцій до професійних футбольних клубів, які

протягом кількох сезонів, істотно, перевищують витратну частину річного кошторису відповідно до її видаткової частини. Впровадження та реалізація зазначених критеріїв розпочалися на початку сезону 2011-2012 років. У якості найбільш суворого покарання передбачена дискваліфікація команди професійного футбольного клубу з офіційних міжнародних змагань – Ліги Чемпіонів, Ліги Європи, Ліги конференцій і Суперкубку UEFA. Інші покарання передбачали санкції у вигляді фінансових штрафів, утримання призових грошей і заборону трансферу гравців, у тому числі, міжнародних, що, істотно, впливає на процеси спортивної міграції у сучасному футболі (UEFA, <https://uefa.com>).

Також впровадження критеріїв Регламенту фінансового «Fair Play» UEFA мають іншу спрямованість – таким чином, виконавчий комітет UEFA намагається врегулювати конфліктну ситуацію у європейському футболі, яка стосується невдоволеністю провідних європейських футбольних клубів системою розподілу призових коштів за участь в офіційних європейських змаганнях – Ліги Чемпіонів, Ліги Європи, Ліги конференцій і Суперкубку UEFA. Це призвело до ситуації, коли група найбільш амбітних і заможних професійних клубів задекларувала створення Суперліги. В основі конфліктної ситуації – протиріччя між критеріями розподілу призових коштів за участь у змаганнях під егідою UEFA між групою провідних європейських клубів та іншими клубами.

Науковці та фахівці з футболу зазначають, що створення Суперліги кардинально змінить європейський футбол, а найбільш заможні професійні футбольні клуби – засновники і учасники Суперліги – отримуватимуть надприбутки. До групи команд – ініціаторів створення Суперліги входять англійські професійні футбольні клуби «Арсенал», «Ліверпуль», «Манчестер Сіті», «Манчестер Юнайтед», «Тоттенгем» і «Челсі», іспанські «Атлетіко», «Барселона» і «Реал», а також італійські «Інтер», «Мілан» та «Ювентус» – провідні європейські професійні футбольні клуби, які мають високу прибуткову частину річного кошторису і значну кількість організованих вболівальників. Попередньо, планується участь у змаганнях 20 найбільш рейтингових європейських професійних футбольних клубів, з яких 15 будуть постійними

учасниками Суперліги. Команди будуть поділені на 2 групи по 10 команд. На стадії групового турніру передбачено змагання за коловою системою у два кола. Новина про старт цього амбітного проекту викликала високу зацікавленість, бо, фактично, клуби – засновники Суперліги, фактично, кинули виклик UEFA через спрямованість до більшої самостійності у розподілі призових коштів. У відповідь UEFA задекларував можливість недопущення зазначених професійних футбольних клубів до участі у національних чемпіонатах і, відповідно, у європейських змаганнях під егідою UEFA.

Крім цього, проект створення Суперліги має пряме відношення до фінансово-економічної, зокрема, інвестиційної діяльності: акції двох професійних футбольних клубів – потенційних учасників змагань майбутньої Суперліги – «Манчестер Юнайтед» (Манчестер, Англія) та «Ювентус» (Турін, Італія) – почали торгуватися на фондових біржах з істотним підвищенням (акції «Ювентусу» на Міланській біржі зросли на 15%, акції «Манчестер Юнайтед» на премаркеті NYSE – на 10%).

У якості головних причин для оптимізму фондових біржових установ, експерти виділяють майбутні фінансові перспективи професійних клубів – учасників змагань Суперліги. За інформацією відкритих джерел ЗМІ, за вступ до Суперліги передбачено призові виплати у розмірі 350 000 000 €. Інша версія розподілу призових коштів за участь у змаганнях Суперліги: 6 професійних футбольних клубів отримають призові виплати у розмірі по 350 000 000 €, 4 клуби – по 225 000 000 €, 2 – 112 500 000 € і ще 3 – 10 0 000 000 €. Прибуток від продажу прав на телетрансляції змагань передбачено розподілити наступним чином: 32,5% – 15 професійним футбольним клубам – засновникам Суперліги; 1,625% – 20 професійним футбольним клубам – учасникам змагань Суперліги; 20% – кожному професійному футбольному клубу залежно від місця у турнірній таблиці та ще 15% – кожному професійному футбольному клубу залежно від рейтингів телевізійних трансляцій за їх участі.

Фінансовим гарантом змагань Суперліги є «JP Morgan Chase» (США), одна з найбільш крупних фінансових установ світу (сума угоди – близько

6 000 000 000 €. Звичайно, що UEFA не може запропонувати клубам – учасникам змагань Ліги Чемпіонів, Ліги Європи і Ліги конференцій аналогічний рівень фінансового забезпечення.

Наявна проблемна ситуація у процесах розвитку європейського футболу є своєрідним «пусковим механізмом» до більш суворого застосування фінансовим комітетом UEFA моніторингу фінансово-економічної діяльності професійних футбольних клубів, контролю стосовно порушень критеріїв Регламенту фінансового «Fair Play» і застосування відповідних санкцій до клубів – порушників правил. Найбільш резонансними випадками є розгляд спортивного арбітражного суду у Лозанні (2020 рік) апеляційної скарги «Манчестер Сіті» на рішення фінансового комітету UEFA відсторонити цей професійний футбольний клуб від участі у змаганнях Ліги Чемпіонів, Ліги Європи і Ліги конференцій терміном на 2 роки і накласти штраф – 30 000 000 €. Крім цього, у полі зору фахівців з футболу випадки з продовженням контрактів у «Реал» (Мадрид, Іспанія) з Кріштіану Роналду та «Барселона» (Барселона, Іспанія) з Ліонелем Мессі: клуби не могли подовжити контракти з цими видатними спортсменами без порушень критеріїв Регламенту фінансового «Fair Play», тому відмовилися від продовження контрактів на умовах спортсменів. Також відомий випадок стосується професійного футбольного клубу «Евертон» (Лондон, Англія): своєму звіті англійська Прем'єр Ліга повідомила, що спостерігає у діяльності професійного футбольного клубу значні фінансові втрати у сезоні-2020-2021 років. Унаслідок глобальної пандемії коронавірусу SARS-CoV-2 «Евертон» проводив домашні ігри без вболівальників, що призвело до істотного зменшення значної частини прибутку від продажу квитків, атрибутики, тощо. Клубу загрожували штрафні санкції у вигляді зняття очок у наступному сезоні.

Зазначені випадки свідчать про намагання фінансових комітетів UEFA і національних асоціацій більш жорстко контролювати виконання професійними футбольними клубами критеріїв Регламенту фінансового «Fair Play».

З іншого боку, в останні роки, провідні європейські футбольні клуби активізували пошук легальних юридичних механізмів і їх впровадження

у практику фінансово-економічної діяльності професійних футбольних клубів. За результатами трансферної діяльності професійного футбольного клубу «Челсі» (Лондон, Англія) UEFA обґрунтовує введення нового ліміту для Регламенту фінансового «Fair Play» через трансферну політику цього клубу. За останні сезони «Челсі» (Лондон, Англія) уклав контрактні угоди з висококваліфікованими футболістами-мігрантами за пролонгованою схемою:

- Михайло Мудрик (Україна) – 7,5 років + 1 (близько 90 000 000 €);
- Веслі Фофана – 7 років (близько 75 000 000 €);
- Бенуа Бадьяшіль – 7,5 років (близько 40 000 000 €);
- Ноні Мадуеке – 7,5 років (близько 30 000 000 €);
- Карні Чуквуемека – 6 років (близько 20 000 000 €);
- Чезаре Казадеї – 6 років (близько 15 000 000 €);
- Габріель Слоніна – 6 років (близько 15 000 000 €);
- Давід Датро Фофана – 6 років +1 (близько 12 000 000 €).

Загальна сума трансферних витрат «Челсі» (Лондон, Англія) становить близько 297 000 000 €. За допомогою пролонгованих контрактів професійний футбольний клуб намагається обійти правила Регламенту фінансового «Fair Play». Отже, якщо зазначену суму розподілити на середню тривалість контрактних угод (на 7 років), то, звісно, що вона дозволить клубу, з формальної точки зору, дотримуватися критеріїв Регламенту фінансового «Fair Play» – близько 42 428 500 € за змагальний сезон.

Згідно з нинішніми правилами Регламенту фінансового «Fair Play» UEFA, клубам-учасникам змагань Ліги Чемпіонів, Ліги Європи і Ліги конференцій дозволено витратити на 5 000 000 € більше, ніж заробити за звітний період. У межах трирічного періоду, за деяких обґрунтованих обставин, цей ліміт може бути збільшеним до 30 000 000 €. Але ці обмеження, ймовірно, у найближчий період стануть неактуальними: за оновленими критеріями проекту Регламенту фінансового «Fair Play» UEFA, у період до 2025 року професійні футбольні клуби повинні збалансувати прибуткові та видаткові частини своїх річних

кошторисів, при цьому, витрати на трансфери, комісійні виплати представникам спортсменів і зарплати футболістів не повинні перевищувати 70%, від загальної суми прибутків.

У змаганнях УПЛ також не обійшлося без порушень критеріїв Регламенту фінансового «Fair Play» UEFA. Найбільш відомим є випадок з ФК «Дніпро» (Дніпропетровськ). У 2015 році асистенти экс-тренера «Дніпра» Хуанде Рамоса подали позов до Палати з вирішення спорів Федерації Футболу України (ФФУ) стосовно виплати заборгованості по зарплаті у розмірі 900 000 €. Органи фінансового моніторингу UEFA ініціював проведення низки відповідних розслідувань стосовно оцінки заборгованостей ФК «Дніпро» (Дніпропетровськ) – співробітникам, іншим клубам, соціальним або податковим службам, тощо.

На підставі проведених заходів, арбітражна палата UEFA з фінансового контролю ухвалила усунути ФК «Дніпро» (Дніпропетровськ) від участі у змаганнях під егідою UEFA на один сезон, накласти штраф у розмірі 103 000 € і утримати преміальні кошти від UEFA за виступи команди у розіграші Ліги Європи UEFA сезону 2015-2016 років.

Закінчення розслідування органів фінансового моніторингу UEFA призвело до повної ліквідації ФК «Дніпро» (Дніпропетровськ). Наразі, учасником УПЛ є СК «Дніпро-1» (Дніпро), який з юридичної точки зору не є правонаступником ФК «Дніпро» (Дніпропетровськ).

На підставі вищенаведеного, констатуємо, що процеси спортивної міграції є невід'ємним складовим компонентом, який характеризує особливості розвитку сучасного футболу, істотним чином впливає на процеси управління багаторічною підготовкою спортсменів, як у різних структурних утвореннях річного макроциклу, так і на різних етапах спортивного вдосконалення.

Для визначення передумов активізації міграційних процесів проведено контент-аналіз Регламенту Чемпіонату України з футболу серед команд клубів Української Прем'єр-Ліги сезону 2022-2023 років. Проведений контент-аналіз, узагальнення та систематизація отриманих даних свідчить, що у зазначеному документі наявні норми, які визначають участь у змаганнях спортсменів,

які є мігрантами (стаття 13, п.п. 23, 24), і спортсменами, які пройшли підготовку у ДЮСЗ професійного футбольного клубу або національної асоціації (стаття 5, п.п. 8, 9). Таким чином, регламентні норми Чемпіонату України з футболу серед команд клубів Української Прем'єр-Ліги сезону 2022-2023 років, з одного боку, стимулюють запрошення до складу команд професійних футбольних клубів висококваліфікованих футболістів-мігрантів, з іншого боку, захищають спортсменів, громадян України, які пройшли спортивну підготовку у ДЮСЗ професійного футбольного клубу або національної асоціації. Це дозволяє якісно комплектувати склад національної збірної команди України в умовах активних міграційних процесів спортсменів, які є невід'ємною характеристикою сучасного футболу.

Комплектація команд професійних футбольних клубів УПЛ висококваліфікованими футболістами-«мігрантами» дозволяє істотно підсилити їх змагальний потенціал, підвищити видовищність змагальної діяльності та конкурентоспроможність на міжнародній арені. У результаті цього, професійний футбольний клуб отримує перспективи і можливості для оптимізації фінансово-економічної складової діяльності професійного футбольного клубу внаслідок збільшення прибуткової частини кошторису за рахунок збільшення надходжень від продажу прав телевізійних трансляцій, призових коштів від UEFA (національної асоціації) і трансферу спортсменів.

Аналіз, узагальнення і систематизація даних науково-методичних літературних джерел, мережі Інтернет і контент-аналіз документальних матеріалів офіційних сайтів UEFA (<https://uefa.com>) і FIFA (<https://www.fifa.com>) дозволяє констатувати, що за період 2009-2019 років наявна тенденція до збільшення показників міграції футболістів і трансферної активності у провідних європейських футбольних лігах: «Barclays Premier League» (Англія), «Primera Division» (Іспанія), «Fußball-Bundesliga» (Німеччина), «Lega Nazionale Professionisti Serie A TIM» (Італія), «Le championnat de France de football» (Франція). Крім цього, наявна зворотна тенденція до зниження кількісних показників наявності спортсменів, які пройшли спортивну підготовку у ДЮСЗ

провідних професійних футбольних клубів Європейських чемпіонатів або відповідних національних асоціацій за період 2009-2019 років. Такий стан речей свідчить, про наявність проблемної ситуації у європейському футболі – з одного боку, збільшення кількості висококваліфікованих футболістів-мігрантів у складах команд стимулює підвищення ефективності та результативності змагальної діяльності, видовищності та конкурентоздатності команд; з іншого боку, зниження кількості футболістів, які підготовлені у структурі ДЮСЗ професійних футбольних клубів (національних асоціацій) знижує зазначені показники на рівні національних збірних команд країни.

Продовженням цього є питання, які стосуються необхідності дотримання норм Регламенту фінансового «Fair Play» UEFA. З одного боку, спостерігається підвищення якості моніторингу стосовно дотримання зазначених правил фінансовими комітетами національних асоціацій (футбольних ліг) і UEFA; також спостерігається тенденція до більш суворого дотримання фінансових правил і застосування фінансових санкцій до клубів – порушників критеріїв Регламенту фінансового «Fair Play» UEFA у вигляді штрафів, утримання призових коштів, повну або часткову заборону професійним футбольним клубам на проведення трансферної діяльності, пониження у Лізі (національному чемпіонаті) та відсторонення команд професійного футбольного клубу від офіційних національних і міжнародних змагань. З іншого боку, професійні клуби активно працюють над створенням змагань, які є альтернативними UEFA – Суперліга, пошуком оптимальних шляхів «натуралізації» футболістів і вдосконаленням контрактних документів, у контексті, пошуку можливостей юридичного захисту трансферної діяльності у контексті вимог фінансового «Fair Play» UEFA.

ГЛАВА IV

ТЕХНОЛОГІЯ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ ФУТБОЛІСТІВ ДО ОФІЦІЙНИХ ЗМАГАНЬ З УРАХУВАННЯМ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ СПОРТИВНОЇ МІГРАЦІЇ

Варіанти комплектації складів команд професійних футбольних клубів і національної збірної України з урахуванням впливу факторів спортивної міграції

Сучасні проблеми багаторічної підготовки кваліфікованих футболістів нерозривно пов'язані з характером його розвитку на різних рівнях функціонування: дитячо-юнацькому, резервному, аматорському, студентському, напівпрофесійному та професійному. Науковці та фахівці з футболу зазначають, що вплив факторів міграції на процеси управління багаторічним вдосконаленням футболістів, які спричинені їх бажанням продовжувати спортивну підготовку у рейтинговому професійному клубі чи футбольній лізі (національному чемпіонаті), є суттєвими (Р. Сушко, Е. Дорошенко, 2016; Р. Сушко, 2017; Р. Сушко, Е. Дорошенко, 2019). Станом, на сьогодні, міграція футболістів є широко поширеним явищем на резервному та професійному рівнях розвитку футболу. Крім цього, у сучасному футболі набула широкого поширення практика міграції футболістів на напівпрофесійному рівні – у молодіжних командах, нижчих професійних лігах, аматорських і студентських чемпіонатах, тощо.

Характеристика зазначеної ситуації свідчить, що для розвитку сучасного футболу також наявні проблемні питання, які пов'язані з дією глобальних чинників на процеси управління багаторічною підготовкою спортсменів. Зазначені проблемні питання глобального характеру, у першу чергу, пов'язані з впливом міграційних процесів на окремі компоненти управління процесом багаторічного вдосконалення спортсменів – планування, програмування, моделювання, прогнозування, аналіз, оцінка, інтерпретація, контроль і корекцію.

У практиці управління багаторічною спортивною підготовкою це відображується у питаннях, які мають безпосередню дотичність до міграційних процесів у футболі, а саме:

- комплектація команд професійних футбольних клубів на основі взаємозв'язку факторів міграції спортсменів і регламентних норм стосовно необхідності захисту футболістів, які підготовлені у ДЮСЗ професійного футбольного клубу (національної асоціації);

- проблеми «натуралізації» футболістів, що дозволяє, легальним чином, оптимізувати застосування критеріїв Регламенту змагань у контексті одночасного перебування у змагальному процесі футболістів, які підготовлені у ДЮСЗ професійного футбольного клубу (національної асоціації) і футболістів-мігрантів, які мають громадянство (підданство) іншої країни;

- питання обґрунтування, розробки і формування технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів на основі врахування міграції та «натуралізації» спортсменів;

- аналіз, оцінка та інтерпретація ефективності технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів на основі врахування міграції та «натуралізації» спортсменів;

- корекція процесу управління багаторічною підготовкою футболістів на основі врахування факторів міграції спортсменів.

Зазначені проблемні питання і є стрижнем для вивчення, аналізу та узагальнення наукових матеріалів у нашому дослідженні.

У сучасних теоретичних концепціях, які формують загальну теорію спорту та систему підготовки спортсменів (В. Платонов, 2013; 2014; 2016; 2017), зазначені питання є, відносно, новими – досить тривалий час, питання впливу зазначених глобальних чинників в аспекті корекції сучасних технологій підготовки спортсменів знаходилися на первинному рівні наукових розвідок, хоча аналогічні питання отримали ґрунтовну наукову базу у дослідженнях закордонних фахівців (Р. Полі, 2019; R. Poli et al., 2019a; 2019b).

У нашому дослідженні проведено наукові розвідки стосовно комплектації національних збірних команд з урахуванням факторів міграції футболістів на клубному рівні. Зазначено, що врахування показників клубної міграції висококваліфікованих футболістів є критерієм комплектування національних збірних команд і сприятиме раціональній корекції тренувального процесу в умовах дефіциту часу на повноцінну підготовку команди до офіційних міжнародних змагань. Для вирішення цього завдання, визначено кількісно-якісні показники міграції висококваліфікованих футболістів-мігрантів на клубному рівні у процесі комплектування національних збірних команд для участі в офіційних міжнародних змаганнях.

У процесі констатувального експерименту досліджено параметри змагальної діяльності висококваліфікованих футболістів (496 спортсменів) – гравців національних збірних команд, які перемогли у групових відбіркових турнірах до чемпіонату світу 2022 року (10 команд) та посіли другі місця у групових відбіркових турнірах (10 команд), що дає їм право подальшої участі у кваліфікаційних іграх play-off раунду.

На підставі даних відкритих джерел та офіційного сайту UEFA (<https://uefa.com>), визначено показники клубної міграції футболістів у контексті комплектації національних збірних команд, проаналізовано кількісно-якісні показники міграційних процесів з врахуванням фактів подвійного громадянства окремих спортсменів. На підставі отриманих експериментальних даних розглянуто можливості оперативної корекції тренувального процесу висококваліфікованих футболістів з урахуванням кількісних та якісних показників клубної практики спортсменів і можливості розробки і формування технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних міжнародних змагань в умовах істотного дефіциту часу на реалізацію повноцінної спортивної підготовки гравців.

Отримані наукові результати у взаємозв'язку з показниками національного рейтингу футбольної асоціації країни представлено у табл. 4.1

**Основні показники результативності техніко-тактичних дій
висококваліфікованих футболістів-мігрантів у складах національних
збірних команд у взаємозв'язку з показниками рейтингу UEFA
у відбіркових матчах чемпіонату світу 2022 року, n=496**

Рейтинг UEFA, країна	«І»	«О»	«Ог»	Г	ПМ	Г/П
1. Англія	10	26	2,6	39	3	13
2. Іспанія	8	19	2,4	15	5	3
3. Італія	8	16	2,0	13	2	6,5
4. Німеччина	10	27	2,7	36	4	9
5. Франція	8	18	2,3	18	3	6
6. Португалія	8	17	2,1	17	6	2,8
7. Нідерланди	10	23	2,3	33	8	4,1
9. Шотландія	10	23	2,3	17	7	2,4
10. РФ	10	22	2,2	19	6	3,2
11. Україна	8	12	1,5	11	8	1,4
12. Сербія	8	20	2,5	18	9	2
13. Бельгія	8	20	2,5	25	6	4,2
14. Швейцарія	8	18	2,3	15	2	7,5
15. Хорватія	10	23	2,3	21	4	5,3
18. Туреччина	10	21	2,1	27	16	1,7
20. Данія	10	27	2,7	30	3	10
23. Швеція	8	15	1,9	12	6	2
27. Польща	10	20	2,0	30	11	2,7
47. П. Македонія	10	18	1,8	23	11	2,1
50. Уельс	8	15	1,9	14	9	1,6

Примітки: «І» – ігри; «О» – очки; «Ог» – очки за гру; «Г» – голи; «ПМ» – пропущені м'ячі; «Г/П» – співвідношення голів і пропущених м'ячів

У процесі наукових розвідок наголошено на необхідності визначення відсоткових показників наявності у складах національних збірних команд висококваліфікованих футболістів, які мають подвійне громадянство (або «натуралізованих» спортсменів). Також визначено відсоткові показники наявності у складах національних збірних команд висококваліфікованих футболістів-«легіонерів», які у статусі спортсменів-мігрантів виступають у закордонних національних чемпіонатах (професійних лігах). Також визначено відсоткові значення внутрішньої структури клубної міграції висококваліфікованих футболістів-«легіонерів» із урахуванням показників

поточного рейтингу UEFA (для національних чемпіонатів чи професійних ліг). Отримані результати наведено в табл. 4.2 з урахуванням кількісних показників рейтингу UEFA.

Таблиця 4.2

**Показники спортивної міграції висококваліфікованих футболістів
при комплектації національних збірних команд до відбіркових
матчів чемпіонату світу 2022 року, n=496**

Країна, рейтинг UEFA (*)	Група	«П»	«К»	«З»	Натуралізовані спортсмени		«Легіонери»	
					n	%	n	%
Сербія: 29,375 (12)	A	+	-	26	4	15,38	24	92,31
Португалія: 47,549 (6)	A	-	+	24	4	16,67	18	75,00
Іспанія: 85,713 (2)	B	+	-	23	1	4,35	12	52,17
Швеція: 22,875 (23)	B	-	+	26	2	7,69	17	65,38
Швейцарія: 27,925 (14)	C	+	-	25	1	4,00	21	84,00
Італія: 69,045 (3)	C	-	+	23	2	8,70	4	17,39
Франція: 49,915 (5)	D	+	-	23	2	8,70	16	69,57
Україна: 31,400 (11)	D	-	+	25	0	0,00	7	28,00
Бельгія: 29,000 (13)	E	+	-	24	1	4,17	21	87,50
Уельс: 5,500 (50)	E	-	+	28	9	32,14	18	64,29
Данія: 24,175 (20)	F	+	-	22	0	0,00	20	90,91
Шотландія: 32,700 (9)	F	-	+	25	5	20,00	16	64,00
Нідерланди: 39,900 (7)	G	+	-	26	1	3,85	16	61,54
Туреччина: 25,100 (18)	G	-	+	25	7	28,00	13	52,00
Хорватія: 25,400 (15)	H	+	-	24	3	12,50	18	75,00
РФ: 32,682 (10)	H	-	+	27	2	7,41	4	14,81
Англія: 95,096 (1)	I	+	-	26	0	0,00	3	11,54
Польща: 15,875 (27)	I	-	+	26	0	0,00	25	96,15
Німеччина: 66,784 (4)	J	+	-	23	1	4,35	7	30,43
П. Македонія: 7,000 (47)	J	-	+	25	2	8,00	8	32,00

Примітки: * – поточне місце у рейтингу UEFA; «П» – команда-переможець групових змагань; «К» – команда-учасник кваліфікаційних змагань; «З» – заявковий лист; «легіонери» – гравці національної збірної команди, які виступають у чемпіонатах (футбольних лігах) інших асоціацій

На підставі наукових даних, які наведено у таблиці 4.2, можливий аналіз кількісно-якісних показників міграції за відбірковими групами до змагань чемпіонату світу з футболу 2022 року.

Група «А». Національна збірна команда Сербії – переможець відбіркового групового турніру: у заявковому листі 24 футболісти-легіонери, які

представляють професійні футбольні клуби: Італія (3) – 7 (29,20%); Іспанія (2) – 6 (25,00%); Португалія (6) – 3 (12,50%); Франція (5) – 3 (12,50%); Англія (1) – 1 (4,16%); Німеччина (4) – 1 (4,16%); Нідерланди (7) – 1 (4,16%); Польща (27) – 1 (4,16%); РФ (10) – 1 (4,16%). Національна збірна команда Португалії – друге місце у груповому відбірковому турнірі з правом участі у подальших кваліфікаційних змаганнях (play-off раунд). У заявковому листі 18 футболістів-«легіонерів», які представляють професійні футбольні клуби національних асоціацій: Англія (1) – 9 (50,00%); Франція (5) – 3 (16,67%); Іспанія (2) – 3 (16,67%); Німеччина (4) – 2 (11,11%); Італія (3) – 1 (5,55%).

Група «В». Національна збірна команда Іспанії – переможець групового турніру. У заявковому листі 12 футболістів-«легіонерів», які представляють професійні футбольні клуби національних асоціацій: Англія (1) – 10 (83,33%); Португалія (6) – 2 (16,67%). Національна збірна команда Швеції – друге місце у груповому відбірковому турнірі з правом участі у подальших кваліфікаційних змаганнях (play-off раунд). У заявковому листі 17 футболістів-«легіонерів», які представляють професійні футбольні клуби національних асоціацій: Англія (1) – 5 (29,41%); Італія (3) – 4 (23,53%); Німеччина (4) – 2 (11,77%); Іспанія (2) – 2 (11,77%); Шотландія (9) – 1 (5,88%); Нідерланди (7) – 1 (5,88%); Норвегія (21) – 1 (5,88%); РФ (10) – 1 (5,88%).

Група «С». Національна збірна команда Швейцарії – переможець групового відбіркового турніру. У заявковому листі 21 футболіст-«легіонер», які представляють професійні футбольні клуби національних асоціацій: Німеччина (4) – 12 (57,14%); Франція (5) – 2 (9,53%); Італія (3) – 2 (9,53%); Туреччина (18) – 1 (4,76%); Греція (19) – 1 (4,76%); Португалія (6) – 1 (4,76%); Шотландія (9) – 1 (4,76%); Англія (1) – 1 (4,76%). Національна збірна команда Італії – друге місце у груповому відбірковому турнірі з правом участі у подальших кваліфікаційних змаганнях (play-off раунд). У заявковому листі 4 футболісти-«легіонери», які представляють професійні футбольні клуби національних асоціацій: Франція (5) – 3 (75,00%); Англія (1) – 1 (25,00%).

Група «D». Національна збірна команда Франції – переможець групового відбіркового турніру. У заявковому листі 16 футболістів-«легіонерів», які представляють професійні футбольні клуби національних асоціацій: Англія (1) – 5 (31,25%); Німеччина (4) – 4 (25,00%); Італія (3) – 4 (25,00%); Іспанія (2) – 3 (18,75%). Національна збірна команда України – друге місце у груповому відбіркового турнірі з правом участі у подальших кваліфікаційних змаганнях (play-off раунд). У заявковому листі 7 футболістів-«легіонерів», які представляють професійні футбольні клуби національних асоціацій: Англія (1) – 2 (28,60%); Бельгія (13) – 1 (14,28%); Угорщина (28) – 1 (14,28%); Італія (3) – 1 (14,28%); Португалія (6) – 1 (14,28%); Польща (27) – 1 (14,28%).

Група «E». Національна збірна команда Бельгії – переможець групового відбіркового турніру. У заявковому листі 21 футболіст-«легіонер», які представляють професійні футбольні клуби національних асоціацій: Англія (1) – 6 (28,58%); Німеччина (4) – 4 (19,04%); Іспанія (2) – 3 (14,29%); Франція (5) – 3 (14,29%); Італія (3) – 2 (9,52%); Португалія (6) – 1 (4,76%); Туреччина (18) – 1 (4,76%); Катар – 1 (4,76%). Національна збірна команда Уельсу – друге місце у груповому відбіркового турнірі з правом участі у подальших кваліфікаційних змаганнях (play-off раунд). У заявковому листі 18 футболістів-«легіонерів», які представляють професійні футбольні клуби національних асоціацій: Англія (1) – 15 (83,33%); Італія (3) – 2 (11,11%); Німеччина (4) – 1 (5,56%).

Група «F». Національна збірна команда Данії – переможець групового відбіркового турніру. У заявковому листі 20 футболістів-«легіонерів», які представляють професійні футбольні клуби національних асоціацій: Англія (1) – 7 (35,00%); Італія (3) – 5 (25,00%); Німеччина (4) – 3 (15,00%); Іспанія (2) – 2 (10,00%); Франція (5) – 1 (5,00%); Нідерланди (7) – 1 (5,00%); Туреччина (18) – 1 (5,00%). Національна збірна команда Шотландії – друге місце у груповому відбіркового турнірі з правом участі у подальших кваліфікаційних змаганнях (play-off раунд). У заявковому листі 16 футболістів-«легіонерів», які представляють професійні футбольні клуби національних асоціацій: Англія (1) – 14 (87,50%); Бельгія (13) – 1 (6,25%); Кіпр (17) – 1 (6,25%).

Група «G». Національна збірна команда Нідерландів – переможець групового відбіркового турніру. У заявковому листі 16 футболістів-«легіонерів», які представляють професійні футбольні клуби національних асоціацій: Італія (3) – 5 (31,25%); Англія (1) – 3 (18,75%); Іспанія (2) – 3 (18,75%); Німеччина (4) – 3 (18,75%); Франція (5) – 1 (6,25%); Бельгія (13) – 1 (6,25%). Національна збірна команда Туреччини – друге місце у груповому відбіркового турнірі з правом участі у подальших кваліфікаційних змаганнях (play-off раунд). У заявковому листі 13 футболістів-«легіонерів», які представляють професійні футбольні клуби національних асоціацій: Франція (5) – 4 (30,77%); Італія (3) – 4 (30,77%); Англія (1) – 3 (23,08%); Бельгія (13) – 1 (7,69%); Нідерланди (7) – 1 (7,69%).

Група «H». Національна збірна команда Хорватії – переможець групового відбіркового турніру. У заявковому листі 18 футболістів-«легіонерів», які представляють професійні футбольні клуби національних асоціацій: Німеччина (4) – 6 (33,34%); Італія (3) – 4 (22,24%); Англія (1) – 3 (16,67%); Франція (5) – 1 (5,55%); Іспанія (2) – 1 (5,55%); РФ (10) – 1 (5,55%); Шотландія (9) – 1 (5,55%); Туреччина (18) – 1 (5,55%). Національна збірна команда РФ – друге місце у груповому відбіркового турнірі з правом участі у подальших кваліфікаційних змаганнях (play-off раунд). У заявковому листі 4 футболісти-«легіонери», які представляють професійні футбольні клуби національних асоціацій: Німеччина (4) – 1 (25,00%); Італія (3) – 1 (25,00%); Франція (5) – 1 (25,00%); Туреччина (18) – 1 (25,00%).

Група «I». Національна збірна команда Англії – переможець групового відбіркового турніру. У заявковому листі 3 футболісти-«легіонери», які представляють професійні футбольні клуби національних асоціацій: Італія (3) – 2 (66,67%); Іспанія (2) – 1 (33,33%). Національна збірна команда Польщі – друге місце у груповому відбіркового турнірі з правом участі у подальших кваліфікаційних змаганнях (play-off раунд). У заявковому листі 25 футболістів-«легіонерів», які представляють професійні футбольні клуби національних асоціацій: Італія (3) – 8 (32,00%); Англія (1) – 7 (28,00%);

Німеччина (4) – 4 (16,00%); Греція (19) – 2 (8,00%); Франція (5) – 1 (4,00%); США – 1 (4,00%); Україна (11) – 1 (4,00%); РФ (10) – 1 (4,00%).

Група «J». Національна збірна команда Німеччини – переможець групового відбіркового турніру. У заявковому листі 7 футболістів-«легіонерів», які представляють професійні футбольні клуби національних асоціацій: Англія (1) – 4 (57,13%); Франція (5) – 1 (14,29%); Іспанія (2) – 1 (14,29%); Австрія (8) – 1 (14,29%). Національна збірна команда Північної Македонії – друге місце у груповому відбіркового турнірі з правом участі у подальших кваліфікаційних змаганнях (play-off раунд). У заявковому листі 8 футболістів-«легіонерів», які представляють професійні футбольні клуби національних асоціацій: Хорватія (15) – 2 (25,00%), Іспанія (2) – 1 (12,50%), Італія (3) – 1 (12,50%), Україна (11) – 1 (12,50%), Молдова (33) – 1 (12,50%), Туреччина (18) – 1 (12,50%), Швеція (23) – 1 (12,50%).

На підставі наведених даних розраховані зведені кількісно-якісні показники висококваліфікованих футболістів-«легіонерів» на підставі врахування їхньої участі у змагальній діяльності команд-учасниць зарубіжних національних чемпіонатів або професійних футбольних ліг (табл. 4.3).

Таблиця 4.3

Зведені показники участі висококваліфікованих футболістів-«легіонерів» у матчах групового відбіркового турніру чемпіонату світу 2022 року, n=288

Національний чемпіонат, футбольна ліга, асоціація, рейтинг UEFA (*)	Кількість футболістів-«легіонерів»	Відсоток футболістів-«легіонерів»
Англія, (1)	96	33,22
Іспанія, (2)	26	08,99
Італія, (3)	51	17,65
Німеччина, (4)	39	13,49
Франція, (5)	24	08,30
Португалія, (6)	16	05,54
Інші	36	12,50
Всього:	252	87,50

Крім цього, 36 футболістів-«легіонерів», які брали участь у групових відбіркових матчах чемпіонату світу 2022 року, представляють професійні футбольні ліги 17 країн: Нідерланди, Австрія, Шотландія, РФ, Україна, Бельгія, Хорватія, Кіпр, Туреччина, Греція, Норвегія, Швеція, Польща, Угорщина, Молдова, Катар, США. У цих чемпіонатах (професійних футбольних лігах) виступають від одного до шести спортсменів, які брали участь у відбіркових змаганнях до фінального турніру чемпіонату світу 2022 року, на груповому етапі, що становить досить незначний діапазон значень – від 0,34% до 2,08%.

Аналіз наукових даних, які наведено у таблиці 4.3 дозволяє констатувати, що переважна більшість футболістів, які були учасниками змагальної діяльності у відбірковому груповому турнірі за право участі у фінальному турнірі чемпіонату світу з футболу 2022 року, є представниками 6 найбільш рейтингових європейських професійних футбольних ліг – «Barclays Premier League» (Англія), «Primera Division» (Іспанія), «Fußball-Bundesliga» (Німеччина), «Lega Nazionale Professionisti Serie A TIM» (Італія), «Le championnat de France de football» (Франція) і «Liga Portugal» (Португалія) – 87,5%. Зазначене свідчить, що, станом на поточний час, саме ці футбольні ліги під егідою UEFA є домінантними у контексті наявності футболістів-мігрантів у складах національних збірних команд, як за кількісними, ак і за якісними показниками міграції спортсменів.

Наведені наукові дані свідчать, що на підставі наведених наукових розвідок логічним є створення технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань з урахуванням міграційних процесів, в основі якої – корекція та доповнення сучасної системи знань стосовно загальної теорії спорту та системи підготовки спортсменів у контексті впливу міграційних процесів у футболі на управління багаторічною підготовкою спортсменів.

Наведені в табл. 4.1 експериментальні дані свідчать про статистичний зв'язок між показниками рейтингу UEFA національної асоціації та показниками змагальної діяльності висококваліфікованих футболістів – учасників групового етапу чемпіонату світу 2022 року. Переважна більшість національних збірних команд, які посіли перші місця у своїх відбіркових групах (табл. 4.2), мають

високий коефіцієнт UEFA національної асоціації: національна збірна команда Англії (95,096; рейтинг – 1); Іспанії (85,713; рейтинг – 2); Німеччини (66,784; рейтинг – 4); Франції (49,915; рейтинг – 5); Нідерландів (39,900; рейтинг – 7). Крім них, переможцями групового етапу кваліфікації є національні збірні команди з нижчими коефіцієнтами UEFA національної асоціації: національна збірна команда Сербії (29,375; рейтинг – 12), Бельгії (29,000; рейтинг – 13), Швейцарії (27,925; рейтинг – 14), Хорватії (25,400; рейтинг – 15), Данії (24,175; рейтинг – 20). При цьому, спостерігається наступна тенденція: у стартових складах національних збірних команд з високими коефіцієнтами UEFA національних асоціацій, як правило, наявний менший відсоток висококваліфікованих футболістів-легіонерів: середня кількість легіонерів у національних збірних команд Англії, Іспанії, Німеччини, Франції та Нідерландів становить 45,05% (при середньому коефіцієнті UEFA – 3,8). У групі команд-переможців групового етапу кваліфікації ЧС-2022 із меншим коефіцієнтом UEFA стосовно національної асоціації (Сербія, Бельгія, Швейцарія, Хорватія та Данія), середня кількість легіонерів становить 85,94% (при середньому коефіцієнті UEFA – 14,8).

З групи команд з високим коефіцієнтом UEFA також кваліфікувались національні збірні команди Італії (69,045; рейтинг – 3), Португалії (47,549; рейтинг – 6), Шотландії (32,700; рейтинг – 9), РФ (32,682; рейтинг – 10), України (31,400; рейтинг – 11), які зайняли другі місця у відбіркових турнірах і отримала право брати участь у подальших матчах відбіркового етапу (play-off раунд). Національна збірна команда Австрії (34,650, рейтинг – 8) не змогла кваліфікуватися до наступного кола змагань, незважаючи на досить високий показник рейтингу національної асоціації – 8. Національні збірні команди, які мали більш низькі показники коефіцієнтів UEFA національних асоціацій і також посіли другі місця на груповому етапі відбіркового змагання до чемпіонату світу 2022 року: національні збірні команди Туреччини (25,100; рейтинг – 18), Швеції (22,875; рейтинг – 23), Польщі (15,875; рейтинг – 27), Північної Македонії (7,000; рейтинг – 47), Уельсу (5,500; рейтинг – 50). Спостерігається

тенденція: у групи національних збірних команд (які посіли друге місце у групових турнірах) з вищими коефіцієнтами UEFA зафіксований менший відсоток висококваліфікованих футболістів-«легіонерів»: середня кількість легіонерів у національних збірних командах Італії, Португалії, Шотландії, РФ, України становить 39,84% (при середньому коефіцієнті UEFA – 7,8). У групи команд, які посіли другі місця в груповому етапі кваліфікації до фінального турніру чемпіонату світу 2022 року з нижчими коефіцієнтами UEFA (Туреччина, Швеція, Польща, Північна Македонія, Уельс), середня кількість футболістів-«легіонерів» становить 61,96% (при середньому коефіцієнті UEFA – 33).

За показниками подвійного громадянства серед висококваліфікованих футболістів – учасників відбіркового групового етапу чемпіонату світу 2022 року статистично значущих відмінностей чи лінійних трендів не виявлено. Найвищі показники спостерігалися у національних збірних команд Уельсу (9 спортсменів), Туреччини (7 спортсменів), Шотландії (5 спортсменів).

Крім того, важливе значення мають кількісні та якісні показники висококваліфікованих футболістів-легіонерів, які представляють топ-чемпіонати Європи (професіональні ліги). У таблиці 4.3 наведено показники шести чемпіонатів Європи (професійних ліг), гравці яких становлять 87,50% від загальної кількості футболістів-легіонерів. Заслуговують на увагу показники провідної європейської професійної ліги: «Barclays Premier League» (Англія) – 96 висококваліфікованих гравців із 288 (33,22%) легіонерів. Цілком ймовірно, що ці показники детермінують успішні виступи англійських професійних футбольних клубів і національної збірної команди Англії в офіційних міжнародних змаганнях. Станом, на 2023 рік, «Barclays Premier League» (Англія) мала найвищу концентрацію висококваліфікованих футболістів у європейських професійних футбольних лігах, що, опосередковано, сприяє підвищенню рівня внутрішньої конкуренції та, як наслідок, збільшенню рівня спортивної майстерності футболістів та підвищенню ефективності змагального процесу.

Також значущим є розгляд зазначених питань на рівні професійних футбольних клубів УПЛ у контексті комплектації складу національної збірної команди України (на матеріалі даних спортивної підготовки і змагальної діяльності збірної команди України у фінальному турнірі чемпіонату Європи 2020 року).

Процедура проведення експериментальних досліджень передбачала визначення характеристик міграційних процесів у взаємозв'язку з інтегральними показниками змагальної діяльності у п'яти іграх національної збірної команди України у фінальному турнірі чемпіонату Європи 2020 року, а саме:

13.06.2021 року; Нідерланди – Україна – 3:2 (груповий турнір, група «С»);

17.06.2021 року; Україна – Північна Македонія – 2:1 (груповий турнір, група «С»);

21.06.2021 року; Україна – Австрія – 0:1 (груповий турнір, група «С»);

29.06.2021 року; Швеція – Україна – 1:2 (1/8 фіналу, play-off раунд);

03.07.2021 року; Україна – Англія – 0:4 (1/4 фіналу, play-off раунд).

До розширеного складу національної збірної команди України перед офіційною заявкою до фінального турніру чемпіонату Європи 2020 року на навчально-тренувальні збори викликали 31 футболіста, з яких 26 спортсменів увійшли до офіційної заявки на фінальний турнір чемпіонату Європи 2020 року. Аналіз представництва спортсменів, у розширеному складі команди свідчить, що з 31 футболіста (100%) – 20 спортсменів є представниками професійних футбольних клубів УПЛ (64,52 %) і 11 – футболістів, які виступали за професійні футбольні клуби інших національних чемпіонатів, футбольних ліг або «натуралізовані» спортсмени (35,48%). Структура офіційної заявки національної збірної команди України на фінальний турнір чемпіонату Європи 2020 року у контексті врахування міграційних процесів виглядає наступним чином: з 26 футболістів (100%) – 17 футболістів є представниками професійних футбольних клубів української Прем'єр-Ліги (65,38%) і 9 – футболістів, які виступали за професійні футбольні клуби інших національних чемпіонатів, футбольних ліг або «натуралізовані» спортсмени (34,62%).

**Комплектація національної збірної команди України з футболу до ігор
відбіркового турніру чемпіонату Європи 2020 року з урахуванням
показників ігрової спеціалізації та міграційних процесів, n=31**

Ігрова спеціалізація футболістів	Розширений склад (n=31)		Офіційна заявка (n=26)	
	n	%	n	%
воротарі:	4	12,90	3	11,54
футболісти УПЛ	3	09,67	3	11,54
футболісти інших ПФЛ	1	03,23	0	00,00
захисники:	10	32,26	8	30,77
футболісти УПЛ	8	25,81	7	26,92
футболісти інших ПФЛ	2	06,45	1	03,85
півзахисники:	14	45,16	12	46,15
футболісти УПЛ	7	22,58	5	19,23
футболісти інших ПФЛ	7	22,58	7	26,92
нападники	3	09,68	3	11,54
футболісти УПЛ	2	06,45	2	07,69
футболісти інших ПФЛ	1	03,23	1	03,85

Примітки: УПЛ – українська Прем'єр-Ліга; ПФЛ – професійні футбольні ліги інших національних асоціацій

Крім цього, значущим, з точки зору характеристики міграційних процесів є визначення відсоткових значень з урахуванням ігрової спеціалізації або ігрового амплуа футболістів, які залучались до навчально-тренувальних зборів і, безпосередньо, до ігор відбіркового турніру чемпіонату Європи з футболу 2020 року (табл. 4.4).

Наступним кроком у проведенні досліджень було визначення показників міграції висококваліфікованих футболістів, безпосередньо, у змагальному процесі. Для цього, опрацьовано показники футболістів національної збірної команди України у фінальному турнірі чемпіонату Європи 2020 року – 3 матчі групового турніру, група «С» і 2 матчі 1/8 і 1/4 play-off раунду (табл. 4.5).

**Комплектація національної збірної команди України з футболу
до матчів фінального турніру чемпіонату Європи 2020 року з урахуванням
показників ігрової спеціалізації та міграційних процесів, n=26**

Ігрова спеціалізація футболістів	Матчі групового турніру				Матчі play-off раунду			
	протокол, n=23		стартовий склад, n=11		протокол, n=23		стартовий склад, n=11	
воротарі:	3	13,04	1	09,09	3	13,04	1	09,09
футболісти УПЛ	3	13,04	1	09,09	3	13,04	1	09,09
футболісти інших ПФЛ	0	00,00	0	00,00	0	00,00	0	00,00
захисники:	7	30,43	4	36,37	6	26,08	4	36,37
футболісти УПЛ	6	26,08	4	36,37	5	21,73	3	27,27
футболісти інших ПФЛ	1	04,35	0	00,00	1	04,35	1	09,09
півзахисники:	9	39,13	3	27,27	11	47,83	3	27,27
футболісти УПЛ	4	17,40	1	09,09	4	17,40	2	18,18
футболісти інших ПФЛ	5	21,73	2	18,18	7	30,43	1	09,09
нападники	4*	17,40	3	27,27	3	13,04	3	27,27
футболісти УПЛ	2	08,70	0	00,00	2	08,70	2	18,18
футболісти інших ПФЛ	2	08,70	3	27,27	1	04,35	1	09,09

Примітки: УПЛ – українська Прем'єр-Ліга; ПФЛ – професійні футбольні ліги інших національних асоціацій

Після матчів групового етапу, в якому національна збірна команда України посіла третє місце у групі «С», організаторами турніру «Euro-2020» було визначено чотири з шести команд, які пройшли до play-off раунду за наступними послідовними критеріями: 1) кількість набраних очок; 2) різниця забитих і пропущених голів; 3) загальна кількість забитих голів; 4) загальна кількість перемог; 5) показник «Fair Play»; 6) загальний рейтинг кваліфікаційного раунду.

У табл. 4.6 наведено порівняльні показники змагальної діяльності футболістів національних збірних команд у групових іграх фінального турніру чемпіонату Європи 2020 року, які посіли третє місце у відповідних групових турнірах (групи «А», «В», «С», «D», «Е» і «F»).

Загальна результативність національної збірної команди України в матчах фінального турніру чемпіонату Європи 2020 року склала 1,2 голи за гру, при цьому, у 3 матчах групового турніру – 1,33 голи за гру; у 2 матчах play-off раунду – 1,0 гол за гру. При цьому, загальні показники фінального турніру чемпіонату Європи 2020 року складають 142 голи у 51 матчі (середній показник – 2,78 голи за гру).

Показники змагальної діяльності національних збірних команд з футболу, які у матчах групового турніру чемпіонату Європи 2020 року, які пройшли кваліфікацію у наступний раунд змагань за додатковими критеріями, n=18

№	Група	Команда	І	Пе	Н	П	ЗГ	ПГ	З-П	О	Q
1	F	Португалія	3	1	1	1	7	6	+1	4	+
2	D	Чехія	3	1	1	1	3	2	+1	4	+
3	A	Швейцарія	3	1	1	1	4	5	-1	4	+
4	C	Україна	3	1	0	2	4	5	-1	3	+
5	B	Фінляндія	3	1	0	2	1	3	-2	3	-
6	E	Словаччина	3	1	0	2	2	7	-5	3	-

Примітки: «І» – кількість ігор; Пе – перемога; Н – нічия; П – поразка; ЗГ – забиті голи; ПГ – пропущені голи; З-П – різниця забитих і пропущених голів; О – кількість набраних очок; Q – кваліфікація

У контексті аналізу факторів міграції зазначимо, що у п'яти матчах фінального турніру чемпіонату Європи 2020 року футболісти національної збірної команди України забили 6 голів, при цьому, 83,33% голів – футболісти, які грають в інших професійних футбольних лігах (О. Зінченко, «Манчестер Сіті» (Англія); Р. Яремчук, «Гент» (Бельгія) – 2 голи; А. Ярмоленко, «Вест Гем», (Англія) – 2 голи). Серед футболістів, які представляють професійні футбольні клуби УПЛ, голом відзначився А. Довбик (СК «Дніпро-1», Україна) – 16,67%.

Також значущим для аналізу факторів міграції та їх впливу на підсумковий змагальний результат є кількісно-якісні показники гравців, які виходили на заміну. У матчах групового етапу фінального турніру чемпіонату Європи 2020 року зафіксовано наступні показники національної збірної команди України:

- Нідерланди – Україна: 2 заміни; 50% – «натуралізовані» спортсмени (Марлос) і 50% – гравці професійних футбольних клубів УПЛ (М. Шапаренко);
- Україна – Північна Македонія: 4 заміни; 25% – гравці інших ПФЛ (Е. Соболев) і 75% – гравці професійних футбольних клубів УПЛ (А. Беседін, С. Сидорчук, В. Циганков);
- Україна – Австрія: 3 заміни; 33,33% – «натуралізовані» спортсмени (Марлос) і 66,67% – гравці професійних футбольних клубів УПЛ (А. Беседін, В. Циганков).

Середні показники замін для групового турніру: 3 заміни за гру, при цьому, у 36,11% випадків на заміну виходили «натуралізовані» футболісти (Марлос) або гравці інших ПФЛ (Е. Соболю); у 63,89% – гравці професійних футбольних клубів УПЛ (А. Беседін, С. Сидорчук, М. Шапаренко, В. Циганков).

У матчах play-off раунду фінального турніру чемпіонату Європи 2020 року зафіксовано наступні показники:

– Швеція – Україна: 6 замін; 50% – гравці інших ПФЛ (Р. Безус, Є. Макаренко, Р. Малиновський) і 50% – гравці професійних футбольних клубів УПЛ (А. Беседін, А. Довбик, В. Циганков);

– Україна – Англія: 2 заміни; 50% – гравці інших ПФЛ (Є. Макаренко) і 50% – гравці професійних футбольних клубів УПЛ (В. Циганков).

Середні показники замін для матчів play-off раунду: 4 заміни за гру, при цьому, у 50% випадків на заміну виходили гравці інших ПФЛ і у 50% – гравці професійних футбольних клубів УПЛ.

В основу розробки актуальних питань стосовно проведених експериментальних досліджень покладено положення стосовно можливості визначення напрямів удосконалення тренувального процесу висококваліфікованих футболістів на основі ґрунтового аналізу впливу міграційних процесів на результативність змагальної діяльності. Обґрунтування такої можливості проведено на підставі аналізу та систематизації даних наукової літератури, аналізу міграційних процесів і змагальної діяльності висококваліфікованих футболістів і власного педагогічного досвіду автора. Результати проведених досліджень дозволяють констатувати, що врахування особливостей міграційних процесів висококваліфікованих футболістів сприяє оптимізації тренувального процесу та, опосередковано, сприяє підвищенню результативності на офіційних змаганнях національного та міжнародного рівнів.

На основі вищевикладених матеріалів наукових розвідок констатуємо, що структура офіційної заявки національної збірної команди України на фінальний турнір чемпіонату Європи 2020 року з урахуванням процесів міграції футболістів має наступний вигляд: з 26 заявлених спортсменів – 17 є футболістами

професійних футбольних клубів УПЛ (65,38%) і 9 є представниками професійних футбольних клубів інших національних чемпіонатів (футбольних ліг, асоціацій) або «натуралізованими» спортсменами (34,62%). Співвідношення гравців, які представляють професійні футбольні клуби УПЛ та гравців інших професійних ліг в офіційних протоколах ігор національної збірної команди України у матчах групового етапу фінального турніру чемпіонату Європи 2020 року дорівнює 73,91% і 26,09%, у матчах play-off раунду – 69,57% і 30,43%, відповідно. Співвідношення гравців професійних футбольних клубів УПЛ та інших гравців інших професійних ліг у стартових складах національної збірної команди України у матчах групового етапу фінального турніру чемпіонату Європи 2020 року дорівнює 54,54% і 45,46%, у матчах play-off раунду – 72,72% і 27,28%, відповідно. За показниками результативності (кількості забитих м'ячів) співвідношення гравців професійних футбольних клубів УПЛ та гравців інших професійних ліг протягом фінального турніру чемпіонату Європи 2020 року становить 16,67% і 83,33%, відповідно, з них, на груповому етапі – 0% і 100%, відповідно; на стадії play-off раунду – 50% і 50%, відповідно. За показниками заміни гравців співвідношення гравців професійних футбольних клубів УПЛ та гравців інших професійних ліг протягом фінального турніру чемпіонату Європи 2020 року становить 56,95% і 43,05%, відповідно, з них, на груповому етапі – 63,89% і 36,11%, відповідно; на стадії play-off раунду – 50% і 50%, відповідно.

Перспективи подальших досліджень цього наукового напрямку передбачають деталізоване з'ясування впливу міграційних процесів на показники ефективності та результативності змагальної діяльності висококваліфікованих футболістів і, на цій основі, на оптимізацію системи управління багаторічною підготовкою у футболі.

У зв'язку з вищезазначеним, актуальними залишаються остаточно невирішеними питання стосовно можливостей корекції підготовки висококваліфікованих футболістів-«легіонерів». Це стосується необхідності диференціації футболістів у складі команди на типологічні групи при формуванні національних збірних: перша група – стартовий склад; друга група –

заявковий (протокольний) склад; третя група – розширений склад; четверта група – близький (перспективний) резерв. У свою чергу, така диференціація потребує врахування чинників змагальної практики висококваліфікованих футболістів-«легіонерів» клубного рівня, її кількісних та якісних показників: рівня чемпіонату (професійної ліги), кількісних параметрів участі гравця в офіційних міжнародних змаганнях.

Також значущим, у цьому контексті, є факти «натуралізації» спортсменів з метою їх виступів за національну збірну команду України. За період з 2008 по 2021 роки у складі національної збірної команди України успішно виступали наступні «натуралізовані» футболісти:

– Марко Девич, 07.06.1983 року народження; громадянство: Сербія – Україна; період виступів за національну збірну команду України: 2008-2014 роки; 35 ігор, 7 голів.

– Едмар Галовський де Ласерда, 16.06.1980 року народження; громадянство: Бразилія – Україна; період виступів за національну збірну команду України: 2011-2014 роки; 15 ігор, 1 гол.

– Марлос Ромеро Бонфим, 27.10.1983 року народження; громадянство: Бразилія – Україна; період виступів за національну збірну команду України: 2017-2021 роки; 27 ігор, 1 гол.

– Жуніор Мораес, 04.04.1987 року народження, громадянство: Бразилія – Україна; період виступів за національну збірну команду України: 2019-2021 роки; 11 ігор, 1 гол.

Зазначені факти додатково свідчать, що явища міграції та подальшої «натуралізації» футболістів набувають все більшого поширення у тренувальній і змагальній практиці висококваліфікованих спортсменів. Унаслідок цього, вплив цих процесів на управління багаторічною підготовкою футболістів збільшується, що вимагає корекції існуючих методичних підходів до спортивного вдосконалення та розробки нових технологій підготовки до змагань з урахуванням зазначених факторів.

Це дозволяє впритул наблизитися до питань визначення передумов стосовно обґрунтування технології безпосередньої підготовки спортсменів до офіційних змагань з урахуванням міграційних процесів у сучасному футболі визначає необхідні передумови стосовно її формування.

З точки зору загальнонаукових підходів, передумовами створення цієї технології є вчення про взаємозв'язки складових компонентів теорії управління у контексті її прикладного застосування в ареалі наукових знань загальної теорії спорту і системи підготовки спортсменів (А. Власов та співавт., 2016). Аксіоматично, складовими компонентами сучасної теорії управління багаторічною підготовкою спортсменів у футболі визначають наступні: планування, програмування, моделювання, прогнозування, аналіз, оцінка, інтерпретація, контроль і корекцію показників.

З точки зору, загальної теорії спорту і системи підготовки спортсменів, передумовами створення зазначеної технології є спеціальні (специфічні) принципи спортивної підготовки, які сформульовані у фундаментальних дослідженнях (В. Платонов, 2013; 2014; 2016; 2017), а саме:

1. Принцип спрямованості тренувального процесу до максимальних досягнень.
2. Принцип поглибленої спеціалізації та індивідуалізації підготовки спортсменів.
3. Принцип єдності загальної та спеціальної підготовки у різних видах підготовленості спортсменів.
4. Принцип безперервності тренувального процесу та змагальної діяльності.
5. Принцип єдності поступовості у процесі збільшення навантажень і тенденції до застосування максимальних навантажень у тренувальному процесі.
6. Принцип хвилеподібності та варіативності навантажень у тренуваннях.
7. Принцип циклічності процесу спортивної підготовки.
8. Принцип єдності та взаємозв'язку змагальної діяльності та підготовленості спортсменів.

Наведені принципи є основою для побудови сучасних методик і технологій вдосконалення тренувального процесу та підвищення ефективності змагальної

діяльності висококваліфікованих спортсменів у футболі. Окремі з них, також, складають засади спортивної підготовки на різних етапах багаторічного вдосконалення футболістів – попередньої та спеціалізованої базової підготовки, підготовки до вищих досягнень, максимальної реалізації індивідуальних можливостей, тощо.

На матеріалі теорії та методики спортивної підготовки кваліфікованих і висококваліфікованих гравців – представників командних спортивних ігор – вищенаведені спеціальні (специфічні) принципи отримали свій подальший науковий розвиток і вдосконалення у дослідженнях українських фахівців:

- Г. Лісенчука, В. Тищенко (2019а; 2019б; 2020); Г. Лісенчука та співавт. (2021), які детально характеризують розкривають управління навчально-тренувальним процесом і змагальною діяльністю футболістів різного віку та кваліфікації;

- В. Шамардіна (2012); В. Ніколаєнка, В. Шамардіна (2015) стосовно вдосконалення технології управління системою багаторічної підготовки висококваліфікованих футболістів і футбольних команд вищої кваліфікації;

- наукового колективу під керівництвом В. Костюкевича та співавт. (2016; 2018; 2019; 2020; 2023) щодо застосування методів моделювання і модельних характеристик підготовленості футболістів у процесі їх багаторічного вдосконалення;

- Е. Дорошенка та співавт. (2013; 2023) стосовно використання процедур спеціального аналізу показників техніко-тактичних дій кваліфікованих і висококваліфікованих футболістів у змагальній діяльності

На підставі вищезазначеного, на рис. 4.1, наведено алгоритмічну схему передумов обґрунтування, розробки і формування технології безпосередньої підготовки спортсменів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів з урахуванням міграційних процесів у сучасному футболі.

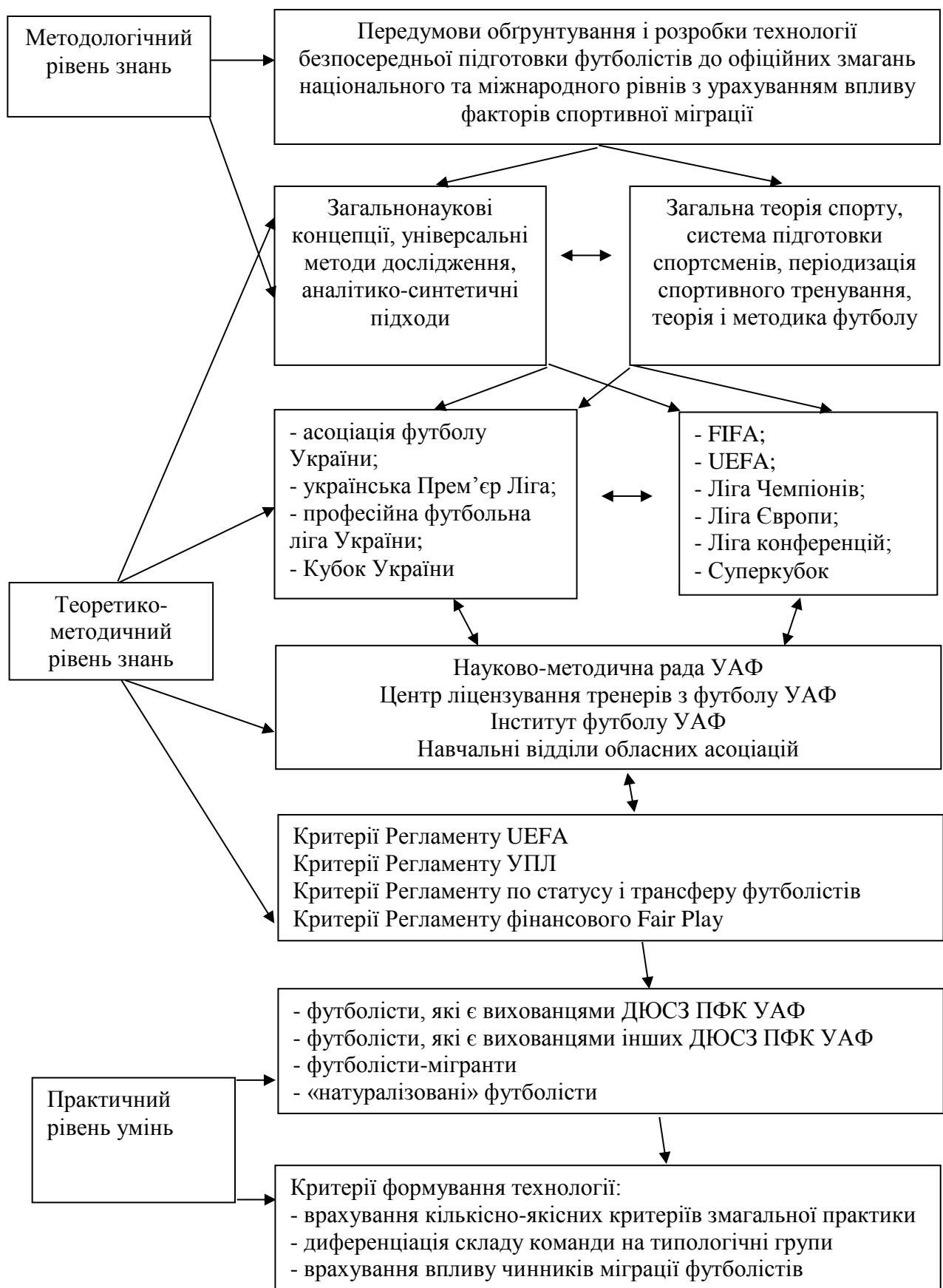

Рис. 4.1. Передумови обґрунтування та розробки технології підготовки спортивної підготовки футболістів з урахуванням факторів спортивної міграції

Обґрунтування, розробка та формування технології безпосередньої підготовки кваліфікованих футболістів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів з урахуванням факторів спортивної міграції

У процесі обґрунтування, розробки і формування технології безпосередньої підготовки кваліфікованих футболістів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів з урахуванням впливу факторів спортивної міграції зроблено акцент на необхідність корекції управління багаторічною підготовкою футболістів під дією глобальних чинників розвитку спорту вищих досягнень і громадянського суспільства, у цілому (рис. 4.2).

Рис. 4.2. Складові процесів розробки і формування технологій підготовки кваліфікованих футболістів з урахуванням факторів міграції

Такий стан речей вимагає уточнення складових компонентів управління багаторічною підготовкою футболістів (орієнтовна схема наведена на рис. 4.3).

Рис. 4.3. Компоненти і взаємозв'язки системи управління багаторічною підготовкою і змагальною діяльністю футболістів (Е. Дорошенко, 2013)

Особливістю використання зазначених компонентів управління багаторічною підготовкою футболістів ґрунтується на спрямованому вдосконаленні визначених компонентів підготовленості з урахуванням впливу чинників позатренувального та позазмагального характеру, у тому числі, глобальних факторів міграції спортсменів.

Таким чином, у процесі розробки і формування технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань національного та міжнародного

рівнів з урахуванням факторів міграції необхідно враховувати показники різних видів багаторічної підготовки, характеристики дії позатренувальних, позазмагальних факторів, вплив міграційних процесів, тощо. Також важливим є врахування питань, які безпосередньо пов'язані зі станом економіки країни (внутрішній валовий дохід, законодавча база, наявність або відсутність військових конфліктів на території країни, фінансування галузі фізичної культури і спорту), демографічна ситуація (кількість населення, кількість людей, які займаються футболом та ін.), стан матеріально-технічної бази футбольних клубів і стан відповідної супутньої інфраструктури (транспортної, готельної, транспортної, харчової, медико-реабілітаційної, тощо).

В умовах впливу міграційних процесів на систему управління підготовкою кваліфікованих футболістів істотно збільшується рівень конкуренції в офіційних змаганнях з футболу національного та міжнародного рівнів. Крім цього, професіоналізація футболістів і комерціалізація змагань підвищує конкуренцію між провідними європейськими футбольними лігами, національними асоціаціями і чемпіонатами: «Barclays Premier League» (Англія), «Liga de Fútbol Profesional, Primera División» (Іспанія), «Lega Nazionale Professionisti Serie A TIM» (Італія), «Fußball-Bundesliga» (Німеччина), «Le championnat de France de football» (Франція); «Liga Portugal» (Португалія), «Eredivisie» (Нідерланди) та ін.

Отже, констатуємо, що міграційні процеси, які мають істотний вплив на рівень спортивної підготовленості й ефективність змагальної діяльності висококваліфікованих футболістів, призводять до інтенсифікації процесу багаторічної підготовки. Внаслідок цього, спостерігається явища підвищеного травматизму, збільшення показників змагальної практики на рівні офіційних національних і міжнародних змагань. У результаті – істотно ускладнюється процес залучення провідних футболістів до участі у підготовчих навчально-тренувальних зборах. Станом, на сьогодні, поширеною є практика проведення навчально-тренувальних зборів, коли більшість футболістів (75-90% від складу команди) починають реалізацію програми НТЗ, а інші, 10-25%, приймають участь у підготовці на подальших етапах – у НТЗ з безпосередньої підготовки

до змагань, у тренувальній діяльності, у контрольних іграх і турнірах. Це свідчить про актуальність і своєчасність розробки і формування технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів, на основі врахування міграційних процесів у сучасному футболі. Основна спрямованість зазначеної технології – корекція управління багаторічної підготовки футболістів в аспекті їх безпосередньої підготовки до офіційних змагань і компенсація різного вихідного рівня техніко-тактичної майстерності висококваліфікованих футболістів на основі врахування кількісно-якісних показників змагальної практики.

Відмінними рисами від традиційних технологій підготовки висококваліфікованих футболістів («мігрантів», «легіонерів», «натуралізованих спортсменів» і вихованців власних ДЮСЗ (професійного футбольного клубу або національної асоціації)) до офіційних змагань є:

- підґрунтя зазначеної технології складають спеціальні (спеціалізовані) принципи спортивної підготовки (В. Платонов, 2013; 2014; 2016; 2017);
- диференціація гравців професійного футбольного клубу (заявкові листи «А» і «В») на типологічні коаліції з урахуванням критеріїв ігрового амплуа, рівня техніко-тактичної майстерності і кількісно-якісних показників змагальної практики відповідних рівнів: тренувального, національного, міжнародного;
- диференціація складу національної збірної команди України на типологічні коаліції футболістів з урахуванням критеріїв їх ігрового амплуа, рівня техніко-тактичної майстерності і кількісно-якісних показників змагальної практики відповідних рівнів: тренувального, національного, міжнародного;
- комплектація складу команди висококваліфікованими футболістами («мігрантів», «легіонерів», «натуралізованих спортсменів» і вихованців власних ДЮСЗ (професійного футбольного клубу або національної асоціації)) з урахуванням взаємозалежності чинників ігрового амплуа спортсменів з їх подальшою інтеграцією в окремі групи, а саме: 1) флангові захисники і півзахисники; 2) флангові захисники і нападники; 3) центральні захисники і півзахисники; 4) центральні півзахисники і нападники;

– облік і врахування у тренувальному та змагальному процесах індивідуальних кількісно-якісних параметрів рівня змагальної практики висококваліфікованих футболістів: 1) двосторонні, товариські та контрольні ігри; 2) підготовчі національні та міжнародні турніри; 3) офіційні змагання національного рівня; 4) офіційні змагання міжнародного рівня;

– індивідуалізація підготовки окремих гравців команди до офіційних змагань з урахування ротації футболістів у тренувальному та змагальному процесах, а саме:

а) індивідуалізація спортивної підготовки висококваліфікованих футболістів («легіонерів», «мігрантів», «натуралізованих» гравців), які виступають у змаганнях інших національних асоціацій і не завжди мають повноцінні можливості для відновлення та реабілітації, для участі в НТЗ команди з метою підготовки до змагань внаслідок дії контрактних зобов'язань з професійним клубом (лігою, асоціацією, тощо);

б) інтеграція програм індивідуальної спортивної підготовки висококваліфікованих футболістів («легіонерів», «мігрантів», «натуралізованих» гравців), які виступають у змаганнях інших національних асоціацій, у загальнокомандну систему безпосередньої підготовки до офіційних змагань;

в) використання інноваційних методик управління підготовкою висококваліфікованих футболістів: комп'ютерні програми аналізу результатів змагальної діяльності («Accenio Football», «Catapult», «InStat», тощо), контент-аналіз протоколів ігор на офіційних сайтах змагань національного (УАФ, <https://uaf.ua>; УПЛ, <https://www.upl.ua>) та міжнародного рівнів (UEFA, <https://uefa.com>; FIFA, <https://www.fifa.com>), педагогічні спостереження тренувального та змагального процесів, оперативна аналітика, консультації, аналіз та інтерпретація показників підготовленості та змагальної діяльності за допомогою дистанційних технологій («Skype», «WhatsApp», «Wiber», «Telegram» та ін. месенджери; хмарні сервіси і мережеві технології);

– використання спрямованого підходу у процесі індивідуалізації підготовки заявлених футболістів, застосування методів моделювання –

модельних тренувальних завдань, модельних занять, моделей структурних утворень макроциклу (мікроциклів, мезоциклів), моделей підготовленості та змагальної діяльності як складового компоненту технології безпосередньої підготовки спортсменів до офіційних змагань (В. Костюкевич, 2016; 2017);

– інтеграція показників індивідуальної підготовленості заявлених футболістів у параметри загальнокомандної готовності змагальної практики національного та міжнародного рівнів як складового компоненту технології безпосередньої підготовки спортсменів до офіційних змагань (V. Kostiukevych et al., 2020);

– експертна оцінка ефективності технології безпосередньої підготовки спортсменів до офіційних змагань на основі застосування алгоритму спеціального аналізу параметрів техніко-тактичних дій у змагальному процесі (Е. Дорошенко, 2013), який містить наступні складові: аналіз кількісних характеристик виконання командних, групових та індивідуальних дій в атаці, у захисті, у перехідних режимах змагального процесу «захист – атака», «атака – захист»; хронологічний аналіз розвитку змагального процесу (0-15 хв., 16-30 хв., 31-45 хв., 46-60 хв., 61-75 хв., 76-90 хв.); аналіз ігрових дій у різних зонах майданчика А₁-А₃, Б₁-Б₃, В₁-В₃, Г₁-Г₃; порівняльний аналіз кількісних показників техніко-тактичних дій футболістів, які безпосередньо протидіють у грі (центральний захисник – центральний нападник; лівий захисник – правий нападник, тощо); аналіз критичних моментів гри, які безпосередньо пов'язані з реалізацією тактичних побудов у конкретній грі; інтерпретація та якісний аналіз показників техніко-тактичних дій у конкретній грі на індивідуальному, груповому та командному рівнях;

– практична реалізація технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань і його оперативна корекція у тренувальному та змагальному процесах.

На підставі вищезазначеного, на рис. 4.4 наведено узагальнену схему технології безпосередньої підготовки висококваліфікованих футболістів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів.

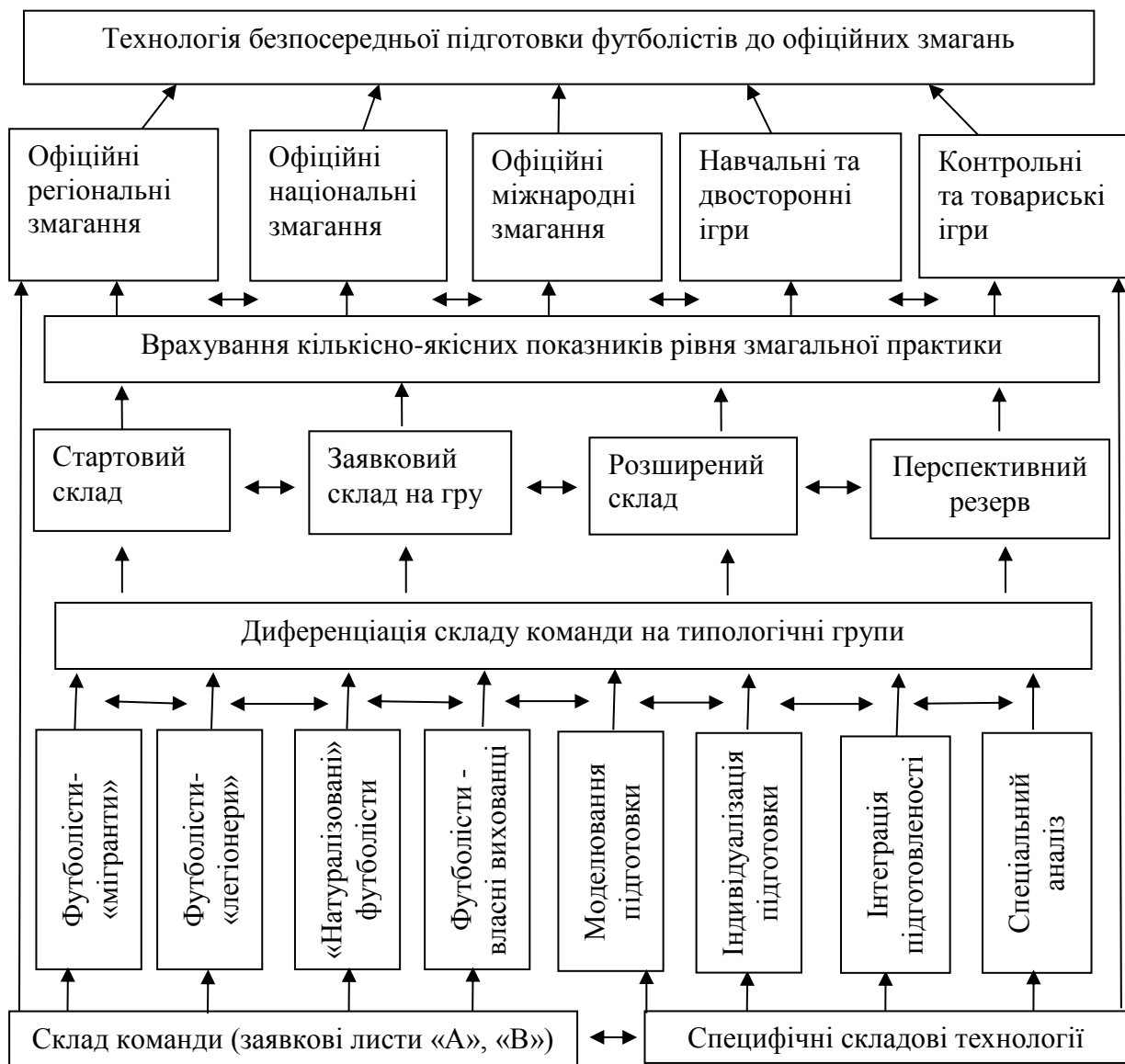

Рис. 4.4. Узагальнена схема технології управління безпосередньою підготовкою футболістів до змагань з урахуванням процесів спортивної міграції

В якості конкретного прикладу застосування технології управління безпосередньою підготовкою висококваліфікованих і кваліфікованих футболістів до офіційних національних і міжнародних змагань з урахуванням впливу факторів спортивної міграції наведено орієнтовну матрицю її практичної реалізації (табл. 4.7).

Зазначена матриця містить:

- врахування ігрової спеціалізації (амплуа) футболістів;
- диференціацію складу команди на типологічні групи.

****Орієнтовна матриця технології управління підготовкою футболістів
з урахуванням впливу факторів спортивної міграції, n = 512**

Футболісти	Амплуа							Інтегральні амплуа	Типологічні групи				Навчально-тренувальні збори і контрольні заходи			
	№ 1	№ 2	№ 3	№ 4	№ 5	№ 6	№ 7		Стартовий склад	Заявковий склад на гру	Розширений склад	ПР	НТЗ 1	НТЗ 2	КІ	Турніри
1	*	-	-	-	-	-	-	-	*	*	*	-	*	*	-	*
2-5	-	*	*	-	-	-	-	-	*	*	*	-	*	*	*	-
6-8	-	-	-	*	*	-	-	-	*	*	*	-	*	-	*	*
9-11	-	-	-	-	-	*	*	-	*	*	*	-	-	*	*	*
12	*	-	-	-	-	-	-	-	*	*	*	-	-	*	*	*
13	-	*	-	+	-	-	-	*	-	*	*	-	*	-	*	*
14	-	-	*	-	+	-	-	*	-	*	*	-	*	*	-	*
15	-	-	-	*	-	+	-	*	-	*	*	-	*	*	*	-
16	-	-	-	-	*	-	+	*	-	*	*	-	-	*	*	*
17	-	-	-	+	-	*	-	*	-	*	*	-	*	-	*	*
18	-	-	-	-	+	-	*	*	-	*	*	-	*	*	-	*
19	*	-	-	-	-	-	-	*	-	*	*	-	*	*	*	-
20	-	*	-	+	-	-	-	*	-	*	*	-	-	*	*	*
21	-	-	*	-	+	-	-	*	-	*	*	-	*	-	*	*
22	-	-	-	*	-	+	-	*	-	*	*	-	*	*	-	*
23	-	-	-	-	*	-	+	*	-	*	*	-	*	*	*	-
24	-	-	-	+	-	*	-	*	-	-	*	-	-	*	*	*
25	-	-	-	-	+	-	*	*	-	-	*	-	*	-	*	*
26	*	-	-	-	-	-	-	*	-	-	*	-	*	*	-	*
27	-	*	-	+	-	-	-	*	-	-	*	-	*	*	*	-
28	-	-	-	*	-	+	-	*	-	-	*	-	*	*	*	-
29-32	-	-	*	-	*	*	*	-	-	-	-	-	*	-	*	*

Примітки: № 1 – воротар; № 2 – центральний захисник; № 3 – фланговий захисник; № 4 – центральний півзахисник; № 5 – фланговий півзахисник; № 6 – центральний нападник; № 7 – фланговий нападник; + – суміжне амплуа; ** – при тактичній схемі 1-4-3-3; КІ – контрольні ігри; ПР – перспективний резерв

Аналіз орієнтовної матриці практичної реалізації технології управління безпосередньою підготовкою футболістів до офіційних змагань протягом макроциклу з урахуванням міграційних процесів свідчить про необхідність диференціації складу команди на типологічні групи, а саме:

- стартовий склад команди (11 футболістів, які, безпосередньо, беруть участь у змагальному процесі);
- заявковий (або протокольний) склад команди (12 футболістів, які можуть вийти на заміну у конкретній грі);
- розширений склад команди (5 футболістів, які залучаються до навчально-тренувальних зборів, участі у контрольних іграх і турнірах);
- перспективний резерв (4 футболісти, які періодично залучаються до навчально-тренувальних зборів, участі у контрольних іграх і турнірах з метою набуття досвіду змагальної практики і можливості залучення до розширеного складу команди, у перспективі).

Для оптимізації процесу багаторічного вдосконалення у футболі фахівцям-практикам слід акцентувати увагу на наступних компонентах управління:

- аналіз, узагальнення та інтерпретація показників підготовленості та змагальної діяльності;
- визначення пріоритетних тактичних схем і моделей змагальної діяльності у процесі підготовки і безпосередній протидії суперникам у конкретній грі (турнірі);
- визначення кандидатів до складу команди з числа футболістів у відповідності до вищезазначених типологічних груп з урахуванням амплуа і додаткової ігрової спеціалізації гравців, кількісно-якісних показників змагальної практики у відповідності до визначених тактичних схем гри;
- визначення можливостей залучення до складу команди футболістів-«мігрантів», футболістів-«легіонерів», «натуралізованих» футболістів і футболістів, які підготовлені у ДЮСЗ професійного футбольного клубу (національної асоціації) згідно з критеріями регламентних норм змагань;
- використання сучасних інноваційних можливостей інформаційної підтримки дистанційного управління підготовкою футболістів (комп'ютерна техніка, месенджери, інтернет-зв'язок, GPS, мережеві та хмарні технології);
- прогностичний моніторинг можливостей урахування додаткової ігрової спеціалізації футболістів на основі можливості ймовірних втрат

(спортивний травматизм, інші, захворювання, техногенні чинники, форс-мажорні обставини, тощо) з метою забезпечення оптимального рівня ефективності змагальної діяльності.

Аналіз показників ефективності технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів на основі врахування факторів спортивної міграції

Для оцінки ефективності технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів на основі врахування факторів міграції використано показники змагальної діяльності футболістів національної збірної команди України до впровадження зазначеної технології (8 офіційних ігор сезону 2020-2021 років: група «D» кваліфікації UEFA до фінального турніру чемпіонату світу з футболу 2022 року) і після впровадження зазначеної технології у тренувальний процес і змагальну діяльність (8 офіційних ігор сезону 2021-2022 років, з яких 2 гри play-off раунду кваліфікації до фінального турніру чемпіонату світу з футболу 2022 року та 6 ігор «B» Ліги Націй UEFA сезону 2022-2023 років).

У табл. 4.8 наведено показники змагальної діяльності футболістів, які зафіксовано протягом офіційних ігор сезону 2020-2021 років (група «D» кваліфікації UEFA до фінального турніру чемпіонату світу з футболу 2022 року) – до впровадження авторської технології управління безпосередньою підготовкою висококваліфікованих і кваліфікованих футболістів до офіційних змагань.

Показники змагальної діяльності та міграції футболістів збірної команди України у відбіркових матчах групи «D» до чемпіонату світу 2022 року (сезон 2020-2021 років), n = 128

Офіційні міжнародні змагання UEFA		Показники змагальної діяльності та спортивної міграції футболістів							
дата	команда	КМ, %	ЕУ, %	В-П, %	КУ, %	ОС, %	Голи	Очки, %	ПМ, %
24.03.21	Франція	62	92,12	57,69	100,00	00,00	1	33,33	-
	Україна	38	84,45	42,31	00,00	100,00	1	33,33	36,36
28.03.21	Україна	59	91,24	60,00	50,00	33,33	1	33,33	54,54
	Фінляндія	41	84,26	40,00	50,00	66,67	1	33,33	-
31.03.21	Україна	67	86,05	54,88	87,50	00,00	1	33,33	45,45
	Казахстан	33	66,27	45,12	12,50	00,00	1	33,33	-
01.09.21	Казахстан	41	80,24	52,31	42,86	50,00	2	33,33	-
	Україна	59	88,47	47,69	57,14	50,00	2	33,33	45,45
04.09.21	Україна	42	87,77	50	50,00	50,00	1	33,33	27,27
	Франція	58	92,14	50	50,00	50,00	1	33,33	-
09.10.21	Фінляндія	56	87,61	43,18	60,00	100,00	1	00,00	-
	Україна	44	81,89	56,82	40,00	00,00	2	100,00	27,27
12.10.21	Україна	57	88,50	53,45	50,00	50,00	1	33,33	27,27
	Боснія*	43	86,11	46,55	50,00	50,00	1	33,33	-
17.11.21	Боснія*	41	75,00	56,00	57,14	66,67	0	00,00	-
	Україна	59	79,00	49,00	42,86	33,33	2	100,00	45,45

Примітки: КМ – контроль м'яча; ЕУ – ефективність ударів; В-П – відбори і перехоплення; КУ – кутові удари; ОС – офсайди; ПМ – показник міграції у стартових складах; * – Боснія і Герцеговина

У табл. 4.9 наведено відповідні показники змагальної діяльності футболістів, які зафіксовано протягом офіційних ігор сезону 2021-2022 років – після впровадження авторської технології безпосередньої підготовки до офіційних змагань у тренувальний процес спортсменів.

Педагогічний аналіз показників змагальної діяльності футболістів до та після впровадження авторської технології безпосередньої підготовки у тренувальний процес спортсменів до офіційних змагань з урахуванням показників міграції свідчить, що за низкою параметрів зафіксовано істотні зміни (табл. 4.8 і 4.9, відповідно).

**Показники змагальної діяльності та спортивної міграції футболістів
збірної команди України у матчах play-off раунду кваліфікації
до чемпіонату світу 2022 і «В» Ліги Націй UEFA (2021-2022 років), n = 128**

Офіційні міжнародні змагання UEFA		Показники змагальної діяльності та міграції футболістів							
дата	команда	КМ, %	ЕП, %	В-П, %	КУ, %	ОС, %	Голи	Очки, %	ПМ, %
01.06.22	Шотландія	42	78,13	36,00	45,45	00,00	1	00,00	-
	Україна	58	84,91	38,00	54,54	100,00	3	100,00	45,45
05.06.22	Уельс	37	70,00	55,00	36,37	33,33	1	100,00	-
	Україна	63	84,00	45,00	63,63	66,67	0	00,00	45,45
08.06.22	Ірландія	47	83,75	53,57	33,33	80,00	0	00,00	-
	Україна	53	86,23	46,43	66,67	20,00	1	100,00	27,27
11.06.22	Україна	70	89,30	43,59	42,86	00,00	3	100,00	27,27
	Вірменія	30	74,63	56,41	57,14	100,00	0	00,00	-
14.06.22	Україна	60	86,33	50,00	00,00	50,00	1	33,33	36,36
	Ірландія	40	82,45	50,00	100,00	50,00	1	33,33	-
21.09.22	Шотландія	49	84,00	40,00	60,00	25,00	3	100,00	-
	Україна	51	83,00	37,00	40,00	75,00	0	00,00	36,36
24.09.22	Вірменія	36	76,00	53,45	25,00	100,00	0	00,00	-
	Україна	64	87,00	46,55	75,00	00,00	5	100,00	45,45
27.09.22	Україна	54	81,00	40,00	50,00	66,67	0	33,33	63,63
	Шотландія	46	78,00	39,00	50,00	33,33	0	33,33	-

Примітки: КМ – контроль м'яча; ЕУ – ефективність ударів; В-П – відбори і перехоплення; КУ – кутові удари; ОС – офсайди; ПМ – показник міграції у стартових складах

1) Показники контролю м'яча:

- сезон 2020-2021 років: у 5 іграх з 8 (62,5%), футболісти національної збірної команди України мали більш високі показники, ніж суперники;
- сезон 2021-2022 років: у 8 іграх з 8 (100%), футболісти національної збірної команди України мали більш високі показники, ніж суперники.

Динамічні характеристики показників контролю м'яча футболістів національної збірної команди України і гравців команд-суперників у 16 іграх сезонів 2020-2021 (8 ігор) і 2021-2022 років (8 ігор) графічно представлено на рис. 4.5 і 4.6, відповідно.

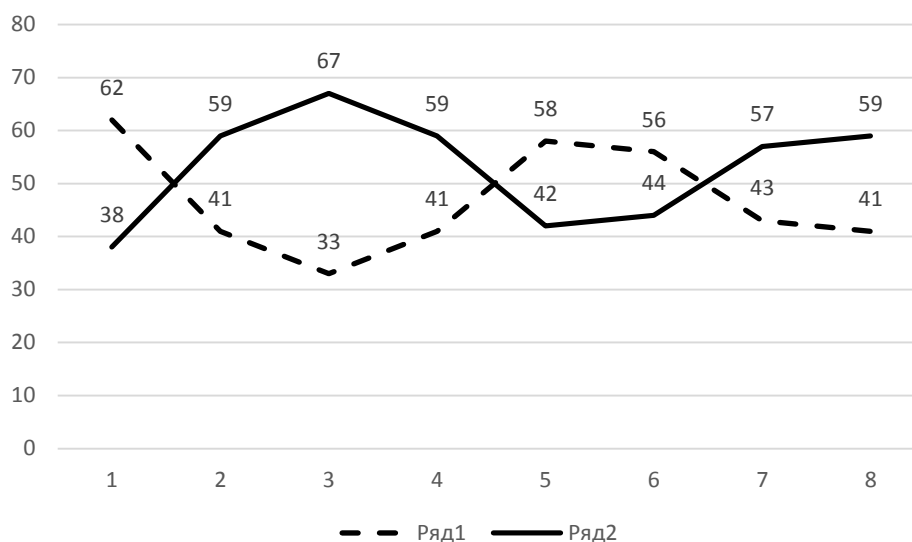

Рис. 4.5. Динамічні характеристики показників контролю м'яча футболістів національної збірної України і гравців команд-суперників у сезоні 2020-2021 років, %

Примітки: 1-8 – офіційні ігри; ряд 1 – показники гравців команд-суперниць; ряд 2 – показники футболістів збірної України

Аналіз зазначених даних (рис. 4.5 і 4.6) свідчить, що у сезоні 2020-2021 років, у 5 з 8 ігор, футболісти національної збірної України мали більш високі показники контролю м'яча порівняно з гравцями команд-суперниць (62,5% проти 37,5%). Зокрема, це ігри (2) – 28.03.21. Україна – Фінляндія – 1:1; (3) – 31.03.21. Україна – Казахстан – 1:1; (4) – 01.09.21. Казахстан – Україна – 2:2; (7) – 12.10.21. Україна – Боснія і Герцеговина – 1:1; (8) – 17.11.21. Боснія і Герцеговина – Україна – 0:2.

При цьому, діапазон відмінностей значень складає від 14% до 34%. В іграх (1) – 24.03.21. Франція – Україна – 1:1; (5) – Україна – Франція – 1:1; (6) – Фінляндія – Україна – 1:2, навпаки, більш високі показники зафіксовано у футболістів команд-суперниць (діапазон відмінностей від 12% до 24%). Зафіксовані значення свідчать про наявність статистично значущих відмінностей у показниках контролю м'яча футболістів в іграх сезону 2020-2021 років (при $p \leq 0,05$).

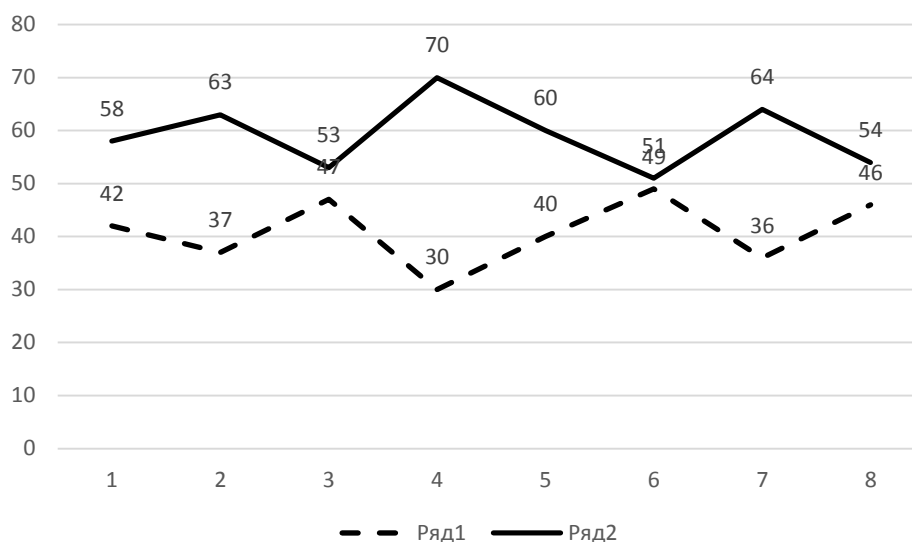

Рис. 4.6. Динамічні характеристики показників контролю м'яча футболістів національної збірної України і гравців команд-суперників у сезоні 2021-2022 років, %

Примітки: 1-8 – офіційні ігри; ряд 1 – показники гравців команд-суперниць; ряд 2 – показники футболістів збірної України

Педагогічний аналіз показників контролю м'яча футболістами у сезоні 2021-2022 років, який наведено на рис. 4.6 свідчить, що у всіх іграх (100%) більш високі результати зафіксовано у гравців національної збірної України. При цьому, діапазон значень складає від 2% до 40%. У 5 іграх з 8 (62,5%) зафіксовано статистично значущі відмінності у показниках контролю м'яча (при $p \leq 0,05$), а саме: (1) 01.06.22. – Шотландія – Україна – 1:3; (2) – 05.06.22. Уельс – Україна – 1:0; (4) – 11.06.22. Україна – Вірменія – 3:0; (5) – 14.06.22. Україна – Ірландія – 1:1; (7) – 24.09.22. Вірменія – Україна – 0:5. В інших іграх статистично значущих відмінностей не зафіксовано, при збереженні загальної тенденції до більш високих показників ефективності передач у футболістів національної збірної України (при $p \leq 0,05$): (3) – 08.06.22. Ірландія – Україна – 0:1; (6) – 21.09.22. Шотландія – Україна – 3:0; (8) – 27.09.22. Україна – Шотландія – 0:0.

2) Показники ефективності передач м'яча:

– сезон 2020-2021 років: у 5 іграх з 8 (62,5%), футболісти національної збірної команди України мали більш високі показники, ніж суперники;

– сезон 2021-2022 років: у 7 іграх з 8 (87,5%), футболісти національної збірної команди України мали більш високі показники, ніж суперники.

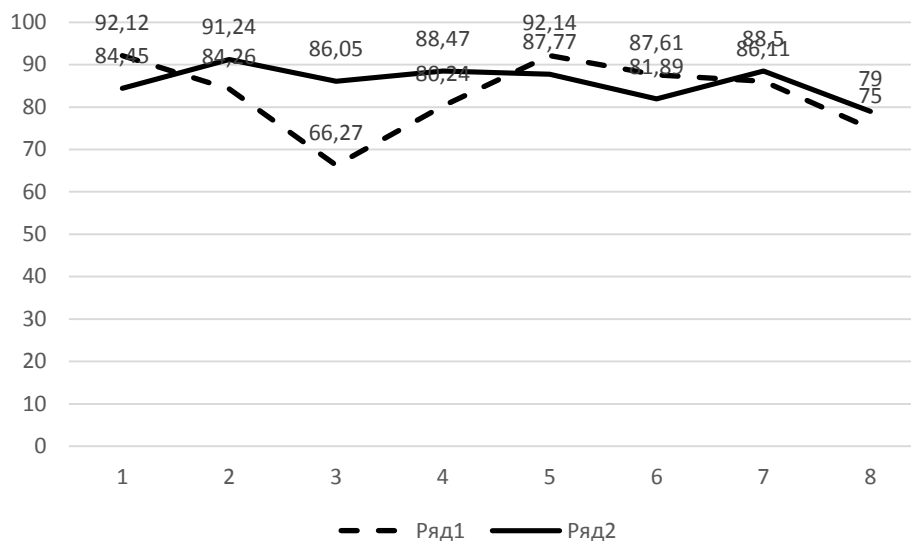

Рис. 4.7. Динамічні характеристики показників ефективності виконання передач м'яча футболістів національної збірної України і гравців команд-суперників у сезоні 2020-2021 років, %

Примітки: 1-8 – офіційні ігри; ряд 1 – показники гравців команд-суперниць; ряд 2 – показники футболістів збірної України

Динамічні характеристики показників ефективності передач м'яча футболістів національної збірної команди України і гравців команд-суперників у 16 іграх сезонів 2020-2021 (8 ігор) і 2021-2022 років (8 ігор) графічно представлено на рис. 4.7 і 4.8, відповідно.

Педагогічний аналіз показників ефективності передач м'яча футболістів національної збірної команди України і гравців команд-суперників у сезоні 2020-2021 (8 ігор) свідчить, що у 62,5% ігор зафіксовано більш високі показники ефективності передач у гравців збірної України, а саме: (2) – 28.03.21. Україна – Фінляндія – 1:1; (3) – 31.03.21. Україна – Казахстан – 1:1; (4) – 01.09.21. Казахстан – Україна – 2:2; (7) – 12.10.21. Україна – Боснія і Герцеговина – 1:1; (8) – 17.11.21. Боснія і Герцеговина – Україна – 0:2. При цьому, також статистично значущі відмінності зафіксовано у грі (3) – 31.03.21. Україна – Казахстан – 1:1 (при $p \leq 0,05$). В інших 4 іграх, за показниками ефективності

виконання передач м'яча зберігається тенденція до більш високих показників у гравців національної збірної команди України (при $p \leq 0,05$). Ще у 3 іграх зафіксовано більш високі показники у футболістів команд-суперниць: (1) – Франція – Україна – 1:1; (5) – Україна – Франція – 1:1; (6) – Фінляндія – Україна – 1:2. При цьому, статистично значущих відмінностей не зафіксовано (при $p \leq 0,05$).

В офіційних іграх сезону 2021-2022 років, за результатами проведеного педагогічного аналізу показників ефективності передач м'яча у футболістів констатуємо, що у 7 іграх з 8 (87,5%), більш високі показники зафіксовано у гравців національної збірної України, а саме: (1) – 01.06.22. Шотландія – Україна – 1:3; (2) – 05.06.22. Уельс – Україна – 1:0; (3) – 08.06.22. Ірландія – Україна – 0:1; (4) – 11.06.22. Україна – Вірменія – 3:0; (5) – 14.06.22. Україна – Ірландія – 1:1; (7) – 24.09.22. Вірменія – Україна – 0:5; (8) – 27.09.22. Україна – Шотландія – 0:0. При цьому, статистично значущі відмінності за показниками ефективності виконання передач м'яча зафіксовано у 3 іграх (37,5%), а саме: (2) – 05.06.22. Уельс – Україна – 1:0; (4) – 11.06.22. Україна – Вірменія – 3:0; (7) – 24.09.22. Вірменія – Україна – 0:5, при $p \leq 0,05$. В інших матчах, статистично значущих відмінностей не зафіксовано із збереженням тенденції до більш високих показників ефективності виконання передач м'яча у футболістів збірної України. Ще в одній грі, (6) – 21.09.22. Шотландія – Україна – 3:0, зафіксовано більш високі показники ефективності виконання передач м'яча у футболістів команд-суперниць (при відсутності статистично значущих відмінностей, $p \leq 0,05$). Зазначені матеріали графічно представлені на рис. 4.8.

Також значущими, для визначення ефективності змагальної діяльності, є сумарні показники відборів і перехоплень м'яча.

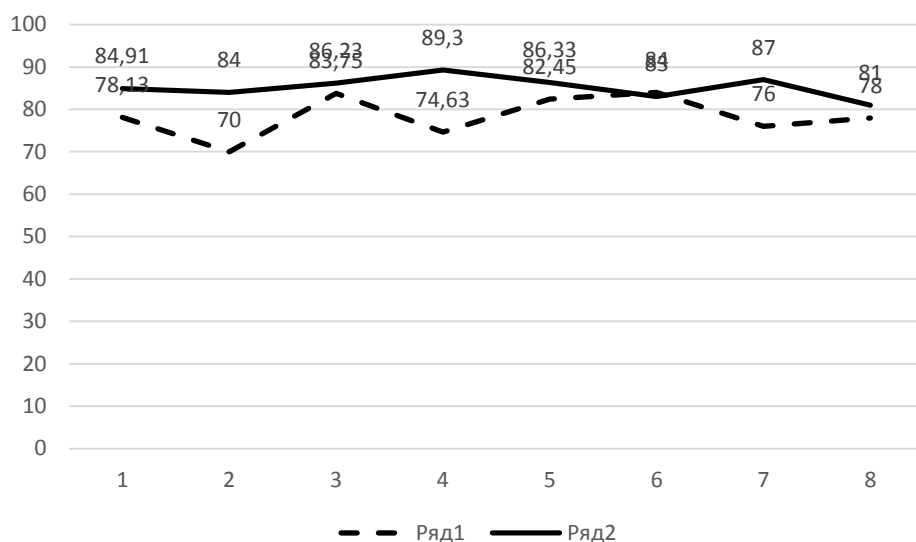

Рис. 4.8. Динамічні характеристики показників ефективності виконання передач м'яча футболістів національної збірної України і гравців команд-суперників у сезоні 2021-2022 років, %

Примітки: 1-8 – офіційні ігри; ряд 1 – показники гравців команд-суперниць; ряд 2 – показники футболістів збірної України

3) Сумарні показники відборів і перехоплень м'яча:

– сезон 2020-2021 років: у 4 іграх з 8 (50,0%), футболісти національної збірної команди України мали більш високі показники, ніж суперники. При цьому, в 1 грі (12,5%) зафіксовано рівні показники і у 3 іграх (37,5%) – зафіксовано більш високі показники у гравців команд-суперниць;

– сезон 2021-2022 років: у 2 іграх з 8 (25,0%), футболісти національної збірної команди України мали більш високі показники, ніж суперники. При цьому, в 1 грі (12,5%) зафіксовано рівні показники і ще у 5 іграх (62,5%) – зафіксовано більш високі показники у гравців команд-суперниць.

Графічно це представлено на рис. 4.9 і 4.10.

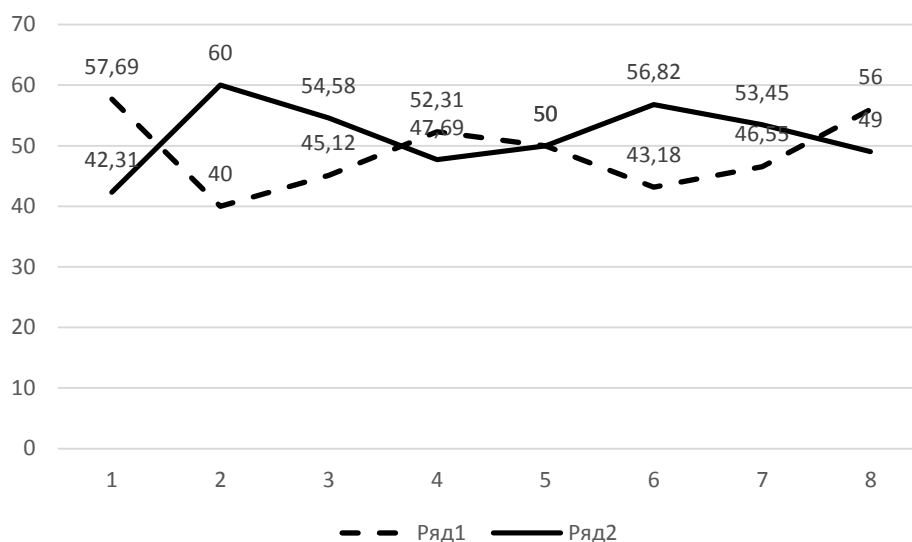

Рис. 4.9. Динамічні характеристики показників ефективності виконання відборів і перехоплень м'яча футболістами національної збірної України і гравців команд-суперниць у сезоні 2020-2021 років, %

Примітки: 1-8 – офіційні ігри; ряд 1 – показники гравців команд-суперниць; ряд 2 – показники футболістів збірної України

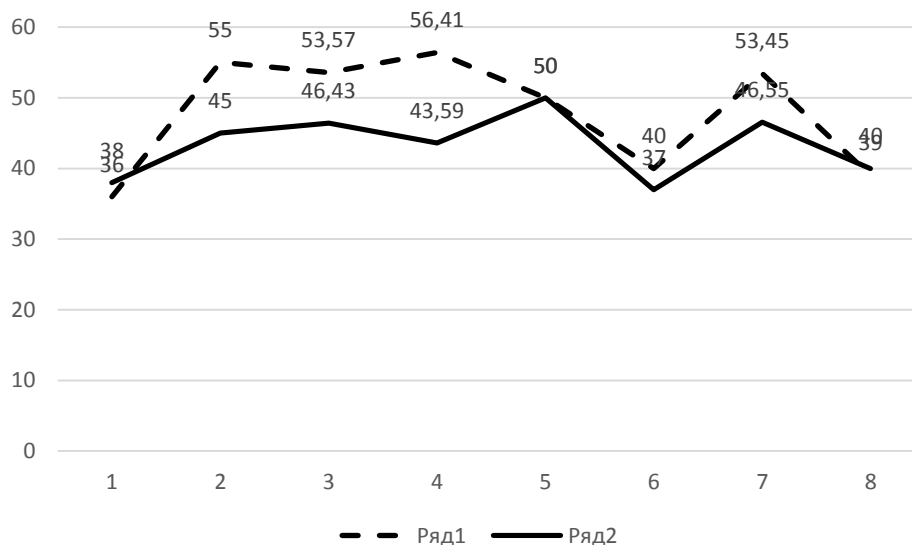

Рис. 4.10. Динамічні характеристики показників ефективності виконання відборів і перехоплень м'яча футболістами національної збірної України і гравців команд-суперниць у сезоні 2021-2022 років, %

Примітки: 1-8 – офіційні ігри; ряд 1 – показники гравців команд-суперниць; ряд 2 – показники футболістів збірної України

Педагогічний аналіз показників ефективності виконання відборів і перехоплень м'яча футболістами національної збірної України і гравців команд-суперниць у сезоні 2020-2021 років (рис. 4.9) дозволяє констатувати, що у 4 матчах (50%) зафіксовані більш високі показники у гравців збірної України, а саме: (2) – 28.03.21. Україна – Фінляндія – 1:1; (3) – 31.03.21. Україна – Казахстан – 1:1; (6) – Фінляндія – Україна – 1:2; (7) – 12.10.21. Україна – Боснія і Герцеговина – 1:1. З них, у 2 матчах зафіксовано статистично значущі відмінності показників: (2) – Україна – Фінляндія – 1:1; (6) – Фінляндія – Україна – 1:2 ($p \leq 0,05$). При цьому, у 3 матчах (37,5%), зафіксовано більш високі показники у гравців команд-суперниць: (1) – 24.03.21. Франція – Україна – 1:1; (4) – 01.09.21. Казахстан – Україна – 2:2; (8) – 17.11.21. Боснія і Герцеговина – Україна – 0:2. З них, в 1 матчі зафіксовано статистично значущі відмінності показників: (1) – 24.03.21. Франція – Україна – 1:1 ($p \leq 0,05$). В 1 матчі (12,5%) зафіксовано, практично, рівні значення показників ефективності виконання відборів і перехоплень м'яча: (5) – 04.09.2021. Україна – Франція – 1:1.

Після застосування авторської технології безпосередньої підготовки до офіційних змагань проведено повторне дослідження стосовно визначення значень показників відборів і перехоплень м'яча футболістами у сезоні 2021-2022 років (рис. 4.10). Проведений педагогічний аналіз свідчить, що у 2 матчах зафіксовано більш високі показники у футболістів збірної України, а саме: (1) – 01.06.22. Шотландія – Україна – 1:3; (8) – 27.09.22. Україна – Шотландія – 0:0 (статистично значущі відмінності не зафіксовані, при $p \leq 0,05$). У 5 матчах зафіксовано більш високі показники відборів і перехоплень м'яча футболістами команд-суперниць (62,5%), а саме: (2) – 05.06.22. Уельс – Україна – 1:0; (3) – 08.06.22. Ірландія – Україна – 0:1; (4) – 11.06.22. Україна – Вірменія – 3:0; (6) – 21.09.2022. Шотландія – Україна – 3:0; (7) – 24.09.22. Вірменія – Україна – 0:5. При цьому, статистично значущі відмінності за показниками ефективності виконання відборів і перехоплень м'яча зафіксовано у 3 іграх (37,5%), а саме: (2) – 05.06.22. Уельс – Україна – 1:0; (4) – 11.06.22. Україна – Вірменія – 3:0; (7) – 24.09.22. Вірменія – Україна – 0:5, при $p \leq 0,05$.

В 1 матчі (12,5%) зафіксовано рівні значення показників ефективності виконання відборів і перехоплень м'яча: (5) – 14.06.2022. Україна – Ірландія – 1:1.

Більш високі показники ефективності виконання відборів і перехоплень м'яча у футболістів команд-суперниць, вочевидь, детерміновані впливом показників контролю м'яча та ефективності виконання передач м'яча, які мають більш високі значення, у цілому, у гравців збірної України. В умовах істотної переваги у показниках контролю м'яча та ефективності виконання передач м'яча футболістами збірної України, гравці команд-суперниць вимушені більш ігрового часу у змагальній практиці приділяти захисним техніко-тактичним діям, у тому числі, відборам і перехопленням м'яча. На нашу думку, саме такий стан речей і обумовлює більш високі показники відборів і перехоплень м'яча у футболістів команд-суперниць.

Крім цього, значущим, у контексті визначення ефективності або неефективності авторської технології безпосередньої підготовки футболістів до змагань, є аналіз додаткових показників змагальної діяльності – кутових ударів та офсайдів.

Педагогічний аналіз додаткових показників змагальної діяльності – кутових ударів (табл. 4.8 і 4.9) дозволяє констатувати наступне:

- сезон 2020-2021 років – у 2 іграх зафіксовано більш високі показники футболістів збірної України (25%), у 3 іграх (37,5%) зафіксовано більш високі показники футболістів команд-суперниць, у 3 іграх (37,5%) зафіксовано паритетні показники;

- сезон 2021-2022 років – у 4 іграх зафіксовано більш високі показники футболістів збірної України (50%), у 3 іграх зафіксовано більш високі показники футболістів команд-суперниць (37,5%), в 1 грі (12,5%) зафіксовано паритетні показники.

Таким чином, аналіз динамічних характеристик кількості кутових ударів дозволяє констатувати, що під впливом авторської технології безпосередньої підготовки футболістів до змагань зазначені показники у збірної України збільшилися на 25%.

Педагогічний аналіз додаткових показників змагальної діяльності – офсайдів (табл. 4.8 і 4.9) дозволяє констатувати наступне:

– сезон 2020-2021 років – у 3 матчах зафіксовано менші показники кількості офсайдів у гравців збірної команди України (37,5 %), в 1 матчі зафіксовано менші показники у футболістів команд-суперниць (12,5 %), у 4 матчах зафіксовано паритетні значення (50%);

– сезон 2021-2022 років – у 3 матчах зафіксовано менші показники кількості офсайдів у гравців збірної команди України (37,5 %), у 5 матчах зафіксовано менші показники офсайдів у футболістів команд-суперниць (62,5 %), в 1 матчі зафіксовано паритетні значення (12,5 %).

Отже, аналіз динамічних характеристик кількості офсайдів дозволяє констатувати, що під впливом авторської технології безпосередньої підготовки футболістів до змагань зазначені показники у збірної України залишилися без змін – на рівні 37,5 %.

У табл. 4.10 наведено показники результативності змагальної діяльності до та після впровадження технології безпосередньої підготовки висококваліфікованих і кваліфікованих футболістів до офіційних змагань сезону 2020-2021 років.

**Показники результативності змагальної діяльності футболістів
у сезоні 2020-2021 років з урахуванням показників міграції, n = 24**

Офіційні міжнародні змагання UEFA		Показники результативності змагальної діяльності та міграції футболістів		
дата	команди	рахунок, очки	ЕЗД, %	ПМ, %
24.03.2 1	Франція – Україна	1:1 (1:1)	77,50*	-
			65,71	36,36
28.03.2 1	Україна – Фінляндія	1:1 (1:1)	58,00	54,54
			59,38*	-
31.03.2 1	Україна – Казахстан	1:1 (1:1)	62,50	45,45
			67,86*	-
01.09.2 1	Казахстан – Україна	2:2 (1:1)	68,00*	-
			63,38	45,45
04.09.2 1	Україна – Франція	1:1 (1:1)	66,25	27,27
			61,67*	-
09.10.2 1	Фінляндія – Україна	1:2 (0:3)	62,50*	-
			62,08	27,27
12.10.2 1	Україна – БГ	1:1 (1:1)	60,50	27,27
			58,33*	-
17.11.2 1	БГ – Україна	0:2 (0:3)	65,00*	-
			70,63	45,45

Примітки: ПМ – показник міграції у стартових складах; БГ – Боснія і Герцеговина; ЕЗД – ефективність змагальної діяльності (за показником експертних оцінок); * – показник футболістів (мігрантів, легіонерів і «натуралізованих» спортсменів)

На підставі даних табл. 4.10, констатуємо, що результативність змагальної діяльності футболістів у сезоні 2020-2021 років (до початку впровадження авторської технології безпосередньої підготовки до змагань) складала:

- кількість перемог, 2 з 8 ігор (25%), нічиїх – 6 з 8 ігор (75%);
- співвідношення забитих і пропущених м'ячів – 11:8 = 1,38; при середній результативності за гру – 1,38;
- кількість набраних очок: 12 (у середньому за гру – 1,5);
- показник міграції у стартових складах команд у діапазоні від 27,27% до 54,54% (середній показник участі футболістів-«мігрантів», футболістів-«легіонерів» і «натуралізованих» футболістів у грі – 38,63%).

У табл. 4.11 наведено показники результативності змагальної діяльності після впровадження технології управління безпосередньою підготовкою футболістів до офіційних змагань сезону 2021-2022 років.

Таблиця 4.11

Показники результативності змагальної діяльності футболістів у сезоні 2021-2022 років з урахуванням показників міграції, n = 24

Офіційні міжнародні змагання UEFA		Показники результативності змагальної діяльності та спортивної міграції футболістів		
дата	команди	рахунок, набрані очки	ЕЗД, %	ПМ, %
01.06.22	Шотландія – Україна	1:3 (0:3)	74,16*	-
			72,22	45,45
05.06.22	Уельс – Україна	1:0 (3:0)	67,50*	-
			66,00	45,45
08.06.22	Ірландія – Україна	0:1 (0:3)	68,33*	-
			65,45	27,27
11.06.22	Україна – Вірменія	3:0 (3:0)	71,50	27,27
			70,00*	-
14.06.22	Україна – Ірландія	1:1 (1:1)	55,63	36,36
			58,75*	-
21.09.22	Шотландія – Україна	3:0 (3:0)	50,01*	-
			50,84	36,36
24.09.22	Вірменія – Україна	0:5 (0:3)	74,16*	-
			71,00	45,45
27.09.22	Україна – Шотландія	0:0 (1:1)	57,50	63,63
			57,00*	-

Примітка. ПМ – показник міграції у стартових складах команди; ЕЗД – ефективність змагальної діяльності (за показником експертних оцінок); * – показник футболістів (мігрантів, легіонерів і «натуралізованих» спортсменів)

На підставі даних табл. 4.11, констатуємо, що результативність змагальної діяльності футболістів у сезоні 2021-2022 років (після впровадження авторської технології безпосередньої підготовки футболістів до змагань) склала:

- кількість перемог, 4 з 8 ігор (50%), при 2 нічиїх (25%) і 2 поразках (25%);
- співвідношення забитих і пропущених м'ячів – 13:6 = 2,17; при середній результативності за гру – 1,63;
- кількість набраних очок: 14 (у середньому за гру – 1,75);
- показник міграції у стартових складах команд у діапазоні від 27,27

до 63,63% (середній показник участі футболістів-«мігрантів», футболістів-«легіонерів» і «натуралізованих» футболістів у грі – 40,91%).

Крім цього, проведений порівняльний педагогічний аналіз показників ефективності змагальної діяльності футболістів збірної команди України з диференціацією спортсменів на групи футболістів, а саме: перша група футболістів, які є «мігрантами», «легіонерами» і «натуралізованими» спортсменами виступають в УПЛ; друга група футболістів, які народилися в Україні, є вихованцями ДЮСЗ УАФ і беруть участь у змаганнях УПЛ.

Показники ефективності змагальної діяльності футболістів визначено методом експертних оцінок із залученням фахівців КНГ національної збірної команди України, науково-методичної ради і Центру ліцензування тренерів УАФ. На основі отриманих наукових результатів констатуємо, що показники ефективності змагальної діяльності футболістів національної збірної команди України до (сезон 2020-2021 років) та після впровадження авторської технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань (сезон 2021-2022 років) мають наступну динаміку:

– сезон 2020-2021 років (табл.4.10): у 62,5% офіційних ігор більш високі показники зафіксовані у футболістів першої групи («мігранти», «легіонери» і «натуралізовані» спортсмени), діапазон показників – від 58,33% до 77,50%. При цьому, у 2 іграх зафіксовано статистично значущі розбіжності (25,00%). В одній грі, більш високі показники зафіксовано у футболістів першої групи («мігранти», «легіонери» і «натуралізовані» спортсмени) і, в одній грі, зафіксовано, більш високі показники у футболістів другої групи (спортсмени, які народилися в Україні, є вихованцями ДЮСЗ УАФ і беруть участь у змаганнях УПЛ). Це ігри 24.03.21. Франція – Україна – 1:1 і 17.11.21. Боснія і Герцеговина – Україна – 0:2, відповідно. Порівняльна результативність футболістів першої та другої груп склала 70% і 30%, відповідно (при одному автоголі); сезон 2021-2022 років (табл. 4.11): у 62,5% офіційних ігор більш високі показники зафіксовані у футболістів першої групи («мігранти», «легіонери» і «натуралізовані» спортсмени), діапазон показників – від 50,01% до 74,16%.

Статистично значущих відмінностей не зафіксовано. Порівняльна результативність футболістів першої та другої груп склала 46,15% і 53,85%, відповідно.

Порівняльний педагогічний аналіз показників змагальної діяльності футболістів національної збірної команди України до (сезон 2020-2021 років) та після впровадження авторської технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань (сезон 2021-2022 років) дозволяє констатувати її ефективність, а саме:

1) *група основних показників ефективності змагальної діяльності*: аналіз показників контролю м'яча свідчить, що більш високі показники зареєстровано у футболістів збірної команди України: 62,5% у сезоні 2020-2021 років (5 ігор з 8), 100% у сезоні 2021-2022 років (8 ігор з 8), зростання – 37,5% (статистично значущі відмінності, при $p \leq 0,05$); аналіз показників ефективності передач свідчить, що зазначені показники є вищими у гравців збірної команди України у порівнянні з футболістами команд-суперниць, при цьому зареєстровано зростання на 25% (статистично значущі відмінності, при $p \leq 0,05$); аналіз показників кількості відборів і перехоплень м'яча свідчить, що більш високі показники ефективності виконання відборів і перехоплень м'яча зафіксовано у футболістів команд-суперниць, при цьому, у 3 матчах з 8 (37,5%) зафіксовано статистично значущі відмінності, при $p \leq 0,05$;

2) *група додаткових показників ефективності змагальної діяльності*: аналіз показників кількості кутових ударів дозволяє констатувати, що під впливом авторської технології безпосередньої підготовки футболістів до змагань зазначені показники збірної команди України у змагальній діяльності збільшилися на 25 % (статистично значущі відмінності, при $p \leq 0,05$); аналіз показників кількості офсайдів дозволяє констатувати, що під впливом авторської технології безпосередньої підготовки футболістів до змагань зазначені показники збірної команди України у змагальній діяльності залишилися без змін – на рівні 37,5 %;

3) *група показників результативності змагальної діяльності*: показник кількості перемог зріс на 25% (статистично значущі відмінності, при $p \leq 0,05$); показники співвідношення забитих-пропущених м'ячів і середньої

результативності за гру зросли на 0,79 у.о. і 0,25 у.о., відповідно; показник кількості набраних очок за гру зріс на 0,25 у.о.; середній показник участі футболістів-«мігрантів», футболістів-«легіонерів» і «натуралізованих» футболістів у грі зріс на 2,28%.

На основі наукових матеріалів, які викладено у даному розділі стосовно комплектації складів футбольних команд на основі критеріїв UEFA і відповідних норм Регламентів змагань констатуємо, що офіційна заявка національної збірної команди України до змагань фінального турніру чемпіонату Європи 2020 року з урахуванням процесів міграції футболістів має наступну структуру: з 26 спортсменів – 17 є гравцями професійних футбольних клубів УПЛ (65,38%) і ще 9 – є гравцями професійних футбольних клубів інших національних чемпіонатів (асоціацій) або «натуралізованими» спортсменами (34,62%). Співвідношення гравців національної збірної команди України, які представляють професійні футбольні клуби УПЛ, та інші національні чемпіонати (асоціації) в офіційних протоколах матчів групового етапу фінального турніру чемпіонату Європи 2020 року дорівнює 73,91% і 26,09%, у матчах play-off раунду – 69,57% і 30,43%, відповідно. Співвідношення гравців національної збірної команди України – футболістів професійних футбольних клубів УПЛ та гравців інших національних чемпіонатів (асоціацій) у стартових складах матчів групового етапу фінального турніру чемпіонату Європи 2020 року дорівнює 54,54% і 45,46%, у матчах play-off раунду – 72,72% і 27,28%, відповідно. При цьому, за показниками результативності змагальної діяльності футболістів національної збірної команди України, співвідношення гравців професійних футбольних клубів УПЛ та гравців інших національних чемпіонатів (асоціацій) протягом фінального турніру чемпіонату Європи 2020 року становить 16,67% і 83,33%, відповідно.

Також визначено, що у процесі обґрунтування, розробки і формування технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів з урахуванням факторів міграції необхідно враховувати показники різних видів багаторічного вдосконалення, характерні особливості позатренувальних, позазмагальних факторів, вплив

міграційних процесів на систему підготовки (рівень змагальної практики і результативність футболістів-«мігрантів», футболістів-«легіонерів» і «натуралізованих» гравців), тощо. Також значущим є врахування питань, які безпосередньо пов'язані з матеріально-технічним і фінансово-економічним забезпеченням розвитку футболу – національний внутрішній валовий прибуток, чинна законодавча база, наявність або відсутність військових конфліктів на території країни, фінансування галузі фізичної культури і спорту, аматорських і професійних футбольних клубів, поточна демографічна ситуація (кількість населення, кількість осіб, які займаються футболом на дитячо-юнацькому, аматорському, професійному рівнях, тощо), стан матеріально-технічної бази футбольних клубів і стан відповідної супутньої інфраструктури (транспортної, готельної, транспортної, харчової, медико-реабілітаційної, тощо).

Розроблена авторська технологія управління безпосередньою підготовкою футболістів до офіційних змагань з урахуванням факторів спортивної міграції містить наступні чинники: комплектація складу команди до змагань (заявкові листи «А» і «В»); облік гравців з урахуванням факторів спортивної міграції (футболісти – «мігранти», «легіонери», «натуралізовані» спортсмени, вихованці власних ДЮСЗ клубу або національної асоціації); спеціалізовані складові технології (індивідуалізація підготовки футболістів, вибіркова інтеграція окремих видів підготовленості, спеціальний аналіз показників підготовленості та змагальної діяльності); диференціація складу команди на типологічні групи (стартовий склад, заявковий (протокольний) склад на гру, розширений склад команди, близький резерв); облік кількісно-якісних показників змагальної практики у відповідності до її рівнів (офіційні регіональні змагання, офіційні національні змагання, офіційні міжнародні змагання, навчальні та двосторонні ігри, контрольні та товариські ігри).

Про ефективність розробленої авторської технології управління безпосередньою підготовкою футболістів до офіційних змагань свідчить, що за *основними показниками* ефективності змагальної діяльності зареєстровано статистично значущі відмінності (при $p \leq 0,05$) у футболістів збірної України

у порівнянні з футболістами команд-суперниць: за показниками контролю м'яча зростання становить 37,5%; за показниками ефективності передач м'яча зареєстровано зростання становить 25% (статистично значущі відмінності, при $p \leq 0,05$). За *додатковими показниками* кількості відборів і перехоплень м'яча, більш високі показники ефективності виконання підборів і перехоплень м'яча зафіксовано у футболістів команд-суперниць – у 3 матчах з 8 (37,5%) зафіксовано статистично значущі відмінності, при $p \leq 0,05$. За *показниками результативності* змагальної діяльності показник кількості перемог футболістів збірної України зріс на 25 % (статистично значущі відмінності, при $p \leq 0,05$); показники співвідношення забитих-пропущених м'ячів і середньої результативності за гру зросли на 0,79 у.о. і 0,25 у.о., відповідно; показник кількості набраних очок за гру зріс на 0,25 у.о.; середній показник участі футболістів-«мігрантів», футболістів-«легіонерів» і «натуралізованих» футболістів у грі зріс на 2,28 %. Вищенаведене свідчить про ефективність розробленої авторської технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань.

Крім цього, показники порівняльної результативності («мігрантів», «легіонерів», «натуралізованих» спортсменів) і футболістів – вихованців національної асоціації та спортсменів, які виступають в УПЛ складають 70% і 30%, (до впровадження авторської технології) та 46,15% і 53,85%, відповідно (після впровадження авторської технології). Це свідчить, що під впливом авторської технології управління безпосередньою підготовкою футболістів до офіційних змагань спостерігається певне вирівнювання показників результативності змагальної діяльності футболістів зазначених типологічних груп.

Також значущим, у цьому контексті, є проведення подальших досліджень з цієї проблематики, що дозволить отримати результати багаторічних спостережень, які стосуються впливу процесів спортивної міграції на управління багаторічною підготовкою футболістів з їх подальшою корекцією. Одним із найбільш актуальних і значущих напрямів досліджень у цьому напрямі є дослідження багаторічного впливу процесів міграції на сучасні методичні підходи до управління багаторічним вдосконаленням у футболі.

ГЛАВА V

УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасні тенденції розвитку футболу характеризуються впливом глобальних чинників на ефективність тренувального процесу та результативність змагальної діяльності спортсменів (О. Борисова, Р. Сушко, 2016; Р. Сушко, Е. Дорошенко, 2016; Р. Сушко, 2017; Р. Полі, 2019). Одним з провідних глобальних чинників, науковці вважають спортивну міграцію у сучасному футболі, яка, істотним чином, детермінує процеси управління багаторічною підготовкою спортсменів, створює передумови для корекції сучасних методичних підходів до ефективної реалізації наявного потенціалу футболістів в офіційній змагальній практиці регіонального, національного та міжнародного рівнів (R. Elliot, 2014; 2017; 2022; Р. Сушко, Д. Мельник, 2019; С. Lago-Reñas et al., 2019; С. Lago-Reñas, 2020).

Для характеристики цих процесів вивчено, узагальнено та систематизовано наукові дані, які деталізують питання наукового обґрунтування компонентів системи управління багаторічною підготовкою спортсменів у футболі, а саме:

- зазначена, у науковій літературі, ситуація вимагає необхідності оптимізації базових компонентів системи управління багаторічною підготовкою футболістів – планування, програмування, моделювання, прогнозування, аналізу, оцінки, інтерпретації, контролю та корекції показників підготовленості та змагальної діяльності. На цій основі, необхідні обґрунтування, розробка та впровадження нових методичних підходів і технологій з урахуванням показників спортивної міграції, яка потребує істотної корекції сучасної системи управління багаторічною підготовкою футболістів і відповідної модифікації загальної теорії спорту та системи підготовки спортсменів;

- обґрунтування та спрямованість етапів багаторічної підготовки спортсменів у футболі на основі теорії періодизації спортивної підготовки

В. Платонова (2013) із конкретизацією структури тренувального процесу футболістів у відповідності до вікових і статевих особливостей формування їх спортивної майстерності протягом багаторічного спортивного вдосконалення;

– вивчення сучасних тенденцій розвитку футболу у контексті впливу глобальних факторів: міграції футболістів та їх концентрації у провідних національних чемпіонатах (лігах, національних асоціаціях), професіоналізації та соціалізації футболістів, комерціалізації та політизації офіційних змагань національного та міжнародного рівнів – національних чемпіонатів і Кубків, чемпіонатів Європи, світу, Олімпійських Ігор, Ліги Націй, європейських і світових змагань клубного рівня – Ліги Чемпіонів UEFA, Ліги Європи UEFA, Ліги конференцій UEFA, клубного чемпіонату світу FIFA, тощо (P. Darby, G. Akindes, 2007; R. Berlinschi et al., 2013; L. Finnegan, 2019; A. Lally et al., 2021);

– вивчення впливу процесів міграції на систему управління багаторічною підготовкою футболістів і розробка шляхів її вдосконалення: передумови виникнення міграційних процесів (соціально-економічні, культурні, релігійні, етнічні чинники, тощо); аналіз чинників міжнародної міграції футболістів і кількісної динаміки наявності футболістів-«мігрантів» у командах провідних європейських футбольних ліг – «Barclays Premier League» (Англія), «Primera Division» (Іспанія), «Fußball-Bundesliga» (Німеччина), «Lega Nazionale Professionisti Serie A TIM» (Італія), «Le championnat de France de football» (Франція)) з фактичними даними стосовно механізмів міжнародної спортивної міграції з подальшою легалізацією діяльності відповідних мереж переміщення гравців і вдосконалення вимог національного законодавства зазначених країн до системи міжнародних трансферів футболістів у юрисдикціях UEFA та FIFA (Р. Полі, 2019; <https://uefa.com>; <https://www.fifa.com>).

Дослідники зазначають, що система управління підготовкою спортсменів у сучасному футболі має певну специфічність, яка обумовлена загальними процесами спортивної підготовки і змагальної діяльності, теоретико-методичними засадами періодизації процесу багаторічного вдосконалення. Основою формування сучасних технологій і методичних підходів до ефективної

реалізації спортивного потенціалу футболістів є особливості, які пов'язані з правилами змагань і регламентними нормами, віковими характеристиками контингенту спортсменів, особливостями підготовки спортсменів конкретного ігрового амплуа, морфометричними, кваліфікаційними, статевими та іншими відмінностями (М. Пітин та співавт., 2019а; 2019b). З урахуванням впливу процесів спортивної міграції, такий стан речей призводить до розробки і формування унікальних методичних підходів і технологій спортивної підготовки, які є відповідними для конкретного етапу (періоду), для визначених офіційних змагань національного або міжнародного рівнів. Це дозволяє використовувати алгоритм підготовки футболістів до конкретних змагань з урахуванням впливу чинників спортивної міграції. Це стосується питань урахування кількісно-якісних показників змагальної практики футболістів, які залучені до складу національної збірної команди з метою участі в конкретних змаганнях – рейтингу чемпіонату (ліги), поточного місця команди у турнірній таблиці, показники ігрового часу, облік ігор в основному складі та виходів на заміну, показники ефективності та результативності змагальної діяльності (Р. Сушко, 2017; Р. Сушко, Е. Дорошенко, 2019).

Формування таких алгоритмів є основою технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань з урахуванням чинників спортивної міграції (О. Мітова, 2019). Передумовою формування зазначених технологій і методичних підходів до їх створення є регламентні норми і критерії допуску футболістів до офіційних змагань, комплектації складів команд та оформлення заявкових листів «А» і «В» з їх диференціацією на гравців-«мігрантів», гравців-«легіонерів», «натуралізованих» гравців, з одного боку, і вихованців ДЮСЗ професійного футбольного клубу (національної асоціації), з іншого боку (О. Борисова, 2013; В. Кашуба, 2016; Г. Лісенчук, В. Тищенко, 2019; О. Мітова, 2020; Т. Івченко, Л. Максименко, 2021).

Іншим значущим чинником є показники гетерохронності, які детермінують можливість вчасного прибуття футболістів на навчально-тренувальні збори

(турніри) і впливають на рівень відновлення організму спортсменів. Наприклад, умовний футболіст «СК», який виступає за професійний футбольний клуб «Major League Soccer» у США, має подолати більше 7200 км для прибуття на НТЗ до Львову. Враховуючи, показники тривалості маршруту, явищ акліматизації організму спортсменів і врахування кількісно-якісних характеристик рівня змагальної практики у «Major League Soccer» (США) умовного футболіста «СК» зрозумілою є необхідність застосування принципово інших методичних підходів і технологій, які призводять до корекції системи управління багаторічною підготовкою з урахуванням зазначених чинників і ґрунтуються на індивідуалізації підготовки конкретного спортсмена з її подальшою інтеграцією до повноцінної загальнокомандної підготовки.

Аналіз інформаційних джерел і педагогічні спостереження за тренувальним і змагальним процесом футболістів дозволяє констатувати наявність проблемної ситуації. Її сутністю є необхідність врахування впливу процесів спортивної міграції на систему управління багаторічною підготовкою футболістів. Це вимагає створення авторських технологій безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів з урахуванням впливу процесів спортивної міграції та їх впровадження у тренувальний процес (В. Шамардін, 2012; Р. Сушко, Е. Дорошенко, 2019; Г. Лісенчук, В. Тищенко, 2020).

Для вирішення зазначеної проблемної ситуації використано наступні методи наукового дослідження статтях (А. Власов та співавт., 2016; В. Костюкевич та співавт., 2016; А. Лопатьєв та співавт., 2017):

- теоретичний аналіз, узагальнення і систематизація даних інформаційних джерел;
- педагогічне спостереження;
- контент-аналіз заявкової документації та регламентних норм офіційних змагань з футболу;
- метод експертних оцінок для визначення ефективності змагальної діяльності футболістів;

- аналіз показників ефективності та результативності змагальної діяльності футболістів з урахуванням факторів міграції;
- педагогічний експеримент;
- методи математичної статистики.

З метою вирішення завдань дослідження проведено контент-аналіз офіційних регламентних документів УПЛ і провідних європейських чемпіонатів, які стосуються критеріїв допуску до змагань футболістів («мігрантів», «легіонерів» і «натуралізованих» спортсменів) і вихованців ДЮСЗ національної асоціації та визначення норм і критеріїв фінансового «Fair Play» (УАФ, <https://uaf.ua>; УПЛ, <https://www.upl.ua>).

Вивчення норм і критеріїв регламентів змагань з футболу у провідних європейських чемпіонатах дозволяє констатувати, практично повну відсутність значних обмежень на заявку гравців («мігрантів», «легіонерів», «натуралізованих» спортсменів) – існуючі ліміти є достатньо умовними і долаються за рахунок отримання подвійного громадянства, що дає можливість громадянам країн ЄС виступати у національних змаганнях. Це дозволяє формувати конкурентний тренувальний процес і створювати близькі до ідеальних умов багаторічного вдосконалення футболістів (UEFA, <https://uefa.com>).

Аналогічні документи, які лімітують норми допуску футболістів до змагань УПЛ свідчать, що у складі команди професійного футбольного клубу, безпосередньо, у грі, може одночасно перебувати не більше семи професійних футболістів, які мають статус гравця-«легіонера» («мігранта»). Таким чином, регулюються питання обов'язкової участі в змаганнях УПЛ футболістів, які є вихованцями ДЮСЗ національної асоціації, не менше 4 футболістів (УАФ, <https://uaf.ua>; УПЛ, <https://www.upl.ua>).

Наведений аналіз свідчить про пошук балансу між підготовкою власних гравців у структурі професійних футбольних клубів УПЛ і футболістів, які є «мігрантами», «легіонерами» або «натуралізованими» спортсменами, за рахунок впровадження норм їх одночасного перебування на майданчику у змаганнях УПЛ.

Наступним кроком констатувального педагогічного експерименту було вивчення рівнів матеріально-технічного та фінансово-економічного забезпечення діяльності професійних футбольних клубів УПЛ і провідних європейських чемпіонатів за відкритими даними офіційних сайтів професійних футбольних клубів і національних асоціацій (УАФ, <https://uaf.ua>; УПЛ, <https://www.upl.ua>; UEFA, <https://uefa.com>; FIFA, <https://www.fifa.com>).

Зазначена система змагань побудована таким чином, що більш ефективна та результативна змагальна діяльність, відповідним чином, сприяє можливостям отримання більш високих прибутків як окремими футболістами (за рахунок норм індивідуальних контрактів), так і професійним футбольним клубом, у цілому (за рахунок отримання прибутків від продажу прав телетрансляцій, за набрані очки у змаганнях UEFA, за рахунок отримання додаткових інвестицій від спонсорів і власників професійних футбольних клубів, тощо). Це сприяє розвитку клубної інфраструктури, створює можливості для укладання контрактів з висококваліфікованими футболістами і сприяє розвитку футболу у глобальному масштабі. Сукупно, це сприяє підвищенню ефективності та результативності змагальної діяльності і створює передумови до успішних виступів команди професійного футбольного клубу в офіційних змаганнях національного та міжнародного рівнів в умовах високої конкуренції.

Зусилля профільних комітетів UEFA стосовно дотримання норм фінансового «Fair Play», які спрямовані на більш справедливий розподіл преміальних коштів між професійними футбольними клубами – учасниками змагань. По-перше, це стосується загального рейтингу національної асоціації, який визначається за результатами багаторічної участі команд у змаганнях UEFA і, відповідним чином, регулює кількість команд від національної асоціації у змаганнях: чим кращими є результати, тим вищим є рейтинг і тим більшою є кількість команд від національної асоціації, які беруть участь у змаганнях (і мають можливості заробити преміальні кошти). По-друге, це стосується актуальних питань розподілу коштів «солідарності» між професійними футбольними клубами, які брали участь у підготовці футболістів-професіоналів

(до 21 року): починаючи з 12-річного віку спортсмена, кожен професійний футбольний клуб, у якому цей спортсмен проходив підготовку (не менше одного року), має право на отримання фінансової компенсації при укладанні спортсменом професійного контракту. При цьому, отримані кошти спрямовуються на розвиток дитячо-юнацького футболу у цьому професійному футбольному клубі. По-третє, це стосується посилення контролю з боку профільних комітетів UEFA і національних асоціацій (професійних футбольних ліг) за прибутковою та видатковою частинами кошторису професійних футбольних клубів з метою пошуку оптимального фінансового балансу та раціонального розподілу зароблених коштів між клубами – учасниками змагань. Такий стан речей призводить до формування проблемної ситуації, коли провідні, найбільш фінансово спроможні європейські футбольні клуби намагаються проводити окремі комерційні змагання, окремо від UEFA (проект європейської футбольної Суперліги). В основі конфлікту – невдоволеність цих клубів процедурою розподілу преміальних коштів чиновниками UEFA, яка регулюється відповідними нормами і критеріями регламентів змагань, рішеннями профільних комітетів UEFA і національних асоціацій. У свою чергу, UEFA і національні асоціації (професійні футбольні ліги) посилюють контроль за фінансово-економічними показниками діяльності професійних футбольних клубів з відповідними санкціями і штрафами за порушення норм. Станом на 2023 рік, зазначена проблемна ситуація ще далека від остаточного вирішення, що ускладнює формулювання ймовірних шляхів її вирішення (УАФ, <https://uaf.ua>; УПЛ, <https://www.upl.ua>; UEFA, <https://uefa.com>; FIFA, <https://www.fifa.com>).

Крім цього, на констатувальному етапі педагогічного експерименту вивчено актуальні питання управління багаторічною спортивною підготовкою футболістів, які детерміновані міграційними процесами. Зокрема, це стосується питань комплектації команд на основі взаємозв'язку факторів спортивної міграції футболістів і регламентних норм стосовно одночасної участі у змагальному процесі футболістів, які підготовлені у ДЮСЗ професійного футбольного клубу (національної асоціації) – у пропорції: не більше 7 футболістів-«мігрантів»

і не менше 4 футболістів, які є вихованцями національних ДЮСЗ. Також значущим є визначення юридичних та інших можливостей «натуралізації» футболістів, що дозволяє, легальним чином, оптимізувати застосування критеріїв Регламенту змагань у контексті одночасного перебування у змагальному процесі футболістів, які підготовлені у ДЮСЗ професійного футбольного клубу (національної асоціації) і футболістів-«мігрантів». Крім цього, за рахунок «натуралізації» висококваліфікованих футболістів розширюються можливості комплектації національної збірної команди України.

З точки зору оптимізації спортивної підготовки також значущими є питання обґрунтування, розробки і формування технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних національних і міжнародних змагань з урахуванням факторів міграції та «натуралізації» футболістів. Це стосується низки напрямів, які дотичні або детермінуються процесами спортивної міграції. Мова йде про комплектацію складу команди професійного футбольного клубу до офіційних національних або міжнародних змагань; облік гравців з урахуванням факторів міграції: футболісти – «мігранти», «легіонери», «натуралізовані» спортсмени, вихованці ДЮСЗ національної асоціації; спеціалізовані складові технології (індивідуалізація підготовки футболістів, вибіркова інтеграція окремих видів підготовленості, спеціальний аналіз показників підготовленості та змагальної діяльності); диференціацію складу команди на типологічні групи: стартовий склад, заявковий (протокольний) склад на гру, розширений склад команди, близький резерв; облік кількісно-якісних показників змагальної практики у відповідності до її рівнів: регіональні, національні, міжнародні змагання, навчальні та двосторонні ігри, контрольні та товариські ігри.

Комплекс вищезазначених складових дозволяє оптимізувати процедури аналізу, оцінки та інтерпретації ефективності (або неефективності) технології безпосередньої підготовки футболістів до змагань з урахуванням факторів спортивної міграції та «натуралізації» гравців. У підсумку, це створює передумови до раціональної корекції процесу управління багаторічною підготовкою футболістів на основі врахування факторів спортивної міграції.

Формувальний етап педагогічного експерименту характеризувався впровадженням авторської технології безпосередньої підготовки футболістів до змагань та експериментальної перевіркою її ефективності. Зокрема, про ефективність зазначеної технології безпосередньої підготовки до змагань свідчить те, що за основними показниками ефективності змагальної діяльності зареєстровано статистично значущі відмінності у футболістів національної збірної команди України у порівнянні з футболістами команд-суперниць: за показниками контролю м'яча зростання становить 37,5 %; за показниками ефективності передач м'яча зростання становить 25 % (статистично значущі відмінності, при $p \leq 0,05$). За додатковими показниками ефективності змагальної діяльності: кількості відборів і перехоплень м'яча, більш високі показники зафіксовано у футболістів команд-суперниць – у 3 матчах з 8 (37,5 %) зафіксовано статистично значущі відмінності, при $p \leq 0,05$. Це обумовлено загальним домінуванням футболістів національної збірної команди України у змагальному процесі (контроль м'яча і ефективність передач), відповідно, показники захисної спрямованості є вищими у футболістів команд-суперниць.

За показниками результативності змагальної діяльності, кількість перемог футболістів збірної команди України підвищилась на 25% (статистично значущі відмінності, при $p \leq 0,05$); показники співвідношення забитих-пропущених м'ячів і середньої результативності за гру підвищилися на 0,79 у.о. і 0,25 у.о., відповідно; показник кількості набраних очок за гру підвищився на 0,25 у.о.; середній показник участі футболістів-«мігрантів», футболістів-«легіонерів» і «натуралізованих» футболістів у грі підвищився на 2,28%. Вищенаведене свідчить про ефективність авторської технології безпосередньої підготовки футболістів до змагань з урахуванням факторів спортивної міграції.

Крім цього, для порівняльного аналізу значущими є показники порівняльної результативності («мігрантів», «легіонерів», «натуралізованих» спортсменів) і футболістів – вихованців національної асоціації та спортсменів, які виступають в УПЛ, які складають 70% і 30%, (до впровадження розробленої технології) та 46,15% і 53,85%, відповідно (після впровадження розробленої

технології). Це свідчить, що під впливом технології безпосередньої підготовки футболістів до змагань зафіксовано вирівнювання показників результативності змагальної діяльності футболістів зазначених типологічних груп.

Отже, вивчення, аналіз і систематизація даних інформаційних джерел в узагальненні з результатами педагогічного експерименту дозволяють сформулювати наступні положення наукової новизни кваліфікаційної роботи:

- набули подальшого розвитку напрями вдосконалення багаторічної підготовки з урахуванням факторів спортивної міграції як компоненту загальної теорії спорту та системи підготовки спортсменів;

- удосконалено наукові дані про процеси управління багаторічною підготовкою футболістів з урахуванням факторів спортивної міграції;

- вперше, визначено показники спортивної міграції футболістів у командах УПЛ (УАФ) у порівнянні з аналогічними показниками провідних європейських футбольних асоціацій (ліг);

- вперше, обґрунтовано, розроблено, впроваджено та перевірено ефективність технології безпосередньої підготовки футболістів до змагань з урахуванням факторів спортивної міграції, яка містить наступні компоненти:

- комплектацію складу команди професійного футбольного клубу до офіційних національних або міжнародних змагань;

- облік гравців з урахуванням факторів міграції: футболісти – «мігранти», «легіонери», «натуралізовані» спортсмени, вихованці ДЮСЗ національної асоціації;

- спеціалізовані складові технології: індивідуалізація підготовки футболістів, вибіркова інтеграція окремих видів підготовленості, спеціальний аналіз показників підготовленості та змагальної діяльності;

- диференціацію складу команди на типологічні групи: стартовий склад, заявковий (протокольний) склад на гру, розширений склад команди, близький резерв;

- облік кількісно-якісних показників змагальної практики у відповідності до її рівнів: регіональні, національні, міжнародні змагання, навчальні та двосторонні ігри, контрольні та товариські ігри.

ГЛАВА VI

ПЕРСОНАЛІ УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВЦІВ – ДОСЛІДНИКІВ ПРОБЛЕМ ПІДГОТОВКИ В ІГРОВИХ ВИДАХ СПОРТУ

Представлений, у колективній монографії, науковий матеріал спрямований на відносно новий напрям досліджень у загальній теорії спорту та системі підготовки спортсменів – визначення впливу глобальних факторів на розвиток спорту вищих досягнень і відповідну корекцію багаторічної спортивної підготовки. У нашому дослідженні акценти зроблені на фактори спортивної міграції, які створюють передумови для розробки нових і модифікації існуючих технологій управління підготовкою кваліфікованих і висококваліфікованих спортсменів (на матеріалі футболу). У зазначеному контексті, логіка наукового дослідження вимагає істотної корекції сучасних методичних підходів, методик і технологій для якісної підготовки висококваліфікованих футболістів в умовах високої конкуренції, яка притаманна цьому виду спорту, взагалі, та групі ігрових видів спорту, зокрема. При цьому, фактори спортивної міграції істотно впливають як на тренувальний процес, так і на змагальну діяльність висококваліфікованих футболістів, а спрямованість зазначеного впливу може містити як позитивні, так і негативні характеристики.

Глобальний контекст наших наукових розвідок свідчить про необхідність залучення до подальших досліджень фахівців дотичних наукових напрямів – економістів, юристів, скаутів, селекціонерів, спортивних психологів, фахівців з лікувальної фізичної культури і спортивної медицини, з фізичної та медичної реабілітації, тощо.

Вищенаведене, зумовило авторський колектив провести узагальнення та систематизацію інформації стосовно персоналій українських науковців, які досліджують проблемні питання загальної теорії спорту (на матеріалі ігрових видів спорту). Вважаємо, що зазначена інформація допоможе дослідникам зазначеної проблематики сформулювати власне бачення стосовно вдосконалення спортивної підготовки з урахуванням впливу глобальних факторів на розвиток спорту.

Безмилов Микола Миколайович / Bezmylov Mykola

Національний університет фізичного виховання і спорту України

професор кафедри історії та теорії олімпійського спорту

Наукометричні ідентифікатори:

– ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-5527-9987>

– Scopus Author ID: 57886489600

Науковий ступінь, назва дисертації, спеціальність, рік захисту:

– доктор наук з фізичного виховання та спорту, «Теоретико-методичні основи підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту (на матеріалі баскетболу)», 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, НУФВСУ, 2023.

Вчене звання (за кафедрою), рік присудження:

– професор кафедри історії та теорії олімпійського спорту, 2025.

Громадська діяльність:

– керівник КНГ національних збірних команд України з баскетболу (Міністерство молоді та спорту України);

– голова комісії з професійної підготовки тренерів (Федерація баскетболу України).

– член комісії національних збірних команд України з баскетболу (Федерація баскетболу України).

Науковий консультант / керівник дисертаційних досліджень:

– Шао Чжигон. Відбір баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки з урахуванням педагогічних та морфологічних критеріїв: PhD-дисертація, спец.: спец.: 017 – фізична культура і спорт, НУФВСУ, 2023;

– Цуй Венпен. Моделювання техніко-тактичної діяльності висококваліфікованих спортсменів у баскетболі 3х3: PhD-дисертація, спец.: 017 – фізична культура і спорт, НУФВСУ, 2024;

– Чжан Ці. Критерії відбору та спортивної орієнтації баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень: PhD-дисертація, спец.: 017 – фізична культура і спорт, НУФВСУ, 2024.

Основні наукові роботи за останні п'ять років:

– Zhang, O., & **Bezmylov, M.** (2023). Analysis of the Integration of Medical and Sports-Oriented Approaches in Physical Education. *Health Education and Health Promotion*, 11(1), 37–44.

<https://doi.org/10.58209/hehp.11.1.37> (**Scopus**)

– **Bezmylov, M.**, Shynkaruk, O., Zhigong, Shao, Yang, Liu, Hanpeng, Wang, Xiao, Lian, Griban, G., Semeniv, B., Otravenko, O., Zhukovskyi, Y., Denysovets, A., & Onufrak, A. (2024). Specific Game Abilities and their Significance for Determining the Prospects of Youth National Basketball Team Players, *International Journal of Human Movement and Sports Sciences*, 12(4), 699–708.

<https://doi.org/10.13189/saj.2024.120412> (**Scopus**)

– Cui, W., & **Bezmylov, M.** (2024). The Effect of Post-Traumatic Chondropathy on the Functional State of Knee Joints in Athletes During the Basketball Game. *Epidemiologic Reviews*, 0:mxae004.

<https://doi.org/10.1093/epirev/mxae004> (**Scopus**)

– **Безмилов, М.**, & Л., Ян. (2024). Організаційно-методичні особливості відбору баскетболістів під час комплектування національних збірних команд до участі у головних змаганнях року. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*, 12(185). 33–40.

[https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12\(185\).06](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12(185).06)

– **Bezmylov, M.**, Shynkaruk, O., Yang, Liu, Hanpeng, Wang, Xiao, Liang, Griban, G., Asauliuk, I., et al. (2025). Comparative Analysis of the Implementation of Technical and Tactical Actions by High-Qualification Teams in 3x3 and 5x5 Basketball. *International Journal of Human Movement and Sports Sciences*, 13(2), 336–348.

<https://doi.org/10.13189/saj.2025.130211> (**Scopus**)

– **Безмилов М.** (2025). Централізована підготовка найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту (на матеріалі баскетболу). *Sport Science Spectrum*, 1, 16–26.

<https://doi.org/10.32782/spectrum/2025-1-3>

Борисова Ольга Володимирівна / Borysova Olga

Національний університет фізичного виховання і спорту
України

проректор з науково-педагогічної роботи, професор
кафедри професійного, неолімпійського та адаптивного
спорту

Наукометричні ідентифікатори:

- ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2311-1921>
- Scopus Author ID: 57193812698
- Web of Science Researcher ID: H-5988-2018

Науковий ступінь, назва дисертації, спеціальність, рік захисту:

- доктор наук з фізичного виховання та спорту. Тема дисертації: «Сучасний професійний спорт та шляхи його розвитку в Україні (на матеріалі тенісу)»: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, НУФВСУ, 2012.

Вчене звання (за кафедрою), рік присудження:

- професор кафедри професійного, неолімпійського та адаптивного спорту, 2013.

Спортивні звання, почесні звання, суддівська категорія:

- суддя національної категорії.

Редакційні колеги науково-теоретичних видань:

- головний редактор фахового журналу «Sport Science Spectrum» (категорія Б);
- член редакційної колеги фахового журналу «Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія» (категорія Б);
- член редакційної колеги журналу «Спорт, освіта, здоров'я».

Науковий консультант / керівник дисертаційних досліджень:

- Подрігало О. Теоретико-методичні засади прогнозування успішності та майстерності спортсменів на етапі базової підготовки: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, НУФВСУ, 2020;

– Павлюк І. Організаційні основи розвитку ігрових видів спорту в Україні (на прикладі гандболу): дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, НУФВСУ, 2008;

– Ші Шенін. Національні тренувальні центри в системі підготовки професійних тенісистів: дисертація на здобуття ступеня доктора філософії: спец.: 017 – Фізична культура і спорт, НУФВСУ;

– Петрушевський Є. Розвиток гандболу в Україні в умовах глобалізації спорту: дисертація на здобуття ступеня доктора філософії: спец.: 017 – Фізична культура і спорт, НУФВСУ;

– Митько А. Спеціальна фізична підготовленість висококваліфікованих більярдистів як чинник підвищення ефективності змагальної діяльності (на прикладі пулу): дисертація на здобуття ступеня доктора філософії: спец.: 017 – Фізична культура і спорт, НУФВСУ, 2021.

Основні наукові роботи за останні п'ять років:

– Nagorna, V., Mytko, A., **Borysova, O.**, Oberhofer, K., Achermann, B., & Lorenzetti, S. (2023). Gender-Specific Issues for Sport Preparedness of Elite Female Athletes in Team Sport Games. *Health, Sport, Rehabilitation*, 9(3), 74–90. <https://doi.org/10.58962/HSR.2023.9.3.74-90> (**Scopus**)

– Iryna Yevtyfiieva, **Olha Borysova**, Natalia Boreiko, Andrii Yevtyfiiev, Yurii Donets, & Lina Zinchenko. (2024). The Relationship Between Biomechanical Indicators of Strokes and Individual Styles of Play in Tennis on the Example of the Best Ukrainian Tennis Players. *Slobozhanskyi Herald of Science and Sport*, 28(4), 185-196. <https://doi.org/10.15391/snsv.2024-4.002> (**Scopus**)

– Olha Shlonska, **Olha Borysova**, Viktor Kostyukevich, Yulia Yakusheva, Vadym Adamchuk, Yevheniia Strelnykova. (2024). Formation of National Volleyball Teams: the Impact of Player Migration. *Journal of Physical Education and Sport*, 24(8), 216, 1943–1952. <https://doi.org/10.7752/jpes.2024.08216> (**Scopus**)

– Shlonska, O., **Borysova, O.**, & Yakusheva, Y. (2024). Modern Aspects of Formation of National Teams in Playing Sports in the Conditions of Globalization. *Rehabilitation and Recreation*, 18(3), 239–252.

<https://doi.org/10.32782/2522-1795.2024.18.3.22> (**Scopus**)

Дорошенко Едуард Юрійович / Doroshenko Eduard

Запорізький державний медико–фармацевтичний університет

завідувач кафедри фізичної реабілітації, спортивної медицини, фізичного виховання і здоров'я

Наукометричні ідентифікатори:

– ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7624-531X>

– Scopus Author ID: 57200176249

– Web of Science Researcher ID: AAD-7643-2019

Науковий ступінь, назва дисертації, спеціальність, рік захисту:

– доктор наук з фізичного виховання та спорту, «Теоретико-методичні основи управління техніко-тактичною діяльністю в командних спортивних іграх», спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, НУФВСУ, 2014.

Вчене звання (за кафедрою), рік присудження:

– професор кафедри фізичної реабілітації, спортивної медицини, фізичного виховання і здоров'я, 2019.

Спортивні звання, почесні звання, суддівська категорія:

– суддя національної категорії.

Редакційні колеги науково-теоретичних видань:

– член редколегії журналу «Спортивний вісник Придніпров'я» ННІ Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту Українського державного університету науки і технологій, Дніпро (категорія Б);

– член редколегії журналу «Сучасні медичні технології» Запорізького державного медико-фармацевтичного університету, Запоріжжя (**Scopus**).

Науковий консультант / керівник дисертаційних досліджень:

– Сушко Р. Удосконалення змагальної діяльності на основі моделювання техніко-тактичних дій висококваліфікованих баскетболісток різного амплуа: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, НУФВСУ, 2011.

– Сердюк Д. Удосконалення техніко-тактичних дій кваліфікованих гандболістів на основі контролю показників змагальної діяльності: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, ПДАФКС, 2016.

– Олійник І. Підвищення ефективності змагальної діяльності кваліфікованих волейболісток шляхом оптимізації психологічного клімату команди: PhD-дисертація зі спеціальності 017 – фізична культура і спорт, ПДАФКС, 2021.

– Кокарева С. Підвищення фізичної підготовленості висококваліфікованих футболістів на основі використання інноваційних засобів фітнес-тренінгу: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, ХДАФК, 2021.

Основні наукові роботи за останні п'ять років:

– Sobol, E., Svatyev, A., Doroshenko, I., Kokareva, S., Korzh, N., & **Doroshenko, E.** (2021). Formation of National Teams Taking into Account the Factors of Football Players' Club Migration. *Physical Education Theory and Methodology*, 21(4), 389–396.

<https://doi.org/10.17309/tmfv.2021.4.15> (**Scopus**)

– Кокарева С., Кокарев Б., & **Дорошенко Е.** Інноваційні методики фітнес-тренінгу для підвищення фізичної підготовленості висококваліфікованих футболістів: [монографія]. – Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2022. – 223 с.

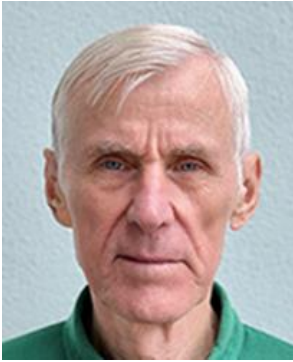
https://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/23015/1/Kokareva_mon.pdf

– **Doroshenko, E.**, Kokareva, S., Kokarev, B., Nikanorov, O., Sushko, R., & Sushchenko, L. (2023). Myofascial Release as a Means of Injury Prevention and Movement Amplitude Recovery in Qualified Football Players. *Physical Education Theory and Methodology*, 23(2), 299–309.

<https://doi.org/10.17309/tmfv.2023.2.20> (**Scopus**)

– Kostiukevych, V., Shynkaruk, O., Borysova, O., Voronova, V., Vozniuk, T., **Doroshenko, E.**, Sushko, R., & Kulchytska, I. (2024). The Integral Assessment of Playing Tactics in National Football Teams. *Physical Education Theory and Methodology*, 24(5), 749–757.

<https://doi.org/10.17309/tmfv.2024.5.10> (**Scopus**)

Єрмаков Сергій Сидорович / Iermakov Sergii

Харківська державна академія дизайну та мистецтв

професор кафедри крос-культурних практик

Наукометричні ідентифікатори:

- ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5039-4517>
- Scopus Author ID: 57131412000
- Web of Science Researcher ID: MЕР-9426-2025

Науковий ступінь, назва дисертації, спеціальність, рік захисту:

- доктор педагогічних наук, «Навчання техніці ударних рухів у спортивних іграх на основі їх комп'ютерних моделей та нових тренажерних пристроїв», спец.: 13.00.04 – теорія і методика фізичного виховання, спортивного тренування та оздоровчої фізичної культури, 1997.

Вчене звання (за кафедрою), рік присудження:

- професор кафедри фізичного виховання, 1997.

Спортивні звання, почесні звання, суддівська категорія:

- майстер спорту СРСР.

Редакційні колеги науково-теоретичних видань:

- головний редактор журналів: «*Pedagogy of Physical Culture and Sports*» (**Web of Science / Scopus**), «*Physical Education of Students*» (**Web of Science**), «*Physical Culture, Recreation and Rehabilitation*» (DOAJ), «*Pedagogy of Health*» (DOAJ).

Науковий консультант / керівник дисертаційних досліджень (2 доктори і 6 кандидатів наук:

- Подоляка О. Удосконалення управління змагальною діяльністю в американському футболі на основі застосування інформаційних технологій: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту, спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, ХДАФК, 2003;
- Горчанюк Ю. Технічна підготовка спортсменів у пляжному волейболі на основі біомеханічних моделей стрибків і переміщень: дисертація на здобуття

наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту, спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, ХДАФК, 2004;

– Худолій О. Теоретико-методичні засади системи підготовки юних гімнастів 7–13 років: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання і спорту, спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, НУФВСУ, 2011.

– Іващенко О. Теоретико-методичні основи моделювання процесу навчання та розвитку рухових здібностей у дітей: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, спец.: 13.00.02 – теорія та методика навчання (фізична культура, основи здоров'я), ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2017.

Основні наукові роботи за останні п'ять років:

– **Iermakov, S.**, Ivashchenko, O., Khudolii, O., Chernenko, S., Veremeenko, V., & Zelenskyi, B. (2021). Pattern Recognition: Impact of Exercises Modes on Developing a Small Ball Throwing Skill in Boys Aged 8. *Physical Education Theory and Methodology*, 21(1), 77–83. <https://doi.org/10.17309/TMFV.2021.1.10> (**Scopus**)

– Boichuk, R., **Iermakov, S.**, Nosko, M., Nosko, Y., Vaskan, I., Korop M., Kurtova, H., & Grashchenkova, Z. (2023). Use of Exercises with Increased Coordination Complexity in the Training Process of Young Female Volleyball Players Aged 13-14 Years. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*, 27(4), 340–352. <https://doi.org/10.15561/26649837.2023.0410> (**Web of Science, Scopus**)

– Mytskan, T., Mytskan, B., Grygus, I., Malaniuk, T., **Iermakov, S.**, & Yermakova, T. (2023). Education – the Way to the Future. *Rehabilitation and Recreation*, (15), 254–268. <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2023.15.33> (**Scopus**)

– Marchenko, S., Ivashchenko, O., Jagiełło, W., Iermakov, S., & Khudolii, O. (2024). Motor Skills in the Structure of Motor Fitness of 9-Year-Old Boys Engaged in Kyokushinkai Karate. *Archives of Budo*, 2024;20: 208–221. (**Scopus**)

– Boichuk, R., **Iermakov, S.**, Vypasniak, I., Nosko, M., Nosko, Y., Harkusha, S., Vaskan, I., Grashchenkova, Z., & Ivanyshyn, I. (2024). The Influence of Sexual Dimorphism on the Manifestation of Coordination Abilities of Volleyball Players Aged 15-17. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*, 28(5), 370–377. <https://doi.org/10.15561/26649837.2024.0505> (**Web of Science, Scopus**)

Козіна Жаннета Леонідівна / Kozina Zhanneta

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, завідувач кафедри олімпійського і професійного спорту, спортивних ігор та туризму

Наукометричні ідентифікатори:

- - ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5588-4825>
- Scopus Author ID: 56707357300
- Web of Science Researcher ID: NNG-9775-2025

Науковий ступінь, назва дисертації, спеціальність, рік захисту:

- доктор наук з фізичного виховання та спорту, «Теоретико-методичні основи індивідуалізації навчально-тренувального процесу спортсменів в ігрових видах спорту», спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, НУФВСУ, 2011.

Вчене звання (за кафедрою), рік присудження:

- професор кафедри циклічних видів спорту та спортивних ігор, 2012.

Спортивні звання, почесні спортивні звання, суддівська категорія:

- майстер спорту СРСР.

Редакційні колеги науково-теоретичних видань:

- головний редактор «*Health, Sport, Rehabilitation*» (**Scopus, Q2**)
- член редколегії «*Health Technologies*» (категорія Б, Україна) та «*Health-Saving Technologies, Rehabilitation and Physical Therapy*».

Науковий консультант / керівник дисертаційних досліджень (загальна кількість – 18):

- Воробйова В. Підготовка баскетбольних команд в гуманітарних вищих навчальних закладах з урахуванням психофізіологічних здібностей: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, ХДАФК, 2007;
- Базилюк Т. Інноваційна технологія аквафітнесу з елементами баскетболу в фізичному вихованні студенток: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, НУФВСУ, 2013;

– Собко І. Інноваційні технології в тренувальному процесі кваліфікованих баскетболісток з вадами слуху: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, НУФВСУ, 2014;

– Сіренко П. Інноваційні технології в фізичній підготовці кваліфікованих футболістів: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, ЛДУФК, 2015;

– Євтифієва І. Інтегральна підготовка тенісистів 10–12 років з використанням технологій візуалізації техніко-тактичних дій: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії: спец.: 017 Фізична культура і спорт, ХНПУ, 2021.

Основні наукові роботи за останні п'ять років:

– Anam, K., Setiowati, A., Indardi, N., Irawan, F. A., Aditia, E. A., Amrulloh, A., ... & **Kozina, Z.** (2024). The Effect of FIFA 11+ Kids Warm-Up Program on Agility in Football: An Experimental Study. *Retos*, 56, 631–638.

<https://doi.org/10.47197/retos.v56.105659> (**Scopus**)

– Kozin, O., Cretu, M., Boychuk, Y., **Kozina, Z.**, Korobeinik, V., & Sirenko, P. (2022). Comparative Characteristics of the Functional State of Future Art Teachers and Other Pedagogical Specialties Students. *Health, Sport, Rehabilitation*, 8(4), 20–31. <https://doi.org/10.34142/HSR.2022.08.04.02> (**Scopus**)

– Kozin, O., **Kozina, Z.**, Cretu, M., Boychuk, Y., Pavlović, R., Garmash, I., & Berezhna, Y. (2023). Vegetative Regulation of Vascular Tone and Features of the Nervous System of Pedagogical Universities Students. Is There a Relationship with Professional Specialization? *Health, Sport, Rehabilitation*, 9(1), 29-44. <https://doi.org/10.34142/HSR.2023.09.01.03> (**Scopus**)

– Kozin, S., **Kozina, Z.**, Cretu, M., Boychuk, Y., Safronov, D., Korobeinik, V., & Chernozub, A. (2022). Use of Closed Chain Exercises, Eccentric Exercises, and Proprioceptive Muscle Facilitation to Prevent Elbow Injuries in Climbers: a Randomized Control Trial. *Physiotherapy Quarterly*, 30(2), 90-99. <https://doi.org/10.5114/pq.2023.112871> (**Scopus**)

Корягін Віктор Максимович / Koryahin Viktor

Національний університет «Львівська політехніка»

професор кафедри фізичного виховання

Наукометричні ідентифікатори:

– ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1472-4846>

– Scopus Author ID: 57191852326

Науковий ступінь, назва дисертації, спеціальність, рік захисту:

– доктор педагогічних наук «Структура і зміст сучасного тренування баскетболістів, РДАФК, 1994.

– доктор наук з фізичного виховання та спорту, 2000 (нострифікація).

Вчене звання (за кафедрою), рік присудження:

– професор кафедри фізичного виховання.

Спортивні звання, почесні звання, суддівська категорія:

– Заслужений тренер України;

– почесний професор НУ «Львівська політехніка».

Редакційні колеги науково-теоретичних видань:

– головний редактор наукового видання *«Актуальні проблеми фізичного виховання та методики спортивного тренування»*, (категорія Б);

– член редколегії наукового видання *«Педагогіка і психологія професійної освіти»*, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

Науковий консультант / керівник дисертаційних досліджень:

– Ковцун В. Розвиток та контроль спеціальної витривалості у юних волейболістів: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, ЛДУФК, 2001;

– Блавт О. Диференційований підхід до рухового режиму студентів спеціальних медичних груп залежно від характеру і тяжкості 12 захворювання: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення, НУФВСУ, 2012;

– Блавт О. Теоретико-методичні основи системи контролю у фізичному вихованні студентів спеціальних медичних груп: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, спец.: 13.00.02 – теорія та методика навчання (з галузей знань), НУ «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, 2017.

Основні наукові роботи:

– **Koryahin, V.**, Blavt, O., Doroshenko, E., Prystynskyi, V., & Stadnyk, V. (2020). Training Effect of Special Basketball Exercises. *Physical Education Theory and Methodology*, 20(3), 137–141. <https://doi.org/10.17309/tmfv.2020.3.02> (**Scopus**)

– **Koryahin, V.**, Mykytyuk, Z., Turchyn, Y., Blavt, O., Prystynskyi, V., & Stadnyk, V. (2021). Integration of Information Systems in the Control of Heart Rate in the Process of Physical Education. *Physical Education Theory and Methodology*, 21(1), 5–11. <https://doi.org/10.17309/tmfv.2021.1.01> (**Scopus**)

– **Koryahin, V.**, Mykytyuk, Z., Turchyn, Y., Blavt, O., Prystynskyi, V., & Stadnyk, V. (2021). Integration of Information Systems in the Control of Heart Rate in the Process of Physical Education. *Physical Education Theory and Methodology*, 21(1), 5–11. <https://doi.org/10.17309/tmfv.2021.1.01> (**Scopus**)

– **Koryahin, V.**, Hrebinka, H., Prystynskyi, V., & Prystynska, T. (2022). Methodology for Determining the Speed - Power Capabilities of Basketball Players. *Physical Education Theory and Methodology*, 22(1), 14–18.

<https://doi.org/10.17309/tmfv.2022.1.02> (**Scopus**)

– **Koryahin, V.** (2022). Assessment of Training Loads of Highly Qualified Basketball Players. *Physical Education Theory and Methodology*, 22(3s), S137–S141. <https://doi.org/10.17309/tmfv.2022.3s.19> (**Scopus**)

– **Koryahin, V.**, & Hrebinka, H. (2023). Content and Structure of Competitive Activities of Young Basketball Players Aged 13–14. *Physical Education Theory and Methodology*, 23(1), 143–147.

<https://doi.org/10.17309/tmfv.2023.1.20> (**Scopus**)

Костюкевич Віктор Митрофанович / Kostiukevych Viktor

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

професор кафедри теорії і методики спорту

Наукометричні ідентифікатори:

- ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9716-134X>
- Scopus Author ID: 57193808130
- Web of Science Researcher ID: I-8548-2018

Науковий ступінь, назва дисертації, спеціальність, рік захисту:

- доктор наук з фізичного виховання та спорту «Теоретичні та методичні основи моделювання тренувального процесу спортсменів ігрових видів спорту», спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, НУФВСУ, 2012.

Вчене звання (за кафедрою), рік присудження:

- професор кафедри спорту і спортивних ігор, 2013.

Спортивні звання, почесні звання, суддівська категорія:

- Заслужений тренер України

Редакційні колеги науково-теоретичних видань:

- головний редактор наукового видання «*Актуальні проблеми фізичного виховання та методики спортивного тренування*», (категорія Б);
- член редколегії наукового видання «*Фізична культура, спорт та здоров'я нації*», (категорія Б).

Науковий консультант / керівник дисертаційних досліджень:

- Стасюк І. І. Побудова тренувального процесу висококваліфікованих гравців у міні-футболі в річному циклі підготовки: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, ПДАФКС, 2014;
- Маніло Ю. Підготовка арбітрів різної кваліфікації до професійної діяльності в футболі: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук

з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, ЛДУФК імені Івана Боберського, 2015;

– Щепотіна Н. Оптимізація тренувального процесу кваліфікованих волейболісток на основі модельних тренувальних завдань: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, НУФВСУ, 2017;

– Стасюк В. Програмування тренувального процесу кваліфікованих футболістів у річному макроциклі: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, ПДАФКС, 2019.

– Адамчук В. Програмування тренувального процесу спортсменів у легкоатлетичному багатоборстві на етапі безпосередньої підготовки до змагань: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, НУФВСУ, 2020.

Основні наукові роботи за останні п'ять років:

– **Kostiukevych, V.**, Lazarenko, N., Konnov, S., Vozniuk, T., Shynkaruk, O., Asauliuk, I., Shchepotina, N., Voitenko, S., & Svirshchuk, N. (2022). Integral Assessment of the Technical and Tactical Activity of a Highly Qualified Football Team. *Physical Education Theory and Methodology*, 22(3s), S85-S93. <https://doi.org/10.17309/tmfv.2022.3s.12> (**Scopus**)

– Kolosov, A., Voitenko, S., **Kostiukevych, V.**, Vozniuk, T., Perepelytsia, M., Svirshchuk, N., & Chernyshenko, T. (2022). Comparative Performance of Soccer Teams of Different Age Groups. *Physical Education Theory and Methodology*, 22(2), 242–248. <https://doi.org/10.17309/tmfv.2022.2.14> (**Scopus**)

– **Kostiukevych, V.** (2024). Structure and Integral Assessment of Technical and Tactical Activity of Elite Football Teams. *Sport Science and Human Health*, (2(12), 126–139. <https://doi.org/10.28925/2664-2069.2024.29>

– **Kostiukevych, V.**, Shynkaruk, O., Borysova, O., Voronova, V., Vozniuk, T., Doroshenko, E., Sushko, R., & Kulchytska, I. (2024). The Integral Assessment of Playing Tactics in National Football Teams. *Physical Education Theory and Methodology*, 24(5), 749–757. <https://doi.org/10.17309/tmfv.2024.5.10> (**Scopus**)

Лізогуб Володимир Сергійович / Lyzohub Volodymyr

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

директор науково-дослідницького інституту фізіології імені Михайла Босого, професор кафедри анатомії, фізіології та фізичної реабілітації

Наукометричні ідентифікатори:

- ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3001-138X>;
- Scopus ID: 6603621803
- Web of Science Researcher ID: B-7453-2014

Науковий ступінь, назва дисертації, спеціальність, рік захисту:

- доктор біологічних наук, «Онтогенез психофізіологічних функцій людини», 03.00.13 – фізіологія людини і тварин, 2001.

Вчене звання (за кафедрою), рік присудження:

- професор кафедри анатомії та фізіології, 2002.

Спортивні звання, почесні звання, суддівська категорія:

- Заслужений діяч науки і техніки України.

Редакційні колеги науково-теоретичних видань:

- головний редактор наукового журналу «Вісник Черкаського університету, серія біологічні науки», (категорія Б);
- член редколегії наукового журналу «*Science and Education a New Dimension: Natural and Technical Sciences*» (Угорщина);
- член редколегії науково-теоретичного журналу «Актуальні проблеми фізичної культури і спорту» Державного НДІ фізичної культури і спорту України, (категорія Б).

Науковий консультант / керівник дисертаційних досліджень (більше 20):

- Кожем'яко Т. Нейрофізіологічні та вегетативні механізми переробки інформації у підлітків з різними індивідуально-типологічними властивостями нервової системи: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук: спец.: 03.00.13 – фізіологія людини і тварин, ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2018.

– Палабийик А. Взаємодія центральної та автономної нервової системи за умови переробки інформації різної складності та модальності: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 09 – біологія, спец.: 091 – «Біологія», НУФВСУ, 2021.

– Безкопильна С. Особливості формування механізмів забезпечення розумової працездатності в онтогенезі: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 09 – біологія, спец.: 091 – «Біологія», ВНУ імені Лесі Українки, 2022;

– Шпанюк В. Індивідуальні особливості фізіологічної реактивності та фізичної працездатності спортсменів з різними типологічними властивостями нервової системи: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 09 – біологія, спец.: 091 – «Біологія», ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2023.

Основні наукові роботи за останні п'ять років:

– **LyzoHub, V.**, Makarchuk, M., Yukhymenko, L., & Bezcopylny, O. (2022). Transformation of Psycho-Physiological Properties in War Situations. *Health Problems of Civilization*, 16(4), 275–285.

<https://doi.org/10.5114/hpc.2022.121419> (**Scopus**)

– **LyzoHub, V.**, Khomenko, S., Kozhemiako, T., Shpaniuk, V., & Pustovalov, V. (2022). Structural and Functional Reorganization of the Heart and its Relationship with Physical Activities in Elite Football Players. *Health Problems of Civilization*, 16(2), 147–155. <https://doi.org/10.5114/hpc.2022.116587> (**Scopus**)

– **LyzoHub, V.**, Pustovav, V., Kozhemiako, T., Khomenko, S., & Bezcopylny, O. (2024). Reactivity of the Oxygen Transport System of Elite Athletes with Different Individual and Typological Properties in their Nervous Systems. *Health Problems of Civilization*, 18(1), 83–93. <https://doi.org/10.5114/hpc.2023.132371> (**Scopus**)

– Shamardin, V., Mulyk, V., **LyzoHub, V.**, & Shpaniuk, V. (2025). Physical Activity of Football Players in Different Speed Modes and Tactical Formations. *Slobozhanskyi Herald of Science and Sport*, 29(1), 28–41.

<https://doi.org/10.15391/snsv.2025-1.03> (**Scopus**)

Лісенчук Геннадій Анатолійович / Lisenchuk Gennadii

Навчально-науковий педагогічний інститут імені В.О. Сухомлинського Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

професор кафедри фізичної культури та спорту

Наукометричні ідентифікатори:

- ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7788-9050>
- Scopus Author ID: 57210146589;
- Web of Science Researcher ID: MSV-8269-2025.

Науковий ступінь, назва дисертації, спеціальність, рік захисту:

- доктор наук з фізичного виховання та спорту, «Теоретико-методичні основи управління підготовкою футболістів», 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, НУФВСУ, 2004.

Вчене звання (за кафедрою), рік присудження:

- професор кафедри футболу, 1997.

Спортивні звання, почесні звання, суддівська категорія:

- Заслужений тренер України;
- Заслужений працівник фізичної культури та спорту України;
- майстер спорту СРСР.

Редакційні колеги науково-теоретичних видань:

- член редколегії журналу «*Фізичне виховання та спорт*», Запорізький національний університет, Запоріжжя (категорія Б).

Науковий консультант / керівник дисертаційних досліджень:

- Абдул Халек, Башир. Управління підготовкою кваліфікованих футболістів у змагальному періоді з урахуванням даних комплексного контролю: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт; УДУФВС, 1997;
- Бузнюк А. Мінімізація конфліктної взаємодії спортсменів у юнацьких збірних командах з футболу: дисертація на здобуття наукового ступеня

кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт; ДНДІФКС, 2002;

– Защук С. Удосконалення техніко-тактичних дій висококваліфікованих баскетболістів в умовах атаки швидким проривом: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт; ДНДІФКС, 2007;

– Попов О. Спеціальна фізична підготовка юних футболістів в залежності від ігрових амплуа на етапі спеціалізованої базової підготовки: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, ХДАФК, 2017;

– Ван Лейбо. Техніко-тактична підготовка футболістів на основі моделювання спеціальних вправ на етапі підготовки до вищих досягнень: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, НУФВСУ, 2022.

Основні наукові роботи за останні п'ять років:

– **Lisenchuk, G.**, Khmel'nitska, I., Kokareva, S., Bogatyrev, K., Tupeev, Y., Leleka, V., & Boretska, N. (2021). Fitness Training as the Mean of Improving the Physical Fitness of High Skilled Football Players. *Scientific Journal of the Dragomanov Ukrainian State University. Series 15*, (7(138)), 77–82.

[https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.7\(138\).16](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.7(138).16)

– **Лісенчук, Г.**, Перепелиця, О. (2024). Оперативне відновлення спортивної працездатності футболістів: ретроспективний аналіз. *Актуальні проблеми фізичного виховання та методики спортивного тренування*, 3, 86–97.

<https://doi.org/10.31652/3041-2463/2024-3-7>

– Khmel'nitska, I., **Lisenchuk, G.**, Bogatyrev, K., Zhigadlo, G., Krupenya, S., & Zaloylo, V. (2024). Features of Modern Motion Capture Systems. *Sport Science Spectrum*, 2, 14–19. <https://doi.org/10.32782/spectrum/2024-2-3>

– **Lisenchuk, G.**, Khmel'nitska, I., Bogatyrev, K., Kokarev, B., Kokareva, S., Derkach, V., ... & Cieślicka, M. (2025). The Effects of Fitness Training on Physical Preparedness of Highly Qualified Football Players. *Health, Sport, Rehabilitation*, 11(1), 29–42.

– <https://doi.org/10.58962/HSR.2025.11.1.29-42> (**Scopus**)

Мітова Олена Олександрівна / Mitova Olena

Український державний університет науки і технологій,
навчально – науковий інститут «Придніпровська державна
академія фізичної культури і спорту»

Завідувач кафедри спортивних ігор

Наукометричні ідентифікатори:

- ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-2306-5464>;
- Scopus Author ID: 57222467994

Науковий ступінь, назва дисертації, спеціальність, рік захисту:

- доктор наук з фізичного виховання та спорту, «Теоретико-методичні основи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення», 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, 2021.

Вчене звання (за кафедрою), рік присудження:

- професор кафедри спортивних ігор, 2023.

Спортивні звання, почесні звання, суддівська категорія:

- майстер спорту України.

Редакційні колеги науково-теоретичних видань:

- член редколегії журналу «Спортивний вісник Придніпров'я», ННІ Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту Українського державного університету науки і технологій, (категорія Б);

- член редколегії журналу «Актуальні проблеми фізичного виховання та методики спортивного тренування» Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, (категорія Б).

Науковий консультант / керівник дисертаційних досліджень:

- Матяш В. Технічна підготовка юних футболістів на етапі попередньої базової підготовки: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, ДДФКіС, 2013;
- Онищенко В. Структура та зміст навчально-тренувального процесу дітей 6-7 років на першому році занять міні-баскетболом: дисертація на здобуття

наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, ПДАФКС, 2017;

– Івченко О. Комплексний контроль підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, ПДАФКС, 2019.

Основні наукові роботи за останні п'ять років:

– **Мітова О.** Теоретико-методичні основи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічної підготовки: [монографія]. – Дніпро, ТОВ «Дріант», 2022. – 392 с.

– **Мітова, О., Шинкарук, О.** (2022). Обґрунтування підходу до формування системи контролю в командних спортивних іграх. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 1, 191–200.

<https://doi.org/10.32540/2071-1476-2022-1-191>

– Adamchuk, V., Shchepotina, N., Kostiukevych, V., Shynkaruk, O., **Mitova, O.**, Didyk, T., Dmytrenko, S., & Kulchytska, I. (2022). Developing an Algorithm for Building Individual Training Programs for Highly Qualified Multi-Sport Athletes at the Stage of Direct Preparation for Winter Season Competitions. *Physical Education Theory and Methodology*, 22(4), 500–509. (**Scopus**)

<https://doi.org/10.17309/tmfv.2022.4.07>

– В. Матяш, **О. Мітова**, Б. Хоружий, Е. Дорошенко, А. Проценко (2023). Аналіз атаквальних показників змагальної діяльності жіночої футбольної команди «СК Дніпро-1» у національному чемпіонаті. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 3, 119–128. <https://doi.org/10.32540/2071-1476-2023-3-119>.

– **Mitova, O.** (2024). System of Training Control Elements in Team Sports Games Based on a Systematic Approach. *Sport Science and Human Health*, (1(11)), 139–151.

<https://doi.org/10.28925/2664-2069.2024.111>

– **Mitova, O.**, Maloyvan, Y., Khaniukova, O., Ivchenko, O., & Rakovska, I. (2023). Approaches to assessing competitive activity in team sports games. *Scientific Journal of the Dragomanov Ukrainian State University. Series 15*, (3(161)), 122–127. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.03\(161\).28](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.03(161).28)

Мулик Вячеслав Володимирович / Mulyk Viacheslav

Харківська державна академія фізичної культури

ректор, професор кафедри олімпійського та професійного спорту

Наукометричні ідентифікатори:

- ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4441-1253>
- Scopus Author ID: 57200181035;
- Web of Science Researcher ID: AAT-3460-2020.

Науковий ступінь, назва дисертації, спеціальність, рік захисту:

- доктор наук з фізичного виховання та спорту, «Система багаторічного спортивного удосконалення в ускладнених умовах поєднання основних сторін підготовленості спортсменів (на матеріалі лижного спорту)», 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, НУФВСУ, 2002.

Вчене звання (за кафедрою), рік присудження:

- професор кафедри зимових видів спорту, велоспорту та туризму, 2003.

Спортивні звання, почесні звання, суддівська категорія:

- Заслужений працівник фізичної культури та спорту України;

Редакційні колеги науково-теоретичних видань:

- головний редактор «Слобожанський науково-спортивний вісник», (**Scopus**).

Науковий консультант / керівник дисертаційних досліджень (28 захищених дисертацій, з яких, 3 – докторські; 7 – на матеріалі ігрових видів спорту):

- Шаленко В. Формування рухових якостей та технічної підготовленості школярів протягом безперервної футбольної підготовки: дисертація на здобуття наукового ступеня канд. наук з фізичного виховання та спорту, ХДАФК, 2005;
- Журід С. Удосконалення техніко-тактичної підготовки футболістів 15–17 років з використанням комплексів тренувальних вправ: дисертація на здобуття наукового ступеня канд. наук з фізичного виховання та спорту, ХДАФК, 2007;

- Стороженко С. Впровадження системи атестації футбольних клубів України: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту, ХДАФК, 2008;
- Перепелиця П. Побудова тренувального процесу студентських футбольних команд з урахуванням різного рівня підготовленості гравців: дисертація на здобуття наукового ступеня канд. наук з фізичного виховання та спорту, ХДАФК, 2009;
- Коваль С. Комплексне формування рухових якостей і освоєння техніко-тактичних дій юних футболістів 8–12 років: дисертація на здобуття наукового ступеня канд. наук з фізичного виховання та спорту, ХДАФК, 2010;
- Перцухов А. Корекція спеціальної фізичної та техніко-тактичної підготовки футболістів 17–19 років при переході до професійних команд: дисертація на здобуття наукового ступеня канд. наук з фізичного виховання та спорту, ХДАФК, 2013.

Основні наукові роботи за останні п'ять років:

- Bairachny, O., Lisenchuk, G., **Mulik, V.**, Shamardin, V., Kraynik, Y, & Slavitiak, O. (2021). Physical and Technical Training of 13-14-Year-Old Football Midfielders. *Journal of Physical Education and Sport*, 21(4), 227, 1798–1805.
<https://doi.org/10.7752/jpes.2021.04227> (**Scopus**)
- Skaliy, A., **Mulyk, V.**, Skaliy, T., Maksymova, K., & Mulyk, K. (2024). Determining the Impact of Adaptive Games on the Individuals' Psycho-Emotional State among Different Age Groups in Poland and Ukraine. *Physical Education Theory and Methodology*, 24(5), 769–776. <https://doi.org/10.17309/tmfv.2024.5.12> (**Scopus**)
- Shamardin, V., **Mulyk, V.**, Lyzohub, V., & Shpaniuk, V. (2025). Physical Activity of Football Players in Different Speed Modes and Tactical Formations. *Slobozhanskyi Herald of Science and Sport*, 29(1), 28–41.
<https://doi.org/10.15391/snsv.2025-1.03> (**Scopus**)
- Perepelytsia, P., **Mulyk, V.**, Perevoznyk, V., Paievskyi, V., & Lebedev, S. (2025). Determining the Effectiveness of Using Experimental Methods of Technical and Tactical Training at the Stage of Specialized Basic Training of Football Players. *Slobozhanskyi Herald of Science and Sport*, 29(4), 293–305.
<https://doi.org/10.15391/snsv.2025-4.01> (**Scopus**)

Нагорна Вікторія Олегівна / Nagorna Viktoriia

Національний університет фізичного виховання і спорту України

професор кафедри спортивних ігор

Наукометричні ідентифікатори:

- ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2607-7412>
- Scopus Author ID: 57215190828

Науковий ступінь, назва дисертації, спеціальність, рік захисту:

- доктор наук з фізичного виховання та спорту, «Новітні підходи в управлінні тренувальною та змагальною діяльністю висококваліфікованих спортсменів (на прикладі спортивних ігор)», 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, 2025.

Спортивні звання, почесні звання, суддівська категорія:

- Заслужений тренер України
- майстер спорту України міжнародного класу
- суддя міжнародної категорії

Основні наукові роботи за останні п'ять років:

- **Nagorna, V.**, Mytko, A., Borysova, O., Oberhofer, K., Achermann, B., Lorenzetti, S. (2023). Gender-Specific Issues for Sport Preparedness of Elite Female Athletes in Team Sport Games. *Health, Sport, Rehabilitation*, 9(3), 74–90.

<https://doi.org/10.58962/HSR.2023.9.3.74-90>. (**Scopus**)

- **Nagorna, V.**, Mytko, A., Borysova, O., Zhyhailova, L., Lorenzetti, S. (2024). Optimizing Technical Training for Wheelchair-User Billiard Players through Modified Equipment Implementation. *Sports*, 12, 246.

<https://doi.org/10.3390/sports12090246> (**Scopus & Web of Science**)

- **Nagorna, V.**, Mytko, A., Borysova, O., Potop, V., Petrenko, H., Zhyhailova, L., Folvarochnyi, I., Lorenzetti, S. (2024) Innovative Technologies in Sports Games: A Comprehensive Investigation of Theory and Practice. *Journal of Physical Education and Sport*. 2024. № 70. P. 585–596.

<https://doi.org/10.7752/jpes.2024.03070> (**Scopus**)

Ніколаєнко Валерій Вадимович / Nikolaienko Valerii

Національний університет фізичного виховання та спорту
України

професор кафедри футболу

Наукометричні ідентифікатори:

- ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-9753-4992>;
- Scopus Author ID: 57211334846;
- Web of Science Researcher ID: MGV-3487-2025.

Науковий ступінь, назва дисертації, спеціальність, рік захисту:

- доктор наук з фізичного виховання і спорту, «Система багаторічної підготовки футболістів до досягнення вищої спортивної майстерності», 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, 2015 рік».

Вчене звання (за кафедрою), рік присудження:

- професор кафедри футболу, 2018.

Спортивні звання, почесні звання, суддівська категорія:

- арбітр національної категорії з футболу.

Редакційні колеги науково-теоретичних видань:

- член редакційної колегії періодичного фахового наукового видання МОН України «Теорія і методика фізичного виховання», НУФВСУ (категорія Б).

Науковий консультант / керівник дисертаційних досліджень:

- Садек Древел Халаф Побудова тренувального процесу кваліфікованих футболістів Іраку в річному циклі підготовки: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, НУФВСУ, 2016 рік;
- Банітариф Гхайтх Джаббар Удосконалення фізичної підготовки футболістів 16-17 років на основі оцінки їх функціональних можливостей: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, НУФВСУ, 2017 рік;

– Чопілко Т. «Індивідуалізація спеціальної фізичної підготовки арбітрів високої кваліфікації у футболі»: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, НУФВСУ, 2021 рік.

Основні наукові роботи за останні п'ять років:

– **Nikolaienko, V.**, Prots, R., Romanenko, V., Halaidiuk, M., Osiptsov, A., Dub, A., Maksymchuk B., & Maksymchuk I. (2022). The Characteristics of Building Long-Term Training Systems for Footballers in Foreign Countries. *Revista Românească Pentru Educație Multidimensională*, 14(2), 268–283. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.2/580> (**Scopus**)

– **Nikolaienko, V.V.**, & Chopilko, T. G. (2023). Management Technology of a Long-Term Process of Sports Skills Development by Young Football Players: Influence of Physical Culture and Sports on the Formation of an Individual Healthy Lifestyle: [*Scientific monograph*]. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 170–283.

<https://doi.org/10.30525/978-9934-26-280-7-9>

– **Nikolaienko, V.**, & Vorobiov, M. (2023). Aspects of Technical and Tactical Training of Young Football Players. *Scientific journal National Pedagogical Dragomanov University*, 4 (163), 12–17.

[https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.04\(163\).02](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.04(163).02)

– **Nikolaienko, V. V.**, & Chopilko T. G. (2023). The Concept of Systematic Training of Sports Reserve for Professional Football. Promising Areas for The Development of Physical Culture, Sports, Fitness and Recreation: [*Scientific monograph*]. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 314–342. DOI:10.30525/978-9934-26-314-9-13

– **Nikolaienko, V.**, Vorobiov, M., & Chopilko, T. (2024). Scientific Approaches to the Technology of Training the Sports Reserve in Football: Problems and Prospects. European Integration Processes in Physical Education and Sports: [*Scientific monograph*]. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 201–219. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-458-0-10>

– **Nikolaienko, V.**, Vorobiov, M., & Kostenko Y. (2025). Individually Differentiated System of Building the Training Process at the Stages of Long-Term Training Young Football Players. *Rehabilitation and Recreation*, 19(1), 214–228. <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2025.19.1.20> (**Scopus**)

Носко Микола Олексійович / Nosko Mykola

Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка

радник ректора, професор кафедри педагогіки,
психології та методики фізичного виховання

Наукометричні ідентифікатори:

- ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9903-9164>;
- Scopus Author ID: 56880089100;
- Web of Science Researcher ID: C-6263-2017.

Науковий ступінь, назва дисертації, спеціальність, рік захисту:

- доктор педагогічних наук, «Теоретичні та методичні основи формування рухових функцій у молоді під час занять фізичною культурою та спортом», 13.00.09 – теорія навчання, 2003.

Вчене звання (за кафедрою), рік присудження:

- професор кафедри педагогіки, психології та методики фізичного виховання, 2004.

Спортивні звання, почесні звання, суддівська категорія:

- Заслужений діяч науки і техніки України;
- дійсний член (академік) Національної Академії Педагогічних Наук України;
- суддя національної категорії.

Редакційні колеги науково-теоретичних видань:

- голова редакційної колегії періодичного фахового наукового видання МОН України «Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» (категорія Б); член редколегій «*Pedagogy of Physical Culture and Sports*» (**Web of Science, Scopus**), «*Physical Education of Students*» (**Web of Science**), «Фізичне виховання в рідній школі».

Науковий консультант / керівник дисертаційних досліджень (усього – 32):

- Осадчий О. Вплив спеціальних засобів навантаження на стан технічної майстерності волейболістів різних вікових груп: дисертація на здобуття

наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, ХДАФК, 2007.

– Гаркуша С. Теоретичні та методичні засади формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язберезувальних технологій: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, спец.: 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти, НУ «Чернігівський колегіум», 2015;

– Мехед О. Система підготовки майбутніх учителів біології та основ здоров'я до соціально-педагогічної діяльності в закладах загальної середньої освіти: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, спец.: 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти, НУ «Чернігівський колегіум», 2021.

Основні наукові роботи:

– Khudolii, O., Iermakov, S., Ivashchenko, O., & **Nosko, M.** (2020). Strength Abilities: Modeling of Immediate and Delayed Training Effect of Strength Loads in Boys Aged 8 Years. *Physical Education Theory and Methodology*, 20(4), 248–255. <https://doi.org/10.17309/tmfv.2020.4.08> (**Scopus**)

– Yunak, I., Ivashchenko, O., **Nosko, M.**, & Nosko, Y. (2022). Pattern Recognition: Age-Specific Features of Fundamental Movement Skills Formation in Elementary School Students. *Physical Education Theory and Methodology*, 22(3), 430–436. <https://doi.org/10.17309/tmfv.2022.3.19> (**Scopus**)

– Boichuk, R., Iermakov, S., **Nosko, M.**, Nosko, Y., Vaskan, I., Korop M., Kurtova, H., & Grashchenkova, Z. (2023). Use of Exercises with Increased Coordination Complexity in the Training Process of Young Female Volleyball Players Aged 13-14 Years. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*, 27(4), 340–352. <https://doi.org/10.15561/26649837.2023.0410> (**Web of Science, Scopus**)

– Boichuk, R., Iermakov, S., Vypasniak, I., **Nosko, M.**, Nosko, Y., Harkusha, S., Vaskan, I., Grashchenkova, Z., & Ivanyshyn, I. (2024). The Influence of Sexual Dimorphism on the Manifestation of Coordination Abilities of Volleyball Players Aged 15-17. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*, 28(5), 370–377. <https://doi.org/10.15561/26649837.2024.0505> (**Web of Science, Scopus**)

Пітин Мар'ян Петрович / Pityn Maryan

Львівський державний університет імені Івана
Боберського

проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародних
зв'язків, професор кафедри теорії спорту та фізичної
культури

Наукометричні ідентифікатори:

- ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3537-4745>;
- Scopus Author ID: 52364581400;
- Web of Science Researcher ID: B-2198-2016.

Науковий ступінь, назва дисертації, спеціальність, рік захисту:

- доктор наук з фізичного виховання і спорту, «Організаційно-методологічні основи теоретичної підготовки у спорті», 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, 2015.

Вчене звання (за кафедрою), рік присудження:

- професор кафедри теорії спорту та фізичної культури.

Редакційні колеги науково-теоретичних видань:

- член редколегії електронного періодичного фахового наукового видання МОН України «Спортивна наука та здоров'я людини», Київський столичний університет імені Бориса Грінченка (категорія Б);

- член редколегії періодичного фахового наукового видання МОН України «*Slobozhanskyi Herald of Science and Sport*», Харківська державна академія фізичної культури (**Scopus**).

Науковий консультант / керівник дисертаційних досліджень (усього – 7):

- Богуславська В. Теоретична підготовка спортсменів у системі багаторічного вдосконалення в циклічних видах спорту: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання і спорту, спеціальність 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, ЛДФУК, 2021;
- Задорожна О. Тактика у сучасних олімпійських спортивних єдиноборствах: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання і спорту, спеціальність 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, ЛДФУК, 2021;

- Ю Лювей. Удосконалення фізичної підготовки кваліфікованих бадмінтоністів на етапі попередньої базової підготовки: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії, спец.: 017 – фізична культура і спорт, ЛДУФК, 2022;
- Пасічник В. Теоретико-методичні основи ігрової діяльності дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання і спорту, спец.: 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення, ЛДФУК, 2023;
- Лисейко К. Розвиток ігрових видів спорту в територіальних громадах Івано-Франківської області: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії, спец.: 017 – Фізична культура і спорт, ЛДУФК, 2023.

Основні наукові роботи за останні п'ять років:

- Хіменес Х., Бріскін Ю., **Пітин М.**, Човган Р.Я & Еделєв О. (2024). Становлення змагань у професійному футболі (на прикладі Суперкубку, Ліги конференцій UEFA та Клубного чемпіонату світу). *Фізичне виховання та спорт*, (1), 324–331.

<https://doi.org/10.26661/2663-5925-2024-1-44>

- Оклієвич, Н., & **Пітин, М.** (2025). Ефективність програми занять футболістів віком 6–7 років на основі групових взаємодій за показниками технічної підготовленості. *Олімпійський і паралімпійський спорт*, 2, 87–93.

<https://doi.org/10.32782/olimpstu/2025.2.15>

- Оклієвич, Н., Яцив, Я., Гнатчук, Я., & **Пітин, М.** (2025). Взаємозв'язки показників фізичної та технічної підготовленості футболістів віком 6–7 років. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*, 1(1), 19–26.

[https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1\(1\).2](https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1(1).2)

- Khimenes, K., **Pityn, M.**, & Edeliiev, O. (2025). Evolution of Competition Models in European Professional Football: From Origins to the Modern Era. *Rehabilitation and Recreation*, 19(1), 200–213.

<https://doi.org/10.32782/2522-1795.2025.19.1.19> (**Scopus**)

- Хіменес Х., Бріскін Ю., **Пітин М.** Системи змагань в ігрових командних видах професійного спорту Північної Америки та Європи. Від історії до сучасних викликів: [*монографія*]. Львів: ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2025. 388 с.

Сватєєв Андрій Вячеславович / Svatiev Andrii

Запорізький національний університет

завідувач кафедри фізичної культури і спорту, професор

Наукометричні ідентифікатори:

- ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9399-1576>
- Scopus Author ID: 57225881246
- Web of Science Researcher ID: AAE-8050-2020

Науковий ступінь, назва дисертації, спеціальність, рік захисту:

- доктор педагогічних наук, «Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності», 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти, 2013.

Вчене звання (за кафедрою), рік присудження:

- професор кафедри олімпійського та професійного спорту, 2014.

Спортивні звання, почесні спортивні звання, суддівська категорія:

- Заслужений тренер України;
- майстер спорту України.

Науковий консультант / керівник дисертаційних досліджень:

- Собоєв Е. Управління багаторічною підготовкою футболістів з урахуванням факторів міграції: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії, спец.: 017 – фізична культура і спорт, ЗНУ, 2023.
- Дорошенко І. Вплив міграційних процесів в аматорському футболі України на ефективність підготовки спортсменів і команд: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії, спец.: 017 – фізична культура і спорт, ЗНУ, 2025.

Основні наукові роботи за останні п'ять років:

- Sobol, E., Svatyev, A., Doroshenko, I., Kokareva, S., Korzh, N., & Doroshenko, E. (2021). Formation of National Teams Taking into Account the Factors of Football Players' Club Migration. *Physical Education Theory and Methodology*, 21(4), 389–396. <https://doi.org/10.17309/tmfv.2021.4.15> (Scopus)

– Соболев, Е., **Сватъев, А.**, & Дорошенко, Е. (2021). Показники фінансового забезпечення міграції футболістів у провідних європейських лігах. *Спортивна наука та здоров'я людини*, 1(5), 137–148.

<https://doi.org/10.28925/2664-2069.2021.110>

– Дорошенко, І., **Сватъев, А.**, Соболев, Е., Данильченко, С., & Дорошенко, Е. (2023). Сучасні тенденції розвитку аматорського футболу в Україні. *Спортивна наука та здоров'я людини*, 1(9), 91–103.

<https://doi.org/10.28925/2664-2069.2023.16>

– Дорошенко, І., **Сватъев, А.**, Соболев, Е., Черненко, О., Шаповалова, І., & Дорошенко, Е. (2023) Сучасні підходи до аналізу змагальної діяльності футболістів із застосуванням інноваційних технологій. *Спортивна наука та здоров'я людини*, 2(10), 76–87.

<https://doi.org/10.28925/2664-2069.2023.26>

– Дорошенко, І., **Сватъев, А.**, Шамардін, В., Корольов, Д., & Дорошенко, Е. (2024). Система рейтингового оцінювання показників професійної діяльності тренерів дитячо-юнацького та аматорського футболу. *Спортивна наука та здоров'я людини*, 2(12), 81–94.

<https://doi.org/10.28925/2664-2069.2024.26>

– Doroshenko, I., **Svatyev, A.**, Sobol, E., Danylchenko, S., & Doroshenko, E. (2023). Parameters of Physical Performance of Qualified Football Players in the Preparatory Period of Training. *Journal of Learning Theory and Methodology*, 4(1), 26–32. <https://doi.org/10.17309/jltm.2023.4.04> (**Web of Science Research Commons**)

– Sobol, E., Doroshenko, I., **Svatyev, A.**, Doroshenko, E., Tsyganok, V., & Shamardin, V. (2024). Analysis of Factors of Sports Migration and the Effectiveness of Competitive Activity of Football Players. *Journal of Learning Theory and Methodology*, 5(1), 13–19.

<https://doi.org/10.17309/jltm.2024.5.1.02> (**Web of Science Research Commons**)

– Doroshenko, I., **Svatyev, A.**, Shamardin, V., Khorkavyu, B., Vaniuk, D., & Doroshenko, E. (2024). Characteristics of the Approximate-Optimal Training Indicators of Goalkeepers in Modern Football. *Journal of Learning Theory and Methodology*, 5(3), 129–135.

<https://doi.org/10.17309/jltm.2024.5.3.06> (**Web of Science Research Commons**)

Сушко Руслана Олександрівна / Sushko Ruslana

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

професор кафедри фізичного виховання і педагогіки спорту

Наукометричні ідентифікатори:

- ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3256-4444>
- Scopus Author ID: 57211164804
- Web of Science Researcher ID: DZZ-6679-2022

Науковий ступінь, назва дисертації, спеціальність, рік захисту:

- доктор наук з фізичного виховання і спорту, «Теоретико-методичні основи розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації (на матеріалі баскетболу)», 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, 2018.

Вчене звання (за кафедрою), рік присудження:

- професор кафедри фізичного виховання і педагогіки спорту, 2021.

Спортивні звання, почесні спортивні звання, суддівська категорія:

- Заслужений майстер спорту України.

Редакційні колеги науково-теоретичних видань:

- головний редактор електронного періодичного фахового наукового видання МОН України «Спортивна наука та здоров'я людини» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (категорія Б).

Науковий консультант / керівник дисертаційних досліджень:

- Ал-Фартусі Мустафа Асаад Муншид. Техніко-тактична підготовка кваліфікованих баскетболістів з урахуванням функціонального забезпечення ігрової діяльності: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, НУФВСУ, 2016.

Основні наукові роботи за останні п'ять років:

- Komotska O., & **Sushko, R.** (2022). Modern Approaches for the Physical Training of Young Female Basketball Players. *Physical Education Theory and Methodology*, 22(2), 260–267.

<https://doi.org/10.17309/tmfv.2022.2.17> (Scopus)

– Komotska O., & **Sushko, R.** (2022). Modern Approaches to the Organization Children's and Youth Basketball: Abroad Experience. *Slobozhanskyi herald of science and sport*, 26(4), 115–123.

<https://doi.org/10.15391/snsv.2022-4.004> (Scopus)

– Doroshenko, E., Kokareva, S., Kokarev, B., Nikanorov, O., **Sushko, R.**, & Sushchenko, L. (2023). Myofascial Release as a Means of Injury Prevention and Movement Amplitude Recovery in Qualified Football Players. *Physical Education Theory and Methodology*, 23(2), 299–309.

<https://doi.org/10.17309/tmfv.2023.2.20> (Scopus)

– Костюкевич, В., Дорошенко, Е., **Сушко, Р.**, Тищенко, В. & Мітова, О. (2023). Концепція програмування тренувального процесу спортсменів (на прикладі хокею на траві). *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*, 15 (34), 279–292.

[https://doi.org/10.31652/2071-5285-2023-15\(34\)-279-292](https://doi.org/10.31652/2071-5285-2023-15(34)-279-292)

– Комоцька О., & **Сушко Р.О.** (2023). Аналіз і інтерпретація ефективності змагальної діяльності юних баскетболісток. *Фізичне виховання та спорт*, 2, 53–59. <https://doi.org/10.26661/2663-5925-2023-2-08>

– González Serrano, M.H., Valantine, I., Matic, R., Milovanović, I., **Sushko, R.**, & Calabuig, F. (2023). Determinants of Entrepreneurial Intentions in European Sports Science Students: Towards the Development of Future Sports Entrepreneurs. *European Research on Management and Business Economics*, 29(3), 100229. 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.iedeen.2023.100229> (Scopus)

– **Sushko, R.**, & Babiuk, D. (2024). Optimization of the Organization and Methods of Teaching at Physical Education Lessons Using. *Current Problems of Physical Education and Sports Training Methods*, 3, 33–42.

<https://doi.org/10.31652/3041-2463/2024-3-3>

– Shynkaruk, O., Kostiukevych, V., Borysova, O., Voronova, V., Vozniuk, T., Doroshenko, E., **Sushko, R.**, & Kulchytska, I. (2024). The Integral Assessment of the Game Tactics of National Football Teams. *Physical Education Theory and Methodology*, 24(5): 749–757.

<https://doi.org/10.17309/tmfv.2024.5.10> (Scopus)

Тищенко Валерія Олексіївна / Tyshchenko Valeriia

Запорізький національний університет

професор кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту

Наукометричні ідентифікатори:

– ORCID: 0000-0002-9540-9612;

– Scopus Author ID: 56707495000;

– Web of Science Researcher ID: HNC-5468-2022

– Науковий ступінь, назва дисертації, спеціальність, рік захисту:

– доктор наук з фізичного виховання та спорту, «Теоретико-методологічні основи системи контролю тренувальної та змагальної діяльності команд високої кваліфікації з гандболу», 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, 2017.

– Вчене звання (за кафедрою), рік присудження:

– професор кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту, 2019.

– Спортивні звання, почесні спортивні звання, суддівська категорія:

– Заслужений тренер спорту України.

– Редакційні колеги науково-теоретичних видань:

– головний редактор журналу «Фізичне виховання та спорт», Запорізький національний університет, Запоріжжя (категорія Б);

– член редколегії журналу «*Olympicus*», Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, Одеса (категорія Б);

– член редколегії журналу «*Physical culture and sport: scientific perspective*» Хмельницький національний університет, Хмельницький (категорія Б).

– Науковий консультант / керівник дисертаційних досліджень:

– Чередніченко І. Підвищення фізичного стану студентів на основі комплексного використання засобів спортивних ігор у секційних заняттях з волейболу: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.02 – Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення, ПДАФКС, 2018;

– Дробот К. Інтерактивне навчання плавання дітей старшого дошкільного віку: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 017 – Фізична культура і спорт, ЗНУ, 2023;

– Гінзбург І. Удосконалення фізичної та функціональної підготовленості курсантів закладів вищої освіти МВС України засобами джиу-джитсу: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 017 – Фізична культура і спорт, ЗНУ, 2024;

– Марамуха Н. Формування компетентностей з надання долікарської медичної допомоги у майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки, ЗНУ, 2024.

Основні наукові роботи за останні п'ять років:

– **Tyshchenko, V.**, Tyshchenko D., Andronov V., Ivanenko S., Adamchuk V., Hlukhov I., & Drobot K. (2024). Comprehensive Evaluation of Efficiency to Identify Deficiencies in Muscle Activity in Different Modes in Team Sports. *Wiadomości Lekarskie Medical Advances*, LXXVII (2), 194–200.

<https://doi.org/10.36740/WLek202402102> (Scopus)

– Kvasnytsya, O., **Tyshchenko, V.**, Ivanska, O., Ivanenko, S., Halemendyk, Y., Plakhotniuk, O., Ferenchuk, B., Rybak, L., Potapova, L., & Pozmogova, N. (2024). Control of the Physical and Technical Fitness of Elite Professional Rugby Union Players. *Health, Sport, Rehabilitation*, 10(2), 33–46.

<https://doi.org/10.58962/HSR.2024.10.2.33-46> (Scopus)

– Kvasnytsya, O., **Tyshchenko, V.**, Latyshev, M., Kvasnytsya, I., Mozoliuk, O., Rebryna, A., Kirsanov, M., & Rybak, L. (2024). Comparative Analysis of Winning and Losing Teams in Rugby Union. *Journal of Physical Education and Sport*, 24(8), 211, 1902–1908.

<https://doi.org/10.7752/jpes.2024.08211> (Scopus)

– Tyshchenko, D., Diachenko, M., **Tyshchenko, V.**, Sokolova, O., Veritov, O., Bubela, O., Atamanyuk, S., & Todorova, V. (2025). The Effectiveness of Blood Flow Restriction Training in Optimizing Physiological Indicators in Elite Female Handball Players. *Journal of Physical Education and Sport*, 25(1), 6, 44–55.

<https://doi.org/10.7752/jpes.2025.01006> (Scopus)

Хіменес Христина Робертівна / Khimenes Khrystyna

Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського

професор кафедри Олімпійського, професійного та адаптивного спорту

Наукометричні ідентифікатори:

- ORCID: 0000-0002-8677-6701;
- Scopus Author ID: 57189905796

Науковий ступінь, назва дисертації, спеціальність, рік захисту:

- доктор наук з фізичного виховання та спорту, «Теоретичні та організаційні основи систем змагань в ігрових видах професійного спорту», 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, 2024.

Вчене звання (за кафедрою), рік присудження:

- доцент кафедри теорії спорту та фізичної культури, 2016.

Редакційні колеги науково-теоретичних видань:

- член редколегії журналу «*Фізична активність, здоров'я і спорт*» Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, Львів (категорія Б);

- член редколегії журналу «*Вісник Запорізького національного університету. Фізичне виховання та спорт*» Запорізького національного університету, Запоріжжя (категорія Б);

- член редколегії журналу «*Sport and society*» «Alexandru Ioan Cuza» University (Romania).

Науковий консультант / керівник дисертаційних досліджень:

- Балушка Л. Удосконалення фізичної підготовки засобами спортивної боротьби учнів ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту: спец.: 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення, ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2020.

- Наконечний Р. Тактична підготовка футболістів віком 11-12 років із використанням інтерактивних завдань: дисертація на здобуття наукового

ступеня доктора філософії: спец.: 017 – фізична культура і спорт, ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2022.

Основні наукові роботи за останні п'ять років:

– Nakonechnyi, R., **Khimenes, Kh.**, Antonov, S., Pityn, M., Zadorozhna, O., Karpa, I. (2023). Effectiveness of Interactive Tasks in Tactical Training of 11-12-Year-Old Football Players. *Journal of Physical Education and Sport*, 23(8), 2220–2229.

<https://doi.org/10.7752/jpes.2023.08254> (**Scopus**)

– **Хіменес Х.** (2024). Історико-організаційні особливості розвитку футболу в Англії. *Фізична активність, здоров'я і спорт*, 1(35), 74–79.

<https://doi.org/10.32782/2221-1217-2024-1-10>

– **Хіменес Х. Р.**, Бріскін Ю. А., Пітин М. П., Човган Р. Я., & Еделев О. С. (2024). Становлення змагань у професійному футболі (на прикладі Суперкубку, Ліги конференцій UEFA та Клубного чемпіонату світу). *Фізичне виховання та спорт*, (1), 324–331.

<https://doi.org/10.26661/2663-5925-2024-1-44>

– **Хіменес Х.**, Бріскін Ю., Синиця А., Маланюк Л., & Гнатчук Я. (2024). Еволюція моделей змагань у європейському професійному футболі. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*, 2(1), 38–46.

<https://doi.org/10.31891/pcs.2024.1.47>

– **Хіменес Х.**, Еделев О., Пітин М., Васильків М., Лобасюк В., & Надич В. (2024). Становлення та розвиток змагань з професійного футболу (на прикладі Ліги Європи UEFA). *Вісник Кам'янець-подільського національного університету Імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*, 29(1), 36–43.

[https://doi.org/10.32626/2309-8082.2024-29\(1\).36-43](https://doi.org/10.32626/2309-8082.2024-29(1).36-43)

– **Khimenes, K.**, Pityn, M., & Edeliiev, O. (2025). Evolution of Competition Models in European Professional Football: From Origins to the Modern Era. *Rehabilitation & Recreation*, 19(1), 200–213.

<https://doi.org/10.32782/2522-1795.2025.19.1.19> (**Scopus**)

– **Хіменес Х.**, Бріскін Ю., Пітин М. Системи змагань в ігрових командних видах професійного спорту Північної Америки та Європи. Від історії до сучасних викликів: [монографія]. Львів: ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2025. 388 с.

Шамардін Валерій Миколайович / Shamardin Valerii

Національний університет «Запорізька політехніка»

професор кафедри управління фізичною культурою та спортом

Наукометричні ідентифікатори:

- ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8486-3852>
- Scopus Author ID: 57221384423.

Науковий ступінь, назва дисертації, спеціальність, рік захисту:

- доктор наук з фізичного виховання та спорту, «Технологія управління системою багаторічної підготовки футбольних команд вищої кваліфікації», 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, ЛДУФК, 2013.

– Вчене звання:

- професор кафедри спортивних ігор.

– Спортивні звання, почесні спортивні звання, суддівська категорія:

- Заслужений тренер України.

– Громадська діяльність:

- директор Центру футбольної освіти та лідерства Української асоціації футболу;

– учасник міжнародних проєктів з питань реалізації Тренерської конвенції UEFA в національних асоціаціях футболу («Study Group Scheme» та ін.);

- інструктор і лектор Центру футбольної освіти та лідерства Української асоціації футболу за програмами «B», «A» і «PRO» диплом UEFA.

Науковий консультант / керівник дисертаційних досліджень:

- Мітова О. Інтегральна підготовка баскетболістів 17-19 років при переході в команди суперліги: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт; ХДАФК, 2004;

– Овчаренко С. Планування навчально-тренувального процесу футболістів-інвалідів з наслідками дитячого церебрального паралічу в річному

циклі підготовки: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт; НУФВСУ, 2005.

Основні наукові роботи:

– **Shamardin V.** (2012). Comparative Characteristics of the Technical and Tactical Work of Highly Qualified Football Team in the Won, Lost and Drawn Matches. *Physical Education of Students*, 1, 108–113.

<https://sportedu.org.ua/html/journal/2012-N1/FVS201201.pdf> (**Web of Science**)

– Bairachny, O., Lisenchuk, G., Mulik, V., **Shamardin, V.**, Kraynik, Y., & Slavitiak, O. (2021). Physical and Technical Training of 13-14-Year-Old Football Midfielders. *Journal of Physical Education and Sport*, 21(4), 227, 1798–1805.

<https://doi.org/10.7752/jpes.2021.04227> (**Scopus**)

– Oliinyk, I., Doroshenko, E., Melnyk, M., Sushko, R., Tyshchenko, V., & **Shamardin, V.** (2021). Modern Approaches to Analysis of Technical and Tactical Actions of Skilled Volleyball Players. *Physical Education Theory and Methodology*, 21(3), 235–243.

<https://doi.org/10.17309/tmfv.2021.3.07> (**Scopus**)

– Sobol, E., Doroshenko, I., Svatyev, A., Doroshenko, E., Tsyganok, V., & **Shamardin, V.** (2024). Analysis of Factors of Sports Migration and the Effectiveness of Competitive Activity of Football Players. *Journal of Learning Theory and Methodology*, 5(1), 13–19.

<https://doi.org/10.17309/jltm.2024.5.1.02> (**Web of Science Research Commons**)

– Doroshenko, I., Svatyev, A., **Shamardin, V.**, Khorkavyu, B., Vaniuk, D., & Doroshenko, E. (2024). Characteristics of the Approximate-Optimal Training Indicators of Goalkeepers in Modern Football. *Journal of Learning Theory and Methodology*, 5(3), 129–135.

<https://doi.org/10.17309/jltm.2024.5.3.06> (**Web of Science Research Commons**)

– **Shamardin, V.**, Mulyk, V., Lyzohub, V., & Shpaniuk, V. (2025). Physical Activity of Football Players in Different Speed Modes and Tactical Formations. *Slobozhanskyi Herald of Science and Sport*, 29(1), 28–41.

<https://doi.org/10.15391/snsv.2025-1.03> (**Scopus**)

Шинкарук Оксана Анатоліївна / Shynkaruk Oksana

Національний університет фізичного виховання та спорту
України

проректор з навчально-методичної роботи,
професор кафедри кіберспорту та інформаційних
технологій

Наукометричні ідентифікатори:

- ORCID: 0000-0002-1164-9054
- Scopus Author ID: 57202007010.

Науковий ступінь, назва дисертації, спеціальність, рік захисту:

- доктор наук з фізичного виховання та спорту, «Відбір спортсменів і орієнтація їх підготовки в процесі багаторічного вдосконалення (на матеріалі олімпійських видів спорту)», 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт, НУФВСУ, 2012.

Вчене звання:

- професор.

Спортивні звання, почесні спортивні звання, суддівська категорія:

- Заслужений працівник фізичної культури і спорту України.

Громадська діяльність:

- член редколегії фахових журналів МОН України:
- «*Sport Science Spectrum*», НУФВСУ (категорія Б);
- «Спортивна медицина і фізична реабілітація», НУФВСУ (категорія Б);
- «Фізична культура, спорт та здоров'я нації», ВДПУ (категорія Б);
- «Спортивна наука та здоров'я людини», КСУБГ (категорія Б).

Науковий консультант / керівник дисертаційних досліджень:

- Серебряков О. Удосконалення змагальної діяльності хокеїстів високої кваліфікації на основі моделювання техніко-тактичних дій: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт; НУФВСУ, 2021.

- Мітова О. Теоретико-методичні основи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення: дисертація

на здобуття наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт; НУФВСУ, 2021;

– Безмилов М. Теоретико-методичні основи підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту (на матеріалі баскетболу): дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання та спорту: спец.: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт; НУФВСУ, 2023.

Основні наукові роботи за останні п'ять років:

– Kostiukevych, V., Lazarenko, N., Konnov, S., Vozniuk, T., **Shynkaruk, O.**, Asauliuk, I., Shchepotina, N., Voitenko, S., & Svirshchuk, N. (2022). Integral Assessment of the Technical and Tactical Activity of a Highly Qualified Football Team. *Physical Education Theory and Methodology*, 22(3s), S85–S93.

<https://doi.org/10.17309/tmfv.2022.3s.12> (**Scopus**)

– Bezmylov, M., **Shynkaruk, O.**, Byshevets, N., Qi, G., & Zhigong, S. (2022). Morphofunctional Characteristics of Basketball Players with Different Roles as Selection Criteria at the Stage of Preparation for Higher Achievements. *Physical Education Theory and Methodology*, 22(1), 92–100. <https://doi.org/10.17309/tmfv.2022.1.13> (**Scopus**)

– Kostiukevych, V., Lazarenko, N., Adamchuk, V., Shchepotina, N., Vozniuk, T., **Shynkaruk, O.**, Asauliuk, I., Konnov, S., & Voitenko, S. (2023). Comprehensive Assessment of the Preparedness of Highly Qualified Field Hockey Players at the Stage of Direct Preparation for the Main Competitions. *Physical Education Theory and Methodology*, 23(4), 581–590. <https://doi.org/10.17309/tmfv.2023.4.13> (**Scopus**)

– Kostiukevych, V., **Shynkaruk, O.**, Borysova, O., Voronova, V., Vozniuk, T., Doroshenko, E., Sushko, R., & Kulchytska, I. (2024). The Integral Assessment of Playing Tactics in National Football Teams. *Physical Education Theory and Methodology*, 24(5), 749–757. <https://doi.org/10.17309/tmfv.2024.5.10> (**Scopus**)

– Bezmylov, M., **Shynkaruk, O.**, Yang, Liu, Hanpeng, Wang, Xiao, Liang, Griban, G., Asauliuk, I., et al. (2025). Comparative Analysis of the Implementation of Technical and Tactical Actions by High-Qualification Teams in 3x3 and 5x5 Basketball. *International Journal of Human Movement and Sports Sciences*, 13(2), 336–348. <https://doi.org/10.13189/saj.2025.130211> (**Scopus**)

Вищенаведений науковий матеріал дозволяє дослідникам актуальної проблематики з питань теорії та методики підготовки спортсменів різного віку, статі та кваліфікації в ігрових видах спорту зробити певні узагальнення стосовно домінантних наукових напрямів, які розробляються українськими дослідниками. Передумовами для цього є тематичний аналіз наукових досліджень зазначених авторів, які опубліковані у науково-теоретичних виданнях, які індексуються у найбільш авторитетних міжнародних наукометричних базах даних, зокрема, Scopus і Web of Science, з подальшими узагальненнями і систематизацією отриманих результатів.

Крім цього, на нашу думку, значущим для подальших наукових розвідок є перелік дисертаційних досліджень, на здобуття наукового ступеня кандидата наук (доктора філософії) або доктора наук, які успішно проведені під керівництвом українських науковців. У цьому контексті, значущим є тематичний аналіз завершених дисертаційних досліджень.

Також значущим, у зазначеному контексті, є ефективне поєднання високого наукового рівня наукових досліджень у поєднанні з безпосередньою практичною професійною діяльністю зазначених українських фахівців, що підтверджується наявністю спортивних звань (майстер спорту, майстер спорту міжнародного класу, Заслужений майстер спорту), почесних звань (Заслужений тренер України, Заслужений діяч науки і техніки України, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України), наявністю суддівських категорій з ігрових видів спорту національного та міжнародного рівнів.

Авторський колектив не претендує на остаточну завершеність переліку персоналій українських науковців, які досліджують актуальну проблематику підготовки спортсменів – представників ігрових видів спорту. У межах викладу та систематизації наукового матеріалу, автори, зосередилися, у першу чергу, на персоналіях науковців, які мають наукові ступені доктора наук і вчене звання (або посаду) професора. Отже, зазначений перелік персоналій українських дослідників підготовки спортсменів з ігрових видів спорту має певну суб'єктивність, яка ґрунтується на думці авторського колективу монографії.

ПІСЛЯМОВА

Аналіз сучасні тенденцій розвитку ігрових видів спорту, у тому числі, футболу та технологій управління багаторічною підготовкою висококваліфікованих і кваліфікованих футболістів свідчить, що їх поточний стан детермінований впливом глобальних чинників – міграцією футболістів та їх концентрацією у провідних професійних футбольних клубах, лігах, національних чемпіонатах, професіоналізацією спортсменів і комерціалізацією офіційних змагань, істотним підвищенням соціального статусу провідних спортсменів і політизацією офіційних змагань національного та міжнародного рівнів, науково-технічним прогресом і тотальною інформатизацією сучасного суспільства.

Процеси спортивної міграції, які, у сучасному футболі, розглядаються як чинники глобального впливу на розвиток спорту вищих досягнень, мають визначені особливості:

- безпосередня детермінація селекційної роботи у професійних футбольних клубах на рівні дитячо-юнацького, резервного, молодіжного та професійного футболу;

- передумови їх розвитку – критерії матеріально-технічного та фінансово-економічного забезпечення професійних футбольних клубів національних збірних команд, що у підсумку створює можливості для забезпечення більш високих прибутків за рахунок участі в офіційних змаганнях UEFA – преміальні кошти від продажу прав телетрансляцій, виплати, згідно Регламентів змагань, за набрані очки, вихід до наступної стадії змагань; платежі «солідарності», тощо.

Типологічні групи футболісти («мігранти», «легіонери», «натуралізовані» спортсмени, вихованці національної асоціації) є безпосередніми учасниками тренувального процесу та змагальної діяльності. Визначення рівня їх спортивної кваліфікації та техніко-тактичної майстерності створює передумови для більш результативної та видовищної гри, для ефективної реалізації техніко-тактичного потенціалу футболістів (команди, в цілому) в офіційних змаганнях національного та міжнародного рівнів.

Аналіз, узагальнення і систематизація даних інформаційних джерел і контент-аналіз документальних матеріалів офіційних сайтів UEFA (<https://uefa.com>) і FIFA (<https://www.fifa.com>) дозволяє констатувати, що наявна лінійна тенденція до збільшення показників спортивної міграції висококваліфікованих футболістів і трансферної активності професійних клубів у провідних європейських футбольних лігах: «Barclays Premier League» (Англія), «Primera Division» (Іспанія), «Lega Nazionale Professionisti Serie A TIM» (Італія), «Fußball-Bundesliga» (Німеччина) і «Le championnat de France de football» (Франція). Також наявна зворотна тенденція до зниження кількісних показників наявності у складах команд футболістів, які пройшли підготовку у дитячо-юнацьких спортивних закладах професійних футбольних клубів або національних асоціацій. Зазначений стан речей свідчить про наявність проблемної ситуації – з одного боку, збільшення кількості висококваліфікованих футболістів («мігрантів», «легіонерів», «натуралізованих» спортсменів) у складах команд стимулює підвищення ефективності та результативності змагальної діяльності, видовищності та конкурентоздатності команд; з іншого боку, зниження кількості футболістів, які підготовлені у структурі власних дитячо-юнацьких спортивних закладах професійних футбольних клубів або національних асоціацій істотно знижує зазначені показники на рівні національних збірних команд країни. При цьому, динаміка показників кількості футболістів у заявкових листах команд професійних футбольних клубів TOP-5 європейських футбольних асоціацій за період 2009-2019 років має лінійну тенденцію до зростання: футболісти-«мігранти», з 34,7 % до 41,8 %; футболісти-вихованці дитячо-юнацьких спортивних закладах клубу (національної асоціації) – до зменшення, з 23,2 % до 17,2 %.

Продовженням цієї проблемної ситуації є питання, які стосуються необхідності дотримання норм і критеріїв Регламенту фінансового «Fair Play» UEFA. З одного боку, спостерігається підвищення якості моніторингу стосовно дотримання зазначених правил фінансовими комітетами національних асоціацій (футбольних ліг, національних асоціацій футболу) і UEFA; спостерігається тенденція стосовно більш суворого дотримання фінансових правил і застосування фінансових і дисциплінарних санкцій до клубів – порушників критеріїв Регламенту

фінансового «Fair Play» UEFA у вигляді штрафів, утримання призових коштів, заборону професійним футбольним клубам на проведення трансферної діяльності, пониження у Лізі (національному чемпіонаті) та відсторонення команд професійного футбольного клубу від офіційних національних і міжнародних змагань. З іншого боку, професійні футбольні клуби активно працюють над створенням альтернативних змагань (європейська Суперліга), пошуком найбільш раціональних шляхів «натуралізації» спортсменів і вдосконаленням контрактних документів стосовно можливостей юридичного захисту трансферної діяльності у контексті вимог фінансового «Fair Play» UEFA.

Базовою передумовою спортивної міграції футболістів є показники фінансово-економічного та матеріально-технічного забезпечення основної діяльності професійних футбольних клубів. Контент-аналіз норм Регламентів змагань провідних європейських ліг і чемпіонатів дозволяє констатувати практично повну відсутність істотних обмежень на заявку гравців («мігрантів», «легіонерів», «натуралізованих» спортсменів). Поточні обмеження є, достатньо, умовними, долаються за допомогою практики отримання футболістами подвійного громадянства і дають можливість будь-якому громадянину країн Європейського Союзу виступати у національних чемпіонатах (лігах) цих країн. У Регламенті УПЛ наявні обмеження, які стосуються, одночасного перебування у грі не більше 7 футболістів («мігрантів», «легіонерів») і, не менше, 4 футболістів – вихованців дитячо-юнацького спортивного закладу клубу або національної асоціації.

Аналіз фінансово-економічного забезпечення процесів спортивної міграції у професійних футбольних клубах, за показниками трансферної активності, свідчить, що ТОП-20 команд – учасників змагань Ліги Чемпіонів UEFA сезону 2022-2023 років мають показники у діапазоні від 32 000000 € («Севілья», Іспанія) до 349 000000 € («ПСЖ», Франція). Провідний професійний футбольний клуб УПЛ: «Шахтар» (Донецьк) посідає 28 місце, у цьому рейтингу, з показником трансферної активності – 12 000000 €, що свідчить про зменшені можливості трансферної активності професійних футбольних клубів УПЛ порівняно з провідними європейськими клубами.

Зафіксовані показники спортивної міграції висококваліфікованих футболістів у складах національних збірних команд у відбіркових матчах групових турнірів чемпіонату світу 2022 року: національна збірна команда Англії – 11,54% (показник «натуралізованих» спортсменів – 0,00%); Іспанії – 52,17% (показник «натуралізованих» спортсменів – 4,35%); Італії – 17,39% (показник «натуралізованих» спортсменів – 8,70%); Німеччини – 30,43% (показник «натуралізованих» спортсменів – 4,35%); Франції – 69,57% (показник «натуралізованих» спортсменів – 8,70%); України – 28,00% (показник «натуралізованих» спортсменів – 0,00%), відповідно, що свідчить про регулярне залучення футболістів («мігрантів», «легіонерів», «натуралізованих» спортсменів) до участі в офіційних змаганнях міжнародного рівня.

Розроблена та апробована технологія управління безпосередньої підготовкою футболістів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів містить наступні компоненти: комплектацію складу команди професійного футбольного клубу до офіційних національних або міжнародних змагань; облік гравців з урахуванням факторів міграції: футболісти – «мігранти», «легіонери», «натуралізовані» спортсмени, власні вихованці дитячо-юнацького спортивного закладу клубу або національної асоціації; спеціалізовані складові технології: індивідуалізація підготовки футболістів, вибіркова інтеграція окремих видів підготовленості, спеціальний аналіз показників підготовленості та змагальної діяльності; диференціацію складу команди на типологічні групи: стартовий склад, заявковий (протокольний) склад на гру, розширений склад команди, перспективний резерв; облік кількісно-якісних показників змагальної практики у відповідності до її рівнів: регіональні, національні, міжнародні змагання, навчальні та двосторонні ігри, контрольні та товариські ігри.

Впровадження, у процес спортивної підготовки національних збірних і клубних команд з футболу, розробленої авторської технології управління безпосередньою підготовкою висококваліфікованих футболістів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів свідчить про її ефективність.

ПОСИЛАННЯ

1. Авраменко В. М., Бобарико О. Є., Гончаренко В. І., Джус О. М., Дуніхін П. М., та ін. Футбол: [навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву та шкіл вищої спортивної майстерності]. Київ: ФФУ, 2003. 106.
2. Бабанін А. О. Дослідження методів визначення функціонального стану спортсмена та їх впровадження у комп'ютерну систему управління тренувальним процесом. *Технологічний аудит і резерви виробництва*, 2015; 6 (7): 10-13.
3. Байрачний О. Аналіз детермінант успішної професійної кар'єри тренера високої кваліфікації (на прикладі футболу). *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*, 2017; 10 (92) 17: 8-11.
4. Байрачний О. В. Аналіз лідерських функцій тренера в контексті групової ідентичності в футбольних командах. *Актуальні наукові дослідження в сучасному світі*, 2017; 7 (3): 14-18.
5. Байрачний О. В., Зора К. П., Іванов П. П. Організація та проведення настанови у футбольних командах різної кваліфікації: психологічний аспект. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*, 2018; 12 (106): 14-17.
6. Безуглий П. Г. Теоретичні засади дослідження міграційних процесів. *Політичне життя*, 2018; 1: 5-13.
7. Білогур В. Є. Становлення і розвиток парадигми філософії спорту в умовах глобалізації. *Гуманітарний вісник ЗДІА*, 2015; 60: 78-89.
8. Блохін О. Український спорт у сучасній соціокультурній реальності. *Вища освіта України*, 2013; 1: 75-81.

9. Борисова О. В. Технологія наукових досліджень з проблем розвитку спорту в Україні в сучасних умовах. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*, 2013; 1 (21): 318-322.
10. Борисова О. В., Сушко Р. О. Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації спорту: [методичні рекомендації]. Київ: «Науковий світ», 2016. 35.
11. Борисова О. В., Козлова О. К. Професіоналізація та комерціалізація в олімпійському спорті (на матеріалі тенісу та легкої атлетики). *Наука в олімпійському спорті*, 2019; 3: 164-174.
12. Бріскін Ю. А., Пітин М. П., Богуславська В. Ю. Проблеми теоретичної підготовки в спорті. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*, 2016; 1: 257-261.
13. Бріскін Ю., Пітин М. Проблеми диференціації техніко-тактичної підготовки спортсменів в ігрових командних видах спорту. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Фізичне виховання та спорт*, 2011; 1: 77-84.
14. Бурда В. Війна, мир та Олімпіади. Як спорт так і не вдалося відділити від політики: [електронний ресурс]. Код доступу: <https://chas.news/past/viina-mir-ta-olimpiadi-yak-sport-tak-i-ne-vdalosya-viddiliti-vid-politiki> від 02.02.2022 року.
15. Вербицький І. М'яч на полі глобалізації: чи можливий національний футбол в умовах сучасного світу? *Український тиждень*, 2019; 12 (592).
16. Власов А., Демічковський А., Іващенко О., Лопатьєв А., Пітин М., П'янило Я., Худолій О. Системний підхід і математичне моделювання біологічних та природних об'єктів і процесів. *Фізико-математичне моделювання та інформаційні технології*, 2016; 23: 17-28.
17. Вознюк Т. В. Сучасні ігрові види спорту: теорія та методика викладання: [навчальний посібник]. Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 2017. 248.
18. Воронова В. І. Психологічне забезпечення підготовки спортсменів у футболі. *Наука в олімпійському спорті*, 2013; 4: 32-39.

19. Глобальні ігри – перевірка сил за рік до Парижу-2024. [електронний ресурс]: <https://paralympic.org.ua/ua/news/globalni-igri-perevirka-sil-za-rik-do-parizhu-2024> від 05.07.2023.
20. Дев'ятаєва О., Кропивницька Т. Модель розвитку пляжних ігрових видів спорту в Україні. *Фізична активність, здоров'я і спорт*, 2016; 2 (24): 71-77.
21. Долбишева Н. Г. Методичні основи етапів багаторічного процесу спортивної підготовки в інтелектуальних видах спорту. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 2016; 1: 48-55.
22. Долбишева Н. Г. Основи загальної теорії та методики підготовки спортсменів в інтелектуальних видах спорту: [методичні рекомендації]. Дніпро: ПДАФКіС, 2020. 71.
23. Дорошенко Е. Ю. Управління техніко-тактичною діяльністю у командних спортивних іграх: [монографія]. Запоріжжя: ТОВ ЛПКС, 2013. 436.
24. Дорошенко Е. Ю., Соболев Е. О., Дорошенко І. Е. Комплектація футбольних команд української Прем'єр-ліги в контексті глобалізації спорту вищих досягнень. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*, 2018; 6: 129-135.
25. Дорошенко Е. Ю., Соболев Е. О. Фактори міграції в контексті впливу на результативність змагальної діяльності кваліфікованих футболістів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*, 2018; 9 (103): 51-54.
26. Дорошенко Е. Ю., Соболев Е. О. Міграція як чинник впливу на результат змагальної діяльності кваліфікованих футболістів. Молодь та олімпійський рух: *Збірник тез доповідей XI Міжнародної конференції молодих вчених, 10-12 квітня 2018 р.* [Електронний ресурс]. К.: 2018. 139-140.
27. Дорошенко І., Сват'єв А., Соболев Е., Данильченко С., Дорошенко Е. Сучасні тенденції розвитку аматорського футболу в Україні. *Спортивна наука та здоров'я людини*; 2023, 1 (9): 91-103.

28. Івченко Т., Максименко Л. Цифрові технології для розвитку інтелектуальних здібностей футболістів / Цифрові технології в процесі підготовки спортсменів в умовах формального і неформального навчання: [матеріали I міжнародної науково-практичної конференції]: Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 24-25.
29. Калина М. С. Глобалізаційні впливи на спорт в Україні як соціокультурний феномен. *Практична філософія*, 2015; 1 (55): 203-210.
30. Караулова С., Маліков М., Соколова О. Концептуальний підхід до вдосконалення тренувального процесу спортсменів високої кваліфікації. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2021; 3: 36-44.
31. Кашуба В., Юхно Ю., Хмельницька І. Автоматизовані системи аналізу техніко-тактичних дій у спортивних іграх. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 2013; 1: 87-95.
32. Кашуба В., Юхно Ю., Хмельницька І. Застосування сучасних інформаційних технологій у період проведення та завершення спортивних змагань. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*, 2016; 1 (17): 119-126.
33. Коваленко Н. Негативні фактори, які впливають на відомих спортсменів у спорті вищих досягнень. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*, 2015; 3: 104-109.
34. Коваленко Н. Об'єктивні та суб'єктивні фактори, які впливають на життя та професійну діяльність спортсменів України. *Наука в олімпійському спорті*, 2015; 3: 64-68.
35. Коваленко Н. Проблеми спортсменів, які пов'язані з їх соціальною самоідентифікацією, складнощами в отриманні повноцінної освіти і необхідністю адаптації до звичайного життя після закінчення спортивної кар'єри. *Наука в олімпійському спорті*, 2015; 4: 74-87.

36. Кокарева С. М. Обґрунтування ефективності використання вправ із застосуванням тренажерного пристрою TRX (suspension professional trainer) та методики Табата для покращення фізичної підготовки футболістів. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Фізичне виховання та спорт»*, 2017а; 1: 265–271.
37. Кокарева С. М. Про деякі аспекти організації швидкісно-силової підготовки висококваліфікованих футболістів. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Фізичне виховання та спорт»*, 2017б; 2: 76-85.
38. Кокарева С. М. Дослідження стану опорно-рухового апарату гравців футбольного клубу «Зоря»(Луганськ) по завершенні першого кола Чемпіонату України. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Фізичне виховання та спорт»*, 2018; 2: 119-123.
39. Костюкевич В. М., Воронова В. І., Шинкарук О. А., Борисова О. В. Основи науково-дослідної роботи магістрантів та аспірантів у вищих навчальних закладах (спеціальність: 017 Фізична культура і спорт): [навчальний посібник]. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 554.
40. Костюкевич В. М. Управління тренувальним процесом футболістів у річному циклі підготовки: [монографія]. Київ: КНТ, 2016. 683.
41. Костюкевич В. М. Теоретико-методичні основи контролю у фізичному вихованні та спорті: [монографія]. Вінниця: ТОВ «Планер», 2017. 191.
42. Корягін В. М. До питання індивідуалізації навчання юних спортсменів-ігровиків. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*, 2014; 3: 129-135.
43. Коробейніков Г. В., Приступа Є. Н., Коробейнікова Л. Г., Бріскін Ю. А. Оцінювання психофізіологічних станів у спорті [монографія]. Львів: ЛДУФК; 2013. 312.
44. Кошура А. В. Теорія і методика спортивних тренувань: [навчальний посібник]. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, 2021. 120.

45. Крайник Я. Б., Мулик В. В., Коваль С. С., Федорина Т. Є. Аналіз виконання техніко-тактичних дій юних футболістів 13-14 років різних ігрових амплуа під час гри. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*, 2019; 12 (120): 77-82.
46. Крайник Я. Б., Мулик В. В., Окунь Д. А. Взаємозв'язок між кількісними показниками рухових дій і техніко-тактичними показниками у юних футболістів 13-14 років різного ігрового амплуа. *Здоров'я, спорт, реабілітація*, 2019; 5 (4): 41-47.
47. Кудирко А. Зараз за кордоном не менше 300 (!) юних українських футболістів. Наша збірна може повторити шлях Хорватії та Марокко. Головне – не втратити талантів для нашого футболу. [електронний ресурс]. Режим доступу: https://ua.tribuna.com/uk/blogs/editors/3069578-zaraz-za-kordonom-ne-menshe-300-yunux-ukrayinskyx-futbolistiv-/?utm_source=copy
48. Кутек Т., Ахметов Р., Набоков Ю. Розробка програми прогнозування результативності кваліфікованих спортсменів. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*, 2018; 5: 235-245
49. Леонов Я. В., Васильєв В. В. Соціально-ринкові умови розвитку сфери фізичної культури і спорту. *Слобожанський науково-спортивний вісник*, 2013; 5: 151-154.
50. Лісенчук Г., Тищенко В. Інноваційна технологія комп'ютерного тестування психомоторіки в спортивних іграх. *Наука в олімпійському спорті*, 2019; 1: 36-41.
51. Лісенчук Г., Тищенко В. Комплексна оцінка спеціальної фізичної і техніко-тактичної підготовленості як запорука формування основного складу у футболі. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*, 2019; 8 (27): 175-183.
52. Лісенчук Г., Тищенко В. Технологія контролю техніко-тактичної підготовленості футболістів високої кваліфікації. *Наука в олімпійському спорті*, 2020; 1: 52-56.

53. Лісенчук Г. А., Хмельницька І. В., Кокарева С. М., Богатирьов К. О., Тупєєв Ю. В., Лелека В. М., Борецька Н. О. Фітнес-тренінг як засіб підвищення фізичної підготовленості висококваліфікованих футболістів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*, 2021; 7 (138): 77-82.
54. Лизогуб В., Пустовалов В., Гречуха С., Шпанюк В. Реалізація відбору футболістів високої кваліфікації за показниками біоенергетичного метаболізму. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2018; 3: 72-77.
55. Лизогуб В., Пустовалов В., Супрунович В., Кожем'яко Т., Гребінюк Н. Успішність ігрової діяльності футболістів у залежності від кількісних і якісних характеристик нейродинамічних функцій. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2021; 3: 72-78.
56. Линець М. М., Чичкан О. А., Хіменес Х. Р., Базильчук О. В., Гнатчук Я. І., Хохла А. І., Андрес А. С. Диференціація фізичної підготовки спортсменів: [колективна монографія]. Львів: ЛДУФК, 2017. 304.
57. Лисенко А., Скрипка І. Застосування сучасних інформаційних систем та технологій у підготовці футболістів / Цифрові технології в процесі підготовки спортсменів в умовах формального і неформального навчання: [матеріали I міжнародної науково-практичної конференції]: Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 36-38.
58. Лисенко І., Здоренко С. Організаційні аспекти управління міграційними процесами у сучасному спорті України в умовах всесвітньої глобалізації. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*, 2021; 4: 76-80.
59. Лиховід Н. О. Дослідження наслідків та ефектів міграційних процесів України. *Державне управління: удосконалення та розвиток: [електронне видання]*, 2017; 4: 1-8.

60. Лопатьєв, А., Пітин, М., Демічковський, А. Основні визначення і положення системного підходу, математичного моделювання та інформаційних технологій спортивної науки. *Теорія та методика фізичного виховання*, 2017; 17 (3): 117-125.
61. Малиновська О. А. Мігранти, міграція та Українська держава: аналіз управління зовнішніми міграціями: [монографія]. Київ: Вид-во НАДУ, 2004. 123.
62. Малиновська О. А. Міграційна політика Європейського Союзу: виклики та уроки для України: [довідь]. Київ: НІСД, 2014. 48.
63. Маляр Е. І. Загальна теорія підготовки спортсменів: [методичні рекомендації]. Тернопіль: ТНЕУ «Економічна думка», 2019. 73.
64. Марченко В. А., Марченко І. В. Технічна підготовка як основа майстерності футболістів. *Науково-методичні основи використання інформаційних технологій у галузі фізичної культури та спорту*, 2018; 2: 59-63.
65. Мітова О. О., Матяш В. В. Вдосконалення технічної підготовки футболістів на етапі попередньої базової підготовки. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2014; 1: 166-171.
66. Мітова О. О., Матяш В. В. Сучасний стан технічної підготовленості юних футболістів на етапі попередньої базової підготовки. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. 2014; 2 (18): 137-143.
67. Мітова О. О., Матяш В. В. Удосконалення технічної підготовки футболістів на основі контролю дискримінативних ознак при виконанні поєднань прийомів у грі. *Наука в олімпійському спорті*, 2016; 2: 45-50.
68. Мітова О. О. Проблеми контролю у командних спортивних іграх на другій стадії багаторічної підготовки. *Спортивні ігри*, 2017; 1: 24-28.
69. Мітова О. О. Уніфікований алгоритм комплексного контролю підготовленості спортсменів у командних видах спорту. *Наука в олімпійському спорті*, 2019; 2: 16-28.

70. Мітова О. О. Особливості ієрархічної структури знань про контроль змагальної діяльності у командних спортивних іграх з позиції системного підходу. *Спортивні ігри*, 2020; 4 (18): 31-43.
71. Мітова О. О. Технологія реалізації системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення. *Фізична культура спорт та здоров'я нації*, 2020; 10: 83-91.
72. Мітова О. О. Елементи ієрархічної структури знань про контроль у командних спортивних іграх з позиції системного підходу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*, 2020; 6 (126) 20: 68-76.
73. Мітова О. Формування системи тестів для контролю підготовленості гравців у командних спортивних іграх. *Спортивна наука та здоров'я людини*. 2020; 2: 88-101.
74. Мітова О., Шинкарук О. Обґрунтування підходу до формування системи контролю в командних спортивних іграх. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2022; 1: 191-200.
75. Мірошниченко Т. Є. Закономірності міжнародної міграції робочої сили в контексті програми безвізового режиму України з ЄС. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, 2014; 6 (1): 100-102.
76. Мулик В., Перевозник В. Вплив тренувального процесу на функціональний стан та показники фізичних якостей спортсменів-ветеранів на етапах виходу зі спорту вищих досягнень. *Слобожанський науково-спортивний вісник*, 2017; 1 (57): 72-78.
77. Мулик В. В., Крайник Я. Б. Кількісні характеристики рухових дій юних футболістів під час змагальної діяльності на етапі попередньо-базової підготовки. *Спортивні ігри*, 2019; 4: 48-57.
78. Ніколаєнко В. Побудова багаторічної підготовки у сучасному футболі. *Наука в олімпійському спорті*, 2014; 1: 12-16.

79. Ніколаєнко В. В. Раціональна система багаторічної підготовки футболістів до досягнення вищої спортивної майстерності: [монографія]. Київ: НУФВСУ, 2014. 336.
80. Ніколаєнко В. В., Шамардін В. М. Багаторічна підготовка юних футболістів. Шлях до успіху: [навчальний посібник]. – Київ: Самміт-книга, 2015. 360.
81. Овчаренко С. В., Мітова О. О. Проблеми контролю у футболі в зв'язку з сучасними тенденціями його розвитку. *Фізична культура спорт та здоров'я нації*, 2017; 3 (22): 371-377.
82. Овчарук С. В. Фізичне виховання: [методичні рекомендації щодо виступу спортсменів МНАУ на змаганнях високого рівня для самостійної роботи здобувачів вищої освіти ступеня «бакалавр» усіх спеціальностей]. Миколаїв: МНАУ, 2021. 27.
83. Осіпов В. М. Комплексний контроль у системі управління тренуваністю спортсменів у ігрових видах спорту. *Спортивні ігри*, 2015; 11: 134-139.
84. Пітин М. Теоретична підготовка в спорті: [монографія]. Львів: ЛДУФК, 2015. 372.
85. Пітин М. П., Хіменес Х. Р., Дулібський А. В. Представництво професійних футбольних клубів у змаганнях Ліги Європи УЄФА. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: «Фізична культура»*, 2019; 29 (31): 117-124.
86. Пітин М. П., Хіменес Х. Р., Карпа І. Я., Ріпак І. М. Представництво провідних футбольних країн на змаганнях Ліги Європи УЄФА впродовж 2009-2018 років. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*, 2019; 3 (111) 19: 114-120.
87. Платонов В. М. Періодизація спортивного тренування. Загальна теорія та її практичне застосування: [підручник для тренерів]. Київ: Олімпійська література, 2013. 624.
88. Платонов В. М. Система підготовки спортсменів в олімпійському спорті. Загальна теорія та її практичні програми: [підручник для тренерів]. Київ: Олімпійська література, 2014. 218-229.

89. Платонов В. М. Загальна теорія підготовки спортсменів: історія розвитку, методологія побудови, сучасний стан. *Наука в олімпійському спорті*, 2016; 3: 75-104.
90. Платонов В. М. Рухові якості та фізична підготовка спортсменів. [монографія]. Київ: Олімпійська література, 2017. 656.
91. Полі Р. Глобалізація спорту (на прикладі футболу). *Наука в олімпійському спорті*, 2019; 4: 46-55.92. Поліщук Д. М., Сушко Р. О. Вплив селекційної роботи у футболі на ефективність змагальної діяльності команд. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*, 2020; 3 (123): 113-119.
92. Приходько В. В. Концепція управління сучасною системою підготовки спортсменів: [монографія]. Дніпро: ПДАФКС, 2018. 464.
93. Приходько В., Томенко О., Матросов С., Чернігівська С. Стратегічні проблеми державного управління розвитком сфери спорту в Україні. *Спортивна наука та здоров'я людини*, 2021; 1 (5): 73-83.
94. Разумовський С. О. Маркетинг фізичної культури як елемент соціальної сфери суспільства (соціально-філософський аналіз). *Слобожанський науково-спортивний вісник*, 2013; 2: 199-204.
95. Рейкін В. С., Більо І. О. Теоретичний аналіз професійної футбольної індустрії: економічний підхід. *Економіка та суспільство* (електронне видання), 2022; 35.
96. Ровний А. П., Лизогуб В. С. Психосенсорні механізми управління рухами спортсменів: [монографія]. Харків: ХДАФК, 2016. 360.
97. Сергієнко Л. П. Теорія та методика дитячого і юнацького спорту: [підручник]. Київ: Кондор, 2016. 542.
98. Собко І. М., Сірий О. В., Гринченко І. Б., Юрченко П. О. Успішність виступів збірних команд з футболу 7x7 (спортсмени-інваліди з наслідками ДЦП та іншими неврологічними захворюваннями) на Паралімпійських іграх. *Здоров'я, спорт, реабілітація*, 2018; 2 (4): 115-123.

99. Соболев Е. О., Дорошенко Е. Ю. Особливості підготовки висококваліфікованих футболістів з урахуванням впливу чинників міграції. *Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та здоров'я людини: Матеріали I міжнародної інтернет-конференції, присвяченої 70-річчю факультету фізичного виховання (м. Одеса, 11-12 жовтня 2017 р.). Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2017. С. 179-181.*
100. Соболев Е., Дорошенко Е., Сватъєв А. Глобалізація як чинник розвитку футболу. Спорт та фізичне виховання у закладах вищої освіти. *Сучасність та майбутнє: тези доповідей інтернет-конференції (м. Запоріжжя, 3-4 жовтня 2019 р.). – Запоріжжя: НУ Запорізька політехніка, 2019. С. 71-73.*
101. Соболев Е. О., Сватъєв А. В., Дорошенко Е. Ю. Показники фінансового забезпечення міграції футболістів у провідних європейських лігах. *Спортивна наука та здоров'я людини, 2021; 1 (5). 137-148.*
102. Соболев Е. О., Сватъєв А. В., Дорошенко Е. Ю. Фінансова вартість клубів української Прем'єр-ліги у взаємозв'язку з показниками міграції футболістів. *Спортивна наука та здоров'я людини, 2021; 2 (6). 183-195.*
103. Соболев Е. О. Змагальна діяльність футболістів національної збірної України у фінальному турнірі чемпіонату Європи 2020 року з урахуванням факторів міграції. *Спортивний вісник Придніпров'я, 2022; 2: 148-157.*
104. Столярчук Я., Поручник С. Сучасна сегментація та ключові тенденції розвитку світового ринку праці. *Україна: аспекти праці, 2014; 7: 12-17.*
105. Сушко Р. О., Дорошенко Е. Ю. Глобалізація в сучасному світі та її вплив на спорт вищих досягнень. *Спортивний вісник Придніпров'я, 2016; 2: 140-145.*
106. Сушко Р. Аналіз проблемних питань розвитку спортивних ігор з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації, 2017; 3 (22): 441-445.*
107. Сушко Р. О., Дорошенко Е. Ю. Технологія підготовки збірних команд у спортивних іграх з урахуванням чинників міграції. *Спортивний вісник Придніпров'я, 2019; 3: 68-77.*

108. Сушко Р.О. Вплив процесів глобалізації на розвиток спортивних ігор. *Наука в олімпійському спорті*, 2018; 4: 39-45.
109. Сушко Р. О. Експертна оцінка проблемних питань підготовки і шляхів розвитку спортивних ігор в умовах дії глобальних чинників. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*, 2018; 03 (97)18: 111-115.
110. Сушко Р. О., Мельник Д. М. Міграція у системі підготовки футболістів високої кваліфікації (на матеріалі чемпіонатів України). *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*, 2019; 10 (118): 135-141.
111. Сушко Р. О. Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації (на матеріалі баскетболу): [монографія]. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 359.
112. Товт В. А., Сусла В. Я. Теорія і практика національної системи спорту для всіх: [навчальний посібник]. Ужгород: ПП «Данило С.І.», 2017. 103-110.
113. Тодорова В. Г., Пасічна Т. В. Проблеми підготовки спортивного резерву в умовах сучасних закладів позашкільної освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, 2020; 1 (130): 45-50.
114. Хіменес Х., Пітин М., Дулібський А., Гнатчук Я. Регламентация змагань з футболу серед команд «Прем'єр-ліги» України з футболу упродовж 2012-2018 рр. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 2019; 1: 78-89.
115. Чухланцева Н. В. Технології підвищення спортивної майстерності для студентів спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» денної та заочної форм навчання: [навчальний посібник]. Запоріжжя: ЗНТУ, 2018. 226.
116. Чхань А. А. Компоненти та методика побудови малих циклів підготовки спортсменів високої кваліфікації в командних ігрових видах спорту: [матеріали науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 27-28 квітня 2020 р.]. Вінниця: ВНТУ, 2020. Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2020/paper/view/9563>.

117. Чхань А. А. Формування рівня мотивації у спільних діях футболістів 16-17 років / С. М. Войтенко, І. В. Рогаль, А. А. Чхань // *Фізична культура, спорт і здоров'я нації*, 2022; 13(32): 151-159.
118. Шамардін В. М. Технологія підготовки футбольної команди вищої кваліфікації: [монографія]. – Дніпропетровськ: «Інновація», 2012. 352.
119. Шинкарук О. А. Відбір спортсменів та орієнтація їх підготовки у процесі багаторічного вдосконалення: [монографія]. – Київ: Олімпійська література, 2011. 360.
120. Шинкарук О. Концепція формування системи підготовки, відбору спортсменів та їх орієнтації у процесі багаторічного вдосконалення. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, 2012; 12: 144-148.
121. Шинкарук О. А., Мітова О. О. Система контролю підготовки початківців у командних спортивних іграх: проблемні питання та сучасні підходи. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 2017; 1: 105-112.
122. Шинкарук О. Використання тестів у процесі контролю фізичної підготовленості спортсменів. *Актуальні проблеми фізичного виховання та методики спортивного тренування*, 2018; 1: 47-53.
123. Яковлів В. Л. Управління підготовкою юних спортсменів: [навчальний посібник]. Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 2018. 173.
124. Agergaard S., Ryba T. V. Migration and Career Transitions in Professional Sports: Transnational Athletic Careers in a Psychological and Sociological Perspective. *Sociology of Sport Journal*, 2014; 31: 228-247.
125. Berezka S. M. Football as a Professional Sport, and the Prospects for its Development in Ukraine. *Pedagogics, Psychology, Medical-Biological Problems of Physical Training and Sports*, 2013; 3: 7-10
126. Berlinschi R., Schokkaert J., Swinnen J. When Drains and Gains Coincide: Migration and International Football Performance. *Labour Economics*, 2013; 21: 1-14.

127. Bilogur V. Axiological Measurement and Meaning of Life Reflexes Individual Athlete Under Globalization. *Humanities Bulletin of Zaporizhzhya State Engineering Academy*, 2015; 63: 198-207.
128. Bilohur V. Conceptual Sport Formation as a Social System, Social Institute and Social Movement in Conditions of Globalization. *Humanities Bulletin of Zaporizhzhya State Engineering Academy*, 2018; 73: 13-24.
129. Bourke A. The Road to Fame and Fortune: Insights on the Career Paths of Young Irish Professional Footballers in England. *Journal of Youth Studies*. 2002; 5: 375-389.
130. Bullough S., Moore R., Goldsmith S., Edmondson L. Player Migration and Opportunity: Examining the Efficacy of the UEFA Home-Grown Rule in Six European Football Leagues. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 2016; 11 (5): 662-672.
131. Burrmann U., Michelini E., Nobis T., Schlesinger T., Tuchel J. Sport Offers for Refugees in Germany: Promoting and Hindering Conditions in Voluntary Sports Clubs. *Society Register*, 2018; 2: 19-38.
132. Cao A., Xie X., Lan J., Lu H., Hou X., Wang J., Zhang H., Liu D., Wu Y. MIG-Viewer: Visual Analytics of Soccer Player Migration. *Visual Informatics*, 2021; 5: 102-113.
133. Chiweshe M.K. The Problem with African Football: Corruption and the (Under) Development of the Game on the Continent. *African Sports Law and Business Bulletin*, 2014; 2: 1-7.
134. Cho Y. Football in Asia: History, Culture and Business: *New York: Taylor & Francis*, 2015. 193.
135. Chung J., Hwang S., Won D. Globalization, Media Imperialism and South Korean Sport. *International Journal of the History of Sport*, 2015; 32 (3): 494-498.
136. Darby P., Akindes G.A. Football Academies and the Migration of African Football Labor to Europe. *Journal of Sport & Social Issues*, 2007; 31 (2):143-161.
137. De Vasconcellos Ribeiro C.H., Dimeo P. The Experience of Migration for Brazilian Football Players. *Sport in Society*, 2009; 12 (6): 725-736.

138. Dima T. The Business Model of European Football Club Competitions. *Procedia Economics and Finance*, 2015; 23: 1245-1252.
139. Dimitropoulos P., Travlos A., Panagiotopoulos S. Migration and Football Player Market Value: Evidence from Greece. *International Journal of Sport Finance*, 2018; 13 (2); 119-140.
140. Directorate-General for Migration and Home Affairs. Join the EU Open Day: Play Football with Refugees and Learn How EU Helps the People Fleeing War in Ukraine. *The European Commission*. 3 May 2022; [electronic resource]: код доступа: https://home-affairs.ec.europa.eu/news/join-eu-open-day-play-football-refugees-and-learn-how-eu-helps-people-fleeing-war-ukraine-2022-05-03_en
141. Doroshenko E., Kokareva S., Kokarev B., Nikanorov O., Sushko R., & Sushchenko L. (2023). Myofascial Release as a Means of Injury Prevention and Movement Amplitude Recovery in Qualified Football Players. *Physical Education Theory and Methodology*, 23(2), 299-309.
142. Doroshenko I., Svatyev A., Sobol E., Danylchenko S., & Doroshenko E. (2023). Parameters of Physical Performance of Qualified Football Players in the Preparatory Period of Training. *Journal of Learning Theory and Methodology*; 2023, 4(1): 26-32.
143. Doroshenko I., Svatyev A., Sobol E., Chernenko O., Shapovalova I., Doroshenko E. Modern Approaches to the Analysis of The Competitive Activity of Football Players with the Use of Innovative Technologies. *Sports Science and Human Health*. 2023, 2(10): 76-87.
144. Egilsoon B., Dolles H. «From Heroes to Zeroes» – Self-Initiated Expatriation of Talented Young Footballers. *Journal of Global Mobility*, 2017; 5 (2): 174-193.
145. Elia A., Fedele V. Young Migrants and Football: Mediating a «Safe Space» for Enhancing Subjectivities Systems. *Italian Sociological Review*, 2021; 11 (5S): 691-714.
146. Elliot R. Brits Abroad: a Case Study Analysis of Three British Footballers Migrating to the Hungarian Soproni Liga. *Soccer and Society*, 2014; 15 (4): 517-534.

147. Elliott R. Football's Irish Exodus: Examining the Factors Influencing Irish Player Migration to English Professional Leagues. *International Review for the Sociology of Sport*, 2017; 51 (2): 147-161.
148. Elliot R. Football, Migration, And Mental Illness: Analysing the Problematic Nature of International Transfers. *European Journal for Sport and Society*, 2022; 19 (2). DOI: 10.1080/16138171.2022.2075140
149. Esson J. Better Off at Home? Rethinking Responses to Trafficked West African Footballers in Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2015; 41 (3): 512-530.
150. Finnegan L. Stepping Stones? An Exploration of Internal Football Player Migration in the Republic of Ireland. *Regional Studies, Regional Science*, 2019; 6 (1): 595-606.
151. Giulianotti R., Robertson R. Globalization and Sport. *Malden: Blackwell Publishing*, 2008.144.
152. Jeanes R., Spaaij R., Penney D., O'Connor J. Managing Informal Sport Participation: Tensions and Opportunities. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 2019; 11: 79-95.
153. Jurković R. Migrants and Sport: Football as an Area for Integration of Refugees in Croatia. *Glasnik Etnografskoga instituta SANU*, 2018; 66: 477-491.
154. Kilvington D. The English Premier League: a Socio-Cultural Analysis. *Soccer & Society*, 2019; 20 (1): 195-197.
155. Kirk R., Weaver A. Footballers, Migrants and Scholars: The Globalization of US Men's College Soccer. *Journal Soccer & Society*, 2019; 20 (6): 781-794.
156. Kleven H. J., Landais C., Saez E. Taxation and International Migration of Superstars: Evidence from the European Football Market. *American Economic Review*, 2013; 103 (5): 1892-1924.
157. Kokareva S., Kokarev B., Doroshenko E. Analysis of the State of Highly Skilled Football Players' Musculoskeletal System at the Beginning of the 2nd Preparatory Period of the Annual Macrocycle. *Physical Education, Sport and Health Culture in Modern Society*, 2018; 4: 64-68.

158. Kokareva S., Doroshenko E., Kokarev B., Danylchenko S. Monitoring of Special Working Capacity, Physical and Functional Fitness of Football Players Aged 19-21. *Sciences of Europe*, 2021; 3 (65): 19-23.
159. Kostiukevich V. M., Doroshenko E. Yu., Sushko R. O., Tyshchenko V. O., Mitova O. O. The Concept of Programming the Training Process Athletes. *Physical Culture, Sports and Health of the Nation*, 2023; 15(34): 279-292.
160. Kostiukevych V., Imas Y., Borysova O., Dutchak M., Shynkaruk O., Kogut I., Voronova V., Shlonska O., Stasiuk I. Modeling of the Athletic Training Process in Team Sports During an Annual Macrocycle. *Journal of Physical Education and Sport*, 2018; 18: 327-334.
161. Kostiukevych V., Lazarenko N., Shchepotina N., Kulchytska I., Svirshchuk N., Vozniuk T., Kolomiets A., Konnova M., Asauliuk I., Bekas O., Romanenko V., Hudyma S. Management of Athletic Form in Athletes Practicing Game Sports Over the Course of Training Macrocycle. *Journal of Physical Education and Sport*, 2019; 19: 28-34.
162. Kostiukevych V., Shchepotina N., & Vozniuk T. Monitoring and Analyzing of the Attacks of the Football Team. *Teoriâ Ta Metodika Fizičnogo Vihovannâ*, 2020; 20 (2): 68-76.
163. Kozina Zh., Sobko I., Bazulyuk T., Ryepko O., Lachno O., Ilnitskaya A. The Applying of the Concept of Individualization in Sport. *Journal of Physical Education and Sport*, 2015; 15 (2): 172-177.
164. Kozina Zh., Cretu M., Safronov D., Gryn I., Shkrebtii , Nataliya Bugayets, Tatiana Shepelenko, Andrii Tanko. Dynamics of Psychophysiological Functions and Indicators of Physical and Technical Readiness in Young Football Players Aged 12–13 and 15-16 Years During a 3-Month Training Process. *Physiotherapy Quarterly*, 2019; 27 (3): 20-27.
165. Kyeremeh E. Exploring the Return Migration Experience of Football Migrants: a Case study of Ghanaian Footballers. *African Geographical Review*, 2020; 39 (3): 224-239.

166. Lago-Peñas C., Lago-Peñas S., Lago I. Player Migration and Soccer Performance. *Frontiers in Psychology*, 2019; 10: 616.
167. Lago-Peñas C. Player Migration and the Performance of Elite Football Teams: [electronic resource]. 2020. <https://barcainnovationhub.com/player-migration-and-the-performance-of-elite-football-teams/>
168. Lally A., Smith M.J., Parry K. Exploring Migration Experiences of Foreign Footballers to England Through the Use of Autobiographies. *Soccer and Society*, 2021; 1-16.
169. Lembo C. FIFA Transfer Regulations and UEFA Player Eligibility Rules: Major Changes in European Football and the Negative Effect on Minors. *Emory International Law Review*, 2011; 25 (1): 559-585.
170. Maussier B. The New Ethical Dimension of Sports Events: a Reflection on the Evolution from the Ancient Greek Olympic Sports Festival to Postmodern Sports Events. *Cultura, Ciencia y Deporte*, 2017; 12 (34): 15-25.
171. McDonald B., Spaaij R., Dukic D. Moments of Social Inclusion: Asylum Seekers, Football and Solidarity. *Sport in Society*, 2019; 22: 935-949.
172. Metzger S., Ozvatan O. Games of Belonging: Football, Boundaries and Politics Between Germany and Turkey. *Nationalities Papers*, 2020; 48 (4): 737-751.
173. Milanovic B. Globalization and Goals: Does Soccer Show the Way? *Review of International Political Economy*, 2005; 12, 829-850.
174. Morris R., Tod D., Eubank M. From Youth Team to First Team: an Investigation into the Transition Experiences of Young Professional Athletes in Soccer. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 2017; 15 (5): 523-539.
175. Morris R., Tod D., Oliver E. An Analysis of Organizational Structure and Transition Outcomes in the Youth-to-Senior Professional Soccer Transition. *Journal of Applied Sport Psychology*, 2015; 27 (2): 216-234.
176. Mortensen J., Hendrickson K., Settler R. Tales from the Future: a Narrative Investigation of the Career Paths of Young Athletes. *Sport Science Review*. 2013; 22 (5-6): 305-327.

177. Muscat A., Nesti M., Richardson D., Littlewood M. Small Island Mentality: Migratory Experiences of Elite Level Footballers. *International Journal of Sports, Health and Physical Education*, 2020; 2 (1): 28-37.
178. Nolasco C. Player Migration in Portuguese Football: a Game of Exits and Entrances. *Soccer & Society*, 2018; 20 (37):1-15.
179. Okwechime I., Adetiloye O. A. In Search of «Greener Pitches»: African Footballers and Labor Market Migration in European Football. *World Review of Political Economy*, 2019; 10 (3): 377-405.
180. Ovcharenko S., Yakovenko A., Sydoruk T., Stepanova I., Pikiner O. Criteria for Assessing the Level of Physical Fitness and Physical State of Football Players with Cerebral Paralysis, Taking in to Account their Sports Classes. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*, 2021; 25 (2): 125-131.
181. Perevoznik V. I., Paievskiy V. V. Comparative Analysis of Technical and Tactical Actions (on the Example of Ball Tackling) of the Metalist-1925 Team in Different Areas of the Football Field in the Games of the Ukrainian Championship 2019. *Sportyvni Ihry*, 2023; 2(20): 64-71.
182. Peeters T., Szymanski S. Financial Fair Play in European Football. *European Football: Summary*. 2014. 343-390.
183. Podrigalo O. O, Borisova O. V., Podrigalo L. V., Iermakov S. S., Romanenko V. V., Podavalenko O. V., Volodchenko O. A., Volodchenko J. O. Comparative Analysis of the Athletes' Functional Condition in Cyclic and Situational Sports. *Physical Education of Students*, 2019; 23 (6): 313-319.
184. Poli R., Ravenel L., Besson R. The Demographics of Football in the European Labour Market: [electronic resource]. 2019a. Available at: <http://www.football-observatory.com/IMG/sites/mr/mr49/en/>
185. Poli R., Ravenel L., Besson R. World Football Expatriate: Global Study 2019: [electronic resource]. 2019b. Available at: <http://www.football-observatory.com/IMG/sites/mr/mr45/en/>

186. Schinke R. J., McGannon K. R. The Acculturation Experiences of (and with) Immigrant Athletes. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 2014; 12 (1): 64-75.
187. Schinke R. J., McGannon K. R., Battocchio R. C., Wells G. D. Acculturation in Elite Sport: a Thematic Analysis of Immigrant Athletes and Coaches. *Journal of Sports Sciences*, 2013; 1 (15): 1676-1686.
188. Shamardin V. N., Khorkavyy B. V. Organizational Structure of Technical and Tactical Training of Skilled Goalkeepers in Football. *Pedagogy, Psychology and Medical-Biological Problems of Physical Training and Sports*, 2015; 2: 75-79.
189. Shchepotina N., Kostiukevych V., Asauliuk I., Stasiuk V., Vozniuk T., Dmytrenko S., & Adamchuk V. Management of Training Process of Team Sports Athletes During the Competition Period on the Basis of Programming (Football-Based). *Teoriâ Ta Metodika Fizičnogo Vihovannâ*, 2021; 21 (2): 142-151.
190. Sherzod K. The Historical Development of Migration of Football Players. *Збірник наукових праць Scientia*, Грудень 2021; [electronic resource]: код доступу: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/17088>.
191. Smith R., Spaaij R., McDonald B. Migrant Integration and Cultural Capital in the Context of Sport and Physical Activity: a Systematic Review. *Journal of International Migration and Integration*, 2019; 20: 851-868.
192. Sobko I., Kozina Zh., Andruchiv V., Siryi O., Ahmad M. Model Characteristics of Physical Development, Physical and Technical Preparedness of Football Players 15 Years of Different Roles. *Health, Sport, Rehabilitation*, 2018; 2: 106-114.
193. Sobol E., Svatyev A., Doroshenko I., Kokareva S., Korzh N., & Doroshenko E. Formation of National Teams Taking in to Account the Factors of Football Players' Club Migration. *Physical Education Theory and Methodology*, 2021; 21 (4): 389-396.
194. Spaaij R., Broerse J., Oxford S., Luguetti C., McLachlan F, McDonald B., Klepac B., Lymbery L., Bishara J., Pankowiak A. Sport, Refugees, and Forced Migration: a Critical Review of the Literature. *Frontiers in Sports and Active Living*, 2019; 1: 47.

195. Storey D. National Allegiance and Sporting Citizenship: Identity Choices of «African» Footballers. *Sport in Society*, 2019; 1-13.
196. Storm L.K., Book Jr. R.T., Hoyer S.S., Küttel A., Larsen C.H. Every Boy's Dream: a Mixed Method Study of Young Professional Danish Football Player's Transnational Migration. *Psychology of Sport and Exercise*, 2022; 59: 102-125.
197. Stone C. Utopian Community Football? Sport, Hope and Belongingness in the Lives of Refugees and Asylum Seekers. *Leisure Studies*, 2018; 37: 171-183.
198. Stura C. What Makes us Strong: the Role of Sports Clubs in Facilitating Integration of Refugees. *European Journal for Sport and Society*, 2019; 16: 128-145.
199. Taylor M. Transatlantic Football: Rethinking the Transfer of Football from Europe to the USA, c.1880-c.1930s. *Ethnologie Française*, 2011; 41 (4): 645-654.
200. Richardson D., Littlewood M., Nesti M., Bedstead L. An Examination of the Migratory Transition of Elite Young European Soccer Players to the English Premier League. *Journal of Sports Science*, 2012; 30 (15): 1605-1618.
201. Relvas H., Littlewood M., Nesti M., Gilbourne D., Richardson D. Organizational Structures and Working Practices in Elite European Professional Football Clubs: Understanding the Relationship Between Youth and Professional Domains. *European Sport Management Quarterly*, 2010; 10 (2): 165-187.
202. Ryba T. V., Schinke R. J., Stambulova N. B., Elbe A. M. ISSP Position Stand: Transnationalism, Mobility, and Acculturation in and Through Sport. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 2018; 16 (5): 520-534.
203. Ungruhe C., Esson J., Darby P. The Fighting Spirit of Young African Footballers who Migrate Overseas. *The Conversation: Academic Rigour, Journalistic Flair*. February 17, 2022; [electronic resource]: код доступа: <https://theconversation.com/the-fighting-spirit-of-young-african-footballers-who-migrate-overseas-175965>
204. Van Campenhout G., Van Sterkenburg J., Oonk G. Has the World Cup Become More Migratory? A Comparative History of Foreign-Born Players in National Football Teams, c. 1930-2018. *CMS*, 2019; 7: 22.

205. Van Campenhout G., Van Sterkenburg J. The Diversification of National Football Teams: Using the Idea of Migration Corridors to Explore the Underlying Structures of Nationality Changes Amongst Foreign-Born Players at the Football World Cup. *International Review for the Sociology of Sport*, 2019; 56 (1): 36-61.
206. Weedon G. «Global boys»: Exploring Experiences of Acculturation Amongst Migrant Youth Footballers in Premier League Academies. *International Review for the Sociology of Sport*, 2011; 47 (2): 200-216.
207. Національний комітет спорту інвалідів України: офіційний сайт. [електронний ресурс]: <https://paralympic.org.ua/ua/>
208. Українська Асоціація Футболу: офіційний сайт. [електронний ресурс]: <https://uaf.ua/>
209. Українська Прем'єр Ліга: офіційний сайт. [електронний ресурс]: <https://www.upl.ua/>
210. Deloitte Football Money League 2020. [electronic resource]: <https://www2.deloitte.com/bg/en/pages/finance/articles/football-money-league-2020.html>
211. Directorate-General for Migration and Home Affairs. Join the EU Open Day 2022. [electronic resource]: https://www.eeas.europa.eu/eeas/europe-day-2022_en
212. Statista – Professional Football/Soccer: independent site. [electronic resource]: <https://www.statista.com/chart/13820/professional-footballers-playing-abroad/>
213. Federation International of Football Association. official site. [electronic resource]: <https://www.fifa.com/>
214. Union of European Football Associations: official site. [electronic resource]: <https://uefa.com/>

Наукове видання

СОБОЛЬ Едуард

СВАТЬСВ Андрій

ШАМАРДІН Валерій

ДОРОШЕНКО Едуард

**ТЕХНОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ ПІДГОТОВКОЮ ФУТБОЛІСТІВ
З УРАХУВАННЯМ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ СПОРТИВНОЇ МІГРАЦІЇ**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

Редактор *Симонік А. В.*

Комп'ютерна верстка *Воронкова Т. В.*

Підписано до друку 20.02.2026. Формат 60x90/16.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Times.
Умовн. друк. арк. 10,4. Тираж 300 прим. Зам. № 35.

Запорізький національний університет
69011, м. Запоріжжя, МСП-41
вул. Університетська, 66.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 5229 від 11.10.2016.

Едуард СОБОЛЬ – український футболіст. 2-разовий чемпіон України (2012-13, 2013-14), володар Кубка України (2012-13), ФК «Шахтар», Україна; володар Кубка Чехії: (2017-18), ФК «Славія», Чехія; 3-разовий чемпіон Бельгії: (2019-20, 2020-21, 2021-22) і 2-разовий володар Суперкубку Бельгії: (2021, 2022), ФК «Брюгге», Бельгія. гравець національної збірної команди України; доктор філософії, спец.: 017 – фізична культура і спорт

Андрій СВАТЬЄВ – завідувач кафедри фізичної культури і спорту Запорізького національного університету; доктор педагогічних наук, професор, Заслужений тренер України, майстер спорту України, автор понад двохсот праць в галузі спорту вищих досягнень.
- ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9399-1576>
- Scopus Author ID: 57225881246
- Web of Science Researcher ID: AAE-8050-2020

Валерій ШАМАРДІН – професор кафедри управління фізичною культурою та спортом Національного університету «Запорізька політехніка», директор Центру футбольної освіти та лідерства Української асоціації футболу, доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор, Заслужений тренер України.
- ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8486-3852>
- Scopus Author ID: 57221384423

Едуард ДОРОШЕНКО – завідувач кафедри фізичного виховання, спорту та реабілітації Запорізького державного медико – фармацевтичного університету, голова науково-методичного комітету Запорізької обласної асоціації футболу, доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор;
- ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7624-531X>
- Scopus Author ID: 57200176249
- Web of Science Researcher ID: AAD-7643-2019